ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
YEREVAN STATE UNIVERSITY
1919

ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
არმენოლოგიური სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი

ჰრაჩია ბაირამიანი

ქართული ენის კურსი

ფონეტიკა
ლექსიკოლოგია
მორფოლოგია

სახელმძღვანელო
ჰუმანიტარული
ფაკულტეტებისათვის

ერევანი
ერევნის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
2017

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀՐԱՉՅԱ ԲԱՅՐԱՄՅԱՆ

ՎՐԱՑԵՐԵՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Հնչյունաբանություն
Բառագիտություն
Ձևաբանություն
(Հայերենի զուգադրումով)

Դասագիրք
հումանիտար ֆակուլտետների համար

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2017

ՀՏԴ 811.353.1(075.8)
ԳՄԴ 81.2Վր g73
Բ 269

Հրատարակության է երաշխավորել
Երևանի պետական համալսարանի
Հայագիտական հետազոտությունների
ինստիտուտի գիտական խորհուրդը

Խմբագիրներ՝
Բանաս. գիտ. թեկն., դոց. Ափցիաուրի Ն. Կ.
Բանաս. գիտ. թեկն., դոց. Սարգսյան Ա. Լ.

Ռեդակտորներ:
Ֆիլոլոգ. մեցն. կանդ., դոց. Աֆցիաուրի Ն. Կ.
Ֆիլոլոգ. մեցն. կանդ., դոց. Սարգիսյանի Ա. Լ.

Բայրամյան Հր. Ս.
Բ 269 Վրացերենի դասընթաց (հնչյունաբանություն, բառագիտություն, ձևաբանություն).- Երևան: ԵՊՀ հրատ., 2017, 306 էջ:

Գրքում ներկայացված են վրաց լեզվի հնչյունաբանությունը, բառագիտությունը և ձևաբանությունը:

Լեզվական որոշ իրողություններ և քերականական կարգեր դիտարկվել են հայերենի զուգադրմամբ:

Դասընթացը նախատեսված է հայկական բուհերի հումանիտար ֆակուլտետների ուսանողների, Հայաստանի և Վրաստանի հայկական դպրոցներում վրացերեն սովորող աշակերտների, թարգմանիչների համար, կարող է օգտակար լինել նաև վրաց լեզուն ուսումնասիրել ցանկացողներին, հայերենի և վրացերենի զուգադրական քերականությամբ հետաքրքրվող անձանց:

ՀՏԴ 811.353.1 (075.8)
ԳՄԴ 81.2Վր g73

ISBN 978-5-8084-2217-9

© ԵՊՀ հրատարակչություն, 2017
© Բայրամյան Հր. Ս., 2017

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ
ՓՈՆԱՍՈՏՅՅԱՈԾԱ

Վրաց այբուբենը աշխարհի 14 ամենահինքնատիպ գրային համակարգերից է. ծագման մասին կան տարբեր կարծիքներ:

Պատմիչ Լեոնտի Մրովելին «Արքաների կյանքը» երկում (XI-XII դդ.) նշում է, թե Ք. ա. III դարում, երբ Փարնավազ արքան ստեղծեց միացյալ պետություն, վրացիներն արդեն իսկ ունեին գիր և դպրություն:

Ակադ. Իվանե Ջավախիշվիլին ազգային այբուբենի ստեղծման ժամանակը համարում է Ք. ա. VII դարը, այլ հետազոտողներ՝ V-IV դդ., նաև IV դարի վերջ-III դարի սկիզբ:

Ակադ. Կոռնելի Կեկելիձեն այն կարծիքին է, որ այբուբենը կարող էր ծագել մ. թ. V դարում:

Ըստ որոշ հայ պատմիչների և Մաշտոցի կենսագիր Կորյունի՝ վրացական գրերի հեղինակը Մեսրոպ Մաշտոցն է (V դ.):

Վրաց հետազոտողները հայկական աղբյուրների վկայությունները համարում են հետագա ընդմիջարկում:

Այսպես թե այնպես, քրիստոնեական հավատի տարածումը, այն պետական կրոն հռչակելը և հատկապես գրերի ստեղծումը հսկայական դեր խաղացին վրաց կյանքում, մեծապես նպաստեցին թե՛ երկրի ազգաբնակչության մերձեցմանը, թե՛ պետության կազմում անջատողական տրամադրություն ունեցող փոքր ու մեծ իշխանների սանձահարմանն ու կենտրոնացմանը, իսկ քրիստոնեական աշխարհայացքի յուրացումը կանխորոշեց վրաց մշակույթի հետագա բնույթն ու բովանդակությունը, վրաց ժողովրդի

ազգային ինքնագիտակցության ձևավորումը: Սեփական գրերի ու դպրության արարումից հետո վրաց լեզուն բարձրացավ գեղարվեստական մակարդակի, ստանձնեց մայրենիի սուրբ առաքելությունը, դարձավ եկեղեցու, պետության և մշակույթի լեզու, պաշտպանական հզոր պատնեշ, սուր և վահան՝ ժողովրդի գոյապահպանության համար:

Վրաց լեզուն բաժանվում է զարգացման երկու շրջանի՝ հին վրացերեն (ընդգրկում է V-XI դարերը) և նոր վրացերեն (XII դարից մինչև մեր օրերը): Հնագույն այբուբենն ունեցել է 38 տառ և գրության երկու տեսակ՝ մրգլովանի (բոլորգիր կամ երկաթագիր, եղել է միայն մեծատառ, գործածվել է V-IX դարերում) և նուսխուրի (ինչպես անունն է հուշում, գրվել են միայն փոքրատառ): Վերջինիս գրությունը եղել է ձախից աջ, բայց տառերը թեքվել են աջից ձախ: Իր նախորդի համեմատ նուսխուրին արագագիր էր, տառերը կարող էին կցվել, բայց և այնպես դժվարանում էր գրողի աշխատանքը, ուստի XII դարից շրջանառության մեջ է դրվում նույն այբուբենի նոր տարբերակ՝ մխեդրուլին:

Վրացական այբուբենը
(մրգլովանի, նուսխուրի և մխեդրուլի),
անունները և նրանց թվային արժեքները

Շարքը հոգը	Հին		Նոր	անվանումը	թվային արժեքը հոգեբաշխ մեծությունը	Շարքը հոգը	Հին		Նոր	անվանումը	թվային արժեքը հոգեբաշխ մեծությունը
	մրգլովանի ձիգլոցները	նուսխուրի ճոխնարը	մխեդրուլի ձեռագրերը				մրգլովանի ձիգլոցները	նուսխուրի ճոխնարը	մխեդրուլի ձեռագրերը		
1	Ⴀ	Ⴑ	ა	ան	1	20	Ⴓ	Ⴔ	ს	սան	200
2	Ⴁ	Ⴒ	ბ	բան	2	21	Ⴕ	Ⴖ	პ	փար	300
3	Ⴂ	Ⴓ	გ	գան	3	22	Ⴗ	Ⴘ	ჟ	ուրե	400
4	Ⴃ	Ⴔ	დ	դոն	4	23	Ⴙ	Ⴚ	რ	ուն	—
5	Ⴄ	Ⴕ	ე	են	5	24	Ⴛ	Ⴜ	ს	փար	500
6	Ⴅ	Ⴖ	ვ	վին	6	25	Ⴝ	Ⴞ	ტ	քան	600
7	Ⴆ	Ⴗ	ზ	զեն	7	26	Ⴟ	Ⴠ	უ	դան	700
8	Ⴇ	Ⴘ	თ	հե	8	27	Ⴡ	Ⴢ	ფ	ղ'ար	800
9	Ⴈ	Ⴙ	ი	թան	9	28	Ⴣ	Ⴤ	ქ	ջին	900
10	Ⴉ	Ⴚ	კ	ին	10	29	Ⴥ	⴦	ღ	չին	1000
11	Ⴊ	Ⴛ	ლ	կան	20	30	Ⴧ	⴨	შ	ցան	2000
12	Ⴋ	Ⴜ	მ	լաս	30	31	⴩	⴪	ძ	ձիլ	3000
13	Ⴌ	Ⴝ	ნ	ման	40	32	⴫	⴬	წ	ծիլ	4000
14	Ⴍ	Ⴞ	ო	նար	50	33	Ⴭ	⴮	ჭ	ճար	5000
15	Ⴎ	Ⴟ	პ	յե	60	34	⴯	ⴰ	ხ	խան	6000
16	Ⴏ	Ⴠ	ჟ	օն	70	35	ⴱ	ⴲ	ჯ	խ'ար	7000
17	Ⴐ	Ⴡ	რ	պար	80	36	ⴳ	ⴴ	ჰ	ջան	8000
18	Ⴑ	Ⴢ	ს	ժան	90	37	ⴵ	ⴶ	ჱ	հաե	9000
19	Ⴒ	Ⴣ	ტ	ռաե	100	38	ⴷ	ⴸ	ჲ	ոհ(հոե)	10000

* * *

Մխեդրուլին ունի 33 տառ. սկզբնական շրջանում բաղկացած է եղել 40 նշանից: Պարբերաբար ենթարկվելով փոփոխություններին՝ վերջնական տեսք է ստացել XIX դ. 60-ական թվականներին, երբ նրա կազմից հանվել է յոթ տառ: Սրանով են տպագրվել վրաց գրականության հին, նոր և նորագույն շրջանի բոլոր երկերը: Տպագիր գրության մեջ մեծատառ չկա: Մրգլովանի և կութխովանի գրատեսակները անվանել են խուցուրի (քահանայական, այսինքն՝ քահանայագիր) և գործածել են հոգևորականները, իսկ մխեդրուլին՝ աշխարհականները: Մեզ հասած վրացերեն առաջին գրավոր հուշարձանը վերաբերում է V դարին: Դա 1937 թ. Բոլնիսում հայտնաբերված արձանագրությունն է՝ փորագրված քարի վրա 492-493 թթ.: Վրաց ժողովուրդն ունի մատենագրական հարուստ հուշարձաններ: Հետագա դա¬րե¬րից պահպանված վրացերեն ձեռագրեր կան Թբիլիսիի, Օքսֆորդի, Քեմբրիջի, Գրացի (Ավստրիա), Սանկտ Պետերբուրգի գրապահոցներում և Երևանի Մատենադարանում: Պահպանվել են նաև եկեղեցական գրքեր՝ թարգմանված ասորերենից, հունարենից, հայերենից: Վրացերենով գրվել են վարքեր և վկայաբանություններ: Վրաց գրականության հուշարձաններն ստեղծվել են գիտակրթական բազմաթիվ կենտրոններում՝ թե՛ Վրաստանում և թե՛ նրա սահմաններից դուրս՝ Սիրիայում, Պաղեստինում, Հունաստանում, Բուլղարիայում:

X-XI դարերում գործել են Գելաթի (Արևմտյան Վրաստան) և Իկալ-թոյի (Արևելյան Վրաստան) ակադեմիաները: Ուսումնագիտական այդ կենտրոններում թարգմանված և գրված փիլիսոփայական, պատմական և գրական երկերը վկայում են, որ նրանց հեղինակները ստացել են անհրաժեշտ կրթություն, իմացել են բազմաթիվ լեզուներ, սերտ կապեր են ունեցել տարբեր երկրների խոշորագույն մտածողների հետ:

* * *

Վրացերենը իբերակովկասյան լեզվաընտանիքի հարավային (քարթվելական) ճյուղի հիմնական լեզուն է: Մյուս լեզվախմբերի կառույցում քարթվելականն զբաղեցնում է միջին դիրք: Այդ խմբի մեջ մտնում են նաև մեգրելերենը, ճաներենը և սվաներենը: Վրացի գիտնականները ենթադրում են, որ Ք. ա. II հազարամյակի սկզբներին գոյություն է ունեցել մեկ ընդհանուր լեզու, որը պայմանականորեն անվանվում է նախաքարթվելական: Աշխարհագրական և պատմական պայմանների ազդեցությամբ այդ լեզվի տարածման ոլորտում կազմավորվել է երկու հատված՝ արևելյան և արևմտյան՝ ամեն մեկն իր բարբառով: Արևմտյան տարածաշրջանի բարբառի հիման վրա ձևավորվել են սվանականը և կոլխականը, վերջինս իր հերթին բաժանվել է մեգրելականի և լազականի, իսկ արևելյան տարածաշրջանի բարբառի հիման վրա ձևավորվել է վրացերենը: Ներկայումս վրացերենը մայրենի լեզու է համարում ավելի քան երեք ու կես միլիոն մարդ՝ հիմնականում պատմական մարզերի (Քարթլի, Կախեթ, Իմերեթ, Գուրիա, Սամեգրելո, Սվանեթիա, Ռաճա, Մեսխեթ, Խևսուրեթ, Փշավի, Թուշեթ, Խևի և այլն) բնակիչներ: Վրացիներ կան նաև Իրանում (XVII դարի I քառորդում գաղթեցրել է Շահ Աբասը) և Թուրքիայում (Լազիստան), բայց նրանց զգալի մասը չի պահպանել մայրենին: Հավատացյալ վրացիները հիմնականում քրիստոնյաներ են (ուղղափառ), մասամբ՝ մահմեդականներ:

Վրացիներն իրենց անվանում են քարթվելի, երկիրը՝ Սաքարթվելո, լեզուն՝ քարթուլի:

Վրացերենը Վրաստանի Հանրապետության պետական լեզուն է:

Ժամանակակից գրական վրացերենի հիմքում ընկած են Քարթլիի և Կախեթիի բարբառները. բարբառային տարբերությունները խիստ ընդգծված չեն: Ոճական առումով շատ չեն

տարբերվում նաև գրքային լեզուն, հեղինակային լեզուն, գիտական լեզուն, մամուլի լեզուն, առօրյա-խոսակցական լեզուն և այլն:

Իբերակովկասյան լեզուների այբուբենների մեջ հնագույնը և ամենաինքնատիպը վրացականն է: Վրաց այբուբենն ստեղծվել է բաղաձայնների և ձայնավորների համար մեկ հնչյունին մեկ տառ սկզբունքով: Տառերի գրությունը ձախից աջ է:

Վրացական այբուբենում մեծատառ և փոքրատառ չկա. հատուկ և հասարակ անուններ բովանդակող բառերը, սկզբնահնչյունով թե ամբողջությամբ, գրվում են միևնույն ձևով ու եղանակով:

* * *

Վրացերենը հնագիր, կենդանի, գրավոր, աշխարհի առավել զարգացած լեզուներից է, ունի հարուստ բառապաշար, միօրինականացված քերականական կառուցվածք, «առավելագույնս բավարարում է քաղաքակիրթ մարդու վերացական մտածողության պահանջները» (Ն. Մառ): Ժամանակակից վրաց լեզուն ունի 28 բաղաձայն և 5 ձայնավոր:

Ձայնավորների դասակարգումը
Ъмоѕанѳта ԁахъасиоатеѳа

	Առաջնալեզվային წინა რიგის	Միջնալեզվային შუა რიგის	Հետնալեզվային უკანა რიგის
Վերին բարձրացում მაღალი აწეულობა	ი – i	– –	უ – ու
Միջին բարձրացում საშუალო აწეულობა	ე – է	- -	ო - o
Ստորին բարձրացում დაბალი აწეულობა	– –	– –	ა – ա

Բառակազմության հիմնական եղանակներն են ածանցումը և բարդացումը. լայնորեն գործածվում են նախամասնիկավորումն ու վերջնամասնիկավորումը: Շեշտն ուժային է: Երկվանկ և եռավանկ բառերում շեշտակիր են դառնում առաջին վանկերը: Քառավանկ և ավելի վանկերով բառերում, ուժեղ շեշտից բացի, առկա է նաև թույլ շեշտ: Վրացերենը ձևաբանական կառուցվածքով կցական լեզու է. չնայած հայերենն էլ հարում է կցականին, բայց ծագումնաբանորեն նույն լեզվաընտանիքին չեն պատկանում, նախամայր լեզվից չեն սերում: Հայերենի համեմատությամբ տարբերություններ կան հոգնակիի կազմության, հոլովման և խոնարհման համակարգերում: Խոսքի մասերից առանձնապես հետաքրքիր և բավականին բարդ է բայը, որն ունի դեմքի, թվի, եղանակի, ժամանակի, սեռի, դարձույթի, կերպի և բազմաթիվ այլ կարգեր: Տարբերակվում են անցողական ու անանցողական, ստատիկ ու դինամիկ բայեր: Անցողական բայերի դիմաթվային խոնարհման մեջ արտահայտվում են և՛ սուբյեկտի, և՛ օբյեկտի դեմքերը, այսինքն՝ երկդեմ, եռադեմ բայերն արտահայտում են թե՛ ենթակայի և թե՛ խնդիրների (ուղիղ և անուղղակի) դեմքերը. այդ պատճառով էլ խոնարհումը բազմադիմային է: Բայի բազմադեմ լինելուց է բխում դարձույթ երևույթը. ներգործական բայն ունի չեզոք, ենթակայական և խնդրային դարձույթներ:

Առանձնանում է նաև կրավորական սեռը, որը երկու տեսակի է՝ շարժուն (դինամիկ) և կայուն (ստատիկ):

Շարահյուսության մեջ հատկանշական է անցողական բայի հետ գործածվող ենթակայի և ուղիղ խնդրի հոլովառությունը. ներգործական բայը համակարգում համաձայնեցնում է ենթակայի և անուղղակի խնդրի գործողությունները:

Նախադասությունն ունի պատմողական (էրգատիվ)) կառուցվածք. գործողությունն անմիջապես իր վրա կրող խնդիրը դրվում է ուղիղ ձևով (անվանական հոլովով), իսկ տրամաբանական ենթական՝ պատմողական (էրգատիվ) հոլովով: Ի դեպ, են-

թական դրվում է երեք հոլովով՝ անվանական (ուղղական), պատմողական և տրական՝ պայմանավորված բայի սեռով և ժամանակով: Նախադասության մեջ բառերի շարակարգն ազատ է:

Իմաստաբանական առումով տարբերակում է շնչավոր և անշունչ առարկաները՝ անձը և իրը: Այս բայերի ժամանակաձևային խոնարհումների մասին կխոսվի համապատասխան բաժնում:

Հայոց և վրաց այբուբենները
სომხური და ქართული ანბანები

Հայկական տպագիր տառերը. մեծատառ և փոքրատառ სომხური ბეჭურ-დური ასოები მთავრული და ნუსხური	Հայկական տառերի նվանումները სომხური ასოების სახელწოდება	Վրացա-կան տպագիր տառերը ՝ քարտուղար ბეჭდური ასოები	Վրացա-կան տառերի անվա նումները ქართული ასოების სახელწოდება	Հ այկական և վրացական տառերը՝ զուգադիր სომხური და ქართული ასოები ბარა ლელურად	Վրացական տառերի միջազգային տառադարձությունը ქართული ასოების საერთაშორისო რანსკრიფცია
Ա ա	այբ	ა	ან (ան)	ա - ა	ა - a
Բ բ	բեն	ბ	ბან (բան)	բ - ბ	ბ - b
Գ գ	գ իմ	გ	გან (գան)	գ - გ	გ - g
Դ դ	դա	დ	დონ (դոն)	դ - დ	დ - d
Ե ե	եչ	ე	ენ (էն)	ե -	ე - e
Զ զ	զա	ვ	ვინ (վին)	զ - ზ	ვ - v
Է է	է	ზ	ზენ (զեն)	է - ე	ზ - z
Ը ը	ըթ	თ	თან (թան)	ը -	თ - t, t^h
Թ թ	թո	ი	ინ (ին)	թ - თ	ი - i
Ժ ժ	ժե	კ	კან (կան)	ժ - ჟ	კ - k
Ի ի	ինի	ლ	ლას (լաս)	ի - ი	ლ - l
Լ լ	լյուն	მ	მან (ման)	լ - ლ	მ - m
Խ խ	խե	ნ	ნარ (նար)	խ - ხ	ნ - n
Ծ ծ	ծա	ო	ონ (օն)	ծ - წ	ო - o
Կ կ	կեն	პ	პარ (պար)	կ - კ	პ - p
Հ հ	հո	ჟ	ჟან (ժան)	հ - ჰ	ჟ - z^v, zh

Ձ ձ	ձա	Ր	Ր այ (բաէ)	ձ - ժ	Ր - r
Ղ ղ	ղատ	Ն	Ն ան (սան)	ղ - ղ	Ն - s
Ճ ճ	ճե	Ծ	Ծ ար (տար)	ճ - ջ	Ծ - t'
Մ մ	մեն	Պ	Պ ն (ուն)	մ - ϑ	Պ - u
Յ յ	հի	Ֆ	Ֆ ար (փար)	յ -	Ֆ - p, p^{h}
Ն ն	նու	Ք	Ք ան (քան)	ն - ճ	Ք - k, k^{h}
Շ շ	շա	Ղ	Ղ ան (ղան)	շ - Ճ	Ղ - r
Ո ո	վո	Ց	Ց ար (ցար)	ո -	Ց - g'
Չ չ	չա	Ճ	Ճ ոն (շին)	չ - ß	Ճ - s^{v}, sh
Պ պ	պե	ß	ß ոն (չին)	պ - ϑ	ß - c^{v}, ch
Ջ ջ	ջե	Ձ	Ձ ան (ցան)	ջ - Ղ	Ձ - c, ts
Ռ ռ	ռա	Ժ	Ժ ոլ (ձիլ)	ռ -	Ժ - դ, dz
Ս ս	սե	Ջ	Ջ ոլ (ծիլ)	ս - ն	Ջ - c',
Վ վ	վեվ	Ջ	Ջ ար (ճար)	վ - ց	Ջ - c^{v},
Տ տ	տյուն	Խ	Խ ան (խան)	տ - Ծ	Խ - x
Ր ր	րե	Ղ	Ղ ան (ջան)	ր - Ր	Ղ - դ d
Ց ց	ցո	Հ	Հ այ (հաէ)	ց - Ձ	Հ - h
ՈՒ ու	ու			ու - Պ	
Փ փ	փյուր			փ - Ֆ	
Ք ք	քե			ք - Ք	
Եվ և	եվ			և -	
Օ օ	օ			օ - Ո	
Ֆ ֆ	ֆե			ֆ -	

* * *

Հնդեվրոպական հայերենը և ոչ հնդեվրոպական վրացերենը, ունենալով բառապաշարային և հնչյունական համակարգերի ընդհանրություններ (առաջինը արդյունք է աքքադերենից, ուրարտերենից, ասորերենից, հունարենից, պարսկերենից, լատիներենից, արաբերենից, ռուսերենից, թուրքերենից, ինչպես նաև մեկը մյուսից կատարված փոխառությունների, իսկ հնչյունական համակարգով հայերենը և վրացերենը գրեթե նույնն են. ինչը, իր հերթին, հայկական և վրացական ցեղերի տնտեսական և քաղաքական դարավոր շփումների հետևանք կարող է լինել), ունեն նաև քերականական որոշ ձևերի նմանություններ և ընդհանրու-

թյուններ: Հետաքրքիր է, օրինակ, ֆ (ֆե) հնչյունի բացակայությունը հին հայերենում և հին ու նոր վրացերենում, կամ էրգատիվ կառուցվածքը գրաբարում և հին ու նոր վրացերենում, լեզուները, ինչ խոսք, առանձնանում են ձևաբանական և շարահյուսական համակարգերով:

ՀՆՉՅՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ֆոնետիկա
Վանկ և տողադարձ
մարցվալո դա սիտկվատա գադատանոն ցեսո

ՎԱՆԿ (մարցվալո): Ինչպես հայերենում, այնպես էլ վրացերենում բառն այնքան վանկ է պարունակում, որքան ձայնավոր կա նրանում. այլ կերպ՝ վանկերի քանակը համապատասխանում է ձայնավորների թվին:

Բառերը լինում են՝

միավանկ՝ դա, դրո, ժմա, մՁեյ, դՁյ, Ձրդա, ՁմեՆա, տեա, կլդյ, մտա, մկատն, ՏՁա, Տկյ, Տկտյ, ՐտՁ, սցեմն (միավանկ բառերը ձայնավորից առաջ կամ հետո կարող են անմիջական հարևանությամբ ունենալ երեք, չորս, նույնիսկ հինգ բաղաձայնի կուտակում՝ ՁրՁ-ո, Ձրմ-ա, ցեՐ-ա, մսեՁ-ե-ՐՊլն, ՁրդՁյՆ-ա, ՁՁրտՆ-ա, ՁՁ-ՁՆն, տե-տրն, մա-ՐցեՆ, ցե-ցեՆն, մա-Տկյն, ժա-ՐՁՆ, ՁՁ-ՑեՆն և այլն).

երկվանկ՝ երտ-տո, դե-դա, մա-մա, մտՁա-Ցե, Նե-Տա, ՆՄՆ-Ցո, ՁրտՆ-ՁՁ-ՁՁ, ՏՄՐ-ՁՁ, Տկա-ՁՁ, ՁՁ-ՁՁ, ՁՁ-ՁՁ...

եռավանկ՝ դա-ո-սո, դատ-մՁ-ՁՁ, ՁՁ-ՁՁ-ՁՁ, ՁՁ-ՁՁ-ՁՁ, մՁ-Ցա-Ցե, մարց-ՁՁ-ՁՁ...

բազմավանկ՝ ՁՁ-ՁՁ-ՁՁ, մա-Տա-Ցե-ՁՁ-ՁՁ, ՁՁ-Տե-Ցա-ՏՄ-Ցա, ՁՁտա-մՁ-մՁՁ-ՁՁ-ՁՁ, ՁՁա-ՁՁՁ-Մ-ՁՁ-ՑեՁ-Ցո-Ցո...

Եթե վանկը վերջանում է ձայնավորով, կոչվում է բաց վանկ (ՁՁա մարցվալո)՝ Ցա, դրՁ-Ցա, մդՁ-Ցա-Ցե, մՁ-Ցա-դՁ-Ցե, ՁՁ-Տե-Ցա-ՏՄ-Ցա... Բաղաձայնով վերջացող վանկը կոչվում է փակ վանկ

(դահՏրՏլը մարցվալը)՝ **ՃՑՑ**-ՐՈ, **ԽԱԼ**-ԽՈ, **ՐՈՃ**-ՆՈ, **ԹՑԹ**-ՐՈ, **ԷՐ**-ԹՈ, **ՏԱԽ**-ԼՈ. Բերված օրինակներում ընդգծված վանկերը փակ են:

ՏՈՂԱԴԱՐՁ (ՍՈՏՑՑԱԹԱ ԳԱԴԱՏԱՆԱ): Վրացերենում տողադարձը հիմնականում կատարվում է վանկատման սկզբունքով: Տողադարձի ժամանակ պետք է պահպանել հետևյալ կանոնները:

ա. Տողադարձել կարելի է միայն ամբողջ վանկը. Սո-ճատլը կամ Սոճատ-լը, Մո-ՐՈՑՑ կամ ՄոՐՈ-ՑՑ...

բ. Ձայնավորների միջև եղած բաղաձայնը տեղափոխվում է հաջորդ վանկ. Ճը-ՐՈՐՈ, բայց ոչ ՃԸՐ-ՈՐՈ, ԽՑ-ԼՈՍԱՆՈ, բայց ոչ ԽԸԼ-ՈՍԱՆՈ...

գ. Եթե ձայնավորների միջև կան այսպես կոչված բաղաձայնների հարմոնիկ խմբեր (ՃՐ, ԴՐ, ԶՐ, ՅՐ, ԺՐ, ԹՐ, ՓՐ, ՔՐ, ՀՐ, ՖՐ, ՑՐ, ՉՐ), ապա արտասանական կանոններից ելնելով՝ այս հնչյունակապակցությունները խորհուրդ չի տրվում անջատել: Հանձնարարելի է այսպիսի տողադարձը՝ Սո-ՏՑՑԱ կամ ՍՈՏՑ-ՑԱ, ՍՈՑՑԽ-ԼՈ կամ ՍՈՑՑ-ԽԼՈ, ԴԱ-ՐՑՑՆԱՐԵՃՈՒԼՈ կամ ԴԱՐՑՑ-ՆԱՐԵՃՈՒԼՈ, ԶԱ-ՓԽՈՒԼՈ կամ ԶԱՓԽ-ՈՒԼՈ, ՄՈԹԽ-ՐՈՃԱ կամ ՄՈ-ԹԽՐՈՃԱ, ՄԵՐ-ՑԽԱԼՈ կամ ՄԵՐՑԽ-ԱԼՈ, ԴԱ-ՃՑԼԵԹՈԻԼՈ կամ ԴԱՃՑ-ԼԵԹՈԻԼՈ...

դ. Չի կարելի իրարից բաժանել նաև բայական նախածանցները (նախաբայերը) Մո-, Շե-, Ճա-, Գա-, Գադա-, Գադմո-, Ռա-, Մո-: Մո-ՎՈԴԱ, Շե-ՎՈԴԱ, Ճա-ՎՈԴԱ, Գա-ՎՈԴԱ, Գադա-ՎՈԴԱ, Գադմո-ՎՈԴԱ, Ռա-ՎՈԴԱ, Մո-ՎՈԴԱ…

Տողադարձի ժամանակ երկու բաղաձայնները բաժանվում են. ԹՑԹ-ՐՈ, ՇԵՄ-ԴԵՃ, ՃՑՑ-ՐՈ, ՄԽ-ՎՈ, ՍՈՓ-ԼՈՍ, ԱԴ-ՐԵ...

ե. Եթե ձայնավորների միջև կան մի քանի բաղաձայններ, դրանց բաժանումն ազատ է՝ ՔԱՐԹ-ԼՄՐՈ, կարելի է նաև ՔԱՐ-ԹԼՄՐՈ...

զ. Չի կարելի տողադարձել միավանկ բառերը. ժմա, դջե, մՖե, ՀաՕն, սաեՖն, ՀալՖն...

է. Հանձնարարելի չէ թողնել կամ տեղափոխել մեկ տառը՝ լինի ձայնավոր թե բաղաձայն. Ֆ-տեՖրա, ՖտեՖր-ա, դ-ՀՕդա, դՕՀդ-ա, Հ-ՖՖա, ՀՖՖ-ա, մ-ոՖՖաՖՕ, մոՖՖաՖ-Օ...

ը. Երբեմն հնչյունական վանկատումը տողադարձի համար անթույլատրելի է. այսպես՝ չի կարելի տողից տող տեղափոխել հետևյալ երկձայնավոր բառերը. ատո, ասո, ադո, ալո, ավո, աո, ոա, ոգո, ոսՕ, ոՖո, ոՕո...

Հարկ է նշել, սակայն, որ գործնականում երբեմն դժվար է հետևել այս կանոններին, ուստի կարելի է շեղվել դրանցից:

Հանդիպում են նաև անմիջական հարևանությամբ երկու, երեք և չորս նույն կամ տարբեր ձայնավորների կուտակումներ՝ գաակեթա, ՀՕՕրտեՖա, գաաահլա, դաաարսա, ՀՕՕՕրտեՖՖոնա, գաաանալոՖա... Զուգակից ձայնավորները արտաբերվում են միացած՝ իբրև մեկ հնչյուն, հանդիպում են նաև տարբեր ձայնավորների կուտակումներ՝ գաոկեթա, գաՕկեթա, ՀՕոնահա, ՀՕՕտվալա, ՀՕոՕրտա, սահաոՕ, գաՕոՕլա, գաաոՕլա, ՀՕաոա¬ՀՕա¬ՕՕ, ՀՕՕոարաՕՕեՖոա...

ՇԵՇՏ
Մախշոլո

Ժամանակակից վրացերենում չկան երկար և կարճ ձայնավորներ, ուստի բոլոր ձայնավորները պահպանում են իրենց հնչույթային նշանակությունը: Օրինակ՝ აღ-მა-შე-ნე-ბე-ლი, ლი-ტე-რა-ტუ-რა, მა-ტა-რე-ბე-ლი, გუ-შინ-დე-ლი, բազմավանկ բառերում բոլոր ձայնավորները լսվում են նույնքան պարզ և հստակ, որքան առանձին արտասանությամբ:

Վրացերենում յուրաքանչյուր բառ ունի մեկ շեշտ, բայց քառավանկ, հնգավանկ և ավելի վանկերով բառերում երկու շեշտ է՝ ուժեղ և թույլ կամ հիմնական և երկրորդական (երկրորդականը կոչվում է նաև համաշեշտ): Գործում են շեշտադրման հետևյալ կանոնները:

ա. Միավանկ բառերն առհասարակ չեն շեշտվում.

բ. Երկվանկ բառերում շեշտը դրվում է առաջին վանկի ձայնավորի վրա. ბա՛მ-ბა, გო՛-გო, და՛-ნა, დე՛-და, თი՛-თი, ქა՛-ლი, ფე՛-ხი...

գ. Եռավանկ բառերում շեշտը նույնպես ընկնում է առաջին վանկի ձայնավորի վրա. ქა՛-ლა-ქი, სო՛-ფე-ლი, მო՛-წა-ფე, წი՛გ-ნე-ბი...

դ. Քառավանկ, հնգավանկ և ավելի վանկեր ունեցող բառերում, հիմնական շեշտից բացի, նկատվում է նաև թույլ՝ երկրորդական շեշտ, ընդ որում ուժեղ շեշտն ընկնում է բառի վերջից երրորդ վանկի ձայնավորի վրա, իսկ թույլը՝ առաջին վանկի ձայնավորի վրա. ა'ღ-მა-შე-ნე՛-ბე-ლი,

դա՛-ՎՎՐՈԼ-ՄԱ-ՆԵ՛-ԾՈՒ-ԼԻ, ՄԱ՛-ԹԱ-ՐԵ՛-ԾԵ-ԼԻ, ՍԱ՛-ԼԻ-ԹԵ-ՐԱ՛-ԹՈՒ-ՐՈ, ԹԱ՛-ՆԱ-ՄԵ-ՄԱ՛-ՄՈՒ-ԼԵ, ԳԱ՛-ԵՐ-ԹԻ-Ա-ՆԵ՛-ԾՈՒ-ԼԻ, ՆԱ՛Ց-ՎԱԼ-ՍԱ-ԽԵ՛-ԼԵ-ԾԻ...

Վրաց լեզուն ունի 33 հնչյուն և նույնքան գիր: Հնչյուններից 28-ը բաղաձայն է, 5-ը՝ ձայնավոր: Այդ 33 հնչույթից 32-ը արտասանությամբ գրեթե ամբողջովին համընկնում են հայերենի հնչյուններին. առանձնանում է կատկային ყ հնչյունը: Վրացերենը չունի ե (եչ), ը (ըթ), յ (հի), ո (վո), ռ (ռա), և (եվ), ֆ (ֆե) տառերը, հայերենը՝ ყ հնչյունը (տառադարձություններում տրված է (ή) պայմանանշանով*: Դժվարանալու դեպքում սովորաբար օտարներին խորհուրդ է տրվում այդ հնչյունը արտասանել որպես կղ հնչյունակապակցություն):

Վրացերենում թրթռուն են բոլոր ձայնավորները՝ ա-ա, ը-է (ե), օ-ի, ո-օ (ո), ՊՈ-ու:

Բաղաձայն հնչյուններն ըստ արտաբերման տեղի բաժանվում են հետևյալ խմբերի.

շրթնային (ծագնսմոերոո)՝ ծ, պ, ֆ, մ:

ատամնային (կծոլոնսմոերոո)՝ դ, թ, տ:

շրթնատամնային (կծոլ-ծագնսմոերո)՝ ՎՎ:

առաջնալեզվային (ՎՈՆԱՆՊՈՆՈՆՍՄՈԵՐՈՈ) ԺԺ, Ց, ՎՎ, ՋՋ, Ս, Ն, Ր, Լ:

հետնալեզվային (ՊԿԱՆԱՆՊՈՆՈՆՍՄՈԵՐՈՈ)՝ ՋՋ, Ճ, ՃՃ, ՋՋ, Շ:

հետնաքմային (ՊԿԱՆԱՍԱՍՈՆՍՄՈԵՐՈՈ)՝ գ, կ, ք, ղ, խ:

կատկային (ԽԱԽՈՆՍՄՈԵՐՈ)՝ ყ*:

---

* ή -ՅԵԼԻ (ՅԵԼԻ), ՅՅԱՎՈ (ՅՎԱՎԻ), ՅՅԱՎՈԼՈ (ՅՎԱՎԻԼԻ), ՎՎՅԱԼՈ (ԾՅԱԼԻ), ԾԱՅԱՅՈ (ԲԱՅԱՅԻ), ՅԱՅԱՃՈ (ՅԱՅԱՋՈ), ՅՈՅՈՆՈ (ՅԻՅԻՆԻ):

Նախադասություններ.- ԾԱՅԱՅՈ ՎՎՅԱԼՇԻ ՅՈՅՈՆԵԾՆ - ԲԱՅԱՅԻ ԾՅԱԼՇԻ ՅԻՅԻՆԵԲՍ (ԳՈՐՏԸ ՋՐՈՒՄ ԿՈԿՈՒՄ Է)։ ԶԱՄԹԱՐՇԻ ՎՎՅԱԼՈ ՈՅՈՆԵԾՆ- ԶԱՄԹԱՐՇԻ ԾՅԱԼԻ ԻՅԻՆԵԲՍ (ՁՄՈՒՆԸ ՋՈՒՐԸ ՍԱՌՉՈՒՄ Է։)

կոկորդային (Ѣորѣонմոերո)՝ ֆ:

28 բաղաձայն հնչյունից 15-ը ձայնեղ է, 13-ը՝ խուլ:

Ձայնեղ բաղաձայններն են (մէջերո տանѣմոշնե�)՝ ձ, ղ, ջ, շ, ՝, ռ, մ, ն, յ, ր, ղ, ժ, չ:

Խուլ բաղաձայններն են (կրոշ տանѣմոշնեՐ)՝ տ, կ, պ, ս, տ, ֆ, ք, կ, ш, հ, ց, ճ, ֆ, ѣ, ֆ:

Պայթական բաղաձայններն են (ֆшշոնշոերեՐ)՝ տ, ս, ֆ, ք, ш, հ, ց, ѣ, ֆ:

Շփական բաղաձայններն են (մկշեոտրեՐ)՝ պ, տ, ֆ, կ, կ:

Պայթաշփականներն են (ասրոկատեՐ)՝ ժ, ճ, ց, չ, ֆ, հ:

Ձայնորդներն (ռնգային) են (ѣարѣարա)՝ ն, ր, ռ:

Սուլական են (սոսոնաա)՝ ժ, ց, ճ, ՝, ս:

Շչական են (ՀոՀոնաա)՝ ջ, հ, ֆ, չ:

Վրացերենում ևս բաղաձայնական համակարգը եռաստիճան է՝ հինգ եռյակ՝ յուրաքանչյուրում երկուական խուլ և մեկական ձայնեղ հնչյուն:

ձ պ ֆ	բ պ փ
ղ կ ք	գ կ ք
ջ տ տ	դ տ թ
ժ ճ ց	ձ ծ ց
չ ֆ հ	ջ ճ չ

ՀՆՉՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ժորոտադո ֆոնետիկայի հիմունքներ

Վրացերենում կան փոխազդեցական հնչյունափոխության հետևյալ տեսակները.

1. առնմանում (ասիմիլացիա)
2. տարնմանում (դիսիմիլացիա)
3. հնչյունի կորուստ (ձգերիս դաշարգշա)
4. հնչյունի սղում (կումշվա//ռեդուկցիա)
5. ձայնավորի հատում (կշեցա)
6. դրափոխություն (ձգերիս գադասմա)

1. **Առնմանումն (ասիմիլացիա)** այն երևույթն է, երբ մի հնչյուն ազդում է մեկ այլ հնչյունի վրա և նմանեցնում կամ մոտեցնում իրեն:

Գրում և արտասանում ենք՝ ծիմծիլո, փոխանակ՝ սիմծիլո, ծիծո, փոխանակ՝ սիծո, ֆիշկարո, փոխանակ՝ (ծ)ֆիսկարո (ինչպես հայերենում՝ զքողելը դարձել է սքողել, զփոփելը՝ սփոփել և այլն):

2. **Տարնմանումը (դիսիմիլացիա)** առնմանման հակառակ երևույթն է, երբ բառի մեջ որևէ հնչյուն, ազդելով մեկ այլ հնչյունի վրա, լրիվ կամ մասամբ դարձնում է իրենից տարբեր: Երբ որևէ հիմքի կամ արմատի ավելանում է բառակազմիչ -ուր ածանցը, և այդ բառի մեջ առկա է ր հնչյունը, կատարվում է տարնմանում: Վրաց լեզուն միևնույն բառում երկու ր չի հանդուրժում: Օրինակ՝ կաց-կաց+ուր+ո, ղալաղ-ղալաղ+ուր+ո, սոֆել-սոֆլ+ուր+ո, ոճգլոն-

ინგლის+ურ+ი, բայց რუსი-რუს+ულ+ი, փոխանակ՝ რუს+ურ+ი, ფრანგი-ფრანგ+ულ+ი, փոխանակ՝ ფრანგ+ ურ+ი, ვაჭარი-ვაჭრ+ულ+ი, փոխանակ՝ ვაჭრ+ურ+ი, რეჟისორი-რეჟისორ+ულ+ი, փոխանակ՝ რეჟისორ+ურ+ი...

Եթե բառի հիմքում կան և՛ რ, և՛ ლ, ապա -ურ ավելացնելու դեպքում տարնմանում տեղի չի ունենում: Օրինակ՝ ქართლი-ქართლ+ურ+ი, პარალელი-პარალელ+ურ+ი, მორალი-მორალ+ ურ+ი, რელიეფი-რელიეფ+ურ+ი...

3. **Հնչյունի կորուստ (ბგერის დაკარგვა)** - մի շարք բառերում տեղի է ունենում հնչյունի կորուստ:

ա. Բառի մեջ մի քանի բաղաձայնի առկայության դեպքում՝ სახლთან - სახლ(ს)თან, ბიძაშვილი - ბიძა(ს)შვილი:

Որպես կանոն ს-ն ընկնում է ზ և შ բաղաձայններից առաջ, նաև այն դեպքում, երբ հանդես է գալիս որպես հոլովական վերջավորության ցուցիչ. სოფელ(ს)ში, სახურავ(ს)ზე, მდინარე(ს)ში, მთა(ს)ში, წყალ(ს)ში...

Ծանոթություն: Շարահյուսորեն տարբերակելու համար՝ իբրև տրական հոլովի վերջավորություն, երկու կից բաղաձայնների գոյությունն անհրաժեշտ է: Օրինակ՝ ფასი-ფა-სს, დასი-და-სს, თასი-თა-სს, გენიოსი-გენიო-სს, დეფისი-დეფი-სს, ზეიმი-ზეი-მმა, შხამი-შხა-მმა, ირემი-ირე-მმა, ვახშამი-ვახშა-მმა, გვამი-გვა-მმა, თეფში-თეფ-შში, შიში-ში-შში, მარში-მარ-შში...

բ. Եթե բարդ բառում երկու միատեսակ կից բաղաձայն կա, մեկն ընկնում է: Օրինակ՝ ცი-ს-სარტყელა, ტანი-ს-სამოსი (երկու դեպքում էլ ընկնում է ს-ն):

գ. Ընկնում է նաև ა ձայնավորին նախորդող և հաջորդող ჰ-ն: Օրինակ՝ ჰ-ავკური (հ-ավկուրի), ჰ-ავქაში (հ-ավքաշի), ჰ-აზარფეშა (հ-ազարփեշա), ჰ-არისა (հ-արիսա), ჰ-ალბათ (հ-ալբաթ), ჰ-

ասակ (h-ասակի), հ-ունարի (h-ունարի), հ-ալալ (h-ալալի), հ-արամ (h-արամի), հ-ամբավ (h-ամբավի), հ-եքիմ (h-եքիմի), հ-եքիմբաշ (h-եքիմբաշի), հ-արամզադա (h-արամզադա), հ-ամքար (h-ամքարի), հ-աուզ (h-աուզի), հ-աբգա (h-աբգա), դազգա-հ (դազգա-h) և այլն: **Հետաքրքիր է, որ հայերենում տեղի է ունեցել հակառակ երևույթը, այսինքն՝ ա ձայնավորից առաջ թվարկված և մի շարք այլ բառերի սկզբում ավելացել է հ՝ հ+ապա, հ+արբել, հ+անդ, հ+ասակ, հ+ամքար, հ+ազարփեշա, հ+ալալ, հ+արամ, հ+աբգա, (դազգա+հ) և այլն, տարբերությունն այն է, որ նշված բոլոր բառերը տարբեր դիրքեր են զբաղեցնում լեզուներում. դրանք փոխառություններ են և՛ հայերենում, և՛ վրացերենում, բայց եթե հայերենում գործածվում են բարբառներում, երբեմն էլ առօրյա-խոսակցականում և ընկալվում են այդպիսին, ապա վրացերենում այդ բառերը «զտարյուն» գրական են և օրինականացված են գրական վրացերենի համար:**

դ. Օտար լեզուներից ռուսերենի միջոցով փոխառյալ բոլոր բառերում, որոնցում առկա է երկու միանման բաղաձայն, իբրև կանոն, մեկն ընկնում է: Օրինակ՝ կոլեկտիվ, պրոգրամա, գրամատիկա, կոմունիստ, ակորդեոն, ալեգորիա, ալիտերացիա, անեքսիա, անոտացիա, օպոնենտ, դոլարի, օպոզիցիա...

ո և ու ձայնավորներից առաջ ընկնում է ց-ն: Օրինակ՝ ֆշավ-ֆշաուրի, տյավ-տյաուսանի, նատեսավ-նատեսաուրի, մոսկովի-մոսկ-ուրի, ճիվոդա-ճիոդա, տավ-մեթաուրի-սատաուրի և այլն:

4. Հնչյունի սղումն (կումշվա/ռեդուկցիա) այն երևույթն է, երբ գոյականների հոլովման ժամանակ սեռական, գործիական և պարագայական հոլովներում տեղի է ունենում հիմքի ա, ե, ո ձայնավորների սղում: Օրինակ՝ ֆամտարի-ֆամտրիս-ֆամտրիտ-ֆամտրադ; ֆանքարի-ֆանքրիս-ֆանքրիտ-ֆանքրադ; քատամի-քատմիս-քատմիտ-քատմադ; նաֆադի-նաֆդիս-նաֆդիտ-նաֆդադ; կեդե¬լի-

կեդլոն-կեդլոնթ-կեդլաղ; ոՅոլո-ոՅլոն-ոՅլոնթ-ոՅլաղ; սարկմելո-սարկմլոն-սարկմլոնթ-սարկմլաղ...

Որոշ բառերում ո-ն փոխվում է ց-ի: Օրինակ՝ մոնդորո-մոնդցրոն-մոնդցրոնթ-մոնդցրաղ, նոգոՅո-նոգցՅոն-նոգցՅոնթ-նոգցՅաղ, մաՅոնո-մաՅցնոն-մաՅցնոնթ-մաՅցնաղ, նորո-նոցրոն-նոցրոնթ-նոցրաղ...

5. Ձայնավորի հատումն (կցեցա) այն երևույթն է, երբ գոյականների հոլովման ժամանակ սեռական և գործիական հոլովներում տեղի է ունենում ա և ը ձայնավորների հատում՝ անկում: Օրինակ՝ դրոշա-դրոշոն-դրոշոնթ; մոՅա-մոՅոն-մոՅոնթ; կաՅա-կաՅոն-կաՅոնթ; թյը-թյոն-թյոնթ; խը-խոն-խոնթ; մենացը-մենացոն-մենացոնթ...

6. Դրափոխությունն (Յցերոն գաղասմա) այն երևույթն է, երբ բառի մեջ որևէ հնչյուն փոխում է իր տեղը՝ ընկնելով հետ կամ առաջ: Օրինակ՝ գրում և արտասանում ենք՝ տաՅցանոնցցմա, տցրամեթո, կլացն, մալացն, մտցրալո, նաթցրա, սցլա, Ցենոշցնա, ՅարՅցնա, խաթացն, խնացն, խրացն, պետք է լիներ՝ տացՅանոնցցմա, տրցամեթո, կլցա, մալցա, մտրցալո, նաթրցա, սլցա, Ցենոշնցա, ՅարՅնցա, խաթցա, խնցա, խրցա...

Հմմտ. հայերեն՝ խստոր-սխտոր, կապերտ-կարպետ, կրուկն-կրունկ և այլն:

ԻՄԱՍՏԱԶԱՏԻՉ ՀՆՉՅՈՒՆՆԵՐ
აზრის გამომყოფი ასოები

თ - ტ	**წ - ც**	**კ - ქ**
თარი - ტარი թարի - տարի (թառ- կոթ) თარო- ტარო թարո - տարո (դարակ- կողը) ჩითი - ჩიტი չիթի - չիտի (չիթ - թռչնակ)	წურავს - ცურავს (ծուրավս - ցուրավս (քամում է - լողում է) წელი - ცელი (տարի - գերանդի)	კარი - ქარი կարի - քարի (դուռ- քամի) კუდი - ქუდი կուդի - քուդի (պոչ - գլխարկ კულა - ქულა) կուլա - քուլա (կուլա - միավոր) კერა - ქერა կերա - քերա (օջախ - շիկահեր) კეცი - ქეცი կեցի - քեցի (կավե թավա - գոնջ)
ჭ - ჩ	**პ - ფ**	**გ - ღ**
ჭალა - ჩალა չալա - ճալա (պուրակ - դարման) ჭია - ჩია ճիա - չիա (ճիճու - գաճաճ) ჭირი - ჩირი ճիրի - չիրի (ցավ - չիր) მეჭეჭი - მეჩეჩი	პაპა - ფაფა (պապիկ – շիլա) պապա - փափա პაქტი - ფაქტი պաքտի- փաքտի (դաշնագիր - փաստ) პური - იფურ պուրի - փուրի (հաց - կով) იპარავს - იფარავს	გვარი - ღვარი գվարի - ղվարի (ազգանուն - հեղեղ) გოჯი - ღოჯი գոջի - ղոջի (մատնաչափ- ժանիք) გონიერი - ღონიერი գոնիերի - ղոնիերի (խելացի – զորեղ) გომი - ღომი

մեճեճի - մեչեչի (գորտնուկ- ծանծաղուտ)	իպարավս - իփարավս (գողանում է-ծածկում է)	գոմի - ղոմի (գոմ - շիլա) ցՈՒցՈՒՆՈ - ՉՈՒՉՈՒՆՈ գուգունի - ղուղունի (ղողանջ- ղունղունալ)
ՀՀ - Ց ՀՈՅՈԼՈ - ՑՈՅՈԼՈ ԿԻՎԻԼԻ - ԿԻՎԻԼԻ (ճիչ – աքլորականչ) ՀԵՑԱ - ՑԵՑԱ ԿԵՓ - ԿԵՓԱ (ծոծրակ – հաչոց) ՀՈՀՈՆՈ - ՑՈՑՈՆՈ (ԿԻԿԻՆԻ - ԿԻԿԻՆԻ) ՄԿԿՈՑ - ԿՈԿՈՌՈՑ ՀԱՀԱՆՈ - ՑԱՑԱՆՈ ԿԱԿԱՆԻ – ԿԱԿԱՆԻ (կչկչոց – ղժժոց)	**ՀՀ - Ց** ՀՅԵԼՈ - ՑՅԵԼՈ ՔՎԵԼԻ - ԿՎԵԼԻ (կարեկցող - պանիր) **Ծ-Ն** ԾՈԼՈ - ՆՈԼՈ ԶՈԼԻ - ՍՈԼԻ (զոլ – սեպ) ԾԱՐՈ - ՆԱՐՈ ԶԱՐԻ - ՍԱՐԻ (զանգ - ցից) ՆԵԾՅՈ - ՆԵՆՅՈ ՆԵԶՎԻ - ՆԵՍՎԻ (էգ խոզ - սոխ)	**Ց - Ծ** ՑԵԼՈ - ԾԵԼՈ **Ի**ԵԼԻ - ԽԵԼԻ (կոկորդ – ձեռք) ՑՅԱՅՈ - ԾՅԱՅՈ ԿՎԱՎԻ - ԽՎԱՎԻ (ագռավ-ցորենի շեղջ) ՑՄԱ - ԾՄԱ ԿՄԱ - ԽՄԱ (ճորտ - ձայն) ՑԱՆԱ - ԾԱՆԱ ԿԱՆԱ - ԽԱՆԱ (արտ- դարաշրջան)

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ
მართლწერა

Գոյություն ունի ուղղագրության երեք սկզբունք՝ հնչյունական, ձևաբանական և պատմական (ավանդական): Ուղղագրության հարցերը վճռելիս առաջնորդվում ենք այս սկզբունքներով: Երեք սկզբունքներից միայն մեկը երբեք չի դրվում որևէ լեզվի ուղղագրության հիմքում, սակայն դրանցից մեկը կարող է գերակշռող դեր ունենալ այս կամ այն լեզվում: Օրինակ՝ ռուսերենում գերակշռում է ձևաբանականը, անգլերենում՝ պատմականը (ավանդական), հայերենում՝ հնչյունականը, վրացերենում նույնպես գերակշռում է հնչյունական սկզբունքը:

Որոշ լեզուների ուղղագրական կանոնների համաձայն՝ արտասանությունը շատ հեռու է գրությունից (օրինակ՝ անգլերենում), այլ լեզուներում, հակառակը, արտասանությունը շատ մոտ է գրությանը (ինչպես, օրինակ, հայերենում և վրացերենում, բայց վրացերենում ավելի, քան հայերենում), պատճառն այն է, որ յուրաքանչյուր լեզու ունի ուղղագրության միայն իրեն բնորոշ կանոնները:

ա. Հնչյունական. ըստ հնչյունական սկզբունքի՝ գրությունը պետք է համապատասխանի արտասանությանը, այսինքն՝ բառը պետք է գրվի այնպես, ինչպես արտաբերվում է:

Վրացերենում բառերի զգալի մասը գրվում է հնչյունական սկզբունքի համաձայն: Ըստ այդմ՝ գրում ենք ია, და, დედა, მამა, ქალი, კაცი, დაწერა, დახატა և տասնյակ հազարավոր այլ բառեր:

Հնչյունական սկզբունքը խախտվում է, եթե բառը գրելու համար անհրաժեշտ որևէ տառ չունի հիմնական հնչյունային նշանակություն: Օրինակ, երբ ասում ենք երդգՍլո, ՄԹՁՁՁՁՁ, ՁՁՁՁՁՁ, ՁՁ, Ն և Ձ տառերը բերված բառերում հանդես են գալիս իրենց հնչյունական ոչ հիմնական իմաստով:

Այժմ Ց-ի գրությունը կանոնակարգված է հետևյալ կաղապարներում. ՁՁՁՁՁՁ, ՁՁՁՁՁ, ՁՁՁՁՁՁՁՁՁՁ և այլն: Ն-ից առաջ Ց-ն չի լսվում, հետևաբար, այս բառերի գրությունը ևս շեղում է հնչյունական սկզբունքից:

բ. Ձևաբանական. ըստ այս սկզբունքի՝ բառի գրության մեջ պետք է նկատվի նրա ձևաբանական կազմությունը (անկախ այն բանից, թե ինչպես ենք արտասանում այդ բառը):

Այս սկզբունքով են գրվում ՁՁՁ, ՁՁՁՁ, ՁՁՁՁ, երդգՍլո, ՁՁՁՁ և բազմաթիվ այլ բառեր: Սրանց մեջ հնչյունական սկզբունքը խախտված է: Լսվում է՝ ՁՁՁ, ՁՁՁՁ, ՁՁՁՁ, երդգՍլո, ՁՁՁՁ: Ըստ ձևաբանական սկզբունքի՝ Ս-ից առաջ Ց գրվում է ՁՁՁՁՁՁ, ՁՁՁՁՁ, ՁՁՁՁՁՁՁՁՁՁ, ՁՁՁՁՁ, դավՍՁՁՁ և բազում այլ բառերում: Ս-ից առաջ Ց-ն չի արտասանվում, բայց գրվում է, որպեսզի առաջին դեմքի ձևը տարբերվի երկրորդ դեմքի ձևից (ՁՁՁՁՁ-ասացի ես, բայց՝ ՁՁՁՁ-ասացիր դու):

գ. Պատմական (ավանդական). ըստ պատմականության սկզբունքի՝ ճիշտ է բառի այնպիսի գրությունը, որը տվյալ լեզվի ուղղագրության մեջ հաստատվել է պատմականորեն՝ ավանդաբար: Օրինակ՝ լսվում է ՄԹՁՁՁՁ, բայց, համաձայն պատմական սկզբունքի, գրվում է ՄՁՁՁՁ: Այս բառի գրության մեջ էլ խախտված են հնչյունական և ձևաբանական սկզբունքները:

Վրաց լեզվում կա նաև պարագայական հոլով, որի վերջավորությունն է -ՁՁ կամ -Ձ. ՁՁՁ-ՁՁ, ՁՁՁՁ-ՁՁ, ՁՁՁ-Ձ, ՁՁՁ-Ձ և այլն: Թեև հիշյալ բառերում ավելի Տ է լսվում, քան Ձ: ՁՁՁՁՁ,

նախընտրելի բառերի վերջում գրվում է ոչ թե արտաբերվող ơ-ն, այլ ը, այսինքն՝ պատմաավանդական սկզբունքը հիմնվում է անցյալի գրության վրա, հաշվի չի առնվում նրա արտասանությունը:

Պարագայականի ձևերի գրության մեջ պահպանված է նաև ձևաբանական սկզբունքը, սակայն խախտված է հնչյունականը:

Ինչպես տեսնում ենք, բազում բառերի ուղղագրության մեջ հիմնականում պահպանված է մեկ սկզբունք, հազվադեպ՝ նաև երկուսը, բայց ոչ երբեք երեքը միասին:

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԼԵՔՍԻԿՈԼՈԳԻԱ

Եթե հայերենում առանձնացնում ենք լիիմաստ և սպասարկու բառեր, ապա վրացերենում բառերը նախադասության մեջ ըստ իրենց իմաստի բաժանվում են երկու տեսակի՝ ինքնուրույն (դամոպչոդեբելի) և օժանդակ (դամխմարե): Գուշոն Ֆոգնոն մաղազիամ սաշուալո սկոլոն մեատե կլասոն սոմխուրի լիտերատուրոն ոստորիոն ախալի սախելմծղվանելո մոողո: Այս նախադասության մեջ կա տասներեք բառ, որոնք նախադասության անդամներ են և ունեն ինքնուրույն իմաստ: Կարգո ոյնեբոդա, խվալ **ռոմ** թեատրշի ֆավսուլոյավո, **մագրամ** շեոմլեբա դրո **ար** մքոնդես: Այս նախադասության մեջ ընդգծված բառերն օժանդակ են:

ԱՐՄԱՏ, ՀԻՄՔ, ԱԾԱՆՑ
ძირი, ფუძე, აფიქსი

Արմատ (ძირი) - Բառերը վրացերենում ըստ կազմության լինում են ածանցավոր և ոչ ածանցավոր: Ոչ ածանցավոր են, օրինակ՝ დედა, მამა, კაცი, ძმა, მზე, მთვარე, ხე, სოფელი, ქალაქი, სტუდენტი, ლექტორი: კაც-ი (մարդ) բառից հնարավոր է կազմել հետևյալ բառերը՝ კაც-ურ-ი-մարդկային, კაც-თმოყვარე-մարդասեր, კაც-თმოძულე-մարդատյաց, კაც-მრავალი-բազմամարդ, უ-კაც-ური-անմարդաբնակ, სა-კაც-ობრიო համամարդկային, კაც-ობრიობა-մարդկություն, კაც-ურად-մարդկայնորեն, კაც-ის-მკვლელი-մարդասպան, კაც-ისმჭამელი-մարդակեր: Այս տարիմաստ բառերի արմատն է კაც, որը իմաստային բաղադրիչների չի բաժանվում:

Հիմք (ფუძე) - Հիմքը վրացերենում բառի այն մասն է, որը թեքման ժամանակ փոփոխության չի ենթարկվում, օրինակ՝ სახლ-ი (տուն) բառի մեջ հիմքն է სახლ, ი-ն՝ ուղղական հոլովի վերջավորությունը: დედა-მ (մայր) բառի մեջ հիմքն է დედა, მ-ն՝պատմողական հոլովի վերջավորությունը, ძმა-ს (եղբայր) բառի մեջ հիմքն է ძმა, ს-ն՝ տրական հոլովի վերջավորությունը:

Հիմքը կարող է լինել՝ պարզ (მარტივი), ածանցավոր (ნაწარმოები) և բարդ (რთული).

ա. Պարզ է, եթե հիմքը կազմված է միայն մեկ արմատից՝ დედა, მამა, კაცი, გოგო, ვაჟი, ქალი...

բ. Ածանցավոր է, եթե հիմքի կազմում կա նաև բառակազմական ածանց՝ ԿԱՑ-ՈՒՐ-Օ, ՑԽԵՆ-ՈՍ-ԱՆՈ, ՆԱ-ՍԱԽԼ-ԱՐ-Օ, ՍՈՄԽ-ԵՈՏ-Օ...

գ. Բարդ է, եթե բառն պարունակում է երկու և ավելի հիմք (ածանցավոր և ոչ ածանցավոր). ԳՈՒԼԳԱԹԵԽՈԼՈ-ՀԻԱՍԹԱՓՎԱԾ, ՑՈԼ-ՇՎՈԼՈ-ԸՆՏԱՆԻՔ (ԿԻՆՈՒԵՐԵԽԱ), ԴԵԴ-ՄԱՄԱ-ԾՆՈՂՆԵՐ (ՄԱՅՐՈՒՀԱՅՐ), ՔԱԼ-ՎԱՅՈ-ԵՐԵԽԱՆԵՐ (ԱՂՋԻԿ-ՈՒՏՂԱ), ԿԵԹՈԼՄՈՎՑՅՈԾՈԼՈ-ԲԱՐԵԿԱՐԳ, ՍԱՖՄԵԼ-ՍԱՍՄԵԼՈ-ԿԵՐԱԿՈՒՐ (ՈՒՏԵԼԻՔ-ԽՄԵԼԻՔ), ԽԵԼՈԽԵԼՀԱԿՈԴԵԾՈՒԼՈ-ՁԵՌՔ ՁԵՌՔԻ ՏՎԱԾ:

Ածանց (աֆիքս)- Ինչպես նշվել է, բառերը լինում են ածանցավոր և ոչ ածանցավոր: Ածանցավոր բառերը կազմվում են նախածանցների (տավնարտեցիներ, ՎՈՆԱՍԱՐՏԵՑԻՆԵՐ) կամ վերջածանցների (ԾՈԼՈՍԱՐՏԵՑԻՆԵՐ) միջոցով:

Նախածանցը բառի այն մասն է, որ դրվում է հիմքի սկզբից, և որի միջոցով փոխվում է բառի իմաստը. Ց-ՎԵՐ-ԵՍ ԳՐՈՒՄ ԵՄ, Մ-ՎԵՐ ԴՈՒ ԳՐՈՒՄ ԵՍ ԻՆԱ, Ց-ՑԵՄ ԵՍ ԾԵԾՈՒՄ ԵՄ, Մ-ՑԵՄ ԴՈՒ ԾԵԾՈՒՄ ԵՍ ԻՆԱ:

Վերջածանցը բառի այն մասն է, որը, դրվելով հիմքի վերջում, նրան հաղորդում է նոր իմաստ. ՔԱԼԱՔ-Օ-ՔԱԼԱՔ-ՈՒՐ-Օ-ՔԱՂԱՔ-ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ, ԾԱՎ-ՇՎ-Օ-ԾԱՎՇՎ-ՈԾ-Ա-ԵՐԵԽԱ-ԵՐԵԽԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, ՎԵՆԱԽ-Օ-ՄԵ-ՎԵՆԱԽ-Ե-ՎԱԶ-ԽԱՂՈՂԱԳՈՐԾ: Այս բառերում վերջածանցներ են՝ -ՈՒՐ, -ՈԾ, -Ե:

Բառիմաստը կարելի է փոխել թե՛ նախածանցի միջոցով՝ Ց-ՎԵՐ, Մ-ՎԵՐ, թե՛ վերջածանցի միջոցով՝ ԿԱՑ-ՈՒՐ-Օ, ՔԱԼԱՔ-ՈՒՐ-Օ և թե՛ նախածանցով ու վերջածանցով միասին՝ ՍՈ-ՉԱՐՈԾ-Ե-ԱՂՔԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՍՈ-ՔԱԼ-ՎՈՒԼ-Ե-ԿՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆ, ՍՈ-ԹՈՒՐՖ-Ե-ԱՆԱՐԱՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԱՔՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՍՈ-ԼԱՄԱԶ-Ե-ԳԵՂԵՑԿՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԵ-ԵԹԼ-Ե-ԿԱՌԱՊԱՆ, ՊՈ-ՔՈՒԴ-Ո-ԱՆԳԼԽԱՐԿ, ՄԵ-ԹԱ-ՈՒՐ-Օ-ԳԼԽԱՎՈՐ, ՂԵԿԱՎԱՐ, ՄԵ-ՆԱՎ-Ե-ՆԱՎԱՎԱՐ, ՆԱՎԱՊԵՏ, ՄԵ-ԾԱՉ-Ե ԱՅԳԵՊԱՆ, ՍԱ-ՖՐ-

ოფესორ-ო-պրոֆեսորական: Ահա նույն արմատով բառերի մի ամբողջ շարք՝ შლის: იშლის, უშლის, იშლება, ეშლება, აშლევინებს, გაშლილი, გასაშლელი, აშლის, წაშლის, მოშლის, გადაშლის, გადმოშლის...

Բառի մեջ կարող է լինել մի քանի նախածանց և մի քանի վերջածանց. *და-სა-თა-ურ-ებ-ულ-ი-* վերնագրված, *და-სა-*ბუთ-*ებ-ულ-ი-* հիմնավորված, *და-*რწმუნ-*ებ-ულ-ი-* հավատացած, *და-*რწმუნ-*ებ-ა-* համոզմունք, და-რწმუნ-*ებ-ით-* հավաստիացած, համոզված), *მა-*ტარ-*ებ-ელ-ი-* գնացք, *არა-*სრულ-*წლ-ოვნ-ებ-ი-* անչափահասներ և այլն:

Բերված օրինակներում ուղիղ ձևերը բառերի արմատներն են, շղագիր ձևերը՝ նախածանցները կամ վերջածանցները:

Վրացերենի ածանցները համապատասխանում են հայերենի գոյականակերտ, ածականակերտ և մակբայակերտ ածանցներին:

Օրինակ՝ წიგნ-ი (գիրք) բառից կարող ենք կազմել

წიგნი-*ერ*-ი	գրագետ
წიგნ-*აკ*-ი-	գրքույկ
უ-წიგნ-*ურ*-ი	անգրագետ
უ-წიგნ-*ურ-ობ*-ა	անգրագիտություն
სა-წიგნ-*ე*	գրապահարան
წიგნ-*სა*-ცავ-ი	գրապահոց
წიგნ-*იერ-ებ*-ა	գրագիտություն

მე-ე, სა-ე, სა-ო կապակցված նախածանց-վերջածանցները կազմում են զգացմունք, արհեստ, պատկանելություն կամ վերաբերություն ցույց տվող գոյականներ.

მე-ე:

მე-პურ-ე	հացթուխ
მე-ბაღ-ე	այգեպան
მე-ნავ-ე	նավավար
მე-ნახირ-ე	նախրապան
მე-მანქან-ე	մեքենավար
მე-თევზ-ე	ձկնորս
მე-დროშ-ე	դրոշակակիր
მე-მკვიდრ-ე	ժառանգորդ
მე-ნახშირ-ე	ածխահատ
მე-ღვინ-ე	գինեգործ

სა-ე:

სა-მელნ-ე	թանաքաման
სა-ქათმ-ე	հավանոց
სა-ღვინ-ე	գինեքաշ շերեփ (քաշի)
სა-სიმინდ-ე	եգիպտացորենի դաշտ
სა-საუზმ-ე	նախաճաշարան
სა-ურმ-ე	սայլագնա
სა-სახლ-ე	պալատ
სა-ცოლ-ე	հարսնացու

სა-ო:

სა-პროფესორ-ო	պրոֆեսորական
სა-სადილ-ო	ճաշարան
სა-ავადმყოფ-ო	հիվանդանոց
სა-შუალ-ო	միջնակարգ
სა-ჯარ-ო	հանրային
სა-სწავლ-ო	ուսումնական
სა-დურგლ-ო	ատաղձագործարան

სა-მკითხველ-ო	ընթերցարան
სა-სურსათ-ო	մթերային
სა-ხალხ-ო	ժողովրդական
სა-წარმო-ო	արդյունաբերական
სა-ბავშვ-ო	մանկական
სა-სკოლ-ო	դպրոցական

ნა-არ: ցույց է տալիս որևէ բանի՝ շինության, կառույցի և այլնի տեղ:

ნა-სოფლ-არ-ი	գյուղատեղի
ნა-ქალაქ-არ-ი	քաղաքատեղի
ნა-ბალახ-არ-ი	խոտատեղի/արոտ(ավայր)
ნა-ბუდ-არ-ი	բնատեղի
ნა-ჭაობ-არ-ი	ճահճատեղի
ნა-ტახტ-არ-ი	գահատեղի
ნა-სახლ-არ-ი	տնատեղի

უ-ო, უ-ურ-ი/ულ-ი (-ան, -տ, -դժ) ածանցներով կազմվում են ժխտական իմաստով ածականներ: Պատասխանում են ինչպիսի՞ հարցին.

უ-ცოლ-ო (ცოლ-ი)	უ-ხელ-ო (ხელ-ი)
უ-მარილ-ო (მარილ-ი)	უ-ეზ-ო (ეზ-ო)
უ-კბილ-ო (კბილ-ი)	უ-აზრ-ო (აზრ-ი)
უ-მთვარ-ო (მთვარ-ე)	უ-მზე-ო (მზე-ო)
უ-საზღვრ-ო (საზღვარ-ი)	უ-გულ-ო (გულ-ი)
უ-ბედ-ურ-ი (ბედ-ი)	უ-ფერ-ულ-ი (ფერ-ი)
უ-გემ-ურ-ი (გემ-ი)	უ-პატრონ-ო (პატრონ-ი)

Նույնիմաստ մակբայներ կազմելիս ավելացնում ենք -ը վերջածանցը. ՅՈԼՈ-Ը, ՅՈԳՈ-Ը, ՅՈՖՈ-Ը. սրանք էլ պատասխանում են ինչպե՞ս հարցին (հմմտ.՝ կարգո և կարգած).

-ա (-իկ, -ուկ) նվազական, փաղաքշական
կաց-ա (Պատարա կացո, մարդուկ),
ցեղ-ա (Պատարա ցեղո, ձիուկ),
դեդոֆալ-ա (Պատարա դեդոֆալո, տիկնիկ)

-ՈՅՈ (-իկ) կազմում է հատուկ և հասարակ անունների նվազական, փաղաքշական ձև.

ՎԱՍ-ՈՅՈ (Վասիկո)	ԴԵԴ-ՈՅՈ (դեդիկո)
ԴԱԹ-ՈՅՈ (Դաթիկո)	ՄԱՄ-ՈՅՈ (մամիկո)
ԹԱՄՐ-ՈՅՈ (Թամրիկո)	ԲՈՋ-ՈՅՈ (բիճիկո)
ՄԱ-ՈՅՈ (Մաիկո)	ԺԱՄ-ՈՅՈ (ձամիկո)

-ԵԼ (-ցի) ցույց է տալիս անձի որտեղացի լինելը.

ՔԱՂԱՔ-ԵԼ-Ո	քաղաքացի
ՍՈՓԼ-ԵԼ-Ո	գյուղացի
ԵՐԵՎԵՆ-ԵԼ-Ո	երևանցի
ՔԱՐԹՎ-ԵԼ-Ո	վրացի
ԹԲԻԼԻՍԻ-ԵԼ-Ո	թբիլիսցի

-ՅՈՒՐ (-ական, հոմանիշը՝ -ային՝ ցույց է տալիս մի բանի կամ մեկին պատկանող՝ վերաբերող իմաստ:

ՄՇՈՃԼՈ-ՅՈՒՐ-Ո	հայրենական
ՍՏՈՒԴԵՆՏ-ՅՈՒՐ-Ո	ուսանողական
ՍՈՄԽ-ՅՈՒՐ-Ո	հայկական, հայերեն
ԻՏԱԼՈ-ՅՈՒՐ-Ո	իտալական, իտալերեն
ՍՈՓԼ-ՅՈՒՐ-Ո	գյուղական

ქალաქ-ուր-ո	քաղաքային
ադամիան-ուր-ո	մարդկային

Այն բառերում, որոնց հիմքում կա ր, -ուր ածանց ավելանալու դեպքում տեղի է ունենում տարնմանում, և -ուր-ը դառնում է -ուլ.

քարտ-ուլ-ո	վրացական, վրացերեն
ռուս-ուլ-ո	ռուսական, ռուսերեն
մեսթեր-ուլ-ո	գեղարվեստական
ֆրանգ-ուլ-ո	ֆրանսիական, ֆրանսերեն
լաշքր-ուլ-ո	զինվորական

-ետ (-ստան) ցույց է տալիս երկիր՝ սոմե-ետ-ո (Հայաստան), ռուս-ետ-ո (Ռուսաստան), սպարս-ետ-ո (Պարսկաստան), թաջիկ-ետ-ո (Տաջիկստան), ճին-ետ-ո (Չինաստան), ուզբեզ-ետ-ո (Ուզբեկստան), սաֆրանգ-ետ-ո (Ֆրանսիա), մոնղոլ-ետ-ո (Մոնղոլիա), և այլն:

-ոան, -ոսան, -ոշան, -ոյեր (-ավոր, -ավետ, -կիր) ածանցները ցույց են տալիս մի բան ունեցող, որևէ բանով օժտված գոյականներ.

-ոան:	ֆուլ-ոան-ո	փող ունեցող՝ փողատեր՝ փողավոր
	ղուր-ոան-ո	ականջ ունեցող
	ցոլ-ոան-ո	կին ունեցող տղամարդ՝ կանամբի
	ղմր-ոան-ո	ամուսին ունեցող կին՝ արամբի

-ոսան:

խուտ-ոսան-ո	գերազանցիկ, հինգերով սովորող
ֆշեր-ոսան-ո	մորուքավոր
ջշար-ոսան-ո	խաչավոր, խաչակիր
մանդիլ-ոսան-ո	լաչակավոր՝ տիկին

ქუდ-ოსან-ი	գլխարկավոր՝ տղամարդ
სამ-ოსან-ი	երեքներով (միջակ) սովորող

-იერ:

წიგნ-იერ-ი	գրագետ
წეს-იერ-ი	կանոնավոր
კანონ-იერ-ი	օրինավոր
წუთ-იერ-ი	րոպեական
ზომი-ერ-ი	չափավոր
მადლ-იერ-ი	երախտագետ / երախտավոր
მშვენ-იერ-ი	հրաշալի
ხნ-იერ-ი	տարեց (տարիքավոր)

-ოვან:

ყვავილ-ოვან-ი	ծաղկավոր
ძალ-ოვან-ი	ուժեղ
კლდ-ოვან-ი	ժայռոտ

-ობა, -ება (-ություն) ածանցները կազմում են վերացական գոյականներ.

ბედნიერ-ება	երջանկություն
პატიოსნ-ება	ազնվություն
ძლიერ-ება	զորություն
ჩასუქ-ება	գիրություն
ჭეშმარიტ-ება	ճշմարտություն
მტრ-ობა	թշնամություն
ძმ-ობა	եղբայրություն
ამხანაგ-ობა	ընկերություն
ახალგაზრდ-ობა	երիտասարդություն
მეგობრ-ობა	բարեկամություն

-ճար-ուտ (տարնմանումով՝ ճալ) ցույց է տալիս որևէ բանով առատ տեղ.

ԾՅԹՀՃ-ճար-օ	թփուտ
ՓՕՋՅ-ճար-օ	սոճուտ
ՅԵՐԽՅ-ճար-օ	կաղամախուտ
ճաժՅ-ճար-օ	եղևնուտ
ՀՅՕՇ-ճար-օ	ավազուտ
ՄԱՎՅԼ-ճար-	մոշուտ

ՁԵՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
მორფოლოგია
ԽՈՍՔԻ ՄԱՍԵՐ
მეტყველების ნაწილები

Խոսքի մասերը տասն են.

ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ (არსებითი სახელი)-დედა, კაცი, სახლი, მდინარე, ქვა, სიცოცხლე, სილამაზე, ინჟინერი, მასწავლებელი, მოსწავლე, მდინարე...

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ (ზედსართავი სახელი)-თეთრი, წითელი, მაღალი, დაბალი, დიდი, პატარა, მსუქანი, მწარე, ლამაზი, უშნო, მშვენიერი, კარგი...

ԹՎԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ (რიცხვითი სახელი)-ერთი, ათი, ჩვიდმეტი, ოცი, ორმოცი, სამოცი, ოთხმოცდაათი, ასი, ათასი, ასიათასი, მილიონი...

ԴԵՐԱՆՈՒՆ (ნაცვალსახელი)-მე, შენ, ის, იგი, ჩვენ, თქვენ, ისინი, ვინ, რა, რომელი, რამდენი, ჩემი, შენი, ჩვენი, თქვენი, მისი, მათი...

ԲԱՅ (ზმნა)-ვწერ, ვკითხულობ, დავდივარ, წევს, ჭამს, სვამს, მღერის, მიდის, მოდის, წავიდა, მოვიდა, უკრავს, ალამაზებს, ასწავლის...

ՄԱԿԲԱՅ (ზმნიზედა)-გუშინ, ხვალ, ზევით, მარჯვნივ, წინ, უკან, საიდანაც,

ՀԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ (თანდებული)-ში, -ზე, -კენ, -თან, -შუა, -ვით, -შორის, -გამო...

ԿԱՊ (კავშირი)-და, ან, თუ, ანუ, რომ, მაგრამ, როცა, რომელიც...

ՄԱՍՆԻԿ (ნაწილაკი)-ხოლმე, ვერ, ვე, ღა, არ, კი, ცა, ოდე, აღარ, ნუ...

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (შორისდებული)-აუ! ახ! აჰ! ბა! ეჰ! ვაშა! ვიშ! ოჰ! ოხ! უი! ჰეი!...

ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ
არსებითი სახელი

Գոյական կամ գոյական անուն կոչվում են այն բոլոր բառերը, որոնք ցույց են տալիս տարբերակված առարկաներ և առարկայացված հասկացություններ (մարդ, գիրք, թռչուն, ծիծեռնակ, քաջություն, վազք, փոթորիկ, ամպրոպ և այլն):

Վրացերենում գոյական անունը պատասխանում է ո՞վ (ვინ?) կամ ի՞նչ (რა?) հարցերին: Ըստ քերականական և իմաստային հատկանիշների՝ գոյականները լինում են՝

շնչավոր - სულიერი /ცოცხალი/
անշունչ - უსულო /არაცოცხალი/
հատուկ - საკუთარი
հասարակ - საზოგადო
հավաքական -კრებითი
իրանիշ - ნივთიერებათა სახელი
վերացական - აბსტრაქტული

Քերականական սեռի մասին
გრამატიკული სქესის შესახებ

Վրաց լեզուն քերականական սեռ չունի, ոչ էլ արական կամ իգական սեռն արտահայտող հատուկ դերանուններ:

1. Արական սեռ ցույց տվող գոյականների համար գործածվում են მამა (հայր), კაცი (մարդ), ვაჟი (տղա), ძე (արու) բառերը:

2. Իգական սեռ ցույց տվող գոյականների համար գործածվում են դեդա (մայր), ქალი (կին) և ასული (դուստր/աղջիկ) բառերը:

მამაკაცი - տղամարդ բառացի՝	հայր+մարդ
დედაკაცი - կին	մայր+մարդ
ვაჟიშვილი - որդի	տղա+զավակ
ვაჟბატონი - տղա	տղա+պարոն
ქალბატონი - տիկին	կին+ պարոն
ქალიშვილი - աղջիկ	աղջիկ+զավակ
მუშა ქალი - բանվորուհի	բանվոր+կին
ქართველი ქალი - վրացուհի	վրացի+կին/աղջիկ

Հայրանվան գործածության դեպքում արական սեռ ցույց տվող գոյականների համար գործածվում է ძე (արու, ուստր), իսկ իգական սեռ ցույց տվող գոյականների համար՝ ასული (դուստր) բառը.

აკაკის ძე	აკაკის ასული
ვახტანგის ძე	ვახტანგის ასული
მერაბის ძე	მერაბის ასული
ვაჟას ძე	ვაჟას ასული

Իգական սեռի անձի ազգությունը, մասնագիտությունը, արհեստը, որևէ զբաղմունքի տեր լինելը շեշտելու համար գործածվում է ქალი օժանդակ բառը, որը համապատասխանում է հայերեն -ուհի վերջածանցին՝

მსახიობი ქალი -	դերասանուհի
სპორტსმენი ქალი -	մարզուհի
მოწაფე ქალი -	աշակերտուհի

Սոմեխո ქალი -	հայուհի
Სტუդենტი ქალი -	ուսանողուհի
მუშა ქალი -	բանվորուհի
ექიმი ქალი -	բժշկուհի
მემანქანე ქალი -	մեքենագրուհի

Թռչունների համար նշվում են მამალი (արու, վարուժան), დედალი (էգ, մարի) օժանդակ բառերը:

მამალი ქათამი -	աքլոր
დედალი ქათამი -	մարի
მამალი ინდაური -	հնդկահավ
დედალი ინდაური -	հնդկահավ
მამალი მტრედი -	աղավնի
დედალი მტრედი -	աղավնի

Խոշոր եղջերավոր անասունների համար՝ ფური (էգ), ხარი (որձ):

ფურ კამეჩი -	գոմշակով
ხარ კამეჩი -	գոմշացուլ
ფურ ირემი -	եղնար
ხარ ირემი -	եղջերու

Վայրի գազանների և տնային որոշ կենդանիների համար՝ ხვადი (որձ), ძუ (էգ):

ხვადი ლომი -	որձ առյուծ
ძუ ლომი -	էգ առյուծ
ხვადი კატა -	որձ կատու
ძუ კატა -	էգ կատու

Խոզերի համար՝

ღორი -	խոզ (մեկ է՝ էգ թե որձ)
ტახი -	խոզ (ամորձատած)
ნეზვი ღორი -	էգ խոզ
ნეზვი თხა -	էգ այծ
ვაცი -	նոխազ

Ձիերի համար՝

ცხენი -	ձի (առհասարակ՝ էգ թե որձ)
ულაყი ცხენი -	հովատակ
ჭაკი ცხენი -	ճակ՝ զամբիկ, մատակ
ფაშათი ცხენი -	զամբիկ, մատակ ձի
ლაფშა ცხენი -	ամորձատ՝ կուրտ ձի

Շնչավոր և անշունչ առարկաներ
სულიერი და უსულო საგნები

Շնչավոր առարկա ցույց տվող գոյականներն են մարդիկ, թռչուններ և կենդանիներ ցույց տվող բառերը:

Այն բառերը, որոնք ցույց են տալիս անձ, պատասխանում են ո՞վ (ვინ?) հարցին: Օրինակ՝ კაცი, ქალი, მუშა, ექიმი, სტუდენტი, მოსწავლე… Մնացած բոլոր գոյականները, որոնք արտահայտում են անշունչ կամ շնչավոր առարկա, պատասխանում են ի՞նչ (რა?) հարցին:

Օրինակ՝ წიგნი, ფანქარი, ქაღალდი, ცხენი, დათვი, თხა, მტრედი, არწივი, ლომი…

Հոլովները, նրանց հարցերը և վերջավորությունները
ბრუნვები, მათი კითხვები და ნიშნები

Վրացերենում գոյականն ունի յոթ հոլով՝
Սահելոբիտ - անվանական (ուղղական) -ვინ? რა?
Բաղաձայնից հետո՝ -ი, ձայնավորից հետո՝ -ი:
Մոտեցրոբիտ - պատմողական -ვინ? რამ?
Բաղաձայնից հետո՝ -მ, ձայնավորից հետո՝ -მ:
Մուցեմիտ - տրական -ვის? რას?
Բաղաձայնից հետո՝ -ს, ձայնավորից հետո՝ -ს:
Ճատեսաոբիտ - սեռական -ვისი? რისი?
Բաղաձայնից հետո՝-ის, ձայնավորից հետո՝ -ს(ი):
Մոքմեդեբիտ - գործիական -ვისით? რით?
Բաղաձայնից հետո՝ -ით, ձայնավորից հետո՝ -თი:
Ցոտարեբիտ - պարագայական -ვისად? რად?
Բաղաձայնից հետո՝ -ად, ձայնավորից հետո՝ -დ:
Ցոդեբիտ - կոչական - չունի:
Բաղաձայնից հետո՝ -ო, ձայնավորից հետո՝ -ვ:

Այս հոլովներից չորսը՝ անվանականը (ուղղական), տրականը, սեռականը և գործիականը, համապատասխանում են հայերենի համանուն հոլովներին:

Ծանոթություն: Վրացերենում նախադասության մեջ չեն հանդիպում բաղաձայնով վերջացող անուններ, անհրաժեշտ է որևէ հոլովի նշան կցել: Ճիշտ չէ կաց, ექիմ, մասწավլեբելի, ბაყաყ… թվարկված բառերին անպայման պետք է վերջում կցենք հոլովի նշան կաց-ი, ექիմ-ი, մասწավլեբելի-ი, ბაყաყ-ი, գոգո, უშნო, მწვანე, მთვარე...

Ձայնավորահանգ բառերին չի կցվում ուղղական հոլովի -օ նշանը:

Հոլովում (ԾՐՅՆԵՅԾ) - Գոյականի փոփոխությունը հոլովական բոլոր ձևերով կոչվում է հոլովում: Վրաց լեզուն, ի տարբերություն հայերենի, ունի միայն մեկ հոլովում. այսինքն՝ հոլովվող բոլոր խոսքի մասերն ունեն հոլովական նույն վերջավորությունը: Բայց, ելնելով անվան (բառի) հիմքի վերջավորությունից, հոլովվող բառերը բաժանվում են երկու հիմնական խմբի.

բաղաձայնահիմք (բաղաձայնով վերջացող հիմքեր) կամ բաղաձայնահանգ.

ձայնավորահիմք (ձայնավորով վերջացող հիմքեր) կամ ձայնավորահանգ:

Բաղաձայնահիմք գոյականները իրենց հերթին բաժանվում են երկու ենթախմբի.

ա. կայուն (չփոփոխվող) հիմքով բառեր (երբ հոլովման ժամանակ բառերը որևէ փոփոխության չեն ենթարկվում).

բ. անկայուն (փոփոխվող) հիմքով բառեր (երբ բառի հիմքը վերջանում է ա կամ ե ձայնավորով, և հոլովման ժամանակ սեռական, գործիական և պարագայական հոլովներում հիմքի վերջից այդ ձայնավորները սղվում են՝ մելան-օ մելն-ոն, մելն-ոտ, մելն-ադ, սոֆել-օ, սոֆլ-ոն, սոֆլ-ոտ, սոֆլ-ադ):

Ձայնավորահիմք գոյականները նույնպես բաժանվում են երկու խմբի.

ա. բառեր, որոնց հիմքը հատվում է սեռական և գործիական հոլովներում (դրանք ա կամ ե ձայնավորով վերջացող գոյականներն են՝ դրոշ-ա դրոշ-ոն, դրոշ-ոտ, նաե-ե, նաե-ոն, նաե-ոտ).

բ. բառեր, որոնց հիմքը չի հատվում (դրանք էլ ո կամ �smՆ ձայնավորով վերջացող գոյականներն են)՝ წყარ-ო- წყարო-ს(ი), წყარო-თ(ი), ორმო-ორმო-ს(ი), ორმო-თ(ი), რუ–რუს-(ი), რუ-თ(ი):

Անվանական հոլով
სახელობითი ბრუნვა

სახელობითი անվանական (ուղղական) հոլովը բառի ուղիղ ձևն է: სახელობითი -ին ունի -ი վերջավորություն՝ թե՛ եզակի և թե՛ հոգնակի թվերում, ընդ որում եզակի թվում -ი -ին դրվում է բառի հիմքից հետո, իսկ հոգնակի թվում՝ -ებ հոգնակերտից հետո.

წიგნ-ი წიგნ-ებ-ი, ციფრ-ი - ციფრ-ებ-ი, ქუდ-ი - ქუდ-ებ-ი,
ხელ-ი ხელ-ებ-ი, თავ-ი თავ-ებ-ი, კაც-ი კაც-ებ-ი:

სახელობითი հոլովում -ი վերջավորություն ունեն այն բառերը, որոնք բաղաձայնավերջ են. ბაღ-ი, ჟურნალ-ი. გაზეთ-ი, ლექტორ-ი, ავტობუს-ი, მატარებელ-ი, სტუდენტ-ი, ადამიან-ი, წიგნ-ი, ცხენ-ი, თვალ-ი, ფულ-ი, (նաև՝ ჩაი, ტრამვაი, ირაკლი, აკაკი, გიორგი, კორნელი: ი-ով վերջացող բոլոր հատուկ և հասարակ անունները փոխառված են այլ լեզուներից):

ა, ე, ო, უ հնչյուններով վերջացող բառերը სახელობითი հոլովում -ი վերջավորություն չեն ստանում, ժամանակի ընթացքում -ი-ն ընկել է (եղել են՝ დედა-ი, ხე-ი, ოქრო-ი և այլն): Ժամանակակից գրական վրացերենում այդ կարգի բառերը հանդես են գալիս հիմքով՝ առանց անվանական հոլովի վերջավորության,

թեև հոգնակի թվում դրանք նույնպես ստանում են -ո վերջավորություն, որը դրվում է -ęb հոգնակերտից հետո.

դեդա-դեդ-ęb-ո, դէդ-դէդ-ęb-ո, որմո-որմո-ęb-ո, դանա-դան-ęb-ո, ղամę-ղամę-ęb-ո, տարո-տարո-ęb-ո, գȝա-գȝ-ęb-ո, սաքմę-սաքմę-ęb-ո, սորո-սորո-ęb-ո, կu-կu-ęb-ո, կրu-կրu-ęb-ո, ȝu-ȝu-ęb-ո, ռu-ռu-ęb-ո.

Ծանոթություն: -ո, -u վերջավորություն ունեցող բառերը քիչ են:

Սահելոȝնոտո հոլովը պատասխանում է ȝոճ? (ո՞վ) և ռա? (ի՞նչ) հարցերին, ընդ որում, վրացերենում ևս ո՞վ հարցը տրվում է միայն անձ ցույց տվող գոյականներին, այլ դեպքերում՝ շնչավոր թե անշունչ, տրվում է ի՞նչ հարցը:

Սահելոȝնոտո հոլովով դրվում են նախադասության ենթական և ուղիղ խնդիրը: Ենթական դրվում է անվանական հոլովով, եթե բայը անանցողական է. այս դեպքում բայը, անկախ ժամանակաձևից, չի փոխում ենթակայի հոլովը:

Ստուդենտը մոդուն ունիվերսիտետում.
Ուսանողը գնում է համալսարան:
Ստուդենտը մոդոոդա ունիվերսիտետում.
Ուսանողը գնում էր համալսարան:
Ստուդենտը ռավոդա ունիվերսիտետում.
Ուսանողը գնաց համալսարան:
Ստուդենտը ռավա ունիվերսիտետում.
Ուսանողը կգնա համալսարան:
Ստուդենտը ռասուլա ունիվերսիտետում.
Պարզվում է՝ ուսանողը գնացել է համալսարան:

Ենթական անվանական հոլովով է դրվում նաև այն դեպքում, եթե բայը անցողական է, իսկ ժամանակաձևը՝ ներկա.

Պոետը գրում է **հոդված**:

Բանաստեղծը գրում է **վեպ**:

Մոդադրակցները **ֆեխթուրթոն** թամաշոթեն.

Շախմատիստները **ֆուտբոլ** են խաղում:

Մեզոթլները աշենեթեն **սահլեթն**.

Հարևանները կառուցում են **տներ**:

Մեթաղը **ոգավ** ենն:

Այգեպանը **տնկում** է **ծառ**:

Ուղիղ խնդիրը դրվում է անվանական հոլովով, եթե բայը անցողական է, ժամանակաձևը՝ անցյալ:

Դասընկերը գնեց **պոմիդորը, կարտոֆիլը, խոտը, ցորենը, կաղամբը**:

Տնտեսուհին գնեց **լոլիկ, կարտոֆիլ, սոխ, գազար, կաղամբ**:

Պոետը գրեց **հոդված**.

Բանաստեղծը գրեց **վեպ**:

Մոդադրակցները **ֆեխթուրթոն** թամաշոթեն.

Շախմատիստները **ֆուտբոլ** խաղացին:

Մեզոթլները ասաշենեն **սահլեթն**.

Հարևանը կառուցեց+ **տուն**:

Ընդգծված գոյականները ուղիղ խնդիրներ են:

Այլ օրինակներ.

Ստուդենտը կարգաց **գրքերը**.

Ուսանողը լավ է սովորում (ենթակա):

Ամենաբարձր **ստուդենտը** **համալսարանից** հեռացրին (ուղիղ խնդիր):

Կարդալ **գրքերը** **ուսանողները** **գրադարանից** **գրքերը** **գրադարանից**:

Կիրակի ոչ մի **թերթ** լույս չի տեսնում (ենթակա):

დღეს ბევრი **გაზეთი** ვიყიდე.

Այսօր շատ թերթ **գնեցի** (ուղիղ խնդիր):

პროფესორ ავეტისიანის უფროსი **შვილი** გერმანიაში სწავლობს.

Պրոֆեսոր Ավետիսյանի ավագ **որդին** Գերմանիայում է սովորում (ենթակա):

პროფესორ ავეტისიანის უფროსი **შვილი** საფრანგეთში წაიყვანეს.

Պրոֆեսոր Ավետիսյանի ավագ **որդուն** Ֆրանսիա տարան (ուղիղ խնդիր):

Պատմողական հոլով
მოთხრობითი ბრუნვა

მოთხრობითი-ն վրացերենի ամենայուրահատուկ հոլովն է: Չնայած հոլովը կոչվում է պատմողական (նաև՝ պատմական հոլով, սուբյեկտի՝ ենթակայի հոլով, ակտիվ հոլով: Անվանումը ծագում է հունարեն ***էրգատես*** գործող անձ, գործիչ բառից), բայց պատմել կամ պատմություն բառերի հետ առնչություն չունի, ընդհակառակը, սրանով մատնանշվում է նախադասության մեջ ամենաակտիվ գործողություն կատարողը՝ գործող անձը՝ նախադասության ենթական:

…პოეტ**მა** დაწერა საინტერესო რომანი.

Բանաստեղծը գրեց հետաքրքիր վեպ:

…მხატვარ**მა** დახატა საინტერესო გობელენი.

Նկարիչը նկարեց հետաքրքիր գոբելեն:

ლიტერატორ**მა** ავეტისიან**მა** დაამთავრა მონოგრაფიის მე-2 ტომი.

Գրականագետ Ավետիսյանը վերջացրեց մենագրության 2-րդ հատորը:

ԹոտեռոՁիտո-ն կիրառվում է միայն նախադասության ենթակայի համար. շարահյուսական այլ պաշտոն չունի: Պատասխանում է ՁոՆ? (ո՞վ), ռամ? (ի՞նչը) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունները երկուսն են՝

-մա և -մ: -մա վերջավորություն ստանում են ուղղական հոլովում -ո վերջավորություն ունեցող բառերը.

…կաց-ո-կաց-մա, ցխեն-ո-ցխեն-մա, ոտխ-ո-ոտխ-մա.

ՁարՆ-ո-ՁարՆ-մա, ՁալՆ-ո-ՁալՆ-մա, ոց-ո-ոց-մա.

-մ վերջավորություն ստանում են -ա, -ե, -ո, -Ն ձայնավորավերջ բառերը. դա- դա-մ, ռՁա-ռՁա-մ, ղամե-ղամե-մ, գոգո-գոգո-մ, ռՆ-ռՆ-մ, ժմա-ժմա-մ, ցխռա-ցխռա-մ, սաՁմե-սաՁմե-մ, ոՁռո-ոՁռո-մ, ՁՆ-ՁՆ-մ.

ա, ե, ո, ո, Ն վերջավորություն ունեցող հատուկ անունները նույնպես պատմողական հոլովում ստանում են -մ վերջավորություն.

Ձոտա-մ, տեՁկլե-մ, աՁաՁո-մ, դատո-մ, դՆտՆ-մ, ճոնա-մ, սալոմե-մ, ոռաՁկլո-մ, ճՆճՆ-մ, ճաոռա-մ, գոոռգո-մ, սանդռո-մ, ԺՆԺՆճա-մ, ռռեՁկլե-մ, գոՁո-մ, մաոՁո-մ, ճոոճո-մ, մարոճա-մ, մարոճե-մ, մեռո-մ…

Մի շարք անուններ, սակայն, չեն ենթարկվում հիշյալ կանոնին.

գՆռամ-մա, ՁաԽտանգ-մա, ռամաԽ-մա, ճոդար-մա, դաՁոտ-մա, ղեՁանմա, ռեՁաԽ-մա, տենգոԽ-մա…

Հոգնակի թվում հոլովական վերջավորությունը դրվում է -ենԽ հոգնակերտից հետո.

კაც-მა-კაც-ებ-მა, მეზობელ-მა-მეზობლ-ებ-მა, ცხენ-მა-ცხენ-ებ-მა, მსახიობ-მა-მსახიობ-ებ-მა, კბილ-მა შემაწუხა-კბილ-ებ-მა შემაწუხეს.

მოჭადრაკემ კარგად ითამაშა-მოჭადრაკეებმა კარგად ითამაშეს.

Եթե հոլովվող բառն ունի բաղաձայնահանգ որոշիչ/ներ, ապա այդ որոշիչ/ները նույնպես ստանում են -մա վերջավորություն.

სომეხ**მა** მოჭადრაკეებ**მა** მოიგეს ყველა პარტია.

Հայ շախմատիստները հաղթեցին բոլոր պարտիաներում:

ცივ**მა** ამინდ**მა** ჩვენი დღევანდელი ექსკურსია ჩაშალა.

Ցուրտ եղանակը խափանեց այսօվա մեր էքսկուրսիան:

ნიჭიერ**მა** მეათეკლასელ**მა** ერთ**მა** გოგონა**მ** ძალზე რთული ამოცანა ამოხსნა.

Տասներորդ դասարանցի խելացի մի աղջիկ շատ բարդ խնդիր լուծեց:

ერთ**მა** ჩვენ**მა** უცხოელ**მა** ყოფილ**მა** სტუდენტ**მა** ქაუე**მ**, ჩვენი ლიტერატურისა და კულტურის კარგ**მა** მცოდნე**მ**, ბევრი რამ თარგმნა სომხურიდან ინგლისურად.

Արտասահմանցի մեր մեկ նախկին ուսանողը՝ Քաուեն՝ մեր գրականության և մշակույթի մեծ բարեկամը, շատ բան է թարգմանել հայերենից անգլերեն:

ა, ე, ო, უ ձայնավորով վերջացող որոշիչները მოთხრობითი հոլովում -მა կամ -მ վերջավորություն չեն ստանում, մնում են անփոփոխ.

პატარა დავითმა საინტერესო მოთხრობა დაწერა.

Փոքրիկ Դավիթը հետաքրքիր պատմվածք գրեց:

მძიმე სამუშაომ დამღალა.

Ծանր աշխատանքը հոգնեցրեց ինձ:

ვიწრო ფეხსაცმელმა ფეხები მატკინა.

Նեղ կոշիկը ոտքերս ցավեցրեց:

երտս տեղոն գուլը **ցեռա** ժմամ գաոյոռ.

Մեկ պնդուկի միջուկը ինը եղբայր բաժանեցին (իրար միջև):

Տրական հոլով
Մուցեմոտո ՝ Ռրունեվա

Մուցեմոտո-ն գրեթե համապատասխանում է հայերենի տրականին: Սրանով դրվում են հանգման անուղղակի խնդիրը, ուղիղ խնդիրը, ենթական, բայական անդամի լրացումները և այլն: Նախադասության բոլոր անդամների հարաբերության բնույթը պայմանավորված է բայի սեռով և ժամանակաձևերով:

Մուցեմոտո-ն պատասխանում է ցոն? (ո՞ւմ) և ռաս? (ի՞նչ) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունն է -ն, որը դրվում է բառի ուղիղ ձևի վրա.

Կաց-ն, դեդա-ն, մեշ-ն, գոգո-ն, մերո-ն, ՝ոտ-ն, քալ-ն, ժմա-ն, սաքմե-ն, Պալտո-ն, ռոտ-ն...

Հոգնակի թվում հոլովական վերջավորությունը դրվում է բառի վերջում՝ -ե՝ հոգնակերտից հետո.

Կաց-ե՝-ն, դեդ-ե՝-ն, մեշ-ե՝-ն, գոգո-ե՝-ն, ՝ոտ-ե՝-ն, քալ-ե՝-ն, ժմ-ե՝-ն, սաքմե-ե՝-ն, Պալտո-ե՝-ն, ռոտ-ե՝-ն…

Հանգման անուղղակի խնդիր, եթե բայը դրված է II կամ III սերիայով (սերիաների մասին՝ «Բայ» բաժնում).

ՈՒՊՀՈՒՆԱՐՆ մոնալոցո դեՊեՇա գաՀՒՊՀՒՆԵՐՆ շնորհավորական հեռագիր ուղարկեցինք:

ՀԵՄՊՈՌՆՆ մոնցեն ոՀՐոն մեդալո.

ՉԵՄՊԼՈՆԻՆ հանՀնեցին ոսկե մեդալ:

ՄՈՎՖՑԵՐՆ դաՍՐոՀՒՆ ահալո ՎՈՒՆՆԵՐՈ.

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻՆ հանՀնեցին նոր գրքեր:

Ուղիղ խնդիրը դրվում է տրական հոլովով, եթե բայը անցողական է, ժամանակը՝ ներկա, այսինքն՝ բայը դրված է I սերիայով.

լոիտերատուրատմցոդնը ավտիսյանո **ռոմանն** գրեց. Գրականագետ Ավետիսյանը **վեպ** է գրում:

նարոնը սաինտերեսոմ **գրքին** կոտեսուլոմն.

Նարինեն հետաքրքիր **գիրք** է կարդում:

սարտոդ ոգո **ձեզրն** կոտեսուլոմն.

Նա առհասարակ **շատ** է կարդում:

ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵԶՎՈՎ **ԳԱԶԵՏԵՐՆ, ԳՐՔԵՐՆ** ԿՈՏԵՍՈՒԼՈՄԹ?

Վրաց լեզվով **գրքեր, թերթեր** կարդո՞ւմ եք:

դուսանանլուսո ոոդուլոմն **ռոմանոռն, կարտոֆիլն, նանեն, ստաֆիլոն, կոմձոստոն** դա սեն **ռամեանն**.

Տնտեսուհին գնում է **լոլիկ, կարտոֆիլ, սոխ, գազար, կաղամբ** և այլ **բաներ:**

Նախադասության ենթական՝ տրական հոլովով.

թուրմե պոետ **պետրոսյանն** ռոմանո դաուգրեռա. Պարզվում է՝ բանաստեղծ **Պետրոսյանը** վեպ է գրել:

արամն ունի երկու տղա և մեկ աղջիկ:

Արամը ունի երկու տղա և մեկ աղջիկ:

մերոն, նարոնեն, լուսինեն, հասմիկն դա **ոշնանն** ռաուձարեձոատ ոոելա գամոցդա.

Մերին, Նարինեն, Լուսինեն, Հասմիկը և **Իշխանը** հանձնել են բոլոր քննությունները:

Ընդգծված բոլոր գոյականները դրված են տրական հոլովով և նախադասությունների մեջ ունեն ենթակայի պաշտոն:

Տրական հոլով են պահանջում **կանչել, խնդրել, հարցնել, հաղորդել** և այլ բայեր.

թոռ ոեոդլոեձա, **դաուձանեթ թոքեանն մեոնոձելն** տելեֆոնոտան.

Եթե կարելի է, **կանչեք Ձեր հարևանին** հեռախոսի մոտ:

სთხოვეთ თქვენს მეუღლეს, ბატონ **სურენს**.

Խնդրե՛ք Ձեր ամուսնուն՝ պարոն **Սուրենին:**

ჰკითხეთ ქართული ენის **სპეციალისტს**, პროფესორ **ასატურიანს**.

Խնդրե՛ք վրաց լեզվի **մասնագետին՝** պրոֆեսոր **Ասատրյանին**:

ჩემი გულთბილი სურვილები **გადაეცით თქვენს ცოლს, მშობლებს** და **ბავშვებს.**

Իմ անկեղծ ցանկությունները **հաղորդեք** Ձեր **տիկնոջը, ծնողներին** և **երեխաներին:**

Ტრაკან ჰოლოვ ენ პაჰანჯუმ ნაა **վարել** բայով կազմված բառերը՝ **ղեկավարել, կառավարել, պաշտոնավարել**.

დეკანი ავაგიანი წარმატებით **მართავს ფაკულტეტს.**

Դեկան Ավագյանը հաջողությամբ **կառավարում է ֆակուլտետը:**

დირექტორი ანტონიანი **ხელმძღვანელობს** დიდ **დაწესებულებას:**

Տնօրեն Անտոնյանը **ղեկավարում** է մեծ **հիմնարկ**:

გენერალი ბაღრამიანი **მეთაურობდა არმიას.** Գեներալ Բաղրամյանը **ղեկավարում էր բանակ**:

Որոշ բառակապակցություններ, որոնք ցույց են տալիս շաբաթվա օրեր, ամիս-ամսաթիվ և այլն, նույնպես դրվում են տրական հոլովով.

კვირას დელეგაცია ჩამოვიდა საზღვარგარეთიდან. **Կիրակի** պատվիրակություն ժամանեց արտասահմանից:

პარასკევს ხელოვნებათმცოდნეობის კათედრის მორიგი სხდომაა დანიშნული.

Ուրբաթ արվեստաբանության ամբիոնի հերթական նիստն է նշանակված:

საღამოს თეატრში ვიქნებით.

Երեկոյան թատրոնում կլինենք:

Դեպեն ჩატარդება სემინარი.

Այսօր կանցկացվի սեմինար:

Ով. Թումանյանը ծնվել է 1869 **թվականին**, վախճանվել է 1923 **թվականին**:

21 ՕՅՆՕՒՍ ჩატარდება საინტერესო ღონისძიება. **Հունիսի 21-ին** կանցկացվի հետաքրքիր միջոցառում:

Մուզեմոտո-ն շարահյուսական շատ ավելի լայն կիրառություն ունի (այդ մասին՝ հետադրությամբ և մասնիկավոր հոլովները քննարկելիս):

Այժմ բերենք որոշ օրինակներ և համեմատենք հայերենի նույնանուն հոլովի հետ.

Մե-2 կուրսին **ՍՏՈՒԴԵՆՏԵՐՆ** մատենադարանը չեն տեսել:

2-րդ կուրսի **ուսանողները** Մատենադարանը չեն տեսել:

Մե-2 կուրսին **ՍՏՈՒԴԵՆՏԵՐՆ** մատենադարանում գտնվում են.

2-րդ կուրսի **ուսանողներին** տանելու եմ Մատենադարան:

Մե-2 կուրսին **ՍՏՈՒԴԵՆՏԵՐՆ** մատենադարանը ժամանակ մոլորվեցան.

2-րդ կուրսի **ուսանողներին** Մատենադարանը շատ դուր եկավ:

Վրացերեն բոլոր նախադասություններում **ՍՏՈՒԴԵՆՏԵՐՆ** բառը պահանջում է և դրված է տրական հոլովով:

Մեռական հոլով
ՆԱԹԵՍԱՕԲԻԹՈՒ ԲՐՈՒՆՎԱ

ՆԱԹԵՍԱՕԲԻԹՈՒ հոլովը պատասխանում է ՎՈՒՍ? (Ո՞ՒՄ) և ՐՈՒՍ? (ԻՆՉԻ՞) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունն է -ՕՒՍ, որը դրվում է բառի հիմքի վրա. ՔԱԼԱՔ-ՕՒՍ, ՔՈՒՇ-ՕՒՍ, ԴԵԴ-ՕՒՍ, ԿԱՑ-ՕՒՍ.

-ո և -ՈՒ հիմքով գոյականների և որոշ այլ բառերի վերջավորությունները ճատեսաոՀՀոտո հոլովում համընկնում են տրական հոլովի վերջավորությանը. ՕոՀՀրո-ն, ՌՈՒ-ն, ՄամՈՒՀՀա-ն, ԱՀՀաՀՀո-ն, Որմո-ն, ՃՈՒՃՈՒ-ն, Շոտա-ն, Ոտերո-ն.

Նախադասության մեջ ճատեսաոՀՀոտո հոլովի դերը համեմատաբար սահմանափակ է. հանդես է գալիս իբրև գոյականական անդամի լրացում.

ա. հատկացուցիչ՝

ՄեՀՀատՀՀրոն ՄեՀՀլո	ՃՀՀվոն Հաերո
ՄեՀՀոՀՀլոն ՍաՀՀլո	ՃարոնեՀՀ ՍոմՀՀերա

բ. որոշիչ՝

ՍՀՀրատեՀՀոն ԳամոՀՀենա	Ճոն ՄաՀՀոդա
ՃորՀՀլոն ՀՀվոնլո	ՌՀՀոնոն ՀՀարո
Մտոն ՀՀվավոնլո	ՀՀարդոն ՍՀՀնո
ՍաՀՀՀՀուալո ՀՀանոն ՀՀալո	ՈՀՀո ՃՀՀոն ՍՀՀՀՀուդենՀՀո

գ. բացահայտիչ՝

ԴոՀՀեՀՀ ՈոՀՀավոտ Դոդո ՍոմեՀՀո **ՊոեՀՀոն**-ՀՀոՀՀոՀՀ **ՃարենՀՀոն** ՍաՀՀլ-ՄՀՀՀՀեՀՀՀՀոմ.

ԱյՀՀոր ՀՀանք հայ մեՀՀ **բանաՀՀստեՀՀոՀՀ՝** Ճանիշե **ՃարենՀՀի** տունթանՀՀարանում:

ՍոմՀՀեՀՀոն ԴոդաՀՀալաՀՀոն-ՀՀրեՀՀՀՀոն ՀՀՀՀՀՀեՀՀ և ՊրոսպեՀՀՀՀեՀՀ գրՀՀեՀՀ և գանՀՀրոն.

Հայաստանի մայրաքաղաքի՝ Ճրնանի ՀՀոՀՀոՀՀՀՀեՀՀ ու ՀՀոՀՀոՀՀՀՀեՀՀ ՀՀրՀՀՀՀ ՀՀեՀՀ և ՀՀայՀՀանՀՀուՀՀ:

ՀՀոՀՀմՀՀՀՀեՀՀ ՀՀՀՀՀՀՀՀՀ ՀՀՀՀ ՀՀՀՀՀՀ ՀՀՀՀՀՀՀՀՀ

Սեռական հոլովաձևերի ավելի շատ հանդիպում ենք գունանունների մեջ.

ցոնսֆերո	ցոն ֆերո	յավոնսֆերո	յավոն ֆերո
ոոնսֆերո	ոոն ֆերո	ՇՈՆԴՈՆՍՖԵՐՈ	ՇՈՆԴՈՆ ՖԵՐՈ
ՎԱՐԴՈՆՍՖԵՐՈ	ՎԱՐԴՈՆ ՖԵՐՈ	ՓԱԲԼՈՆՍՖԵՐՈ	ՓԱԲԼՈՆ ՖԵՐՈ
ԲՈՆԴՈՆՍՖԵՐՈ	ԲՈՆԴՈՆ ՖԵՐՈ	ՆՈՆՍԼՈՆՍՖԵՐՈ	ՆՈՆՍԼՈՆ ՖԵՐՈ
ԶՂՎՈՆՍՖԵՐՈ	ԶՂՎՈՆ ՖԵՐՈ	ՄԹՐԵԴՈՆՍՖԵՐՈ	ՄԹՐԵԴՈՆ ՖԵՐՈ

Սրանք համարվում են **կեսերանգ** գույներ:

Գործիական հոլով
Մոքմեդեբոթո բրունվա

Մոքմեդեբոթո հոլովը պատասխանում է ՎՈՆՈԹ? (ումո՞վ), ՐՈԹ? (ինչո՞վ) հարցերին: Հոլովական վերջավորությունները՝ -ՈԹ կամ -ԹՈ, հավելվում են բառի հիմքին:

ԳՈՒԼ-ՈԹ, ԿԱՑ-ՈԹ, ՔԱԼԱՔ-ՈԹ, ԲԱՎՇՎ-ՈԹ, ԴԵԴ-ՈԹ, ՌԱԴԻՈ-ԹՈ, ՈՔՐՈ-ԹՈ, ՈՐՄՈ-ԹՈ, ԲՈՒ-ԹՈ, ՐՈՒ-ԹՈ.

Ինչպես տեսնում ենք բերված օրինակներից, -ԹՈ ստանում են այն բառերը, որոնց հիմքը վերջանում է -Ո կամ -Ու ձայնավորով:

Մոքմեդեբոթո հոլովը իմաստով մոտ է հայոց լեզվի գործիական հոլովին. ցույց է տալիս, թե գործողությունն ինչի կամ ում միջոցով է կատարվում, նաև՝ գործողության տեղը և ժամանակը:

ՍԱԶԱՄԹՐՈ ՉԻՈԲՈՆ **ԴԱՆՈԹ** ՎԵՐ ԴԱՎՃԵՐՈ.

ՁՄԵՐՈՒԿԸ ԳՐՊԱՆԻ **ԴԱՆԱԿՈՎ** ՉԿԱՐՈՂԱՑԱ ԿՏՐԵԼ:

ՍԱՄՍԱԽՈՒՐՇԻ **ՄԱՆՔԱՆՈԹ** ԿՈ ԱՐԱ, ՓԵԽՈԹ ՄՈՎԴՈՎԱՐ. ԱՇԽԱՏԱՎԱՅՐ **ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ** ՉԷ, ՈՏՔՈՎ ԵՄ ԳՆՈՒՄ:

ՐՈԹ ԱՊՈՐԵԲ ԹԲԻԼԻՍԻՆ ՓԱՍՎԼԱՍ?

Ինչո՞վ ես նախատեսում Թբիլիսի մեկնել:
Մոնդա **մատարեզլոտ** գնացիր.
Ուզում եմ **գնացքով** գնալ:
Ինչ**ո՞ւ** **ինքնաթիռով** չես գնում:
Տոմոմիգրոնավոտ մոգզաստրոմզան վեր վոտան.
Ինքնաթիռով ճամփորդել չեմ հանդուրժում:
Էգ կացո **տոմալոտ** ար մոնախավն.
Այդ մարդուն **աչքովս** չեմ տեսել:
Էքսկուրսիան մեկ **շաբաթով** հետաձգեցին:
Ֆեխզուրտոն տամաշի գադմոսցես **տելեվիզիոտաց** դա **ռադիոտո**.
Ֆուտբոլի խաղը հաղորդեցին և՛ **հեռացույցով**, և՛ **ռադիոյով**:
Ֆեխոտ սուարուլո սասարգեզելոմա.
Ոտքով զբոսնելն օգտակար է:
Մի վդգեզո **դոլոտ** ադրի.
Ես վեր եմ կենում վաղ **առավոտյան**:
Ջեմո ժմա ջեմզի ֆոֆրոսոնա որո **ֆլոտ**.
Իմ եղբայրը ինձնից մեծ է երկու **տարով:**

Մոքմեդեզոտո հոլովով դրվում են նաև այլ լրացումներ.
ցնոզոլո մոֆադրակի կասֆարովո **մամոտ** եզրաելոնա, **դեդոտ** կո-սոմեխո.
Հանրաճանաչ շախմատիստ Կասպարովը **հոր կողմից** հրեա է, **մոր կողմից**՝ հայ:
դարդոտ աղար ոցոն, դա ջեն.
Վշտից այլևս չգիտի՝ ինչ անի:
ամաս ոն շենո **ֆոզրոտ** ակեթեն.
Նա դա անում է քո **ջգրու** (**ի հեճուկս** քո):

Սաղամոռնեթ ենդանեն գեոն գեռրունդեբի սենլում. **Երեկոները** երբեմն ուշ եմ վերադառնում տուն:

Սաոնտերեսո գադացեմա գանմեորդեբա ყովել **դոլոթ** դա ყովել **Սաղամոն**.

Հետաքրքիր հաղորդումը կկրկնվի ամեն **առավոտ** և ամեն **երեկո**:

Ქართველი ხალხი ამაყობს თავისი დიდი **მწერლით** - **შოთა რუსთაველით**.

Վրաց ժողովուրդը հպարտանում է իր մեծ **գրողով՝ Շոթա Ռուսթավելիով:**

Սաերթո սացեռվրեբլոն **Պիրոնեբեթ** ստուդենտեբի კმაყოფილი არიან.

Հանրակացարանային **պայմաններից** (բառացի՝ **պայմաններով**) ուսանողները գոհ են:

Պարագայական հոլով
ვითარებითი ბრუნვა

ვითარებითი հոլով հայոց լեզուն չունի, ուստի նրա արտահայտած իմաստը թարգմանվում է տարբեր ձևերով. օրինակ՝ თოვლი **წყალ-ად** იქცა, წყალი კი-ყ**ინულ-ად** (Ձյունը **ջուր** դարձավ, իսկ ջուրը՝ **սառույց**): ეგი **ლექტორ-ად** არ ვარგა (Նա որպես **դասախոս** պիտանի չէ), არამმა **დამპატიჟა** სტუმრად (Արամը ինձ **հրավիրեց**), კარებთან დღეს აშოტი იქნება **დარაჯად** (Դռների մոտ այսօր Աշոտը կլինի **պահակը**):

ვითარებითი-ն պատասխանում է რად? (ի՞նչ) հարցին:

Հոլովական վերջավորությունն է -ად՝ բաղաձայնահանգ բառերի համար, և -დ՝ ձայնավորահանգ բառերի համար:

Բաղաձայնահանգ բառեր՝ **կաց-ադ**, **ջալ-ադ**, **գուլ-ադ**, **ջալաք-ադ**, **ցոցն-ադ**, **ցացշ-ադ**, **մոնիստր-ադ**.

Զայնավորահանգ բառեր՝ **ոչրո-դ**, **ղելե-դ**, **ղամե-դ**, **դեդա-դ**, **մամա-դ**, **որմո-դ**, **ռու-դ**, **ցու-դ**.

ցոտարեցոտո հոլովը ցույց է տալիս որակ, փոփոխություն՝ փոխակերպում, կազմավորում, նշանակում, գնահատում, ինչ-որ բան դառնալը և այլն:

Սուլ Պատարա օյո, ախլա կո **կաց-ադ** ոչցա.

Բոլորովին փոքր էր, հիմա **մարդ** է դարձել:

Ջեմո տանակուրսելո սկոլոն **դորեկտոր-ադ** դանոշնեն.

Իմ համակուրսեցուն դպրոցի **տնօրեն** նշանակեցին:

գազետո ռամոն **շեսանցեց-ադ** գամոդգեցա.

Թերթը մի բան **փաթաթելու համար** պետք կգա:

սոյցարուլո-**գզ-ադ** դա **ցոդ-ադ**.

Սերը՝ **ճանապարհով** և **կամրջով**:

ցոտարեցոտո հոլովով են գործածվում ածականի մի շարք քարացած ձևեր.

կարգադ, ցուդադ, ցեդնոյրադ, լամազադ, ուշնոդ, ֆկցնիլադ, մչարեդ, մցոարուլադ, տոտրադ, շավադ...

ավադմյոֆն **ֆկցնիլ-ադ** սժոնավն.

Հիվանդը **մուշ-մուշ** քնած է:

դաձադեցոն դոչ **մցոարուլ-ադ** գավատարոտ.

Ծնունդյան օրը **ուրախ** անցկացրինք:

ցա **լուրջ-ադ** մոհանն.

Երկինքը **կապտին** է տալիս:

ցվելաֆերո **կարգ-ադ** գաոգո.

Ամեն ինչ **լավ** հասկացավ:

մչարե-դ գաոչոմա.

Դառնորեն ժպտաց:

ցոտարեցոտո-ն երբեմն ցույց է տալիս տեղ, նպատակ, վայր.

Սոֆլ-ած ցեղերեցա սեցաա, ցոդրե **ՀՀալաՀ-ած**. **Գյուղում** բնակվելն այլ է, քան **քաղաքում**:

Ցաշվո ՀՀյլոն **Մոսատան-ած** գաՀՀեցեն.

Երեխային **ՀՀուր բերելու** ուղարկեցին:

Ամ ՀՀորան **Սոֆլ-ած** մոցդոցարտ.

Այս շաբաթ **գյուղ** ենք գնում:

Ծանոթություն: ցոտարեցոտո-ի փոխարեն երբեմն գործածվում են նաև մոմարտեցոտո կամ գարդաՀՀեցեցոտո (ուղղորդիչ կամ ձևափոխիչ) տերմինները:

Կոչական հոլով
ՀՀոդեցոտո ցրունցա

Կոչական հոլովով դրվում են բոլոր այն բառերը, որոնք ցույց են տալիս, թե ում են դիմում, ում է ուղղված խոսքը. այդքանով էլ սահմանափակվում է նրա գործածության ոլորտը: Հոլովական վերջավորությունն է՝ -ո: ՀՀաց-ո, ՀՀալ-ո, ամեանաց-ո, մեցոցար-ո, ՀՀցոլ-ո, ցոՀՀ-ո, դա-ո, մմա-ո.

Երբեմն ստանում է -ց վերջավորություն՝ դեդա-ց, մամա-ց.

Կոչականի փոխարեն հաճախ հանդես է գալիս բառի ուղղական հոլովաձևը. տամար, ոտար, տամաՀՀ, ՀՀուրամ, մՀՀոա, մերո, ՀՀունՀՀ, դեդա...

Հոլովվող խոսքի մասերին պատկանող ամեն մի բառ դիմելու նպատակով գործածվելիս կարելի է դնել կոչական հոլովով.

ՀՀալՀՀաՀՀոնեցո դա ՀՀաՀՀոնեցո! Տիկիննե՛ր և պարոննե՛ր:

ՀՀաՀՀՀՀուՀՀեցո դա ՀՀալոՀՀցոլեցո! Պատանիննե՛ր և աղջիկնե՛ր:

ամեանաՀՀեցո դա մեՀՀցոՀՀրեցո! Ընկերնե՛ր և բարեկամնե՛ր:

տանամեմամՀՀլենո! Համերկրացիննե՛ր:

մեցոցոՀՀասո ՀՀՀՀ

Կոչականը իբրև արտահայտչամիջոց ավելի շատ հանդիպում է բանաստեղծական խոսքում և ասացվածքներում:

Ծանոթություն: Վրացերենի և հայերենի հոլովները զուգադրելիս հանդիպում են թե՛ ընդհանրություններ և թե՛ զգալի տարբերություններ:

Վրաց լեզվի ուղղական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) ուղղականին.

სტუდენტი კითხულობს - **Ուսանողը** կարդում է:

ბავშვები თამაშობენ -**Երեխաները** խաղում են:

მოსწავლე მეცადინეობს - **Աշակերտը** պարապում է:

მხატვარი ხატავს - **Նկարիչը** նկարում է:

բ) հայցականին.

ბავშვი წაიყვანეთ - **Երեխային** տարեք:

სტუდენტი გამოიძახეთ - **Ուսանողին** կանչեք:

დედამ **შვილი** წაიყვანა სკოლაში - Մայրը **զավակին** տարավ դպրոց:

Հայոց լեզվի ուղղական հոլովը համապատասխանում է վրաց լեզվի՝

ա) ուղղականին (ենթակայի դեպքում).

Ուսանողը կարդում է - **სტუდენტი** კითხულობს.

Երեխան խաղում է - **ბავშვი** თამაშობს.

Աշակերտը պարապում է - **მოსწავლე** მეცადინეობს.

բ) պատմողականին (միայն ենթակայի դեպքում).

Ուսանողը կարդաց - **სტუდენტმა** წაიკითხა.

Երեխան խաղաց - **ბავშვმა** ითამაშა.

Նկարիչը նկարեց - **Մեսթվարմա** դահատա.

Մայրը երեխային տարավ դպրոց - **դեդամ** Շվոլո ՇաՀցվանա Սկոլաշի.

գ) տրականին (դարձյալ ենթակայի դեպքում).

Ուսանողը կարդացել է գիրքը - **Սթուդենթսն** ՇաՀուկոտեսցն Շոգնո.

Երեխան գեղեցիկ զգեստ է հագել - **Ցավշվն** ՂամաՁո կաՁա ՀաՀուցվամն.

Արմինեն ունի հարուստ գրադարան - **Արմոնեն** աՀվն մԴոԴարո ՁոՁՂոոոտեկա.

Նավը տանում է մարդկանց և բերում է բեռ - **ՁեՄն** մոՀՂվավն ադամոանեՁո դա մոաՀվն թվորտո.

դ) ուղղականին (ուղիղ խնդրի դեպքում).

Զեկուցողը կազմեց **կոնսպեկտ -** մոմԽսենեՁելմա Շեադգոնա **Կոնսպեկտո.**

Երրորդ կուրսի ուսանողը գրեց հետաքրքիր **հոդված** - մենամե կՇրսոն սթուդենթմա դաՇՇրա սաոնթերեսո **սթատոա**

ե) կոչականին.

Աշո՛տ, հենց հիմա գնա՛ տուն - **աՇոթ,** Շադո սկոլաշի!

Տիգրա՛ն, պատմի՛ր դասդ - **թոՁրան,** մոմոՂվվո ՁաՀՀվեթոոլո!

Ուսանողնե՛ր, հանձնե՛ք գրքերը - **սթուդենթեՁո**, ՀաաՁարեթ ՇոգնեՁո!

Վրաց լեզվի պատմողական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) ուղղականին (միայն ենթակայի դեպքում).

Սթուդենթմա ՇաՀուոոտեա - **Ուսանողը** կարդաց:

Ցավշվմա ոտամաշա - **Երեխան** խաղաց:

Մեսրոպը դասատ - **Նկարիչը** նկարեց:

Դեդան ՝ ՝ - **Մայրը** երեխային տարավ:

Վրաց լեզվի տրական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) ուղղականին.

Լեքտորն ՝ ՝ - **Դասախոսը** կարդացել է ուսանողի աշխատանքը:

Մատեվոսյանն ՝ ՝ - **Մաթևոսյանը** հետաքրքիր վեպ է գրել:

բ) տրականին.

Դեդան **Տղան** ՝ ՝ - Մայրը **որդուն** շոր կարեց:

Դասընկերը **քաներ** ՝ ՝ - Տնտեսուհին **հավերին** կուտ տվեց:

գ) հայցականին.

Ամեսանաց Մաքուքեն **գրքեն** - Ընկերս ինձ **գիրք** կնվիրի:

Մեր **դասախոսը** - Գրողը կարդում է **դասախոսություն**:

Կաց ում **Ոտքեն** ՝ ՝ - Մարդն այն **ճյուղն** է կտրում, որի վրա կանգնած է:

Հայոց լեզվի տրական հոլովը համապատասխանում է վրաց լեզվի՝

ա) ուղղականին.

Կանչե՛ք **աշակերտին** - գամոոժախեթ **Ուսուցիչը**!

Տարե՛ք **երեխային** - գամոոժախեթ **Տղան**!

բ) տրական - հայցականին

Պատժում եմ **աշակերտին** - ვსჯი **Ուսուցիչը**

Կտանեմ **երեխային** - գամոոժախեթ **Տղան**

Վրաց լեզվի գործիական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) գործիականին.

Մոսկվայլոթ ամայոմբեն - **Աշակերտով** հպարտանում են:

Ջյալոթ սավսը ջվաձո - **Ջրով** լիքը պղինձ:

ոն **ցոտատոց** կմայոֆիլդեբոդա - Նա **քչով** էլ բավարարվում էր:

ավտոմոբիլոթ շեգոժլոատ ֆահվոդեթ - **Մեքենայով** կարող եք մեկնել:

բ) բացառականին.

Ճավշվոթ կմայոֆիլո վար - **Երեխայից** գոհ եմ:

Սոմեխո մայուրեբելո ֆեխբուրթելթա **թամաշոթ** կմայոֆիլո ար արոն- Հայ հանդիսատեսը ֆուտբոլիստների **խաղից** գոհ չէ:

Վրաց լեզվի պարագայական հոլովը համապատասխանում է հայոց լեզվի՝

ա) ուղղականին.

Ճավշվադ դարհա - **Երեխա** մնաց:

ա) գործիականին.

Մցորեդոթ կմայոֆիլդեբա - **Քչով** բավարարվում է:

Մոսկվայլոթ ամայոմբեն - **Աշակերտով** հպարտ են:

բ) ուղղականին (ստորոգյալի վերադիր).

Կարգո **կացո** արոն - Լավ **մարդ** է:

Ֆկվոանո **Ճավշվո** արոն - Խելացի **երեխա** է:

Ծանոթություն: Այս հատվածում և առհասա-րակ գրքում տեղ գտած ոչ այնքան հայեցի նախադասությունների առկայությունը հետևանք է վրաց լեզվական իրողությունները հնարավո-

ինս ճշգրիտ ներկայացնելու ցանկությամբ, որի պատճառով թարգմանությունները երբեմն բառացիի տպավորություն են թողնում: Հայերենի և վրացերենի հոլովների այլ ընդհանրություններին մասին տե՛ս «Հետադրությամբ հոլովներ» բաժնում:

Գոյականի հոգնակի թվի կազմությունը
არსებითი სახელის მრავლობითი რიცხვის წარმოება

Բոլոր գոյականները եզակի թվի անվանական հոլովում ստանում են ձայնավոր վերջավորություն: Հոգնակին կազմվում է -ებ մասնիկով (համապատասխանում է հայերենի -եր, -ներ մասնիկներին), որը դրվում է հոլովական վերջավորությունից առաջ: -ი և -ა վերջավորությունն ունեցող գոյականների վերջից դուրս են մղվում այդ ձայնավորները, հետո ավելացվում է անվանական հոլովի ցուցիչը՝ ი-ին:

Օրինակ՝	თავ-ი	თავ-ებ-ი
	თვალ-ი	თვალ-ებ-ი
	მანქან-ა	მანქან-ებ-ი
	დროშ-ა	დროშ-ებ-ი

-ე, -ო, -უ վերջավորություն ունեցող գոյականներին -ებ հավելվում է անմիջապես՝ առանց այդ ձայնավորների դուրս մղման, ցուցիչը՝ ი-ն:

Օրինակ՝	სახ-ე	სახე-ებ-ი
	კიბ-ე	კიბე-ებ-ი
	ორმ-ო	ორმო-ებ-ი
	ოქრ-ო	ოქრო-ებ-ი

ժուժ-ՈՒ	ժուժՈՒ-ԵԲ-Ո
Կ-ՈՒ	ԿՈՒ-ԵԲ-Ո
Ր-ՈՒ	ՐՈՒ-ԵԲ-Ո

Որոշ գոյականների հոգնակին կազմելիս հիմքի վերջին ձայնավորը սղվում է։

Օրինակ՝ մեցոԲ-ա-Ր-ո, մեցոԲՐ-ԵԲ-ո, սոֆ-ե-Լ-ո, սոֆԼ-ԵԲ-ո.

Հոգնակի թվում բոլոր գոյականները վերջանում են -ո-ով՝ դեդ-ԵԲ-ո, մամ-ԵԲ-ո, մոն-ԵԲ-ո, ֆիլ-ԵԲ-ո, ելԼ-ԵԲ-ո և այլն։

Կան բացառություններ, ինչպես՝ մոքալաքե-ն-ո, կաց-ն-ո, ՍՏՈՒԴԵՆՏ-ա, սաՔՋ-ա, մՈՒՇա-ա և այլն, այսինքն՝ վրացերենում գոյություն ունեն հոգնակերտ այլ մասնիկներ ևս. -ն՝ անվանական և կոչական հոլովների համար, և -ա՝ պատմողական, տրական և սեռական* հոլովների համար. կաց-կաց-ն-ո-կաց-ա, սիտկվա-սիտկվա-ն-ո-սիտկվա-ա, ելե-ելե-ն-ո-ելե-ա.

Այս ձևերը Ժամանակակից վրացերենում քիչ գործածական են. պահպանվել են մի քանի հաստատությունների անվանումների մեջ.

մեցնոերեաթա աքադեմիա-գիտությունների ակադեմիա, մՈՒերալթա կավշիրո-գրողների միություն, մինիստրթա սաՔՋ-նախարարների խորհուրդ, ՍՏՈՒԴԵՆՏԹա քալաքո-ուսանողական ավան, ՔավՇՎթա սաՔԼՈ-մանկատուն, մՈՒՇաթա կլասո-բանվոր դասակարգ (տե՛ս նաև «գոյականի թիվը» բաժինը)։

Ծանոթություն: Հոլովաձևը նման է հայոց լեզվի գոյականների հոգնակերտ հոլովմանը (բացառությամբ՝ ք-ց հոլովման՝ մերոնք-մերոնց, ձերոնք-ձերոնց, կանայք-կանանց), քանզի արդի հայոց լեզվում գրեթե բոլոր գոյականները հոգնակի թվում ենթարկվում են ի հոլովման (այգիները-այգիների, աղբյուրները-աղբյուրների, աղջիկները-աղջիկների և այլն)։ Վրացերենում էլ միայն հնչյունափոխված գոյականներն են հոլովվում հոգնակի թվով։

Գոյականների հոլովումը. գոյականների խմբերը ըստ հոլովման արմատների սահմանների. սահմանների ՀՀՊՊ-ի մոտեցմամբ

Ինչպես նշվել է, վրաց լեզուն ունի միայն մեկ հոլովում. հոլովվող բոլոր խոսքի մասերը ունեն հոլովական նույն վերջավորությունները: Բայց ելնելով բառի հիմքի վերջավորությունից՝ հոլովվող բառերը բաժանվում են երկու հիմնական խմբի.

ա) բաղաձայնավերջ (գործածվում են նաև՝ բաղաձայնահանգ, բաղաձայնահիմք եզրերը) հիմքեր. ამხანაგ-ი, კაც-ი, სახლ-ი, თავ-ი,

բ) ձայնավորավերջ (գործածվում են նաև՝ ձայնավորահանգ, ձայնավորահիմք եզրերը) հիմքեր. დროშ-ა, კატ-ა, სახ-ე, კიბ-ე, რუ, კუ, ბუ.

Բաղաձայնով վերջացող բառերը (I հոլովում) իրենց հերթին բաժանվում են երկու խմբի.

ա) կայուն (չփոփոխվող) հիմքով բառեր (հոլովման ժամանակ բառի հիմքը որևէ փոփոխության չի ենթարկվում). ქალ-ი, ამხანაგ-ი, კაც-ი, სახლ-ი, თავ-ი, ვაშლ-ი,

բ) անկայուն (փոփոխվող) հիմքով բառեր (հոլովման ժամանակ սղվում է հիմքի վերջին ձայնավորը). მელან-ი-მელნ-ის, მელნ-ით, მელნ-ად (սղվում է ა-ն).

სოფელ-ი-სოფლ-ის, სოფლ-ით, სოფლ-ად (սղվում է ე-ն):

Ձայնավորով վերջացող բառերը նույնպես բաժանվում են երկու խմբի.

ա) բառեր, որոնց հիմքը հատվում է (մի քանի հոլովներում վերջին ձայնավորն ընկնում է). սրանք -ა և -ე ձայնավորով վերջացող գոյականներն են (II հոլովում):

դրոշա-դրոշ-ոն-դրոշ-ոտ (հատվում է ա-ն)
նախ-նախ-ոն-նախ-ոտ (հատվում է ը-ն)

բ) բառեր, որոնց հիմքը չի հատվում (մնում է անփոփոխ), սրանք էլ ո կամ ՍՍ ձայնավորով վերջացող գոյականներն են (III հոլովում):

ՍՍյարո-ՍՍյարո-ն(ո)-ՍՍյարո-տ(ո),
որմո-որմո-ն(ո)-որմո-տ(ո)
ռՍՍ-ռՍՍ-ն(ո)-ռՍՍ-տ(ո).

Կայուն հիմքով գոյականների հոլովումը
ՍՍՍ

հոլովի նշան՝-ո: კაც-ი, ექიმ-ი, მასწავლებელ-ი, ბაყაყ-ი... -ი-ն ուղղական հոլովի նշանն է:

Ձայնավորահանգ բառերին չեն կցվում ուղղական հոլովի-ո նշանը՝ია, გოგო, უშნო, ალი, მწვანე...

Հոլովման նմուշ
ბრუნების ნიმუში

Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
მხოლობითი რიცხვი	მრავლობითი რიცხვი
სახელობითი - ქალაქ-ი	ქალაქ-ებ-ი
მოთხრობითი - ქალაქ-მა	ქალაქ-ებ-მა
მიცემითი - ქალაქ-ს	ქალაქ-ებ-ს
ნათესაობითი - ქალაქ-ის	ქალაქ-ებ-ის
მოქმედებითი - ქალაქ-ით	ქალაქ-ებ-ით
ვითარებითი - ქალაქ-ად	ქალაქ-ებ-ად
წოდებითი - ქალაქ-ო	ქალაქ-ებ-ო

Անկայուն հիմքով գոյականների հոլովումը
ფუძეკუმშვადი სახელების ბრუნება

Հոլովման ժամանակ որոշ ձայնավորավերջ գոյականներ, որոնց հիմքում կան ա, ե, ո ձայնավորները, ենթարկվում են փոփոխության. տեղի է ունենում հնչյունասղում (ռեդուկցիա), տվյալ դեպքում՝ ձայնավորների սղում. ընդ որում ա-ն և ե-ն դուրս են ընկնում առհասարակ, իսկ բառավերջի ո-ն որոշ բառերում, կորցնելով վանկարար ուժը, դառնում է -ց: Այսպես՝ მინდორი-მინდვრის-მინდვრით-მინდვრად, ნიგოზი-ნიგვზის-ნიგვზით-ნიგვზად, მაწონი-მაწვნის-მაწვნით-მაწვნად, ნიორი-ნივრის-ნივრით-ნივრად…

Ռեդուկցիայի հիմնականում ենթարկվում են -ալ, -ար, -ան, -ամ, -ել, -եր, -ենֆ, -եմ, -ոլ, -որ վերջավորությունն ունեցող բառերը սեռական, գործիական, պարագայական հոլովներում և -ęb-ով հոգնակիում. դրանցից են՝ ռժալը, ѣմալը, ժvալը, ֆորտոѣալը, ստումարը, մѣատvարը, ցոսկարը, ֆիշkարը, գuտանը, մելանը, սապոնը, ատամը, մգելը, մuցելը, մշոѣելը, սարտկելը, սաֆմելը, սոֆելը, ֆuրցելը, ջրuѣելը, ֆuրֆելը, կuրդջելը, սանտելը, մտերը, ѣերժենը, իրեմը, մաֆոնը, մինդորը, նիորը, ոѣոլը, ֆոտոլը, նիգոѣը, սոմեѣը և այլն:

Սղվում է ա ձայնավորը

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծոտ ռիցեվ		մրավլոծոտ ռիցեվ
սահ.	- ստումար-ո	ստումր-ęb-ո
մոտհ.	- ստումար-մա	ստումր-ęb-մա
մից.	- ստումար-ս	ստումր-ęb-ս
նատ.	- ստումր-ոս	ստումր-ęb-ոս
մոքմ.	- ստումր-ոտ	ստումր-ęb-ոտ
ոոտ.	- ստումր-ադ	ստումր-ęb-ադ
ֆոդ.	- ստումար-ո	ստումր-ęb-ո

Սղվում է ę ձայնավորը

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծոտ ռիցեվ		մրավլոծոտ ռիցեվ
սահ.	- սոֆել-ո	սոֆլ-ęb-ո
մոտհ.	- սոֆել-մա	սոֆլ-ęb-մա
մից.	- սոֆել-ս	սոֆլ-ęb-ս
նատ.	- սոֆլ-ոս	սոֆլ-ęb-ոս
մոքմ.	- սոֆլ-ոտ	սոֆլ-ęb-ոտ
ոոտ.	- սոֆլ-ադ	սոֆլ-ęb-ադ
ֆոդ.	- սոֆել-ո	սոֆլ-ęb-ո

Սղվում է ო ձայնավորը

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծիտո ռուցեղ		մրավլոծիտո ուցեղ
սահ.	- սապոն-ი	սապն-ებ-ი
մոտհ.	- սապոն-მა	սապն-ებ-მა
մուց.	- սապոն-ს	սապն-ებ-ს
նատ.	- սապն-ის	սապն-ებ-ის
մոքմ.	- սապն-ით	սապն-ებ-ით
ցոտ.	- սապն-ად	սապն-ებ-ად
ցոդ.	- սապոն-ო	սապն-ებ-ო

ო-ն դառնում է ვ

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծիտո ռուցեղ		մրավլոծիտո ռուցեղ
սահ.	- մինդոր-ი	մինդվր-ებ-ი
մոտհ.	- մինդոր-მა	մինդվր-ებ-მა
մուց.	- մինդոր-ს	մինդվր-ებ-ს
նատ.	- մինդվր-ის	մինդվր-ებ-ის
մոքմ.	- մինդվր-ით	մինդվր-ებ-ით
ցոտ.	- մինդվր-ად	մինդվր-ებ-ად
ցոդ.	- մինդոր-ო	մինդվր-ებ-ო

Ձայնավորավերջ գոյականների հոլովումը
ՖՈՒԺԵԿՅՎԵՑԱԴԻ ՍԱՀԵԼԵՐԻՍ ԲՐՈՒՆԵԼԱ

II հոլովում

Այս հոլովման պատկանում են ա կամ ե ձայնավորավերջ գոյականները. დედა, კაბა, დაფა, დედოფალა, დეიდა, დილა, ყანა, ძიძა, ძერა, მამა, მუხა, მუშა, მუჭა, ჭიქა, დროშა, მაგიდა, ზღვა, თმა, რქა, ლოყა, მიწა, მონა, გზა, და, ძმა, ავჭალა, ასპინძა, ახმეტა, ხე, თყე, დღე, კიბე, კლდე, მზე, სახე, მდინარე, სარკე, მეფე, მეგაღე, მეეტლე, მენავე, მეთევზე, მევენახე, მეცხვარე, მახე, ღამე.

Հատվում է ա ձայնավորը

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոցիտ հրուցեր		մրավլոցիտ հրուցեր
սահ.	- դրոշա	դրոշ- էբ-ի
մոտհ.	- դրոշա-մ	դրոշ-էբ-մա
մուց.	- դրոշա-ս	դրոշ-էբ-ս
նատ.	- դրոշ-ի	դրոշ-էբ-ի
մոքմ.	- դրոշ-ոտ	դրոշ-էբ-ոտ
ցոտ.	- դրոշ-ադ	դրոշ-էբ-ադ
ցոդ.	- դրոշ-ա(ց)	դրոշ-էբ-ո

Հատվում է ե ձայնավորը

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոցիտ հրուցեր		մրավլոցիտ հրուցեր
սահ.	-կիբե	կիբե-էբ-ի
մոտհ.	-կիբե-մ	կիբե-էբ-մա
մուց.	-կիբե-ս	կիբե-էբ-ս
նատ. -	կիբ-ի	կիբե-էբ-ի

Մոքմ.	-ԿՈԲ-ՈԹ	ԿՈԲԵ-ԵԲ-ՈԹ
ՅՈԹ.	-ԿՈԲԵ-Դ	ԿՈԲԵ-ԵԲ-ԱԴ
ՓՈԴ.	-ԿՈԲԵ-(Ց)	ԿՈԲԵ-ԵԲ-Ո

Հոլովման II տարբերակն ունի հետևյալ յուրահատկություն-ները:

ա. Ուղղականը հոլովական վերջավորություն չունի.

բ. Պատմողական հոլովի վերջավորությունը -Մ է, ոչ թե -ՄԱ (թեև շարահյուսական որոշ կառույցներում հնարավոր է -ՄԱ. ՄԵԾԱՐԵ-Մ (այգեպանը), բայց ՄԵԾԱՐԵ-ՄԱ-Ց (նաև այգեպա-նը, այգեպանը նույնպես), ՄԱ-ն անհրաժեշտ է, երբ ավե-լանում է -Ց մասնիկը):

գ. Պարագայական հոլովի վերջավորությունը -Դ է, ոչ թե -ԱԴ:

Կոչականը կամ նմանվում է ուղղականին, կամ ընդունում է -Ց: Ո-ն պահպանվում է միավանկ բառերում՝ ԺՄԱ-ԺՄԱ-Ո, ԴԱ-ԴԱ-Ո, ՄԶԵ-ՄԶԵ-Ո և այլն:

դ. Երբ հատկացյալը նախորդում է ձայնավորավերջ հատ-կացուցիչին, սեռական հոլովում հոլովական վերջավո-րությունը դառնում է -ՆՈ. ՀՅՈԴՈ ՇՈԹԱ-ՆՈ:

ե. հոգնակի թիվը կազմվում է -ԵԲ մասնիկով:

ՆԱԲ.	- ԿՈԲԵ-ԵԲ-Ո
ՄՈԹԲ.	- ԿՈԲԵ-ԵԲ-ՄԱ
ՄՈՑ.	- ԿՈԲԵ-ԵԲ-Ն
ԵԱԹ.	-ԿՈԲԵ-ԵԲ-ՈՆ
Մոքմ.	-ԿՈԲԵ-ԵԲ-ՈԹ
ՅՈԹ.	-ԿՈԲԵ-ԵԲ-ԱԴ
ՓՈԴ.	-ԿՈԲԵ-ԵԲ-Ո

գ. ა կամ ე ձայնավորով վերջացող գոյականները հոլովվում են միանման, բայց տարբերվում են հոգնակի թվում. ა-ով վերջացող գոյականները հոգնակի թվի բոլոր հոլովներում կորցնում են ა-ն, մինչդեռ ე-ով վերջացող գոյականները պահպանում են ე-ն:

ა-ով վերջացող գոյականներ

Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
Մեծլոծոտո Ռուցեցո	Մրավլոծոտո Ռուցեցո
Սահ.-ժմա	ժմ-ەб-ո
Մոտհ.-ժմա-մ	ժմ-ەб-մա
Մուց.-ժմա-ს	ժմ-ەб-ს
Նատ.-ժմ-ის	ժմ-ەб-ის
Մոքմ.-ժմ-ით	ժմ-ەб-ით
Ցոտ.-ժմ-ად	ժմ-ەб-ად
Ֆոդ.-ժմա-ო	ժմ-ەб-ო

ე-ով վերջացող գոյականներ

Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
Մեծլոծոտո Ռուցեցո	Մրավլոծոտո Ռուցեցո
Սահ.-ხე	ხე-ەб-ո
Մոտհ.-ხე-მ	ხე-ەб-մա
Մուց.-ხე-ს	ხე-ەб-ს
Նատ.-ხ-ის	ხე-ەб-ის
Մոքմ.-ხ-ით	ხე-ەб-ით
Ցոտ.-ხე-დ	ხე-ەб-ად
Ֆոդ.-ხე-ო (ვ)	ხე-ەб-ო

Չվերջատվող հիմքով անուններ
ფუძეუკვეცელი სახელები

Այս հոլովմանը պատկանում են ო կամ უ ձայնավորահիմք գոյականները, որոնց հիմքում թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվերում սղում կամ հատում չի լինում. აბანო, დრო, ერბო, ეზო, წერო, მდელო, ორმო, წყარო, ოქრო, რტო, ურო, უთო, საბჭო, სამშობლო, საქართველო, სოკო, ანდრო, საგარეჯო, გაბრო, ვასო, თედო, კაკო, ბლუ, ბუ, ყრუ, ტლუ, რუ, კუ, ძუ, ღრუ, რუ, ცრუ, (բացառություն է ღვინო բառը, որը սեռական և գործիական հոլովներում ստանում է համապատասխանաբար ღვინ-ის, ღვინ-ით ձևերը):

ო Հիմքով վերջացող գոյականների հոլովումը

Եզակի թիվ მხოლობითი რიცხვი	Հոգնակի թիվ მრავლობითი რიცხვი
სახ.-ორმო	ორმო-ებ-ი
მოთხ.-ორმო-მ	ორმო-ებ-მა
მიც.-ორმო-ს	ორმო-ებ-ს
ნათ.-ორმო-სი	ორმო-ებ-ის
მოქმ.-ორმო-თი	ორმო-ებ-ით
ვით.-ორმო-დ	ორმო-ებ-ად
წოდ.-ორმო-ვ	ორმო-ებ-ო

Ъ հիմքով վերջացող գոյականների հոլովումը

Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
մեծլոծոտ հոլովում	մրավլոծոտ հոլովում
սահ. - ծՍ	ծՍ-էծ-ո
մոտհ.- ծՍ-մ	ծՍ-էծ-մա
մոց. - ծՍ-ս	ծՍ-էծ-ս
հատ. - ծՍ-ս	ծՍ-էծ-ոս
մոքմ. - ծՍ-տո	ծՍ-էծ-ոտ
ոոտ. - ծՍ-դ	ծՍ-էծ-ադ
ՊՍդ. - ծՍ-(ց)	ծՍ-էծ-ո

Սղվող-հատվող գոյականների հոլովումը
ԿՍՄՇՍԴ-ԿՍՊՍԴՍ ՍԱՀԵԼԵԾՍՍ ԾՐՍՆԵԾԱ

Կան բառեր, որոնք պատկանում են խառը հոլովման, այսինքն՝ հոլովման ժամանակ լինում է և՛ հատում, և՛ սղում. դրանցից են՝ քարեանա, քՍՊՍանա, ֆանՉարա, մոՍՍարե, ԾՍԳարա, ՊՍՊՍԼա, մեարե... Հատում-սղումը տեղի է ունենում երեք հոլովում՝ սեռական, գործիական և պարագայական, ինչպես նաև -էծ հոգնակիի բոլոր հոլովներում:

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծոտ հոլովում		մրավլոծոտ հոլովում
սահ.	- քարեանա	քարեն-էծ-ո
մոտհ.	- քարեանա-մ	քարեն-էծ-մա
մոց.	- քարեանա-ս	քարեն-էծ-ս
հատ.	- քարեն-ոս	քարեն-էծ-ոս
մոքմ.	- քարեն-ոտ	քարեն-էծ-ոտ
ոոտ.	- քարեն-ադ	քարեն-էծ-ադ
ՊՍդ.	- քարեանա-(ց)	քարեն-էծ-ո

Հատուկ անունների հոլովումը
საკუთარ სახელთა ბრუნება

Ա. Բաղաձայնահիմք (բաղաձայնահանգ) անձնանունները հոլովվում են բոլոր հոլովներով, բացառությամբ կոչականի: Օրինակ՝

սահ.	- დავით-ი	მარიამ-ი	ტარიელ-ი
մոտհ.	- დავით-მა	მარიამ-მა	ტარიელ-მა
մից.	- დავით-ს	მარიამ-ს	ტარიელ-ს
հատ.	- დავით-ის	მარიამ-ის	ტარიელ-ის
մոքմ.	- დავით-ით	მარიამ-ით	ტარიელ-ით
ցոտ.	- დავით-ად	მარიამ-ად	ტარიელ-ად
ցոդ.	- დავით	მარიამ	ტარიელ

Այս կերպ հոլովվում են՝ Լուարսաբ, Գաբրիել, Ավթանդիլ, Փրիդոն, Բեսարիոն, Իոսեբ, Սվիմոն, Օթար, Օմար, Վախթանգ, Գուրամ, Նոդար, Թինաթին, Դարեջան, Թամար, Ռուսուդան, Վառլամ, Սողոմոն, Պլատոն, Գայոզ և այլն:

Բ. Ձայնավորահիմք անձնանունները հոլովվում են այնպես, ինչպես ո կամ ՝ ձայնավորով վերջացող հասարակ անունները, միայն թե ո-ով վերջացող անունները գործիական հոլովում ստանում են ոչ թե -თი, այլ -თ վերջավորություն: Սրանք ևս կոչականում հոլովական որևէ նշան չեն ստանում:

սահ.	- კოსტა	ვანო	ელენე	გივი ნუნუ
մոտհ.	- კოსტა-მ	ვანო-მ	ელენე-მ	გივი-მ ნუნუ-მ
մից.	- კოსტა-ს	ვანო-ს	ელენე-ს	გივი-ს ნუნუ-ს
հատ.	- კოსტა-ს	ვანო-ს	ელენე-ს	გივი-ს ნუნუ-ს
մոքմ.	- კოსტა-თი	ვანო-თი	ელენე-თი	გივი-თ ნუნუ-თი

ვით.	- კოსტა-დ	ვანო-დ	ელენე-დ	გივი-დ ნუნუ-დ
წოდ.	- კოსტა	ვანო	ელენე	გივი ნუნუ

Այս կերպ հոլովվում են՝ Էլգուջա, Լուկա, Մարթա, Նաթելա, Լելա, Պավլե, Պետրե, Ստեփանե, Կիրիլե, Կոտե, Մակրինե, Գիորգի, Ակակի, Լեոնտի, Ալեքսի, Դոմենտի, Գիգո, Սանդրո, Քեթո, Դուտու և այլն:

Գ. Անուններն ու ազգանունները միասին հոլովվելիս փոխվում են միայն ազգանունները:

სახ.	- დავით ერისთავი	ალექსანდრე ჭავჭავაძე
მოთხ.	- დავით ერისთავ-მა	ალექსანდრე ჭავჭავაძე-მ
მიც.	- დავით ერისთავ-ს	ალექსანდრე ჭავჭავაძე-ს
ნათ.	- დავით ერისთავ-ის	ალექსანდრე ჭავჭავაძ-ის
მოქმ.	- დავით ერისთავ-ით	ալեքսանդրե ჭავჭავაძ-ით
ვით.	- დავით ერისთავ-ად	ალექსანდრე ჭავჭაძე-დ
წოდ.	- დავით ერისთავ-ო	ალექსანდრე ჭავჭავაძე

Դ. ա ձայնավորով վերջացող ազգանունները՝ Խոշտարիա, Ջեջելավա, Գուգունավա, Գագուա, Ջավախիա և այլն, հոլովվում են չսղվող հիմքով գոյականների նման: Այս կանոնին ենթարկվում են նաև ձայնավորահիմք օտար ազգանունները՝ Բրոսե, Զոլա, Հայնե, Բերանժե, Գյոթե, Տորիչելլի, Գորկի, Դոստոևսկի, Շևչենկո, Մակարենկո և այլն:

Ե. -շվիլի-ով վերջացող ազգանունները հոլովվում են ինչպես շվիլի (որդի) բառը, նույնը վերաբերում է -ձե-ով վերջացող ազգանուններին, այն տարբերությամբ միայն, որ սեռական և գործիական հոլովներում վերջիններս կորցնում են ე ձայնավորը.

წავიკითხე ნოდარ დუმბაძის რომანები და მოთხრობები. ნოდარ დუმბაძით ამაყობს ქართველი ერი.

Այլաձև հոլովվող գոյականներ
თავისებურად ბრუნებადი სახელები

Հոլովման ժամանակ որոշ գոյականներ շեղվում են ընդհանուր կանոններից: Դրանք են՝ ամ3ავი, ღვინო, დრო, ღმერთი.

ամ3ავი-ն սեռական, տրական և գործիական հոլովներում կորցնում է վերջին ვ բաղաձայնը. ნათ. ամ3ის, მოქმ. ամ3ით, ვით. ամ3ად.

ღვინო-գոյականը սեռական և գործիական հոլովներում կորցնում է ო ձայնավորը, այսինքն՝ սղվում է ო-ն. ნათ. ღვინ-ის, მოქმ. ღვინ-ით.

დრო բառը թեև սղման չի ենթարկվում, բայց սեռական և գործիական հոլովներում ունենում է დრო-ის, დრო-ით ձևերը:

Գոյականի թիվը
არსებით სახელთა რიცხვი

Վրացերենում բոլոր գոյականները թ՛ եզակի և թե՛ հոգնակի թվերի ուղղական հոլովում ձայնավորահանգ են, այսինքն՝ ունեն ձայնավոր վերջավորություն: Հոգնակին կազմվում է -ებ (–իկ, -եր, -ներ) մասնիկով, որը դրվում է հոլովական վերջավորությունից առաջ. კაც-ი-კაც-ებ-ი, მეგო¬ბა¬რი-მეგობრ-ებ-ი, ჭა-ჭ-ებ-ი, დედა-დედ-ებ-ი:

-ებ հոգնակերտ մասնիկից բացի՝ ժամանակակից վրացերենում կա նաև այսպես կոչված նարթանիանի (ნარ-თან-იანი) հոգնակի ձև, այսինքն՝ ნ-ով և თა-ով կազմվող հոգնակիներ, ընդ որում ნ-ն գործածվում է ուղղական և կոչական հոլովներում, իսկ თა–ն՝ մնացած հոլովներում՝ բացառությամբ պարագայականի և գործիականի: Նարթանիանին որևէ երանգ, իմաստ չի հաղորդում, պարզապես վերապրուկ է հին վրացերենից:

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ	
մեծլոծիտ	ռուցեցո	մրավլոծիտ	ռուցեցո
սահ.	- գլեխ-ո	գլեխ-ն-ո	մեգոծար-ն-ո
մոտհ.	- գլեխ-մա	գլեխ-տ-ա	եգոծար-տ-ա
մուց.	- գլեխ-ս	գլեխ-տ-ա	մեգոծար-տ-ա
նատ.	- գլեխ-ուս	գլեխ-տ-ա	մեգոծար-տ-ա
մոքմ.	- գլեխ-ուտ	-	-
ցուտ.	- գլեխ- ատ	-	-
ցոդ.	- գլեխ-ոյ	գլեխ-ն-ոյ	մեգոծար-ն-ոյ

գլեխ-տ-ա և մեգոծար-տ-ա բառերի տ հոգնակերտից հետո գրվում է էմֆատիկ (ուժգնություն արտահայտող) ա ձայնավորը, որը նախընտրելի է, բայց մեծ մասամբ պարտադիր չէ. կան միայն որոշ դեպքեր, երբ այն պարտադիր է.

ա. Երբ հոլովական ձևին միանում է ց մասնիկը. ժմամ, բայց ժմամ-ա-ց, ամեհանագն, բայց ամեհանագն-ա-ց, մոխուն, բայց մոխուն-ա-ց, դանոտ, բայց դանոտ-ա-ց, ամեհանագեցն-ամեհանագեցն-ա-ց, դանեցոտ-դանեցոտ-ա-ց և այլն:

բ. դա շաղկապից առաջ, որը միացնում է համասեռ խնդիրներ. ցոմջցնո ամեհանագնա դա մեգոծարն. ամեհանագադա դա մեգոծրադ մոմաՀնդա. քորա-ցդեցա որոտաեուանո ցոնա տոցոլո գոկոտա դա գատցոցոտ.

գ. Երբ հատկացյալը սեռականում նախորդում է հատկացուցիչին և եզրափակում նախադասությունը. գավոքոտեշ ստատիա ժմոնա. գավոքոտեշ ստատիա ամեհանագոն ժմոնա. գավոքոտեշ ստատիա ամեհանագոն ժմոն ցոլոնա...

գլեխտա, մեգոծարտա օրինակները վկայում են, որ երեք հոլովներում (պատմողական, տրական և սեռական) հոգնակի թիվն ունի միայն -տա ածանցը, այս դեպքում ինչպե՞ս պարզել, թե որ հոլովով է դրված տվյալ բառը:

მშენებელთ დიდი სასახლე ააშენეს.
მშენებელთ დიდ სასახლეს აუშენებენ.
Պարզելու համար თ-ն փոխարինում ենք ებ-ով:
მშენებლებმა დიდი სასახლე ააშენეს (պատմող. հոլով):
მშენებლებს დიდ სასახლეს აუშენებენ (տրական հոլով):

Արդի վրացերենում այս ձևերը քիչ են հանդիպում: Պահպանվել են միայն առանձին հաստատությունների և կազմակերպությունների անվանումների կամ դրանց հոգնակիի մեջ.

მწერალთა კავშირი (գրողների միություն),
მეცნიერებათა აკადემია (գիտությունների ակադեմիա),
მინისტრთა საბჭო (նախարարների խորհուրդ),
მოსწავლეთა კომიტეტი (ուսանողական կոմիտե),
სტუდენტთა ქალაქი (ուսանողական թաղամաս),
გმირთა მოედანი (հերոսների հրապարակ),
წიგნთა სამყარო (գրքերի աշխարհ)...

Հետադրությամբ հոլովներ
თანდებულიანი ბრუნვები

Վրացերենում կան բազմաթիվ հետադրություններ, որոնք, հավելվելով հոլովներին, կատարում են հոլովական վերջավորությունների դեր. դրանք միանում են գոյականներին և գրվում միասին: Հետադրություն ստանում են տրական, սեռական, գործիական և պարագայական հոլովները:

Հետադրությամբ տրական (თანდებულიანი მიცემითი)-ვით,-თან,-ზე,-ში:

-ვით: კლდესა-ვით (ժայռանման), ოქროსა-ვით (ոսկու նման), ძმასა-ვით (եղբոր նման), შვილისა-ვით (որդու նման):

-თან: წყაროს-თან (աղբյուրի մոտ), მთას-თან (սարի մոտ), შენობას-თან (շենքի մոտ), დედას-თან (մայրիկի մոտ, անձի դեպքում նաև՝ հետ), შოთას-თან (Շոթայի մոտ/հետ), ძმას-თან (եղբոր մոտ/հետ):

-ზე: ქალაქ-ზე (քաղաքի վրա), თავ-ზე (գլխի վրա), მიწა-ზე (հողի վրա), წყარო-ზე (աղբյուրի վրա), ხე-ზე (ծառի վրա), ჩემ-ზე (ինձ վրա):

-ში: გულ-ში (սրտում), ხელ-ში (ձեռքում), მიწა-ში (հողում), ტყე-ში (անտառում), ეზო-ში (բակում):

ჩხიკვი ხან კრუხივით ჩხავის, ძერასავით წივის, კატასავით კნავის, ან ძაღლივით ყეფს და მამალივით ყივის.

Ճայը թխսամոր պես կռավում է, ուրուրի պես ճղավում է, կատվի պես մլավում է, շան պես հաչում է կամ աքլորի պես ծուղրուղու է կանչում:

Հետադրությամբ սեռական (տանդեցուլյանո նատեսաոցիտո)

-თვის, -გან, -კენ:

-თვის: ქალაქ-ის-თვის (քաղաքի համար), სოფლ-ის-თვის (գյուղի համար), ვახთანგ-ის-თვის (Վախթանգի համար), ჩემ-თვის (ինձ համար), თქვენ-თვის (ձեզ համար):

-გან: ხ-ის-გან (փայտից), რკინ-ის-გან (երկաթից), ლექტორ-ის-გან (դասախոսից), ამხანაგ-ის-გან (ընկերոջից), მოწაფ-ის-გან (աշակերտից):

-კენ: ქალაქ-ის-კენ (դեպի քաղաք), სოფლ-ის-კენ (դեպի գյուղ), მინდვრ-ის-კენ (դեպի դաշտ), ტყ-ის-კენ (դեպի անտառ):

Հետադրությամբ գործիական (տանդեցուլյանո մոքմեդեցիտո)–დან,-ურთ:

-დან: წყარო-დან (աղբյուրից), ეზო-დან (բակից), სოფლი-დან (գյուղից), სახლი-დან (տնից), ქალაქი-დან (քաղաքից):

გველი გარედან არის ჭრელი, კაცი-შიგნიდან (օձը դրսից է խայտաբղետ, մարդը՝ ներսից): დედა მოთმინებიდან გამოვიდა

(մայրը համբերությունից դուրս եկավ): ցորոդան ՀամՈՎարդՆՈԼՍ ցեՆԵԶԵ ար ՇԵՎՉԴՈՄԵԲա (էշից ընկնողը ձի չի նստի):

-ՈՒՐԹ: ամեՀանագՈԹ-ՈՒՐԹ (ընկերների հետ, ընկերներով հանդերձ), ՈՉՀ¬ԵՈԹ-ՈՒՐԹ (ընտանիքի հետ, ընտանյոք հանդերձ):

Հետադրությամբ պարագայական (թանդեՆՈՒԼՈՀՆՈ ցոԹարեՆՈԹՈ)--ՄԴԵ, (-ՄԴՈՒՆ):

-ՄԴԵ (-ՄԴՈՒՆ): ՍԱԵԼԱ-ՄԴԵ (մինչև տուն), ՀՅԱԼՀՅԱ-ՄԴԵ (մինչև քաղաք), ՍՈՓԼԱ-ՄԴՈՒՆ (մինչև գյուղ), ՅԵԼԱ-ՄԴՈՒՆ (մինչև կոկորդը), ՆԱԵՁԱ-ՄԴՈՒՆ (մինչ տեսություն/ցտեսություն), ԵՁԱԼԱ-ՄԴՈՒՆ (մինչև վաղը), ՍԱԴԳՈՒՐԱ-ՄԴԵ (մինչև կայարան): ԴՈԼՈԴԱՆ ՍԱՎԱՄՈՄԴԵ ՄԵՅԱԴՈՆԵՈՄԲՆ - առավոտից մինչ երեկո պարապում է:

Ծանոթություն: Վրացերենի հետադրությունները, որոնք մեծ մասամբ համապատասխանում են հայերենի հետադիր (վերջնահար դիրք ունեցող) կապերին, գրվում են հոլովվող բառի հետ, մինչդեռ նույն կապերը՝ դեպի (-ՀՅԵՆ), մինչև (-ՄԴԵ-ՄԴՈՒՆ) և այլն, հայերենում ունեն նախադաս դիրք:

ա) անջատ գրվում են նաև հետևյալ կապերը՝ ՇՈՐՈՒՆ, ՇՊԱ, ՄՈԵՐ, ԳԱՄՈ, ԳԱՐԴԱ, ՄՈՄԱՐԹ, ՇԵՍԱԵԲ

բ) միասին գրվում են հետևյալ կապերը՝ -ՎՈԹ, -ԹԱՆ, -ՁԵ, -ՇՈ, -ԹՎՈՒՆ, -ԳԱՆ, -ՀՅԵՆ, -ԴԱՆ, -ՄԴԵ. առհասարակ սրանցից յուրաքանչյուրն ունի իր գործառնությունը:

–ԳԱՆ վերջածանցը հանդես է գալիս սեռական և գործիական հոլովներում: Սեռականով դրվում է այն ժամանակ, երբ տվյալ բառը պատասխանում է ումի՞ց (ՎՈՒՆԳԱՆ?) կամ ինչի՞ց (ՐՈՒՆԳԱՆ?) հարցերին: ամանատո մոՎՈՂԵ ՄԵԳՈԲՐՈՒՆԳԱՆ (ՎՈՒՆԳԱՆ?-ՄԵԳՈԲՐՈՒՆԳԱՆ)- Ծանրոցն ստացա բարեկամից (ումի՞ց, բարեկամից): ՅՆ ՍԱԵԼՈ ԱՇԵՆԵԲՈՒԼՈԱ ԹՈՒՓՈՒՆԳԱՆ (ՐՈՒՆԳԱՆ?-ԹՈՒՓՈՒՆԳԱՆ)- Այս տունը կառուցված է տուֆից (ինչի՞ց, տուֆից):

Իսկ երբ բառը պատասխանում է որտեղի՞ց (սաՀդան?) հարցին, հուշում է, որ բառը դրված է գործիական հոլովով և -դան վերջածանցով: սոֆլոՀդան წերիլո մոՀցՀդ (წերիլո սաՀդան մոՀցՀդ?-սոֆլոՀդան)- Գյուղից նամակ ստացա (որտեղի՞ց ստացա, գյուղից): ցաშլո ჩամոՀցարդա ხոՀդան (ჩամոՀցարդա սաՀդան?-ხոՀդան)- Խնձորը ընկավ ծառից (որտեղի՞ց ընկավ, ծառից): ჩემი ამხանაგი ჩამოՀցոՀդա თბილისոՀդան (սաՀդան ჩամոՀցոՀդա?-თბილისոՀդան)- Իմ ընկերը ժամանեց Թբիլիսիից (որտեղի՞ց ժամանեց, Թբիլիսիից):

Ծանոթություն: Վրաց լեզվում բացառական հոլովը բացակայում է, նրա գործառույթները կատարում են սեռական և գործիական հոլովները՝ ստանձնելով համապատասխան հետադրություններ:

Մասնիկավոր հոլովներ
ნაწილაკიანი ბრუნვები

Հոլովման ժամանակ բառերը կարող են ստանալ -ցա, -ღա, -ցე մասնիկները. դրանք միանում են բոլոր հոլովաձևերին՝ բացի կոչականից, և գրվում են միասին:

Հոլովման նմուշներ

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոցիտ հոլովում		մեծլոցիտ հոլովում
սահ.	- ქალი-ცა	ქალები-ცა
մոտհ.	- ქალმა-ცა	ქალებმა-ცა
մոՀց.	- ქალსა-ცა	ქალებსა-ცა
ნათ.	- ქალისა-ცა	ქალებისა-ცა
մոՀմ.	- ქალითა-ცა	ქალებითა-ცა

ვით.	- ქალადა-ცა	ქალებადა-ცა
წოდ.	-	-

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծիտի ռուցեցի		մրավլոծիտի ռուցեցի
սահ.	- ქალი-ღა	ქალები-ღა
մոտհ.	- ქალმა-ღა	ქალებმა-ღა
մուց.	- ქალსა-ღა	ქალებსა-ღა
նատ.	- ქალისა-ღა	ქალებისა-ღა
մոքմ.	- ქალითა-ღა	ქალებითა-ღა
ՎՈՏ.	- ქალადა-ღა	ქალებადა-ღა
ՊՈԴ. -	-	-

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծիտի ռուցեցի		մրավլոծիտի ռուցեցի
սահ.	- ქალი-ვე	ქალები-ვე
մոտհ.	- ქალმა-ვე	ქალებმა-ვე
մուց.	- ქალსა-ვე	ქალებსა-ვე
նատ.	- ქალისა-ვე	ქალებისა-ვე
մոքմ.	- ქალითა-ვე	ქალებითა-ვე
ՎՈՏ.	- ქალადა-ვე	ქალებადა-ვე
ՊՈԴ. -		-

Հոլովմանն առնչվող ուղղագրություն
ՁրՊՆԵՐԱՍՏԱՆ ԴԱԿԱՎՇԻՐԵՐԻՆ ՄԱՐՏԼՊԵՐԱ

ա) Այն գոյականները, որոնց հիմքը վերջանում է Մ-ով, պատ-մողական (մոտեՐՈՐՈՏԻ) հոլովում ունենում են երկու Մ: თემ-ი-თემ-მა, ქათამ-ი-ქათამ-მა...

բ) Այն գոյականները, որոնց հիմքը վերջանում է ն-ով, տրական (մուցեմոտո) հոլովում ունենում են երկու ն: տան-ո-տան-ն, ֆան-ո-ֆան-ն...

Ծանոթություն: Նույն կանոնին ենթարկվում է նաև ածական անունը, եթե հանդես է գալիս առանձին՝ ժզորֆան-ո, ժզորֆան-ն, բայց երբ հանդես է գալիս որոշիչի դերում, տրական հոլովի վերջավորությունը՝ երկրորդ ն-ն, հատվում է ժզորֆան ամեհանագն, ոչ թե՝ ժզորֆան-ն ամեհանագն...

գ) Եթե հիմքը վերջանում է ԹԶ-ով, -ԹԶԵ հետադրության հավելումով ունենում է երկու ԹԶ. ասպարեԹԶ-ո-ասպարեԹԶ-ԹԶԵ, տեվԹԶ-ո-տեվԹԶ-ԹԶԵ, կովԹԶ-ո-կովԹԶ-ԹԶԵ, վաԹԶ-ո-վաԹԶ-ԹԶԵ, լամաԹԶ-ո-լամաԹԶ-ԹԶԵ, ես կուԹԶ-ո-ես կուԹԶ-ԹԶԵ, նարգուԹԶ-ո-նարգուԹԶ-ԹԶԵ, դարբաԹԶ-ո-դարբաԹԶ-ԹԶԵ...

դ) Եթե հիմքը վերջանում է Ш-ով, -ШԻ հետադրության հավելումով ունենում է երկու Ш. տեֆШ-ո-տեֆШ-ШԻ, քարքաШ-ո-քարքաШ-ШԻ, անգարուШ-ո-անգարուШ-ШԻ, նումՇՇ-ո-նումՇՇ-ШԻ, կոմШ-ո-կոմШ-ШԻ, բալուШ-ո-բալուШ-ШԻ...

ե) Եթե հիմքը վերջանում է տ-ով, -տան հետադրության հավելումով ունենում է երկու տ. ԹզուրտԹ-ո-ԹզուրտԹ-տան, սոմԹետ-ո-սոմԹետ-տան, ռուսետ-ո-ռուսետ-տան, երտմանետ-ո-երտմանետ-տան, ԹուրտԹ-ո-ԹուրտԹ-տան...

ա, ե, ո, Հ ձայնավորահիմք գոյականները -տան վերջածանցի առկայության դեպքում տրական հոլովում պահպանում են հոլովի ն-ն:

Օրինակ՝ ժմա-ժմաս-տան, ԹԵ-ԹԵՍ-տան, ՀՅարո-ՀՅարոս-տան, ԹՈ-ԹՈՍ-տան...

Բաղաձայնահիմք գոյականները նույն՝ տրական հոլովում -տան վերջածանցի առկայության դեպքում կորցնում են ն-ն:

Օրինակ՝ նաՀլո-նաՀլտան, ՀՅալո-ՀՅալտան...

Չայնավորահիմք և բաղաձայնահիմք գոյականները -Ջը, -Ջո վերջածանցների առկայության դեպքում տրական հոլովում կորցնում են հոլովական նիշը:

Օրինակ՝ ԽԷ-ԽԷՋԷ, ՉՎԱԼ-Ո-ՉՎԱԼ-ՋՈ, ՍԱԽԼ-Ո-ՍԱԽԼ-ՋԷ-ՍԱԽԼ-ՋՈ, ՉՎԱՐՈ-ՉՎԱՐՈ-ՋԷ-ՉՎԱՐՈ-ՋՈ...

Ն բաղաձայնով վերջացող գոյականները -Ջը, -Ջո վերջածանցների առկայության դեպքում այդ Ն-ն պահպանում են:

Օրինակ՝ ՄԱՆՃԼԻՍ-Ո-ՄԱՆՃԼԻՍ-ՋՈ, ՔՅՈԹԱՍ-Ո-ՔՅՈԹԱՍ-ՋՈ, ԾՈԼՆԻՍ-Ո-ԾՈԼՆԻՍ-ՋՈ, ԹԾԻԼԻՍ-Ո-ԹԾԻԼԻՍ-ՋՈ, ԿԼԱՍ-Ո-ԿԼԱՍ-ՋՈ...

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ
Ցեղնարտավոր նախելոր

Այն բառերը, որոնք ցույց են տալիս առարկայի հատկություն կամ վերաբերություն, կոչվում են ածականներ: Ածականները վրացերենում պատասխանում են ինչպիսի՞ (Ռոգորո?), որպիսի՞ (Ռանաորո?), ո՞ր (Ռոմելո?), որտեղացի՞ (ՆադաՓորո?), երբվա՞ (Ռոդոնդելո?) հարցերին:

Իբրև կանոն՝ ածականները, չունենալով հոլովական հատուկ համակարգ, նմանվում են գոյականներին և խոսքի մեջ գործածվում են նրանց հետ: Դառնալով գոյականական անդամի լրացում՝ համաձայնում են միայն հոլովով.

Եզակի թիվ			Հոգնակի թիվ	
Մեծլոծոնոտ ռոցեցո			Մրավլոծոնոտ ռոցեցո	
նախ.	դոդ-ո	նախլ-ո	դոդ-ո	նախլ-էշ-ո
մոտե.	դոդ-մա	նախլ-մա	դոդ-մա	նախլ-էշ-մա
մոց.	դոդ	նախլ-ն	դոդ	նախլ-էշ-ն
ճատ.	դոդ-ո	նախլ-ոն	դոդ-ո	նախլ-էշ-ոն
մոքմ.	դոդ-ո	նախլ-ոտ	դոդո	նախլ-էշ-ոտ
ցոտ.	դոդ	նախլ-ադ	դոդ	նախլ-էշ-ադ
ՓՈԴ.	դոդ-ո	նախլ-ո	դոդ-ո	նախլ-էշ-ո

Ըստ հատկանիշներն արտահայտելու ձևի՝ ածականները վրացերենում լինում են որակական (ցոտարեշոտո) և հարաբերական (մոմարտեշոտո).

Որակական ածականներն (ցոտարեցնոտ Ցեդսարտաւեցնը) ուղղակի արտահայտում են որակային հատկանիշ, օրինակ՝ թեթեր, գեմրուելը, ՇԱՎ, ՇՈՏԵԼԸ, ՄԱՎԱԼԸ, ԴՈՒԴ, ՊԱՏԱՐԱ, ԴԱՆԱԼԸ, ԼԱՄԱՇԸ, ՏԿՆԻԼԸ, ՄՇԱՐԵ, ՄՍՈՒՔԱՆԸ, ԳԱՄԽԴԱՐԸ, ՄԱԽՈՆՋԸ, ՄՇԻՓԵ, ՄՈՐՏԽՎԸ, ՐՆԻԼԸ, ԿԵԹԻԼԸ, ՍԱՅՎԱՐԵԼԸ, ՍԱՀԱԳԵԼԸ և այլն:

Հարաբերական ածականներն (ՄԻՄԱՐԹԵՆՈՏ Ցեդսարտաւեցնը) արտահայտում են միջնորդավորված հատկանիշ, օրինակ՝ ՇՎԵՐԻԱՆԸ, ՄԱՐԻԼԻԱՆԸ, ԱՀԱՅՈՒՐԸ, ԻՀԱՅՈՒՐԸ (ԽԱԼԽԸ), ՍԱՄՈՑԻԱՆԸ (ՇԼԵՆԸ), ՄԽԵՑՈՒՐԸ, ԳՈՒՇԻՆԴԵԼԸ (ԱՄԶԱՎԸ), ԴԵՂԵՎԱՆԴԵԼԸ, ԴԱՇԵՐԻԼԸ, ԴԱՋՐԻԼԸ, ՄԺԻՆԱՐԵ, ՄՑՈՂՆԵ, ՄՇՈԼԻԱՐԵ, ՄԽԵՑՈՒՐԸ, ՈՒՓԵՐՈՒԼԸ, ՀՎԵՆԵԶՈՒՐԸ և այլն:

Հարաբերական ածականները ցույց են տալիս՝

1. տեղ (ադգուլ) - ԱՀԱՅՈՒՐԸ, ԻՀԱՅՈՒՐԸ, ՍՈՓԼԵԼԸ, ԿԱԽՈՒՐԸ.. .

2. ժամանակ (դրոմ) - ՇԱՐՇԱՆԴԵԼԸ, ԳՈՒՇԻՆԴԵԼԸ, ԴԵՂԵՎԱՆԴԵԼԸ…

3. նյութ (մասալա) - ՔՎԻՍ, ԹՅԱՎԻՍ, ԹԻԽԻՍ և այլն:

Ածական անունների հոլովումը
Ցեդսարտաւ սահելթա ՀՐՈՒՆԵՆԱ

Վրացերենում ածականները լինում են բաղաձայնավերջ և ձայնավորավերջ: Բաղաձայնավերջ են՝ ՄԱԴԱԼ-Ո, ԳՐԺԵԼ-Ո, ԼԱՄԱԹ-Ո, ՄՍՈՒԹՈՒՔ-Ո, ԿԵԹԻԼ-Ո, ԴՈՒԴ-Ո և այլն (բերված օրինակների մեջ Ո-ն հոլովական վերջավորություն է): Ձայնավորավերջ են՝ ՊԱՏԱՐԱ, ՍՈՓԹԱ, ՄՇՎԱՆԵ, ՄՈՎԼԵ, ՓԱՐԹՈՎ, ՔՈՐՓԱ և այլն:

Ածականներն ինքնին հոլովվում են այնպես, ինչպես գոյականները: Այսինքն՝ բաղաձայնավերջ ածականները պատկանում են I հոլովման, Ա կամ Ը ձայնավորավերջ ածականները՝ II հոլովման, իսկ Ո կամ Ու ձայնավորավերջ ածականները՝ III հոլովման:

Երբ բառերը վերջանում են բաղաձայնով

I հոլովում

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոծիտ հոլովաձև		մեծլոծիտ հոլովաձև
սահ.	մաղալ-ո	մաղալ-էբ-ո
մոտհ.	մաղալ-մա	մաղալ-էբ-մա
մոց.	մաղալ-ս	մաղալ-էբ-ս
հատ.	մաղալ-ոս	մաղալ-էբ-ոս
մոքմ.	մաղալ-ոտ	մաղալ-էբ-ոտ
ոոտ.	մաղալ-ատ	մաղալ-էբ-ատ
ոոդ.	մաղալ-ո	մաղալ-էբ-ո

Այսպես հոլովվում են՝ ոոտելո, ղամաշո, դոդո, շավո, մշվենոերո, գրմելո, գանոերո, դաշալո և այլն:

Երբ բառերը վերջանում են ա կամ ե ձայնավորով.

II հոլովում

Եզակի թիվ	Հոգնակի թիվ
մեծլոծիտ հոլովաձև	մեծլոծիտ հոլովաձև
սահ.	պատարա	պատար-էբ-ո
մոտհ.	պատարա-մ	պատար-էբ-մա
մոց.	պատարա-ս	պատար-էբ-ս
հատ.	պատար-ոս	պատար-էբ-ոս
մոքմ.	պատար-ոտ	պատար-էբ-ոտ
ոոտ.	պատար-ատ	պատար-էբ-ատ
ոոդ.	պատարա(-ղ)	պատար-էբ-ո

Այսպես հոլովվում են՝ շավթվալա, գուլղոա, անքարա, սուֆթա, ղմոնդա, մղարե, մցոդնե, մղուխարե, մղվանե և այլն:

Երբ բառերը վերջանում են ո կամ �sm՝ ձայնավորով.

III հոլովում

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ
մեծլոցնոտ հոլովում		մրավլոցնոտ հոլովում
սահ.	ՄՍՈՆԱԹԼ-Ո	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-Ո
մոտհ.	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-Մ	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-ՄԱ
մոց.	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-Ս	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-Ս
նատ.	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-Ս(Ո)	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-ՈՍ
մոքմ.	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-Թ(Ո)	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-ՈԹ
ոոտ.	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-Դ	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-ԱԴ
ՊՈԴ.	ՄՍՈՆԱՍԹԼՈ-Ոշ	ՄՍՈՆԱԹԼՈ-ԵԲ-Ո

Այսպես հոլովվում են՝ ՄՄՆՈ, ՄՈՍՈՒԼՈ, ՄՍՍՈՒՐՈ, ՄՈՍՈՒԴՈ, ՄՍՍՈՒԴՈ, ՄՈՍՈՒԼՈ, ՄՈՒԴՈՍՈՒՈՊԼՈՆՈ, ՄՈՍՈՒՈ, ՄՈՒՊՈՒԼՈ, ՈՍՊՐՈ, ՊԱՐԹՈ, ՍՐՄ և այլն:

Ածական անունների հոլովումը գոյականների հետ Ցեղսարթաոշ սահելթա ՊՐՄՆԵՊԱ ԱՐՍԵՊՈԹ ՍԱՀԵԼԹԱՆ ԵՐԹԱԴ

Երբ ածականը հանդես է գալիս գոյականի հետ, ածականի հոլովումը կատարվում է ըստ այնմ, թե ինչով է վերջանում նրա հիմքը՝ բաղաձայնո՞վ, թե՞ ձայնավորով, ածականը նախորդո՞ւմ, թե՞ հաջորդում է գոյականին:

Եթե ածականը ձայնավորավերջ է և նախորդում է գոյականին, ապա մնում է անփոփոխ թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի բոլոր հոլովներում, այսինքն՝ ինչպես հայերենում է. չի հոլովվում.

Եզակի թիվ			Հոգնակի թիվ	
մեծլոծիտի ռուցեցի			մրավլոծիտի ռուցեցի	
սահ.	პატარა	სახლ-ი	პატარა	სახლ-ებ-ი
մոտհ.	პატარა	სახლ-მა	პატარა	სახლ-ებ-მა
մուց.	პატარა	სახლ-ს	პატარა	სახლ-ებ-ს
ნათ.	პატარა	სახლ-ის	პატარა	სახლ-ებ-ის
մոքմ.	პატარა	სახლ-ით	პატარა	სახლ-ებ-ით
ვით.	პატარა	სახლ-ად	პატარა	სახლ-ებ-ად
ֆոդ.	პატარა	სახლ-ო	პატარა	სახლ-ებ-ო

Այսպես հոլովվում են՝ ფართო ველი, სუფთა ჭურჭელი, სუფთა საბანი, სუფთა ხელები, პატარა ბაღი, პატარა ბავშვი, პატარა სახლი, მძიმე ტვირთი, ლურჯა ცხენი, ყრუ კაცი, გამრჯე ქალი...

Բաղաձայնավերջ ածականները՝ գոյականներից առաջ տանեմոգանֆուժիանո Ֆեդսարտավեցի արսեցիտի սահելեցիսի ֆոն

Նախադաս գործածվող բաղաձայնավերջ ածականները հոլովվում են գոյականների հետ, ընդ որում՝ ուղղական և կոչական հոլովներում ամբողջովին համահունչ են գոյականին, համահունչ են նաև պատմողական հոլովում. այսինքն՝ վրացերենում որոշիչը նույնպես դրվում է պատնողական հոլովով, եթե, իհարկե, ենթական պատմողական հոլովով է (უკუქცეულ**მა** სპარს**მა** შარა გაავერანა□- Բառացի՝ նահանջող/**ները** պարսիկն**ները** ճանապարհը ավերեցին) պատմողական այսինքն՝ ստանում են հոլովական նույն վերջավորությունները (შავ-ი დაფა, შავ-მა დაფამ, შავ-ო დაფა(-ვ), սեռական և գործիական հոլովներում համա-

ձայնում են մասամբ (შავ-ი დაფ-ის, შავ-ი დაფ-ით), իսկ տրական և պարագայական հոլովներում հանդես են գալիս սոսկ հիմքով՝ առանց հոլովական վերջավորության (შავ დაფა-ს, შავ დაფა-დ): Դրանից բացի՝ նրանք հոգնակի թվում գոյականներին չեն համաձայնում՝ պահպանելով եզակիությունը:

	Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ	
	մեծլոծիտի հրցեցի		մրավլոծիտի հրցեցի	
սահ.	შავ-ი	დაფა	შავ-ი	დაფ-ებ-ი
մոտհ.	შავ-მა	დაფა-მ	შავ-მა	დაფ-ებ-მა
մոց.	შავ	დაფა-ს	შავ	დაფ-ებ-ს
ճատ.	შავ-ი	დაფ-ის	შავ-ი	დაფ-ებ-ის
մոքմ.	შავ-ი	დაფ-ით	შავ-ი	დაფ-ებ-ით
ցոտ.	შავ	დაფა-დ	შავ	დაფ-ებ-ად
ցոդ.	შავ-ო	დაფა(-ვ)	შავ-ო	დაფ-ებ-ო

Այսպես հոլովվում են՝ დიდი სიხარული, მაღალი მთა, გულადი კაცი, დიდი გამზირი, ლამაზი ქალი, ცოცხალი ყვავილები, ცხელი წყალი, և այլն:

Ածականները՝ գոյական անուններից հետո ծեզսարտավեցիս արսեցիտի սահելեցիս շեմդեգ

Որպես կանոն՝ վրացերենում ածականները դրվում են գոյականից առաջ, բայց, հատկապես չափածո խոսքի մեջ, երբեմն լինում են շեղումներ: Նման դեպքերում ածականներն ստանում են հոլովական այն վերջավորությունները, որոնք ստանում են գոյականները, այսինքն՝ հետադաս դիրքերում ածականները հոլովվում են այնպես, ինչպես հոլովվում են միևնույն հիմքն ունեցող գոյականները:

სახ.	წყარო	ანკარა	ბავშვი	პატარა
მოთხ.	წყარო-მ	ანკარა-მ	ბავშვ-მა	პატარა-მ
მიც.	წყარო-ს	ანკარა-ს	ბავშვ-ს	პატარა-ს
ნათ.	წყარო-ს(ი)	ანკარა-ს(ი)	ბავშვ-ის	პატარ-ის(ა)
მოქმ.	წყარო-თ(ი)	ანკარა-თ(ი)	ბავშვ-ით	პატარ-ით(ა)
ვით.	წყარო-დ	ანკარა-დ	ბავშვ-ად	პატარ-ად(ა)
წოდ.	წყარო-ვ	ანკარა-ვ	ბავშვ-ო	პატარა(-ვ)

Ածականի գործածությունը գոյականաբար
Ზედსართავი სახელის გამოყენება არსებით სახელად
(სუბსტანტივაცია - გაარსებითება)

Ածականները կարող են հանդես գալ իրենց արտահայտած հատկանիշներն ունեցող առարկայի անվան փոխարեն, այսինքն՝ գործածվել գոյականաբար:

Այսպես՝ ֆրիադոնսանո სტუდენტი დაჯილდოვდა (Գերազանցիկ ուսանողը պարգևատրվեց). այստեղ ֆրիադոնսանո-ն (գերազանցիկ) հանդես է գալիս իր քերականական նշանակությամբ՝ որպես ածական, բայց ֆրիադոնսանո დაჯილდოვდა (գերազանցիկը պարգևատրվեց)-ֆրիադոնսանո-ն (գերազանցիկը) հանդես է գալիս գոյականաբար և պատասխանում է ՝ՅՈՆ? հարցին: ՝ՅՈՆ დაჯილდოვდა? (ո՞վ պարգևատրվեց), ֆրիադոնսանո (գերազանցիկը): ԵՐԵՎԱՆՇԻ ბევრია კარგი სასტუმრო (Երևանում շատ են լավ հյուրանոցները): ԱՐԱՄՄԱ ՕՍՏՈՐՈՒՄ კარგი მიიღო (Արամը պատմությունից «լավ» ստացավ): Առաջին նախադասության մեջ კარგი-ն ածական է, երկրորդում՝ գոյական (հանդես է եկել գոյականի փոխարեն):

Գոյականների գործածությունը ածականաբար
արտաքին նշանակությամբ սահմանների գամոյենեցա Ցեդսարտաշաբ
(ադիեքտիվացիա - գաՑեդսարտաշեցա)

Չափ ու կշիռ ցույց տվող գոյականները հաճախ ածականի, այսինքն՝ որոշիչի գործառույթ են կատարում. ՀՅեթո ՀՅալը, կիլո Ցաքարը, տոնա Ցորցալը, կիլոմետրը գՑա, ՑոթՑլը ՀՅինոՑ...

Այլ գոյականներ ևս որպես որոշիչ հանդես են գալիս ածականների դերում՝ ածականաբար.

մոտոնցն **ՑՀՅա** ՑալՑո ենՀՅրեՑոՑդա

Հանրահավաքին **ՑՀՅ** ժողովուրդ էր հավաքվել:

գՅրամը **քՅա** գՅլոն Ցատրոնոա

Գուրամը քար սրտի տեր է:

ՑեՅն մեՑգոՑարն **ՑՀՅոնն** ներՅեՑը աքՅն

Իմ բարեկամը **երկաթե** նյարդեր ունի:

Ընդգծված գոյականները ածականի դեր են կատարում և հոլովվում են որպես ձայնավորավերջ ածականներ, այսինքն՝ բոլոր հոլովներում մնում են անփոփոխ, իսկ բաղաձայնավերջ գոյականները որոշ հոլովներում հոլովական վերջավորությունը փոխում են, մի քանիսում՝ ոչ:

նտ.	քՅա գՅլ-ո,	կիլոմետր-ո գՑա
մոտՑ.	քՅա գՅլ-մա,	կիլոմետր-մա գՑա-մ
մոՑ.	քՅա գՅլ-ն,	կիլոմետր գՑա-ն
նատ.	քՅա գՅլ-ոն,	կիլոմետր-ո գՑ-ոն
մոքմ.	քՅա գՅլ-ոտ,	կիլոմետր-ո գՑ-ոտ
ՑոտՑ.	քՅա գՅլ-ադ,	կիլոմետր գՑ-ադ
ՀՅոդ.	քՅա գՅլ-ո,	կիլոմետր-ո գՑա-Ց

ԾանոՑություն: Ածականաբար գործածված գոյականները հոգնակի թիվ չեն կազմում:

Ածականների համեմատության աստիճանները
Ցեղսարտավոր սահելների հարմոնիայի ֆորմեները

Վրացերենում որակական ածականներն ունեն համեմատության երեք աստիճան՝ դրական (դադեցիտո), նվազական (ոդնաոցիտո կամ միմարտեցիտո) և առավելական կամ գերադրական (ՈՒՖՐՈՈՑԻՏՈ կամ ԱՂՄԱՏԵՑԻՏՈ):

1. Դրական (դադեցիտո) աստիճանը ածականի սկզբնական, արմատական, անփոփոխ ձևն է, որը ցույց է տալիս առարկայի տվյալ հատկությունը առանց այլ առարկաների նույն հատկության հետ համեմատելու. դոդո (մեծ), գրժելո (երկար), ցյոտելո (դեղին), մաղալո (բարձր), լամաչո (գեղեցիկ), մՇարե (դառը), ՇԱՎՈ (սև), Շոտելո (կարմիր). այս ածականների մեջ համեմատության իմաստ չկա: գՈՒլադո ՀՀարոնցաց (քաջ զինվոր), լամաչո ՀՀալո (գեղեցիկ աղջիկ), ՇԵՂՆԻԵՐՈ ՈՀՀաչո (երջանիկ ընտանիք), ՇԵՂՀՈՏՈ ՍՏՈՒԴԵՆՏՈ (ջանասեր ուսանող):

2. Նվազական (ոդնաոցիտո) աստիճանը ցույց է տալիս առարկայի տվյալ հատկության պակաս լինելը ուրիշ առարկայի նույն հատկության համեմատությամբ և կազմվում է -մո նախածանցի և -ո վերջածանցի միջոցով, որոնք ավելացվում են ածականի դրական կամ արմատական ձևին: Այս աստիճանը համապատասխանում է հայերենի նվազական բաղդատականին, ցույց է տալիս տվյալ առարկայի հատկության նվազ, պակաս լինելը և թարգմանվում է -ավուն ածանցի հավելումով.

մո-դոդ-ո (մեծավուն), մո-գրժ-ո (երկարավուն),

մո-Շավ-ո (սևավուն), մո-ցյոտալ-ո (դեղնավուն),

մո-մաղլ-ո (բարձրավուն), մո-Շոտալ-ո (կարմրավուն), մո-մՇար-ո (դառնավուն) և այլն:

դրական	նվազական	դրական	նվազական
თეთრი	მო-თეთრ-ო	მაღალი	მო-მაღლ-ო
შავი	მო-შავ-ო	ადვილი	მო-ადვილ-ო
მწარე	მო-მწარ-ო	ლამაზი	მო-ლამაზ-ო
გრძელი	მო-გრძ-ო	დიდი	მო-დიდ-ო

3. Առավելական կամ գերադրական աստիճանը (უფროობითი կամ აღმატებითი) ցույց է տալիս առարկայի տվյալ հատկանիշի առավել լինելը, գերազանցությունը ուրիշ առարկաների նույն հատկության համեմատությամբ և կազմվում է უ- նախածանցի և -ეს վերջածանցի միջոցով, վերջինս՝ բառի վերջավորությունից առաջ. უ-დიდ-ეს-ი (ամենամեծ), უ-მაღლ-ეს-ი (ամենաբարձր), უ-პატარ-ეს-ი (ամենափոքր), უ-ლამაზ-ეს-ი (ամենագեղեցիկ), უ-მწარ-ეს-ი (ամենադառը) უ-შავ-ეს-ი (ամենասև), უ-წითლ-ეს-ი (ամենակարմիր).

դրական	գերադրական
დიდი	უ-დიდ-ეს-ი
გრძელი	უ-გრძელ-ეს-ი
ყვითელი	უ-ყვითლ-ეს-ი
მაღალი	უ-მაღლ-ეს-ი
ლამაზი	უ-ულამაზ-ეს-ი
მწარე	უ-მწარ-ეს-ი
წითელი	უ-წითლ-ეს-ი

Առավելական կամ գերադրական աստիճան կազմվում է նաև նկարագրական եղանակով. դրական աստիճանին ավելանում է უფრო- (ավելի) օժանդակ բառը. უფრო ლამაზი (ավելի գեղեցիկ), უფრო მწარე (ավելի դառը), უფრო შავი (ավելի սև), უფრო წითელი (ավելի կարմիր), უფრო გრძელი (ավելի երկար), უფრო დიდი (ավելի մեծ), უფრო ყვითელი (ավելի դեղին) և այլն:

-ելո//երո, -ոլ-ո ածանց ունեցող շատ քիչ թվով ածականներ առավելական աստիճան կազմելիս կորցնում են այդ ածանցները, արդյունքում գերադրական աստիճանը կազմվում է անմիջապես հիմքի հիման վրա.

դրական	նվազական	գերադրական
գրժ-ել-ո	մո-գրժ-ո	ՊՊ-գրժ-ես-ո
տգծ-ոլ-ո	մո-տգծ-ո	ՊՊ-տգծ-ես-ո
սվ-ել-ո	մո-սվ-ո	ՊՊ-սվ-ես-ո
տծ-ոլ-ո	մո-տգծ-ո	ՊՊ-տգծ-ես-ո

4. Առավելական կամ գերադրական (ՊՊՐՈՈԾՈՏՈ կամ ԱԸՄԱՏԵԾՈՏՈ) աստիճանը ցույց է տալիս առարկայի տվյալ հատկանիշի գերազանցությունը, առավել լինելը ուրիշ առարկաների նույն հատկության համեմատ:

Գերադրական աստիճան նույնպես կարելի է ստանալ նկարագրական եղանակով. առավելական կազմելու համար գործածում են ԺԼՈՅՐ, ԺԱԼՈԱՆ, ԵՐՏՈԾ, ՖՐՈԱԴ, ՄԵՏԻՍՄԵՏ-ԱԴ կապակցությունները. ԺԼՈՅՐ-ՇԱՏ (ԺԼՈՅՐ ԼԱՄԱՖՈ-ՇԱՏ ԳԵՂԵՑԻԿ), ՖՐՈԱԴ-ԱՎԵԼԻ ՔԱՆ (ՖՐՈԱԴ ԿԱՐԳՈ-ԱՎԵԼԻ ՔԱՆ ԼԱՎ), ՄԵՏԱԴ-ԱՌԱՎԵԼ, (ՄԵՏԱԴ ԲԵԴՆՈՅՐՈ-ԱՌԱՎԵԼ ԵՐՋԱՆԻԿ), ՄԵՏ-ՈՍ-ՄԵՏԱԴ-ՉԱՓԱԶԱՆՑ (ՄԵՏԻՍՄԵՏԱԴ ԼԱՄԱՖՈ-ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԳԵՂԵՑԻԿ):

Որակական ածականները համեմատության աստիճաններ կազմելիս բաժանվում են երեք խմբի.

1. Առկա են բոլոր երեք ձևերը. ԹԵՏՐՈ-ՄՈ-ԹԵՏՐ-Ո-ՊՊ-ԹԵՏՐ-ԵՍ-Ո (սպիտակ-սպիտակավուն-ամենասպիտակ), ՄԱԸԱԼՈ-ՄՈ-ՄԱԸԼ-Ո-ՊՊ-ՄԱԸԼ-ԵՍ-Ո (բարձր-բարձրավուն-բարձրագույն), ՇԱՎՈ-ՄՈ-ՇԱՎ-Ո-ՊՊ-ՇԱՎ-ԵՍ-Ո (սև-սևավուն-ամենասև):

Ծանոթություն: Ի տարբերություն հայերենի՝ վրացերենում գունանուններով կարելի է նաև գերադրական աստիճան կազմել.

դրական	նվազական	գերադրական
թոթոր-ո	մո-թոթոր-ո	ՍՍ-թոթոր-ես-ո
Ֆավ-ո	մո-Ֆավ-ո	ՍՍ-Ֆավես-ու
ՓՈՐՁԵԼ-Ո	մո-ՓՈՐՁԱ-ԼՈ	ՍՍ-ՓՈՐՁԼ-ԵՍ-Ո

2. Առկա են երկու ձևերը.

ա. դրական և նվազական. մրգվալո-մո-մրգվալ-ո (կլոր-կլորավուն), ճաշրոսֆերո-մո-ճաշրոսֆեր-ո (մոխրագույն-մոխրագույնավուն), ոոսֆերո-մո-ոոսֆեր-ո (մանուշակագույն-մանուշակագույնավուն), ԼՍՐՋ-Ո-մո-ԼՍՐՋ-ո (կապույտ-կապտավուն),

բ) դրական և գերադրական. կարգո-ՍՍ-կեթ-ես-ո (լավ-լավագույն), ճաՖո-ՍՍ-ճաՖ-ես-ո (քնքուշ-քնքշագույն), սՓրաֆո-ՍՍ-սՓրաֆ-ես-ո (շտապ-ամենաշտապ), մարթոզո -ՍՍ-մարթոզ-ես-ո (պարզ-պարզագույն), ՐՐմա-ՍՍ-ՐՐմ-ես-ո (խոր-խորագույն), ֆկզոանո -ՍՍ-ֆկզոան-ես-ո (խելացի-ամենախելացի), ժլոերո-ՍՍ-ժլոեր-ես-ո (ուժեղ-ուժեղագույն):

3. Կան մի շարք որակական ածականներ, որոնք չունեն նվազական կամ գերադրական աստիճաններ. նրանք համեմատելի հատկանիշ ցույց չեն տալիս: Դրանցից են՝ ՓՈՐՓՈ (ամուլ), ԵՐԹՆԱՈՐՈ (միանման), մամրո (արու), մոկլեՓՍՍլո (զուրկ), թոթՓՍՍլո, ՇՈՇՍՍլո (մերկ, լերկ), թանաՓարո, թանասՓորո (հավասար), ՍՍՑՈԼՈ (անկին՝ անամուսին տղամարդ), ՍՍժմրո (անտղամարդ՝ անամուսին կին), ժՍՍրոզո (այրի), սՍՍլո (թաց), անկարա (ականակիտ), ՀՍՍմո (լուռ) և այլն:

Ածականների կազմությանը մասնակցում են խոսքի գրեթե բոլոր մասերը, ինչպես նաև մեծ թվով նախածանցներ և վերջածանցներ:

Ածական անունների կազմությունը
ზედსართავ სახელთა წარმოება

Ածականների կազմությունը խոսքի մասերից
ზედსართავების წარმოება მეტყველების ნაწილებისაგან

Գոյականից՝ გული-გულადი (սիրտ-սրտոտ/քաջ), ჭკუა-ჭკვიანი (խելք-խելացի), ხაზი-ხაზოვანი (գիծ-գծավոր):

Ածականից՝ მაღალი-მომაღლო (բարձր-բարձրավուն), ლამაზი-ულა¬მაზესი (գեղեցիկ-գեղեցկագույն):

Թվականից՝ პირველი-პირველადი (առաջին-առաջնային), ხუთი-მეხუთე (հինգ-հնգակի):

Դերանունից՝ თქვენ-თქვენებური (դուք-ձեզ պես՝ ձեզանման), ჩვენ-ჩვენებური (մենք-մեզ պես՝ մեզանման):

Բայահիմքից՝ წერა-წერითი (գրել-գրավոր), ჰშვენის-მშვენიერი (զարդարել- սքանչելի):

Մակբայից՝ გუშინ-გუშინდელი (երեկ-երեկվա), ხვალ-ხვალინდელი (վաղը-վաղվա), შარშან-შარშანდელი (հերու-հերվա):

Գոյականների բաղադրմամբ՝ გული+ქვა=გულქვა (սիրտ+ քար= քարսիրտ):

Գոյականի և ածականի բաղադրմամբ՝ ძვირი+ფასი=ძვირფასი (թանկ+գին=թանկագին), ტანი+მაღალი=ტანმაღალი (մարմին+ բարձր= բարձրամարմին՝ բարձրահասակ), გული+კეთილი= გულკეთილი (սիրտ +բարի=բարեսիրտ), სიტყვა+ტკბილი=სიტყვატკბილი (խոսք՝ բառ+ քաղցր =քաղցրախոս, քաղցրաբառ):

Գոյականի և բայահիմքի բաղադրմամբ՝ გული+ღია=გულღია (սիրտ+բաց=բացսիրտ՝ սրտաբաց), ადვილი+დნობა=ადვილდნობადი (հեշտ՝ դյուրին+հալոցք=դյուրահալ), კაცი+ჭამა=კაციჭამია (մարդ+ուտել= մարդակեր), კარი+ჩაკეტვა=კარჩაკეტილი (դուռ+

փակել=դռնփակ), შტო+ გაშლა=შტოგაშლილი (ճյուղ+սփռված= ճյուղասփյուռ):

Ածականների կազմությունը օժանդակ բառերից՝ თუ-სა-ო=სათუო (կասկածելի), ებრ-უ=უებრო (աննման, անզուգական):

Բառակապակցություններից՝ და+ძმა=დაძმური (ուրտո- երտոմբա). ქიკარ-ნეიბარ=ქიკარიანეიბარული (հարաբերություն), მამა+შვილი= მამაშვილური, հայր+որդի=հայրուորդիական, საახალწლო (საჩუქარი)- ամանորի (նվեր):

Հոլովական վերջավորություններից՝ -ით: წერ-ით-ი (გა-მოცდა)- գրավոր (քննություն), შემთხვევ-ით-ი (მოვლენა)- պա-տահական (երևույթ), დადებ-ით-ი (პასუხი)- դրական (պատաս-խան), ბრძანებ-ით-ი (წინადადება)- հրամայական նախադասու-թյուն), ახსნ-ით-ი (კარნახი)- բացատրական (թելադրություն), ქვე-ით-ი (ჯარი)- հետիոտն (զորք)- (հետազոր), რიცხვ-ით-ი (სახელი)- թվական (անուն), გვერდ-ით-ი (ხაზი)- եզրի գիծ՝ եզ-րագիծ:

-ად-ი: ფერ-ად-ი (ბუშტები)- գույնզգույն (փուչիկներ), ცვალებ-ად-ი (ამინდი)- հարափոփոխ (եղանակ), პურ-ად-ი (კაცი)- հյուրասեր՝ աղուհացով մարդ), გულ-ად-ი (ჯარისკაცი)- քաջ (զինվոր), გულით-ად-ი (მეგობა¬რი)- անկեղծ (ընկեր), ძირით-ად-ი (საკითხი)- հիմնական հարց):

Ածականների կազմությունը վերջածանցներից
Ზედსართავების წარმოება თანდებულებისაგან

-ებრ (-արդ, -պես, ձև ունեցող, նման): გუმბათის-ებრ-ი (գմբե-թաձև, գմբեթարդ), ლომ-ის-ებრ-ი (առյուծանման, առյուծաձև), ვეფხვის-ებრ-ი (ընձաձև, ընձանման), კაცის-ებრ-ი (մարդա-նման), სოკოს-ებრ-ი (սնկաձև, սնկանման), ცარცის-ებრ-ი (կավ-

ճանման, կավճաձև), ჩემ-ებრ-ი (ինձ պես), შენ-ებრ-ი (քեզ պես), მის-ებრ-ი (նրա պես), ჩვენ-ებრ-ი (մեզ պես), თქვენ-ებრ-ი (ձեզ պես), მათ-ებრ-ი (նրանց պես):

-ებრ+ივ (-ական, -ային): გონ-ებრ-ივ-ი (բանական), სახელმწიფო-ებრ-ივ-ი (պետական), საზოგადო-ებრ-ივ-ი (հասարակական), ჩვეულ-ებრ-ივ-ი (սովորական) , ქონ-ებრ-ივ-ი (գույքային):

-ობრივ (-ային, -ական): დედ-ობრივ-ი (մայրական), ენ-ობრივ-ი (լեզվական), მამ-ობრივ-ი (հայրական), ზნე-ობრივ-ი (բարոյական), სქეს-ობრივ-ი (սեռական/սեռային), კაც-ობრივ-ი (մարդկային), მიზნ-ობრივ-ი (նպատակային), შედეგ-ობრივ-ი (հետևանքային):

-ებურ-ი (-նման, -պես): თავის-ებურ-ი (յուրօրինակ), თოვლ-ის-ებურ-ი (ձյունանման), თქვენ-ებურ-ი (ձեզ նման), ლომის-ებურ-ი (առյուծանման), ჩვენ-ებურ-ი (մեզ նման), ძველ-ებურ-ი (հնաոճ), ქინძისთავის-ებურ-ი (գնդասեղանման):

-ელ. ցույց է տալիս մարդկանց ծագումը, որտեղացի լինելը, երբեմն էլ՝ զբաղմունքը. ქალაქ-ელ-ი (քաղաքացի), სოფლ-ელ-ი (գյուղացի), ერევნ-ელ-ი (երևանցի), თბილის-ელ-ი (թբիլիսցի), ლორ-ელ-ი (լոռեցի), ქართვ-ელ-ი (վրացի), გერმან-ელ-ი (գերմանացի), მთამსვლ-ელ-ი (լեռնագնաց), ფეხბურთ-ელ-ი (ֆուտբոլիստ), დამცვ-ელ-ი (պաշտպան), კალათბურთ-ელ-ი (բասկետբոլիստ), ჩოგბურთ-ელ-ი (թենիսիստ) և այլն:

-იან (-ավոր)- ულვაშ-იან-ი (բեղավոր), შავწვერ-იან-ი (սևամորուս), შავთმ-იან-ი (սևահեր), ცოლ-იან-ი (կին ունեցող՝ ամուսնացած), ცხენ-იან-ი (ձի ունեցող, ձիավոր, ձիով), ქუდ-იან-ი (գլխարկավոր), ფრთ-იან-ი (թևավոր), ფულ-იან-ი (փողավոր՝ փող ունեցող):

-იერ (տարնմանումով՝ -ոյլ)-გემრ-იელ-ი (համեղ), გონ-იერ-ი (խելացի), ზომ-იერ-ი (չափավոր), მეცნ-იერ-ი (գիտնական), მშ-იერ-ი (քաղցած), მშვენ-იერ-ი (հրաշալի), ნიჭ-იერ-ი (տա-

ղանդավոր), ժլ-ոյր-ո (զորավոր), ՙեն-ոյր-ո (կանոնավոր), ցծ-ոյր-ո (անառակ), ինչպես նաև՝ ամ-ոյր-ո+դան (այսուհետ), մաց-ոյր-ո+դան (այդուհետ), ոմ-ոյր-ո+դան (այնուհետ):

-ոսան (ունեցող, կրող) - գյորգյոն-ոսան-ո (թագակիր), ցեղն-ոսան-ո (ձիավոր, հեծյալ), մանդոլ-ոսան-ո (գլխաշորակիր՝ տիկին), մշյոլդ-ոսան-ո (աղեղնակիր), որդեն-ոսան-ո (շքանշանակիր), ֆրոադ-ոսան-ո (գերազանցիկ), ջուդ-ոսան-ո (գլխարկակիր՝ տղամարդ), ելլ-ոսան-ո (արհեստավոր):

-ոյան: ան-ոյան-ո (բարձրահասակ, պարթև), գուլ-ոյան-ո (սրտոտ), ծունդ-ոյան-ո (մշուշապատ, անորոշ), կլդ-ոյան-ո (ժայռոտ), ելլ-ոյան-ո (արհեստավոր), ֆան-ոյան-ո (մարմնեղ, հաղթանդամ), ՙչեր-ոյան-ո (պատշաճ):

-ա: գրժելկուր-ա (երկարականջ), դոկլաՙո-ա (բերանբաց), որֆեն-ա (երկոտանի), ՙավտվալ-ա (սևաչվի), ցալտվալ-ա (միակնանի):

Նախածանց-վերջածանցներից.

սա-ո (վերաբերող, պատկանող, հատուկ նշանակության): սա-սոֆլ-ո (գյուղական), սաՙչար-ո (հանրային), սա-եկլեսո-ո (եկեղեցու համար նախատեսված՝ եկեղեցական), սա-կլաս-ո, (դասարանային), սա-սկոլ-ո (դպրոցական), սա-տավոն-ո (իր համար նախատեսված), սա-սեվոն-ո (ուրիշի համար նախատեսված), սա-ՙեմ-ո (ինձ համար նախատեսված), սա-ՙվեն-ո (մեզ համար նախատեսված), սա-սՙրաֆ-ո (շտապ, հապճեպ), սա-ՙկար-ո (շտապ, արագ), սա-ուկետ-ես-ո (լավագույն):

սա-ե: սա-կատմ-ե (հավերի համար նախատեսված՝ հավանոց), սա-ղոր-ե (խոզերի համար նախատեսված՝ խոզանոց), սա-ֆուլ-ե (դրամապանակ), սա-տվալ-ե (ակնոց), սա-կուր-ե (ականջող), սա-ուրմ-ե (սայլի համար նախատեսված՝ սայլագնա), սա-նաքվ-ե (աղբանոց), սա-կաձ-ե (զգեստի համար նախատեսված՝ զգեստացու, շորացու):

Սա-ար: Սա-տեռոշ-ար-ո (խնդրելի՝ խնդրանք), Սա-ոց-ար-ո (զարմանալի), Սա-ֆոց-ար-ո (երդվելի՝ սուրբ), Սա-ժեռ-ար-ո (փնտրելի), Սա-ոմ-ար-ո (ռազմական, պատերազմական), Սա-ՀԽՅՇ-ար-ո (կռվարար), Սա-ճՅԿՁ-ար-ո (երանելի), Սա-ՖոՖՉ-ար-ո (զզվելի), Սա-ՎՁոՄ-ար-ո (անձրևանոց):

Մե-ե: Մե-ՇԱՉ-ե (այգեպան) Մե-տեՁՖ-ե (ձկնորս), Մե-ճԱՎ-ե (նավավար), Մե-մանՀԱն-ե (մեքենավար), Մե-ճԱԽՈՐ-ե (նախրապան), Մե-ՉՈՐ-ե (խոզապահ), Մե-ՍՈՐՄ-ե (սայլապան):

Մե-ՍՈՐ (տարնմանությամբ՝ Մե-ՍՈԼ): Մե-ՇԱԴ-ՍՈՐ-ո (ձկնորս), Մե-ՖՉՁԱ-ՍՈՐ-ո (նավաստի, ծովային), Մե-տա-ՍՈՐ-ո (պարագլուխ, առաջնորդ):

Ս-ՍՈՐ (տարնմանությամբ՝ Ս-ՍՈԼ): –Ս-ՇԵԴ-ՍՈՐ-ո (**դժ**բախտ), Ս-ԳԵՄ-ՍՈՐ-ո (**ան**համ, **ան**ճաշակ), Ս-ԺԼ-ՍՈՐ-ո (**ան**զոր), Ս-ՎՄՈՆԴ-ՍՈՐ-ո (**ան**մաքուր, պիղծ), Ս-ՖԵՐ-ՍՈԼ-ո (**ան**գույն), Ս-ԽԵՐԽ-ՍՈԼ-ո (**ան**հարմար), Ս-ՎՁԵՐ-ՍՈԼ-ո (**ան**մորուս):

Ս-ո: Ս-ՇԱՏՈՆ-ո (**ան**տերունչ), Ս-ԳՍՈԼ-ո (**ան**սիրտ), Ս-ՍՈՆԱԹԼ-ո (**ան**լույս), Ս-ԿՍՈԴ-ո (**ան**պոչ), Ս-ՇՆ-ո (**ան**գեղ), Ս-ՊԱՏՐՈՆ-ո (**ան**տեր), Ս-ՈՄԵԴ-ո (**ան**հույս), Ս-ԴՈԿՍՄԵՆՏ-ո (**ան**փաստաթուղթ), Ս-ՊՐՈՖԵՍՈ-ո (**առանց** մասնագիտության), Ս-ՈՆՈՑՈԱՏՈՎ-ո (**չ**նախաձեռնող, **ան**ճարակ):

Մեծաթիվ են նաև այն ածականները, որոնք արտահայտում են ժխտական իմաստ և կազմվում են **ԱՐԱ** (**ան**) ժխտական մասնիկով: Սրանց համարժեք իմաստները հայոց լեզուն երբեմն արտահայտում է մեկ բառույթով, երբեմն չի արտահայտում, ամեն դեպքում հայոց բառարաններում դրանք ներառված չեն:

ԱՐԱ: ԱՐԱ-ԱԴԱՄՈԱՆՍՈՐ-ո (**ան**մարդկային), ԱՐԱ-ՇՍԵՆՇՐՈՎ-ո (**ան**բնական), ԱՐԱ-ՏԱՆԱՍՓՈՐ-ո (**ան**հավասար), ԱՐԱ-ԿԱՆՈՆԻԵՐ-ո (**ան**օրինական), ԱՐԱ-ԿԵՏՈԼՍՈՆԴՈՍԻԵՐ-ո (**ան**բարեխիղճ), ԱՐԱ-ՐԵԱԼՍՈՐ-ո (**ան**իրական), ԱՐԱ-ՏԱՆԱՇԱՐ-ո (**ան**հավասարազոր):

Ածականների կազմությանը մասնակցում է նաև ანტი (հակա) փոխառյալ նախածանցը.

ანტი ანტი-ისტორიულ-ი (**հակա**պատմական), ანტი-საზოგადოებრივ-ი (**հակա**հասարակական), ანტი-სახელმწიფოებრივ-ი (**հակա**պետական), ანტი-რელიგიურ-ი (**հակա**կրոնական), ანტი-ხალხურ-ი (**հակա**ժողովրդական), ანტი-ჰუმანურ-ი (**հակա**մարդասիրական) և այլն:

ԹՎԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ
რიცხვითი სახელი

Թվականները վրացերենում բաժանվում են չորս խմբի՝ քանակական (რაოდენობითი), դասական (რიგობითი), կոտորակային (წილობითი) և բաշխական (განაწილებელი): Քանակականը սկզբնաձև է, իսկ դասականը, կոտորակայինն ու բաշխականը՝ նրա ածանցյալները. քանակականից կազմվում է դասական, դասականից՝ կոտորակային և բաշխական թվականներ:

Քանակական (რაოდენობითი) թվականները ցույց են տալիս առարկայի ճշգրիտ՝ բացարձակ քանակը և պատասխանում են քանի՞ (რამდენი?) հարցին: Քանակական թվականներ են միավորները, տասնավորները, հարյուրավորները, հազարավորները և ավելի բարձր թվերը՝ 0-ნული, 1-ერთი, 2-ორი, 3-სამი, 4-ოთხი, 5-ხუთი, 6-ექვსი, 7-შვიდი, 8-რვა, 9-ცხრა, 10-ათი, 11-თერთმეტი, 12-თორმეტი, 13-ცამეტი, 14-თოთხმეტი, 15-თხუთმეტი, 16-თექვსმეტი, 17-ჩვიდმეტი, 18-თვრამეტი, 19-ცხრამეტი, 20-ოცი, 21-ოცდაერთი, ...29-ოცდაცხრა, 30-ოცდაათი, 31-ოცდათერთმეტი, ...39-ოცდაცხრამეტი, 40-ორმოცი, 41-ორმოცდაერთი, ...49-ორმოცდაცხრა, 50-ორმოცდაათი, 51-ორმოცდათერთმეტი, ...59-ორმოცდაცხრამეტი, 60-სამოცი, 61-სამოცდაერთი, ...69-სამოცდაცხრა, 70-სამოცდაათი, 71-სამოცდათერთმეტი, ...79-სამოცდაცხრამეტი, 80-ოთხმოცი, 81-ოთხმოცდაერთი, ...89-ოთხმოცდაცხრა, 90-ოთხმოცდაათი, 91-ოთხმოცდათერთმეტი, ..99-ოთხმოცდაცხრამეტი, 100-ასი, 10.000-ათი ათასი, 100.000-ასი ათასი, 1.000.000-მილიონი և այլն:

Մեկից մինչև տասը պարզ են, տասնմեկից տասնինը ներառ-յալ կազմված են տասնավորից, միավորից և ՄԵԾՈ (ավելի) երկ-րորդական ձևույթից՝ (ա)տ-ԵՐՏ-ՄԵԾՈ-11 (բառացի՝ տասը, մեկ ավելի՝ 11):

Քսանմեկից բաղադրիչներն իրար միանում են ԴԱ (և) շաղ-կապով՝ ՈՑ+ԴԱ+ԵՐՏՈ-21 (քսան և մեկ), ՈՑ+ԴԱ+ՈՏԽՈ-24 (քսան և չորս), ՈՑ+ԴԱ+ԽՅՏՈ-25 (քսան և հինգ), ՈՑ+ԴԱ+ՑԽՐԱ-29 (քսան և ինը) և այլն:

Իսկ ահա 30-90 թվականների հիմքում ընկած է 20-ը.

ՈՑԴԱԱՏՈ (ՈՑ+ԴԱ+ԱՏՈ) 30՝ քսան և տասը (20 և 10):

ՈՐՄՈՑՈ (ՈՐ-ՄՈՑ-Ո) 40՝ երկու քսան (2 և 20):

ՈՐՄՈՑԴԱԱՏՈ (ՈՐ-ՄՈՑ-ԴԱ-ԱՏ-Ո) 50՝ երկու քսան և տասը (2Ե20 և 10):

ՍԱՄՈՑՈ (ՍԱՄ-ՈՑ-Ո) 60՝ երեք քսան (3 և 20):

ՍԱՄՈՑԴԱԱՏՈ (ՍԱՄ-ՈՑ-ԴԱ-ԱՏ-Ո) 70՝ երեք քսան և տասը (3 և 20 և 10)

ՈՏԽՄՈՑՈ (ՈՏԽ-ՄՈՑ-Ո) 80՝ չորս քսան (4 և 20):

ՈՏԽՄՈՑԴԱԱՏՈ (ՈՏԽ-ՄՈՑ-ԴԱ-ԱՏ-Ո) 90՝ չորս քսան և տասը (4 և 20 և 10):

Ծանոթություն: Ինչպես հին հայերենում պահլավերենից փո-խառյալ բյուրը, այնպես էլ վրացերենում նույնը՝ բեվրի (ՇԵՎՐՈ) գրությամբ և 10.000 նշանակությամբ, գործածվել է որպես թվա-կան, սակայն հետագայում, կորցնելով այդ իմաստը, վերածվել է ածականի՝ արտահայտելով քանակական մեծություն՝ անթիվ, բազմաթիվ, շատ և նույն իմաստն արտահայտող հոմանիշ այլ բառերով:

Քանակական թվականների հոլովումը
Հաոդենոբիտի հիցեվեցեիս ցրունեցա

Մեխոլոբիտի հիցեվ	Մրավլոբիտի հիցեվ	
Սամ	Սամ-եց-ի	Սամ-նի
Սամ-մա	Սամ-եց-մա	Սամ-թա
Սամ-ս	Սամ-եց-ս	Սամ-թա
Սամ(ա)ս	Սամ-եց-ի(ա)ս	Սամ-թա
Սամ-իթ	Սամ-եց-իթ(ա)	-
Սամ-ադ	Սամ-եց-ադ(ա)	-
Սամ	Սամ-եց-ո	Սամ-նո.

Դասական (հիցոբիտի) թվականները կազմվում են քանակականից՝ մե- նախածանցի և -ե վերջածանցի միջոցով և ցույց են տալիս առարկաների թվային կարգը. պատասխանում են ո՞ր (հոմելո?), ո՞րերորդ (մերամդենե?) հարցերին: Մե-որ-ե, մե-սամ-ե, մե-ոթթ-ե, մե-ենթ-ե, մե-եվցս-ե, մե-ենիդ-ե, մե-հիվ-ե, մե-ցեհ-ե, մե-ատ-ե, մե-թերթմեթ-ե, մե-ոց-ե, ոցդա-մե-ենիդ-ե, մե-որմոց-ե, որմոցդա-մե-ատ-ե, ոթեմոցդա-մե-ցեհրամեթ-ե, մե-աս-ե.

Հիշյալ կանոնից շեղվում է միայն I (առաջին) թվականը, քանզի վրացերենում ևս մեկ թվականից դասական չի կազմվում. գործածվում է պիրվելի (Պիրվելո) ձևը:

1-լո	Պիրվելո		
Մե-2	Մե-որ-ե		
Մե-3	Մե-սամ-ե		
Մե-10	Մե-ատ-ե	Մե-40	Մե-որմոց-ե
Մե-11	Մե-թերթմեթ-ե	Մե-50	որմոցդա-մե-ատ-ե
Մե-19	Մե-ցեհրամեթ-ե	Մե-60	Մե-սամոց-ե
Մե-20	Մե-ոց-ե	61-ե	Սամոցդա-մե-երթ-ե

մը-200	մը-որաս-ը և այլն:	70-ը	սամոցդա-մը-ատ-ը
բայց՝	21-ը ոցդա-մը-երտ-ը	71-ը	սամոցդա-մը-տերտմեթ-
	30-ը ոցդա-մը-ատ-ը	մը-80	մը-ոտեմոց-ը
31-ը	ոցդա-մը-տերտմեթ-ը	81-ը	ոտեմոցդա-մը-երտ-ը
		մը-100	մը-աս-ը
		101	աս մը-երտ-ը
		102	աս մը-որ-ը

Դասական թվականների հոլովումը
Հոգոբոտո հոլեցեբոն ցրուենեբա

մեխուտը	բայց՝	մեխուտը	հոգը
մեխուտը-մ		մեխուտը	հոգմա
մեխուտը-ն		մեխուտը	հոգն
մեխուտը-ն		մեխուտը	հոգին
մեխուտ-ոտ		մեխուտը	հոգոտ
մեխուտը-դ		մեխուտը	հոգադ
-		մեխուտը	հոգո

Կոտորակային (ֆիլոբոտո) թվականները ցույց են տալիս ամբողջի այս կամ այն մասը և կազմվում են դասական թվականներից՝ -դ ածանցի հավելումով՝ մեսամը+դ-ո (մեկ երրորդ), մեոտեը+դ-ո (մեկ քառորդ), մեատը+դ-ո (մեկ տասներորդ), մետերտմեթը+դ-ո (մեկ տասնմեկերորդ), մեասը+դ-ո (մեկ հարյուրերորդ) և այլն:

Մեկերորդ կոտորակային թվականն առանձին գործածություն չունի, բայց հանդես է գալիս իբրև բարդ թվականների բաղադրիչ՝ ոցդամեերտեդո (21-երորդական), որմոցդամեերտեդո (41-երորդական), սամոցդամեերտեդո (61-երորդական), ոտեմոցդամեերտեդո (81-երորդական):

Ինչպես հայերենում, այնպես էլ վրացերենում մեկ երկրորդի փոխարեն գործածվում է նաև ճախեվարո (կես) բառը, որը առանց շաղկապի միանում է համապատասխան բառին՝ კილო-ճախեվարո (մեկուկես կիլոգրամ), սաատ-ճախեվարո (մեկուկես ժամ), წელიწად-ճախեվարո (մեկուկես տարի), որ-ճախեվարո (երկուսուկես), ոտխ-ճախեվարո (չորսուկես), ատ-ճախեվարո (տասուկես) և այլն:

მე-ხუთე-დ-ი	1/5
მე-ათე-დ-ი	1/10
მე-რვე-დ-ი	1/8
მე-ცხრე-დ-ი	1/9
ნახევარი	1/2
მე-სამე-დ-ი	1/3
მე-ოთხე-დ-ი	1/4
ორი მესამედი	2/3
სამი მეოთხედი	3/4
ორნახევარი	2 1/2
ორი მთელი და ხუთი მეათედი	2.5

Կոտորակային թվականների հոլովումը
წილობითი რიცხვების ბრუნება

სახ.	მეხუთედ-ი
მოთხ.	მეხუთედ-მა
მიც.	მეხუთედ-ს
ნათ.	მეხუთედ-ის
მოქმ.	მეხუთედ-ით
ვით.	მეხუთედ-ად
წოდ.	-

Խառը թվականներն արտասանելիս և՛ ամբողջի, և՛ համարիչի թիվը քանակականն է, իսկ հայտարարինը՝ դասականը.

0.3 - ნული მთელი და სამი მეათედი,
1.62 - ერთი მთელი და სამოცდაორი მეასედი
3.228 - სამი მთელი და ორას ოცდარვა მეათასედი.

Բաշխական (განაწილებული, მაცალკევებელი) թվականները ցույց են տալիս առարկաների բաշխումը հավասար քանակով: Կազմվում են քանակական թվականների կրկնությամբ: Քանակ+ական կազմությունը՝ երեքական, չորսական և այլն, չկա:

որ-որ	երկու-երկու	(երկուական)
սամ-սամ	երեք-երեք	(երեքական)
ՇՎՈԴ-ՇՎՈԴ	յոթ-յոթ	(յոթական)
ատ-ատ	տասը-տասը	(տասական)
ոց-ոց	քսան-քսան	(քսանական)

Բայց մեկ թվի կրկնությամբ՝ մեկ-մեկ (երթ-երթ), կստանանք ոչ թե մեկ-մեկ բաշխականը, այլ՝ նրանցից մեկը երթ-երթ ստուդենտ (ուսանողներից մեկը), երթ-երթ մեցոնարի (բարեկամներից մեկը), մինչդեռ մեկական բառի համար գործածվում է այլ արմատով բառ՝ տոտոտ-տոտոտ (մեկական, մեկ-մեկ):

Դասական թվականները գրության մեջ արտահայտվում են.

ա) Ամբողջական բառերով՝ Պորվելը, մեսամ, մեոտեղ, մեեղուտ, մեատ, մետորմետ, մեոցը, ոցդամեեղուտ, ոցդամեցամետ և այլն:
բ) Հռոմեական թվանշաններով՝ I, II, IV, X, XIX, XXV, XXX, XXXVI և այլն:

գ) Արաբական թվանշաններով՝ որոնցից առաջ գրվում է մե-նախածանցը և ապա գծիկ՝ մե-2 (մեորե), մե-5 (մեխուտե), մե-7 (մեշվիդե), մե-10 (մեատե), մե-15 (մետխուտմետե), մե-20 (մեոցե) և այլն:

դ) Այբուբենի տառերով՝ ა (առաջին), ბ (երկրորդ), გ (երրորդ), ე (հինգերորդ) և այլն:

Վրաց այբուբենի անվանումը և թվային արժեքը
ქართული ანბანის სახელწოდება
და რიცხვითი მნიშვნელობა

ან ა 1	კან კ 20	სან ს 200	ცან ც 2000
ბან ბ 2	ლას ლ 30	ტარ ტ 300	ძილ ძ 3000
გან გ 3	მან მ 40	უნ უ 400	წილ წ 4000
დონ დ 4	ნარ ნ 50	ფარ ფ 500	ჭარ ჭ 5000
ენ ე 5	**იე ჲ 60**	ქან ქ 600	ხან ხ 6000
ვინ ვ 6	ონ ო 70	ღან ღ 700	**ხარ ჴ 7000**
ზენ ზ 7	პარ პ 80	ყარ ყ 800	ჯან ჯ 8000
ჰე ჱ 8	ჟან ჟ 90	შინ შ 900	ჰაე ჰ 9000
თან თ 9	რაე რ 100	ჩინ ჩ 1000	**ოჰ ჵ 10.000**
ინ ი 10			

Ծանոթություն: Ինչպես մեսրոպյան այբուբենը հայերենում, այնպես էլ վրաց տառերը վրացերենում գործածվել են իբրև թվանշաններ, ընդ որում վրացականը ևս հարմարեցվել է միավորներ, տասնավորներ, հարյուրավորներ, հազարավորներ համակարգին և կիրառվել ու կիրառվում է ճիշտ այնպես, ինչպես հայերենում: Այժմ տառերն իբրև քանակական թվեր չեն գործածվում, սակայն գործածվում են դասական թվականների նշանակու-

թյամբ: Ընդգծված չորս տառերը՝ **(Ք- հե -8, Ձ-իե/յե -60, Ֆ-խար-7000 և Ֆ-ոհ/հոե-10.000),** ժամանակակից այբուբենից հանված են, բայց գործածվում են թվային արժեքները նշելու համար: Թվային արժեքներին համապատասխանում են նաև թվային արժեքների կարգերը՝ Ը-ն և՛ 6, և՛ 6-րդ, Ղ-ն և՛ 30, և՛ 30-րդ, Ռ-ն և՛ 100, և՛ 100-րդ, Ց-ն և՛ 2000, և՛ 2000-րդ և այլն: Վրացիները ևս ունեցել են իրենց տոմարը և պատմական դեպքերն ու իրադարձությունները թվագրել են վրաց այբուբենի տառերով:

Դասական թվականները միշտ հանդես են գալիս գոյականների հետ, կատարում են որոշիչի պաշտոն և ունեն նախադաս դիրք՝

ՀԵՄԻՈ ԱՄԽԱՆԱԳՈՒՆ ԾՈՆԱ ՄԵԽՈՒՏԵ ՍԱՐԹՈՒԼՊԵ ԱՐՈՒՆ.
Իմ ընկերոջ բնակարանը հինգերորդ հարկում է:
ՄԱՐՈԱՄԻՈ ՍՊԱՎԼՈՄՆՆ ՄԵՈՏԽԵ ԿՈՒՐՍՊԵ.
Մարիամը սովորում է չորրորդ կուրսում:
ՎԱՐԴԱՆԻՈ ՄԵՑԽՐԵ ԿԼԱՍԻՆ ՄՈՊՎԱՓՈՒԵԱ.
Վարդանը իններորդ դասարանի աշակերտ է:

Թվականների կազմությունը
Рոցխվոտո սախելեբոնի წարմոեբա

Ըստ կազմության՝ թվականները լինում են պարզ և բարդ:

Կազմությամբ պարզ (ՄԱՐՏՈՒՈ) կամ արմատական թվականները տասներկուսն են՝ բոլոր միավորները (1-9), տասնավորներից՝ տասը, քսանը, ապա՝ հարյուրը:

Բարդ (ՐՏՈՒԼՈ) են համարվում մնացած բոլոր, մինչև իսկ բազմաբաղադրիչ թվականները, ընդ որում՝ 11-99 կցական բարդություններ են և գրվում են միասին՝ ՏԵՐՏՄԵՏՈ-11, ՏՈՐՄԵՏՈ-

12, თხუთმეტი-15, ცხრամეტი-19, ოცդաათი-30, ოցդացխրամեթի-39, որմոցդաերթի-41, սամոցդաթվրամեթի-78, ոթխմոցդացխ-ramեթի-99 և այլն, իսկ 100-ից բարձր բոլոր թվականները հարադրական բարդություններ են, և նրանց բաղադրիչները գրվում են առանձին՝ ան երթի-101, ան ցամեթի-113, ան ոցդաեքվսի-126, ատան ԽՈՒՏԱՍԻ-1500, որի ատան եքվսասի-2600:

Բարդ թվականները կազմությամբ կա՛մ կցական են՝ բաղադրված երկու թվական արմատներով՝ առանց շաղկապ-հոդակապի (թերթամեթի-11, թորմեթի-12, թխուտմեթի-15, ցխրամեթի-19, որասի-200, սամասի-300, եքվսասի-600, շվոդասի-700, ռվասի-800, ատասի-1000), կա՛մ դա (և) շաղկապով միացած (ոց+դա+երթի-21, որմ+ոց+դա+շվոդի-47, ոթխմոց+դա+որի-82):

Հաշվումը խառն է. մեկից տասնինը հաշվում են միավորի և տասնավորի կցումով՝ 11-թերթամեթի (ա)թ+երթ+մեթ+ի, 12-թորմեթի-(ա)թ+որ+մեթ+ի, 13-ցամեթի (ատ+ցա+մեթ+ի), 14-թոթխմեթի-(ա)թ+ոթխ+մեթ+ի, 15-թխուտմեթի-(ա)թ+խուտ+ մեթ+ի, 16-(ա)թ+եքվս+մեթ+ի, 18-թվրամեթի (ատ+ռվա+մեթ+ի), 19-ցխրամեթի-(ատ)+ցխրա+ մեթ+ի.

Քսանից իննսունիննի հիմքը կազմում է քսանը՝ ոց+դա+երթի-21, ոց+դա+ցխրա-29, ոց+դա+թոթխ+մեթի-34, որմոց+դա+որի-42, որմոց+ դա+ցամեթի-53, սամ+ոց+դա+ռվա-68, սամ+ոց+դա+թխուտ+մեթի-75, ոթխմոց +դացխրամեթի-99: Քսանից և համապատասխան միավորներից են բաղկացած 40-որմոցի (2Ե20), 60-սամոցի (3Ե20) և 80-ոթխմոցի (4Ե20) թվականները:

Թվականների հոլովումը
რიცხვით სახელთა ბრუნება

Վրացերենում թվականները նույնպես ամբողջովին թեքվում են. քանակական բոլոր թվականների հիմքերը (բացառությամբ հինգ և չորս թվականների) բաղաձայնավերջ են, այդ պատճառով հոլովվում են այնպես, ինչպես I հոլովման պատկանող գոյականները, իսկ հինգ և չորս թվականները հոլովվում են ինչպես ա ձայնավորով վերջացող գոյականները (II հոլովում):

Հոլովման ժամանակ պետք է նկատի ունենալ հետևյալը.

ա) կոչականի ձև չեն ստանում, եթե հանդես են գալիս ինքնուրույն:

բ) -ՕԾ հոգնակերտ մասնիկ չեն ստանում. չի կարելի ասել ոտեՕԾ, ԽՈՒՏԵՕԾ, ՈՒՇԵՕԾ, ՈՒՇԴԱՏԵԽՈՒՏԵՕԾ և այլն, սակայն ճարտանիան հոգնակիում կիրառելի են ՈՐՈՆ, ՍԱՄՈՆ, ՈՏԽՈՆ, ՇՎՈԴՈՆ, ԱՏՈՆ ձևերը:

գ) -ՕԾ ցուցիչով հոգնակի գործածվում է, եթե քանակական թվականը հանդես է գալիս գոյականաբար.

ՄԱՐԻԱՄՈ ՖՐԻԱԴՈՍԱՆԻԱ, ՍՈՒԼ ԽՈՒՏԵՕԾ ԱՀՎՆ.

Մարիամը գերազանցիկ է. միշտ հինգեր է ստանում:

Որոշիչ թվականների դեպքում գոյական որոշյալը միշտ եզակի թվով է. ՍԱՄՈ ԺՄԱ (երեք եղբայր), ՈՏԽՈ ՖՈՒՆՏՈ (չորս գիրք), ԱՏՈ ՐՎԵՈՒԼՈ (տասը տետր), ԹԽՈՒՄԵՏՈ ՍՏՈՒԴԵՆՏՈ (տասնհինգ ուսանող), ՈՒՇ ԴՐԱՄՈ (քսան դրամ), ՈՐՄՈՒՇ ՀԱՇՈ (քառասուն մարդ) և այլն):

Հին վրացերենում հանդիպում են նաև ՍԱՄՈՆ ԺՄԱՆՈ, ԽՈՒՏՈՆ ՀԱԼՈՆՈ, ՈՐՈՆ ԱՄԽԱՆԱՁՈՆՈ, ԱՏՈՆ ՀԱՇՈՆՈ (բառացի՝ երեքներ եղբայրներ, չորսեր գրքեր, հինգեր կիներ, տասներ մարդիկ) ձևերի:

Թվականների հոլովումը ինքնուրույն
հոլովելով սահելտա ծրունեցա դամոոյկոդեցլաղ

սահ.	սամ-ի	ցեր	ցերանի	մեորե մեեթոդ-ի
մոտհ.	սամ-մա	ցեր-մ	ցեր-ոտ(-ա)	մեորեմ մեեթոդ-մա
մոց.	սամ-ս	ցեր-ս	ցեր-ոտ(-ա)	մեորես մեեթոդ-ս
նատ.	սամ-ոս	ցեր-ոս	ցեր-ոտ(-ա)	մեորոս մեեթոդ-ոս
մոքմ.	սամ-ոտ	ցեր-ոտ	-	մեորոտ մեեթոդ-ոտ
ոոտ.	սամ-ադ	ցեր-ադ	-	մեորեդ մեեթոդ-ադ
ֆոդ.	-	-	-	-

Եթե թվականը նախադասության մեջ որոշիչի պաշտոն է կատարում, ապա հոլովվում է այնպես, ինչպես համանման արմատ ունեցող ածականը.

սահ.	- սամ-ի քալ-ի	ցեր ֆանքար-ի	ոոտ-ի մեատեդի
մոտհ.	- սամ-մա քալ-մա	ցեր ֆանքար-մա	ոոտ-մա մեատեդ-մա
մոց.	- սամ քալ-ս	ցեր ֆանքար-ս	ոոտ մեատեդ-ս
նատ.	- սամի քալ-ոս	ցեր ֆանքր-ոս	ոոտի մեատեդ-ոս
մոքմ.	- սամի քալ-ոտ	ցեր ֆանքր-ոտ	ոոտի մեատեդ-ոտ
ոոտ.	- սամ քալ-ադ	ցեր ֆանքր-ադ	ոոտ մեատեդ-ադ
ֆոդ.	–	-	- -

Գոյականների նման թվականները ևս ընդունում են -ց, -ցա, -ղա,

-ցը, -ոդը մասնիկներ, որոնք կցվում են բառի վերջին. որոց (երկուսն էլ), որողա (միայն երկուսը), որոոդը (մի երկու):

սահ.	սամ-ի-ց	սամ-ի-ղա	սամ-ի-ցը	սամ-ի-ոդ-ը
մոտհ.	սամ-մա-ց	սամ-մա-ղա	սամ-ի-ցը-մ	սամ-ի-ոդը-մ
մոց.	սամ-սա-ց	սամ-սա-ղա	սամ-ի-ցը-ս	սամ-ի-ոդը-ս

ნათ.	სამი-სა-ც	სამ-ის-ღა	სამ-ი-ვე-სი	სამ-ი-ოდეს-თვის
მოქმ.	სამი-თ-აც	სამით-ღა	სამი-ვე-თი	სამი-ოდე-თი
ვით.	სამ-ად-ა-ც	სამ-ად-ღა	სამ-ი-ვე-დ	სამ-ი-ოდ-ე-დ
წოდ.	-	-	-	-

Վարժություններ թվականներով
რიცხვებზე ვარჯიში

2+5=7	ორს მივუმატოთ ხუთი იქნება შვიდი
15+6=21	თხუთმეტს მივუმატოთ ექვსი იქნება ოცდაერთი
60-20=40	სამოცს გამოვაკლოთ ოცი იქნება ორმოცდი
8.4=32	რვა გავამრავლოთ ოთხზე იქნება ოცდათორმეტი
40 : 4=10	ორმოცი გავყოთ ოთხზე იქნება ათი.

ათის გაყოფა ხუთზე -ტაასի բաժանումը հինգի: ათი გავყოთ ხუთზე იქნება ორი ტაასը բաժանենք հինգի, կստանանք երկու: ათი გაიყოფა ხუთზე ტაასը բաժանվում է հինգի:

Ո՞րերորդ անգամ
მერამდენედ? მერამდენჯერ?

Առաջին	პირველად	
երկրորդ	მეორედ,	მეორეჯერ
երրորդ	მესამედ,	მესამეჯერ
չորրորդ	მეოთხედ,	მეოთხეჯერ
իններորդ	მეცხრედ,	მეცხრეჯერ
տասներորդ	მეათედ,	მეათეჯერ
միավոր	ერთეული	
տասնավոր	ათეული	
հարյուրավոր	ასეული	

հազարավոր	ათასეული	
զույգ	წყვილი	
կենտ	კენტი	
միանիշ թիվ	ერთნიშნა	რიცხვი
երկնիշ թիվ	ორნიშნა	რიცხვი
եռանիշ թիվ	სამნიშნა	რიცხვი
քառանիշ թիվ	ოთხნიშნა	რიცხვი
հնգանիշ թիվ	ხუთნიშნა	რიცხვი
բազմանիշ թիվ	მრავალნიშნა	რიცხვი
եռյակ	სამეული	
քառյակ	ოთხეული	
հնգյակ	ხუთეული	
տասնյակ	ათეული	
հարյուրյակ	ასეული	
հնգամյակ	ხუთწლედი	
յոթնամյակ	შვიდწლედი	
տասնամյակ	ათწლედი	
հիսնամյակ	ორმოცდაათი წელი	
հարյուրամյակ	ასი წლისთავი	
հազարամյակ	ათასწლეული, ათასი წლისთავი	
հնգամյա	ხუთწლიანი, ხუთი წლისა	
հիսնամյա	ორმოცდაათწლიანი	
հնգօրյա	ხუთი დღისა, ხუთდღიანი	

Ո՞ր թվականներ რომელი წლები?	Ո՞ր թվականներին რომელ წლებში?
10-ական թվականներ ათიანი წლები	10-ական թվականներին ათიან წლებში
20-ական թվականներ ოციანი წლები	20-ական թվականներին ოციან წლებში
30-ական թվականներ ოცდაათიანი წლები	30-ական թվականներին ოცდაათიან წლებში
40-ական թվականներ ორმოციანი წლები	40-ական թվականներին ორმოციან წლებში
50-ական թվականներ ორმოცდაათიანი წლები	50-ական թվականներին ორმოცდაათიან წლებში
90-ական թվականներ ოთხმოცდაათიანი წლები	90-ական թվականներին ოთხმოცდაათიან წლებში
100 տարի- 100 წელი-	մեկ հարյուրամյակ ერთი საუკუნე
1000 տարի- 1000 წელი-	մեկ հազարամյակ ერთი ათასეული

Քանի՞ տոկոս
რამდენი პროცენტი?

1	0/0	ერთი პროცენტი
1/2	0/0	ნახევარი პროცენტი
1/5	0/0	ერთი მეხუთედი პროცენტი
3/4	0/0	სამი მეოთხედი პროცენტი
2 1/2	0/0	ორნახევარი პროცენტი
5	0/0	ხუთი პროცენტი
100	0/0	ასი პროცენტი

Քանի՞ աստիճան
რამდენი გრადუსი?

10	ერთი	გრადუსი
50	ხუთი	გრადუსი
400	ორმოცი	გრადუსი
1000	ასი	გრადუსი
1800	ას ოთხმოცი	გრადუსი

Գոյականները թվականների հետ գործածվելիս միշտ դրվում են եզակի թվով.

2 (ორი) ამხანაგი	10 (ათი) სახლი
5 (ხუთი) წიგნი	15 (თხუთმეტი) დრამი (ლარი)
9 (ცხრა) ვარდი	20 (ოცი) ლუმა (თეთრი)

ԴԵՐԱՆՈՒՆ
ნაცვალსახელი

Դերանունը բազմաբնույթ խոսքի մաս է. հանդես է գալիս գոյականի, ածականի, թվականի, մակբայի փոխարեն. ըստ այդմ՝ դերանունները լինում են գոյականի իմաստ արտահայտող, ածականի իմաստ արտահայտող, թվականի իմաստ արտահայտող և մակբայի իմաստ արտահայտող:

Դերանունների տեսակները
ნაცვალსახელთა ჯგუფები

Դերանունները լինում են 9 տեսակի՝ անձնական (პირის ნაცვალსახელები), ցուցական (ჩვენებითი ნაცვალსახელები), ստացական (კუთვნილებითი ნაცვალსახელები), հարցական (კითხვითი ნაცვალსახელები), հարաբերական (მიმართებითი ნაცვალსახელები), փոխադարձ (ურთიერთობითი ნაცვალსახელები), որոշյալ (განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები), անորոշ (განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელები) և ժխտական (უარყოფითი ناცվա¬(ლსახელები):

1. **Անձնական դերանուններն են (პირის ნაცვალსახელებია)՝** մշ (ես), ՇՅՆ (դու), ՕՆ-ՕՁՕ-ՄԱՆ (նա), ՀՅՆ (մենք), ԹՅՆ (դուք), ՕՆՈՆ-ՕՁՈՆ-ՄԱԹ (նրանք): (Երրորդ դեմքի ՄԱՆ-ը որոշ բայերի

գործածության դեպքում՝ մաս ულդա, մաս სცივა, մաս ეშინია, մաս სძინავს և այլն, տե՛ս **Հավելված III**):

Ծանոթություն: «თავი»-ն (գլուխ) հասարակ գոյական է, օրինակ՝ თავი მტკივა (գլուխս ցավում է), თავი დაიბანა (գլուխը լվաց), բայց հաճախ հանդես է գալիս որպես երրորդ դեմքի անձնական դերանուն. თავი დაიხრჩო (բառացի՝ իրեն խեղդեց՝), თავი შეირცხვინა (իրեն ամոթահար արեց), თავი შეაკლა (իրեն սպանեց՝ ինքնասպան եղավ և այլն): Վրացերենում սա համարվում է անդրադարձ դերանուն (უკუქცევითი ნაცვალსახელი):

2. Ցուցական դերանուններն են (ჩვენებითი ნაცვალსახელები)՝ ეს (սա, այս), ეგ (դա, այդ), ის-იგი (նա, այն), ასეთი (այսպիսի), ისეთი (այդպիսի), ამნაირი (այսպիսի), იმნაირი (այնպիսի), მაგნაირი (այդպիսի), ამისთანა (այսչափ), მაგისთანა (այդչափ), იმისთანა (այնչափ), ამდენი (այսքան), მაგდენი (այդքան), იმდენი (այնքան) և այլն:

Այս դերանունները նախադասության մեջ հանդես են գալիս որպես որոշիչներ և համաձայնում են որոշյալի հետ. ստանում են որոշյալի հոլովական վերջավորությունը:

Ծանոթություն: ეს, ეგ, ის (იგი)- սա, դա, նա դերանունները գործածվում են և՛ անձի, և՛ ոչ անձի փոխարեն: Այդ դերանուններն անձնական են, երբ կցվում են ստորոգյալին որպես ենթակա կամ խնդիր: (ის მოვიდა. այստեղ ის-ը անձնական դերանուն է՝ ենթակա): Ցուցական են, երբ անվանն են կցվում որոշիչի պաշտոնով.

ის კაცი წავიდა. Այն մարդը գնաց:

ის საქმე არ გააკეთო! Այն գործը չկատարես:

ის გოგო კარგად სწავლობს. Այն աղջիկը լավ է սովորում:

Այս նախադասություններում բոլոր ის-երը որոշիչներ են:

3. Ստացական դերանուններն են (ՀՅՈՏՅՆՈԼԵՐՈՏՈ ՆԱՑՅԱ-ԼՍԱԽԵԼԵՐՈՒԱ)՝ ՀԵՄՈ (ԻՄԸ), ՇԵՆՈ (ՔՈՆԸ), ՄՈՍՈ (ՆՐԱՆԸ) ԱՄՈՍՈ (ՍՐԱՆԸ), ՄԱԳՈՍՈ (ԴՐԱՆԸ), ՈՄՈՍՈ (ՆՐԱՆԸ), ՀՅԵՆՈ (ՄԵՐԸ), ԹՎՅԵՆՈ (ՁԵՐԸ), ՄԱԹՈ (ՆՐԱՆՑԸ), ԱՄԱԹՈ (ՍՐԱՆՑԸ), ՄԱԳԱԹՈ (ԴՐԱՆՑԸ), ՈՄԱԹՈ (ՆՐԱՆՑԸ)), ԹԱՎՈՍՈ (ԻՐԵՆԸ), ԹԱՎՈԱՆԹՈ (ԻՐԵՆՑԸ), ՍԵՎՈՍՈ (ՈՒՐԻՇԻՆԸ), ՀԵՄԵԲՈ (ԻՄՈՆՔ), ՇԵՆԵԲՈ (ՔՈՆՈՆՔ), ՀՅԵՆԵԲՈ (ՄԵՐՈՆՔ), ԹՎՅԵՆԵԲՈ (ՁԵՐՈՆՔ): Իրենց նշանակությամբ սրանք համապատասխանում են հայերենի ստացական հոդերին՝ ս, դ, ն կամ իմ, քո, իր (նրա), մեր, ձեր, իրենց (նրանց) դերանուններին: Նախադասության մեջ ստացական դերանունները կատարում են որոշիչի դեր. հոլովվում են՝ ստանալով որոշյալի հոլովական վերջավորություն:

4. **Հարցական դերանուններն են (ՀՅՈԹԽՅՈԹՈ ՆԱՑՅԱԼՍԱ-ԽԵԼԵՐՈՒԱ)՝** ՅՈՆ? (Ո՞Վ), ՐԱ? (Ի՞ՆՉ), ՅՈՍՈ? (Ո՞ՒՄ), ՐՈՍՈ? (ԻՆՉԻ՞), ՍԱԴ? (ՈՐՏԵ՞Ղ), ՐԱՏՈՄ? (ԻՆՉՈ՞Ւ,) ՐՈՄԵԼՈ? (Ո՞Ր), ՐԱՐՈՅԱԴ? (ԻՆՉՊԵ՞Ս), ՍԱՈԹ? (Ո՞ՒՐ), ՐՈԴՈՍ? (Ե՞ՐԲ), ՐԱՄԴԵՆՈ? (ՔԱՆԻ՞), ՄԵՐԱՄԴԵՆԵ? (Ո՞ՐԵՐՈՐԴ), ՐԱՆԱՈՐՈ? (ՈՐՊԻՍԻ՞), ՄԵՐԱՄԴԵՆԵԴՈ? (ՔԱՆԻ՞ԵՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ), ՐՈՅՈՐՈ? (ԻՆՉՊԻՍԻ՞), ՍԱԴԱՅՐՈ? (ՈՐՏԵ՞ՂԱՅԻ), ՐՈԴՈՆԴԵԼՈ? (ԵՐԲՎԱ՞)...

Սրանցից արմատական են միայն ՅՈՆ? (Ո՞Վ) և ՐԱ? (Ի՞ՆՉ) դերանունները, մյուսները ածանցյալ են:

***Ծանոթություն:** ՅՈՍՈ-Ն և ՐՈՍՈ-Ն, հարցում արտահայտելուց բացի, գործածվում են նաև որպես ստացական դերանուններ, այդ իսկ պատճառով դրանց կոչում են նաև հարցական-ստացական կամ հարցաստացական դերանուններ:

5. Հարաբերական դերանուններն են (մոմարտեզիտ նացվալսախելեզիա)՝ ցոնց (ով էլ), ռաց (ինչ էլ), ռոմելոց (որը որ), ռոգորոց (ինչպիսին էլ), ռամդենոց (ինչքան էլ, ինչքան որ, որքան էլ որ), սադաչրոց (որտեղացի որ), ռոդոնդելոց (երբվա էլ), ցոնսոց (ումն էլ), սադաչրոց (որտեղ էլ): Հարաբերական դերանունները ծագում են հարցական դերանուններից -ց (էլ, նս, նույնպես) մասնիկի հավելումով, և նախադասությունները կապում են իրար, մասնավորապես գլխավորը կապում են երկրորդականին:

Օրինակ՝ ցոնց մոյցարեյս արֆ ոժեզն, ոցո տացոնս մ̌ֆերոա

Ով (էլ/որ) բարեկամ չի փնտրում, ինքն է իր թշնամին:

6. Փոխադարձ դերանուններն են (ցրտոերտոզիտ նացվալսախելեզիա)՝ երտմանեթոս, երտչրտոս, չրտոերտոս, երտոմեորեզ. (միմյանց, իրար, մեկմեկու , մեկմեկի):

երտմանեթոս ցոյցարտ. Մեկմեկու սիրում են:

երտոմեորեզն ֆ̌ատոցն սցեմեն. Միմյանց հարգում են:

7. Որոշյալ դերանուններն են (գանսազոցրեզիտ նացվալսախելեզիա)՝ տոցոտ (տոցոտոն), տացադ (ինքը, ինքն անձամբ), տոցոտեչլոս (յուրաքանչյուրը, ամեն ոք), ցոցելոս, ցելեսա (բոլոր, բոլորը), նեցա (ուրիշը, մյուսը, այլ), ցելեսաֆերոս. (ամենը, ամբողջը),:

8. Անորոշ դերանուններն են (գանչսազոցրելոզիտ նացվալսախելեզիա)՝ ցոցաց (ումն, մեկը), ռացաց (ինչ-որ), ռոմելոմե (որևէ մեկը, մեկնումեկը), ռոմելոցաց (ինչ-որ, մի ինչ-որ), ռոգորոմե (մի կերպ, որևէ կերպ), ռոգորոցաց (մի տեսակ, ինչ-որ ձևի), ռամդենոմե (մի քանի), ցոնմե (ումն, մեկը), ռամե (ինչ-որ), կացո (ումն, մարդ), ֆոգո (ումն, ումանք, մի այլ ոք), ֆոգոերտոս (որոշ, մի քանի, մի քանիսը): Անորոշ դերանունների զգալի մասը կազմ-

վում է հարցական դերանուններից՝ -մე կամ -ღაც մասնիկների հավելումով:

Ծանոթություն: კაცი-ն հասարակ գոյական է, բայց երբեմն հանդես է գալիս իբրև անորոշ դերանուն. («მაგას კაცმა (ցոնմեմ, ցոღაცամ) უთუოდ უნდა მოსთხოვოს პასუხი»), սրանից էլ ծագել է բացասական-ժխտական არაკაცი (արավոն) դերանունը:

Ծանոթություն: ერთი–ն թվական է, բայց՝ იყო ერთი ღარიბი კაცი (իյո ցոღաց ղարիբի կացի) Լինում է, չի լինում, մի աղքատ մարդ է լինում տիպի նախադասությունների մեջ հանդես է գալիս իբրև անորոշության ցուցիչ:

9. **Ժխտական դերանուններն են (უარყოფითი ნაცვალსახელები)**՝ արավոն, ցերավոն, ნურავინ (ոչ ոք), արաֆերի, ցերաֆերի, ნურაფერი (ոչինչ), արարա (արրա, արա), ցերա (ցերրա), ნურა, (ոչ մի բան, ոչինչ), აღარა, ցեղարա, აღარავინ, ցեղարավոն (ոչ մի, ոչ մեկը), აღარაფერი, ցեղարաֆերի, ნუღარაფერი (ոչ մի բան, ոչինչ):

იყო და არა იყო რა (արարա իյո).

Լինում է, չի լինում (ոչինչ չի լինում):

ցերաֆերს ցեղավ.

Ոչինչ չեմ տեսնում:

Դերանունների հոլովումը
ნაცვალსახელთა ბრუნება

Անձնական դերանունների հոլովումն ինքնուրույն
პირის ნაცვალსახელთა ბრუნება დამოუკიდებლად

Առաջին և երկրորդ դեմքի անձնական դերանունները՝ մე, შენ, ჩვენ, თქვენ, հիմնականում չեն հոլովվում. միայն մე-ն ունի

սեռական հոլով և դառնում է ჩემ, եթե այդ հոլովում նրան ավելանում են վերջածանցներ՝ ჩემთვის, ჩვენთვის, შენთვის, თქვენთვის, ჩემ მიერ, ჩვენ მიერ, შენ მიერ, თქვენ მიერ, ჩემგან, ჩვენგან, შენგან, თქვენგან. შენ և თქვენ դերանունները ունեն նաև կոչական հոլովաձև, բայց կորցնում են բառավերջի ნ-ն, եթե հանդես են գալիս որևէ նախադասության մեջ (შე კაი კაცო! შე დალოცვილო! თქვე დალოცვილებო! თქვე სულელებო! თქვე გლახებო!), մինչդեռ ինքնուրույն գործածվելիս այդ ნ-ն պահպանվում է (შენ, ამხანაგო!…), (თქვენ, მეგობრებო!…):

სახ.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
მოთხ.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
მიც.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
ნათ.	ჩემ-	შენ-	ჩვენ-	თქვენ-
მოქმ.	_	_	_	_
ვით.	_	_	_	_
წოდ.	_	შენ (შე)	_	თქვენ (თქვე)

Չհոլովվող դերանվան համարժեք հոլովը կարող ենք որոշել, եթե այն փոխարինենք գոյականով.

მე (მწერალი) ვწერ (ՉՐՆ) რომანს. ես (գրողը) վեպ եմ (է) գրում (ես և գրողը ենթակաները դրված են ուղղական հոլովով):

მე (მწერალმა) დავწერე (դաՉՐՆ) რომანი. ես (գրողը) վեպ գրեցի (գրեց) (ես և գրողը ենթակաները դրված են պատմողական հոլովով):

მე (მწერალს) დამიწერია (դաՉՐՆ) რომანი. ես (գրողը) վեպ եմ (է) գրել (ես և գրողը ենթակաները դրված են տրական հոլովով):

Ցուցական դերանունների հոլովումը ինքնուրույն ՀՅԵՆԵԲԻԹ ՆԱՑՎԱԼՍԱԽԵԼԹԱ ԲՐՈՒՆԵԲԱ ԴԱՄՈՒՅԿԻԴԵԲԼԱԴ

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ		
մեծլոցիտ հոլովում		մրավլոցիտ հոլովում		
սահ.	ես	ԵՅ	ՈՅ	ոն
մոտեհ.	ամ-ան	մաՅա-ն	մա-ն	ոմա-ն
մոց.	ամա-ս	մաՅա-ս	մա-ս	ոմա-ս
նատ.	ամ-ոս	մաՅ-ոս	մո-ս	ոմ-ոս
մոքմ.	ամ-ոտ	մաՅ-ոտ	մ-ոտ	ոմ-ոտ
ոոտ.	ամ-ադ	մաՅ-ադ	_	ոմա-դ
ՅՈԴ.	_	_	_	_

Հոգնակի թիվ
մրավլոցիտ հոլովում

սահ.	ես-ն-ո	ԵՅ-ն-ո	ՈՅ-ն-ո	ոս-ն-ո
մոտեհ.	ամա-ոտ	մաՅա-ոտ	մա-ոտ	ոմա-ոտ
մոց.	ամա-ոտ	մաՅա-ոտ	մա-ոտ	ոմա-ոտ
նատ.	ամա-ոտ	մաՅա-ոտ	մա-ոտ	ոմա-ոտ
մոքմ.	ամ-ոտ	մաՅ-ոտ	մ-ոտ	ոմ-ոտ
ոոտ.	ամա-դ	մաՅա-դ	(մա-դ)	ոմա-դ
ՅՈԴ.	_	_	_	_

Ցուցական դերանունների հոլովումը գոյականների հետ
ჩვენებითი ნაცვალსახელების ბრუნება არსებითთან

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ	
մեծլոբոթոր հուցեցվ		մրավլոբոթոր հուցեցվ	
սահ.	ես ոգ ոս մոՀաֆե	ես ոգ ոս	մոՀաֆե-ոբ-ո
մոտհ.	ամ մագ ոմ մոՀաֆե-մ	ամ մագ ոմ	մոՀաֆե-ոբ-մա
մուց.	ամ մագ ոմ մոՀաֆե-ս	ամ մագ ոմ	մոՀաֆե-ոբ-ս
նատ.	ամ մագ ոմ մոՀաֆ-ոս	ամ մագ ոմ	մոՀաֆե-ոբ-ոս
մոքմ.	ամ մագ ոմ մոՀաֆ-ոտ	ամ մագ ոմ	մոՀաֆե-ոբ-ոտ
ցոտ.	ամ մագ ոմ մոՀաֆե-դ	ամ մագ ոմ	մոՀաֆե-ոբ-ադ
ՀՈԴ.	_		_

Եզակի թիվ
մեծլոբոթոր հուցեցվ

սահ.	ես	կացո	ոգ	սաքմե	ոս ՀՈԳՆՈ
մոտհ.	ամ	կաց-մա	մագ	սաքմ-ոմ	ոմ ՀՈԳՆ-մա
մուց.	ամ	կաց-ս	մագ	սաքմ-ոս	ոմ ՀՈԳՆ-ս
նատ.	ամ	կաց-ոս	մագ	սաքմ-ոս	ոմ ՀՈԳՆ-ոս
մոքմ.	ամ	կաց-ոտ	մագ	սաքմ-ոտ	ոմ ՀՈԳՆ-ոտ
ցոտ.	ամ	կաց-ադ	մագ	սաքմե-դ	ոմ ՀՈԳՆ-ադ
ՀՈԴ.		_	_	_	

Հոգնակի թվում ցուցական դերանունների հետ գոյականի հոլովման ժամանակ հոլովվում է միայն գոյականը.

Եզակի թիվ		Հոգնակի թիվ	
մեծլոբոթոր հուցեցվ		մրավլոբոթոր հուցեցվ	
սահ.	ես կաց-ոբ-ո	ոգ սաքմե-ոբ-ո	ոս ՀՈԳՆ-ոբ-ո
մոտհ.	ամ կաց-ոբ-մա	մագ սաքմե-ոբ-մա	ոմ ՀՈԳՆ-ոբ-մա

მიც.	ამ კაც-ებ-ს	მაგ საქმე-ებ-ს	იმ წიგნ-ებ-ს
ნათ.	ამ კაც-ებ-ის	მაგ საქმე-ებ-ის	იმ წიგნ-ებ-ის
მოქმ.	ამ კაც-ებ-ით	მაგ საქმე-ებ-ით	იმ წიგნ-ებ-ით
ვით.	ამ კაც-ებ-ად	მაგ საქმე-ებ-ად	იმ წიგნ-ებ-ად
წოდ.	_	_	_

Ստացական դերանունների հոլովումը
კუთვნილებით ნაცვალსახელთა ბრუნება

Ստացական դերանունները ծագում են անձնական և ցուցական դերանունների սեռական հոլովաձևից:

Ստացական դերանունները ինքնուրույն թե գոյականների հետ հոլովվում են այնպես, ինչպես բաղաձայնահանգ ածականները, հարկ է հիշել միայն, որ ՇԵՆՕ, ՄՕՆՕ, ՄԱԾՕ, ԹՔՎԵՆՕ, ԾԱՎՕՆՕ, ՆԵՑՕՆՕ դերանունները կոչական հոլով չունեն, միայն ՀԵՄՕ-ն դառնում է ՀԵՄՈ: Նախադասության մեջ դրանք կատարում են որոշիչի պաշտոն և դրվում են գոյականից առաջ:

Եզակի թիվ
მხოლობითი რიცხვი

Նտ.	ՀԵՄ-Օ	ՇԵՆ-Օ	ՀՎԵՆ-Օ	ԹՔՎԵՆ-Օ	ՓԻԳՆ-Օ
Մոտհ.	ՀԵՄ-ՄԱ	ՇԵՆ-ՄԱ	ՀՎԵՆ-ՄԱ	ԹՔՎԵՆ-ՄԱ	ՓԻԳՆ-ՄԱ
Մից.	ՀԵՄ-Ն	ՇԵՆ-Ն	ՀՎԵՆ-Ն	ԹՔՎԵՆ-Ն	ՓԻԳՆ-Ն
Նտ.	ՀԵՄ-Օ	ՇԵՆ-Օ	ՀՎԵՆ-Օ	ԹՔՎԵՆ-Օ	ՓԻԳՆ-ԻՆ
Մոքմ.	ՀԵՄ-Օ	ՇԵՆ-Օ	ՀՎԵՆ-Օ	ԹՔՎԵՆ-Օ	ՓԻԳՆ-ԻԹ
Վիտ.	ՀԵՄ(Ն)	ՇԵՆ(Ն)	ՀՎԵՆ(Ն)	ԹՔՎԵՆ(Ն)	ՓԻԳՆ-ԱԴ
Պոդ.	ՀԵՄՈ	-	ՀՎԵՆ-Ո	-	ՓԻԳՆ-Ո

Ստացական դերանունները նույն կերպ են հոլովվում նաև գոյականների հետ հոգնակի հոլովման ժամանակ:

Հոգնակի թիվ
მრავლობითი რიცხვი

სახ.	ჩემ-ი	შენ-ი	ჩვენ-ი	თქვენ-ი	წიგნებ-ი
მოთხ.	ჩემ-მა	შენ-მა	ჩვენ-მა	თქვენ-მა	წიგნებ-მა
მიც.	ჩემ-ს	შენ-ს	ჩვენ-ს	თქვენ-ს	წიგნ-ებ-ს
ნათ.	ჩემ-ი	შენ-ი	ჩვენ-ი	თქვენ-ი	წიგნ-ებ-ის
მოქმ.	ჩემ-ი	შენ-ი	ჩვენ-ი	თქვენ-ი	წიგნ-ებ-ით
ვით.	ჩემ(ს)	შენ(ს)	ჩვენ(ს)	თქვენ(ს)	წიგნ-ებ-ად
წოდ.	ჩემო	-	ჩვენ-ო	-	წიგნ-ებ-ო

Երրորդ դեմքի ստացական դերանունները ճիշտ գործածելու համար պետք է իմանալ հետևյալը.

Եթե առարկան պատկանում է գործող անձին՝ თავისი, իսկ եթե մեկ այլ անձի՝ იმისი.

ჩემმა მეგობარმა **თავისი** ალბომი მაჩუქა.

Իմ բարեկամը **իր** ալբոմը նվիրեց ինձ:

ჩემმა მეგობარმა **იმისი** ალბომი მათხოვა.

(Իմ բարեկամը **նրա** ալբոմը հանձնեց ինձ:

Հարցական դերանունների հոլովումը
კითხვით ნაცვალსახელთა ბრუნება

Հարցական դերանուններից հոլովման ժամանակ առանձնանում են միայն ვინ? (ո՞վ) և რა? (ի՞նչ) դերանունները, մյուսները հոլովվում են ինչպես համապատասխան հիմք ունեցող գոյականները:

Նախ.	ვი-ნ	რა	რა-ებ-ი
Մոտե	ვი-ნ	რა-მ	რა-ებ-მა
Մաց.	ვი-ს	რა-ს	რა-ებ-ს
Նատ.	ვი-ს(ი)	რ-ის(ი)	რա-ებ-ის
Մոքմ.	ვის-ით	რ-ით	رա-ებ-ით
Ցոտ.	ვის-ად	რ-ად	رա-ებ-ად
Ֆոդ.	-	-	-

Ծանոթություն: ვინ-ը հոգնակի չունի: რա դերանունը եզակի թվում հոլովվում է ինչպես ձայնավորահանգ գոյականը, այսինքն՝ հատվում է ձայնավորը, մինչդեռ հոգնակի թվում հիմքը մնում է անփոփոխ (վերջին ձայնավորը չի հատվում):

Հարաբերական դերանունների հոլովումը
Մոմարտեցեցոտ նացվալսանելտա ցրուենեցա

Հարաբերական դերանունները կազմվում են հարցական դերանուններից՝ -ց մասնիկի հավելումով: Լինում են դեպքեր, երբ -ց մասնիկն անցնում է դերանվանը հաջորդող բառին, այդուհանդերձ դերանունը հարաբերական է:

Հարաբերական դերանունները հոլովվում են ճիշտ այնպես, ինչպես հարցականները:

Ռոմելո? հարցական դերանունը սովորաբար հոգնակի թիվ չի ունենում, մինչդեռ նրանից կազմված Ռոմելոց հարաբերականը հանդես է գալիս թե՛ ęb-ով, թե՛ ნართანიანი-ով հոգնակիներում (տե՛ս անորոշ դերանունների հոլովման աղյուսակը):

სახ.	ვინ-ც	რა-ც	რომელი-ც	რომლები-ც
მოთხ.	ვინ-ც	რამა-ც	რომელმა-ც	რომლებმა-ც
მიც.	ვისა-ც	რასა-ც	რომელსა-ც	რომლებსა-ც
ნათ.	ვისი-ც	რისა-ც	რომელისა-ც	რომლებისა-ც
მოქმ.	ვისითა-ც	რითა-ც	რომელითა-ც	რომლებითა-ც
ვით.	ვისადა-ც	რადა-ც	რომელიდა-ც	რომლებიდა-ც
წოდ.	-	-	-	-

Ժխտական դերանունների հոլովումը
უარყოფით ნაცვალსახელთა ბრუნება

Ժխտական դերանունները հիմնականում կազմում են ვინ (ով) և რა (ինչ) դերանուններից՝ սկզբից ավելացնելով ժխտական մասնիկներ:

ვინ-ով կազմված դերանունները (არავინ, ვერავინ, ნურავინ, ნურვინ) հոլովվում են այնպես, ինչպես պարզ ვინ–ը:

არარა, ვერარა, ნურარა դերանունները սովորաբար հանդիպում են երեք հոլովում՝ ուղղական, տրական և գործիական, միայն թե բայերը նրանց բաժանում են՝ մտնելով նրանց միջև. იყო და არა იყო რა կամ არა გააკეთა რა.

Ծանոթություն: არარა, ვერარა (ვერრა), ნურარა դերանունների փոխարեն գործածվում են არაფერი, ვერაფერი, ნურაფერი դերանունները, որոնք հոլովվում են ինչպես նմանահանգ գոյականները.

სახ.	არაფერი	ვერაფერი	ნურაფერი
მოთხ	არაფერ-მა	ვერაფერ-მა	ნურაფერ-მა
მიც.	არაფერ-ს	ვერაფერ-ს	ნურაფერ-ს
ნათ.	არაფრ-ის	ვერაფრ-ის	ნურაფრ-ის
მოქმ.	არაფრ-ით	ვერაფრ-ით	ნურაფრ-ით

ვით.	არაფრ-ად	ვერაფრ-ად	ნურაფრ-ად
წოდ.	_	_	_

Անորոշ դերանունների հոլովումը
განუსაზღვრელობით ნაცვალსახელთა ბრუნება

Ռոմելիմե, Ռամդենիմե, Ռոգորիմե անորոշ դերանունները հոլովվում են ինչպես նույնահանգ գոյականները: Անորոշ դերանուններն առհասարակ հոգնակի թիվ չեն ունենում:

სახ.	Ռոմելիմե	Ռանդենիմե
მოთხ.	Ռոմելիմե-մ	Ռանդենիմե-մ
მიც.	Ռոմելիմե-ს	Ռանդենիմե-ს
ნათ.	Ռոմելիմეს(თვის)	Ռանդենիմե-ს(თვის)
მოქმ.	Ռոմելիմե-თი	Ռանդենիმე-თი
ვით.	Ռոմելիմე-დ	Ռամդենիმე-დ
წოდ.	-	-

სახ.	ვინმე `	Ռամე	ვიღაცა	Ռաღაცა
მოთხ.	ვინმე-მ	Ռამე-მ	ვიღაცა-მ	Ռաღაცა-մ
მიც.	ვინმე-ს	Ռამე-ს	ვიღაცა-ს	Ռաღაცა-ս
ნათ.	ვინმე-ს(თვის)	Ռամის(თვის)	ვიღაცას(თვის)	Ռաღაცას (თვის)
მოქმ.	ვინმე-თი	Ռამე-თი	ვიღაცა-თი	Ռաღაცა-თი
ვით.	ვინმე-დ	Ռამე-დ	ვიღაცა-დ	Ռաღაცა-դ
წოდ.	-	-	-	-

ԲԱՅ
Ზმნა

Բայը խոսքի հիմնական մասն է. արտահայտում է առարկայի գործողություն, եղելություն կամ կացություն: Հանդես գալով իբրև նախադասության առանցք՝ որոշում է ինչպես ենթակայի, այնպես էլ ուղիղ խնդրի հոլովը: Վրացերենում բայը բազմադեմ է. դա նշանակում է, որ բայի մեկ ձևում կարող են արտահայտվել և՝ գործող անձը, և՝ այն անձինք (ուղղակի և անուղղակի խնդիրներ), որոնց վերաբերում է գործողությունը:

შენდება (ոն)	-	միադեմ բայ է
გაფრინდა (ոն)	-	միադեմ բայ է
გამოეთხოვა (ոն ման)	-	երկդեմ բայ է
უშენებს (ոն ման ման)	-	եռադեմ բայ է
მომიტანა (մանմ մե ոն)	-	եռադեմ բայ է
გხატავ (մե շեն)	-	երկդեմ բայ է
გხატავ մե	-	ենթական, I դեմքն է
գեատավ շեն	-	խնդիրը II դեմքն է
մեատավ (շեն մե)	-	երկդեմ բայ է
մեատավ շեն	-	ենթական, II դեմքն է
մեատավ մե	-	խնդիրը I դեմքն է
գեատավն (ոն շեն)	-	երկդեմ բայ է
գեատավն ոն	-	ենթական, III դեմքն է
գեատավն շեն	-	խնդիրը II դեմքն է
եատավ (շեն ման)	-	երկդեմ բայ է

Ѣატავ შენ - ենթական, II դեմքն է

Ѣატავ მას - խնդիրը III դեմքն է

Միադեմ բայերով արտահայտվում է միայն ենթակայի դեմքը՝ I, II, III.

ვსეირნობ (მე), სეირნობ (შენ), სეირნობს (ის):

Երկդեմ բայերի մեկ դեմքը ենթական է, մյուսը՝ խնդիրը (ուղիղ կամ անուղղակի).

ამზადებს (ის მას) - ուղիղ խնդիր (მოწაფე ამზადებს გაკვეთილს)

ეფერება (ის მას) - անուղղակի խնդիր (დედა ეფერება ბავშვს)

Եռադեմ բայերի մեջ մեկ դեմքը ենթական է, երկուսը՝ խնդիր-ները,

մեկը՝ ուղղակի, մյուսը՝ անուղղակի.

-აგიშენე (მე შენ ის) - կառուցեցի ես քեզ (համար) այն

-აგიშენე მე - (կառուցեցի ես) գործող անձը՝ ենթական, I դեմքն է՝ მე

-აგიშენე შენ - (կառուցեցի քեզ համար) անուղղակի խնդիրը II դեմքն է՝ შენ

-აგიშენე ის - (կառուցեցի այն) ուղիղ խնդիրը III դեմքն է՝ ის

აგვიშენა (მან ჩვენ ის) - կառուցեց նա մեզ (համար) այն

-აგვიშენა მან - կառուցեց նա. ենթական III դեմքն է՝ მან

-აგვიშენა ჩვენ - կառուցեց մեզ (համար) անուղղակի խնդիրը I դեմքն է՝ ჩვენ

-აგვიშენა ის - կառուցեց այն՝ ուղիղ խնդիրը III դեմքն է՝ ის:

Բայի դեմքը որոշելու համար բային ավելացնում ենք անձնա-կան դերանուններ. դրանցից քանիսը հարմարվի բային, այդքան էլ դեմք կունենա.

ვიმალები (მე) - միադեմ է

გემალები (მე შენ) - երկդեմ է

გიმალავ (მე შენ მას) - եռադեմ է

Բայաձևով որևէ դեմք արտահայտելու համար պարտադիր չէ դիմային ցուցիչի առկայությունը. պարզապես հնչյունական առումով պետք է տարբերակվի տվյալ բայաշարքի այլ ձևերից.

ցոեՀՀՀ ցոեՀՀՀ-ա
ոեՀՀՀ ոեՀՀՀ-ա
ոեՀՀՀ ոեՀՀ-ես

II դեմքի բայաձևերը՝ եզակի և հոգնակի, ոեՀՀՀ, ոեՀՀՀ-ա, դեմքի ցուցիչ չունեն, թեև հնում եղել է՝ ՀՀ-ոեՀՀՀ, ՀՀ-ոեՀՀՀ-ա: Այս ՀՀ- ցուցիչը վերացել է, բայց բայաձևի նշանակությունը մնացել է նույնը, որովհետև հնչյունական առումով և քերականական բովանդակությամբ տարբերվում է I և III դեմքերից:

Դեմքի ցուցիչը հաճախ նաև թվի ցուցիչն է. ոցոեո-ն-III դեմք, դեմքի ցուցիչն է՝ -ն; ոցոեո-ան-III դեմք, դեմքի ցուցիչն է՝ -ան: Դրանք միաժամանակ արտահայտում են թվային կարգը՝ եզակի և հոգնակի:

Մինչ բուն նյութին անցնելը, մի քանի խոսք այն երևույթների մասին, որոնց իմացությունը կարևոր է վրաց լեզուն ուսումնասիրողի համար:

ցոՀՀՀ (լինել) բայի խոնարհումը և կիրառությունը

Ինչպես հայերենում, այնպես էլ վրացերենում նախադասություն կազմելու ժամանակ կարևոր դեր է խաղում լինել (ցոՀՀՀ-ոփնա) օժանդակ բայը: Օրինակ՝ Ես ուսուցիչ եմ: Դու ուսանող ես: Նա օդաչու է: Այս նախադասությունները առանց **եմ, ես, է**

օժանդակ բայերի (ես ուսուցիչ, դու ուսանող, նա օդաչու) չեն կարող կազմվել: Այդպես է նաև վրացերենում՝ մշ մասնՎՎՎ

որդը՝ իրերի՝ անշունչ առարկաների համար: Հայոց լեզուն դրանք չի տարբերակում, և երկու դեպքում էլ թարգմանվում է ունենալ բառով. Մշ **Մյավն** Ցեվրո ամեխանագի-ես **ունեմ** շատ ընկեր: Մշ **Մաքվն** Բեվրի ծիգնի-ես **ունեմ** շատ գիրք: Երտ Ցեդզոնն Շեսանոշնավ Ցեոնո **Ֆյավդա** - մի բեդվին հրաշալի նժույգ **ուներ**: Երտ Ցեդզոնն Շեսանոշնավ Ցաղո **Ֆքոնդա** - մի բեդվին հրաշալի այգի **ուներ**):

Ծանոթություն: Հայերենում նույնպես ունենալ բայը բացառություն է նրանով, որ ուղիղ խնդիրը այդ բայի հետ դրվում է ուղղականաձև թե՛ անձի, թե՛ ոչ անձի առման դեպքում: Հմմտ. գիրք ունեմ, եղբայր ունեմ:

Մաքվն և Մյավն բայերի նման առանձնանում են նաև դրանց նախաբայերով (բայածանցներով) տարբերակները՝ Մոմաքվն և Մոմյավն (տանել), Մոմաքվն-միմաքվս-տանում եմ (ինչ-որ բան), Ցոնո **Մոմաքվն** Ցոնոլոոտեկաշի-գիրքը **տանում** եմ գրադարան): Մոմյավն-տանում եմ (մեկին). Ցավշո **Մոմյավն** Սկոլաշի (երեխային **տանում** եմ դպրոց): Նմանապես՝ **Ճամոոյվանեն** և **Ճամոոքանեն** բառերը թարգմանվում են **բերեցին** բառով. Էքոմո Ճամոոյվանեն (բժիշկ բերեցին) և Ցոնո Ճամոոքանեն (գիրք բերեցին): Այս բայերի խոնարհումները ներկա, անցյալ և ապառնի ժամանակներով.

ներկա ժամ. անց. անկ.	անց. կատ.	
ներկա	անցյալ	ապառնի
Մշ. Ր.	Մշ. Ր.	Մշ. Ր.
Մշ Մ-աքվն ոն	Մշ Մ-քոնդ-ա ոն	Մշ Մ-էքն-էշ-ա ոն
Շեն Գ-աքվն ոն	Շեն Գ-քոնդ-ա ոն	Շեն Գ-էքն-էշ-ա ոն
Մաս աքվ-ն ոն	Մաս Ֆ-քոնդ-ա ոն	Մաս Ե-էքն-էշ-ա ոն

მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-აქვს ის	ჩვენ გვ-ქონდ-ა ის	ჩვენ გვ-ექნ-ებ-ა ის
თქვენ გ-აქვთ ის	თქვენ გ-ქონდ-ა-თ ის	თქვენ გ-ექნ-ებ-ა-თ ის
მათ აქვ-თ ის	მათ ჰ-ქონდ-ა-თ ის	მათ ექნ-ებ-ა-თ ის

მხ. რ.	მხ. რ.	მხ. რ.
მე მ-ყავს ის	მე მ-ყავ-დ-ა ის	მე მე-ყოლ-ებ-ა ის
შენ გ-ყავს ის	შენ გ-ყავ-დ-ა ის	შენ გ-ეყოლ-ებ-ა ის
მას ჰყავ-ს ის	მას ჰ-ყავ-დ-ა ის	მას ე-ყოლ-ებ-ა ის

მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-ყავს ის	ჩვენ გვ-ყავდა ის	ჩვენ გვ-ეყოლ-ებ-ა ის
თქვენ გ-ყავთ ის	თქვენ გ-ყავდათ ის	თქვენ გე-ყოლ-ებ-ა-თ ის
მათ ჰყავ-თ ის	მათ ჰყავდა-თ ის	მათ ეყოლ-ებ-ა-თ ის

Դեմք և թիվ - Პირი და რიცხვი

Բայը կարող է արտահայտել տարբեր դեմքեր՝ ենթակայի, ուղիղ խնդրի և անուղղակի խնդրի:

Ենթակայի դեմքն արտահայտում է գործող անձ կամ անձ, որին վերագրվում է գործողություն.

մე სურათს ვხატავ.	ჩვენ სურათს ვხატავთ.
Ես նկարում եմ:	Մենք նկարում ենք:
შენ წიგნს კითხულობ.	თქვენ წიგნს კითხულობთ.
Դու գիրք ես կարդում:	Դուք գիրք եք կարդում:
ის კარადას აღებს.	ისინი კარადას აღებენ.
Նա դարակ է բացում:	Նրանք դարակ են բացում:

Այս նախադասությունների մեջ գործողություն կատարողի կամ ենթակայի դեմքերն են՝ მე, შენ, ის, ჩვენ, თქვენ, ისინი (ես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք):

Ուղիղ խնդրի դեմքն արտահայտում է առարկա, որն իր վրա անմիջականորեն կրում է գործողությունը.

მე მზრდის ის (დედაჩემი).
Ինձ դաստիարակում (պահում-պահպանում) է նա (մայրս):
ჩვენ გვხატავს ის (მხატვარი).
Մեզ նկարում է նա (նկարիչը):
შენ გასწავლის ის (ლექტორი).
Քեզ սովորեցնում է նա (դասախոսը):
მას უყიდეს ის (წიგნი).
Նրա (համար) գնեցին այն (գիրք):
მე, ჩვენ, მას, ის (ես, մենք, նրան, նա) ուղիղ խնդրի դեմքեր են:

Անուղղակի խնդրի դեմքն արտահայտում է մի առարկա, որին գործողությունը վերաբերում է ոչ թե ուղղակի, այլ անուղղակի:

ის (მხატვარი) მათ (მოსწავლეებს) უხატავს მას (ბუნების სურათს).

Նա (նկարիչը) նրանց (աշակերտներին//աշակերտների համար) նկարում է այն (բնապատկեր):

უხატავს բայը առնչվում է ենթակային՝ գործող անձին՝…ის (მხატვარი), ուղիղ խնդրի դեմքն առնչվում է…მას (სურათს)…և անուղղակի խնդրի դեմքը ցույց տվող მათ (მოსწავლეებს) բառերին: Գործողությունն ուղղակի վերաբերում է სურათს (մաս) բառին. მხატვარი ბუნების სურათს ხატავს (նկարիչը բնապատկեր է նկարում), մինչդեռ მოსწავლეებს (մաս) բառին վերաբերում է

անուղղակի: Վրաց լեզվում գործածվում են բայի հետևյալ դեմքերը՝ ենթակայի դեմք, ուղիղ խնդրի դեմք, անուղղակի խնդրի դեմք:

Ծանոթություն: Բայի դեմքերը հաճախ նշվում են լատինատառ՝ ս-(սՅՅՅ

գործողության համար նախատեսվածը (սամոքմեդո) II դեմքն է (ґեხტავն შენ-նկարում է քեզ):

Ხატավ-ում գործողը II դեմքն է (ხატავ შენ-նկարում ես դու). գործողության համար նախատեսվածը՝ III դեմքը՝ (ხატავ მას-նկարում ես նրան):

Գործող դեմքը կոչվում է սուբյեկտային (მოქმედი):

Գործողության համար նախատեսվածը կոչվում է օբյեկտային (სამოქმედო):

Սերիա - სერია

Բայի շարքերը ձևաբանական հատկանիշներով և շարահյուսական կապերով բաժանվում են երեք խմբի: Խմբից յուրաքանչյուրը կոչվում է սերիա՝ I սերիա, II սերիա, III սերիա:

Ժամանակակից վրաց լեզվի բայի I սերիայի մեջ մտնում է վեց շարք, II սերիայի մեջ՝ երկու շարք, III սերիայի մեջ՝ երեք շարք:

Բայաշարքեր - მწკრივები

Բայը ենթարկվում է դիմային ձևափոխության. դիմային ձևափոխությունները բաժանվում են խմբերի: Օրինակ՝ մի խմբի ձևերն են՝

ვიზრდები	ვიზრდები-თ
იზრდები	იზრდები-თ
იზრდება	იზრდები-ან

մեկ ուրիշ (երկրորդ) խմբի ձևերն են՝

ვიზრდებოდი	**ვიზრდებოდი-თ**
იზრდებოდი	**იზრდებოდი-თ**
იზრდებოდა	**იზრდებოდ-ნენ**

Այսպես բայերը բաժանվում են տասնմեկ դիմային խմբերի, որոնցից յուրաքանչյուրը կոչվում է շարք: Ամեն մի շարքի մեջ մտնում է 6-ական ձև, եթե բայը միադեմ է, և 18-ական ձև, եթե բայը կրկնադեմ է:

Շարքերը կազմությամբ բարդ են. բացի դեմքից և թվից՝ նրանք արտահայտում են նաև ժամանակ, եղանակ, ակտ (բայաձև, որը ցույց է տալիս գործողության կատարմանը խոսողի ներկա կամ բացակա լինելը), կերպ (բայի գործողության ավարտուն կամ անավարտ լինելը), կոնտակտ (ցույց է տալիս ենթակայի՝ ուղիղ խնդրի վրա գործելու անմիջական կամ միջնորդավորված լինելը) և այլն:

Ենթախումբ – წრე

I սերիայի մեջ մտնող բայաշարքերը բաժանվում են հետևյալ ենթախմբերի՝

ա) აწმყოს წრე-ներկայի ժամանակաձևեր.

բ) მყოფადის წრე-ապառնիի ժամանակաձևեր:

Յուրաքանչյուր ենթախմբում կա երեքական շարք:

I ենթախումբ՝

1. აწმყო-ներկա ժամանակ
2. უწყვეტელი (ნამყო უსრული)-անցյալ անկատար
3. აწმყოს კავშირებითი-ստորադասական ներկա:

II ենթախումբ՝
4. Թյոֆադո-ապառնի ժամանակ
5. Խոլմեոնոտո-բազմապատկական կամ I հաճախական
6. Թյոֆադոն կապնոտո-ապառնի ստորադասական:
II սերիայի մեջ մտնում են՝
ա) Ֆյուտիլո (աորիստ)-անցյալ կատարյալ
բ) Մեորե կապնոտո-II ստորադասական:
III սերիայի մեջ մտնում են՝
ա) I թուրմեոնոտո-I վաղակատար կամ I հետևանքային
բ) II թուրմեոնոտո-II վաղակատար կամ II հետևանքային
գ) III կապնոտո-III ստորադասական:

I Սերիա I սերիա

Ենթ. ուղղ. h., ուղ. խ. տր. h.
Մֆերալո Մոտեռոնաս ֆերս. (ներկա ժամանակ)
Ենթ. ուղղ. h.
Ոգո ցեռովրոնս երևանում.

II սերիա - II Սերիա

Ենթ. պատմ. h., ուղ. խ. ուղղ. h.
Մֆերալմա Մոտեռոնա դաֆերա (անց. կատ. ժամանակ)
Ենթ. պատմ. h.
Ման Ոցեռովրա երևանում.

III սերիա - III Սերիա

Ենթ. տր. h., ուղ. խ. ուղղ. h.
Մֆերալս դաֆերոնա Մոտեռոնա.
Ենթ. տր. h.
Մաս Ֆցեռովրոնա երևանում.

I սերիա - I სერია

ա) ներկայի ենթախումբ (აწმყოს წრე)

1. აწმყო: რას ვშვრები? -ვწერ, ვთბები

2. უწყვეტელი (ნამყო უსრული-անցյալ անկատար): რას ვშვრებოდი? -ვწერდი, ვთბებოდი.

3. აწმყოს კავშირებითი: რას ვშვრებოდე? -ვწერდე, ვთბებოდე.

բ) ապառնիի ենթախումբ (მყოფადის წრე)

4. მყოფადი: რას ვიზამ? -დავწერ, გავთბები.

5. ხოლმეობითი: რას ვიზამდი? -დავწერდი, გავთბებოდი

6. მყოფადის კავშირებითი: რას ვიზამდე? -დავწერდე, გავთბებოდე.

II սերիա - II სერია

7. წყვეტილი (ნამყო სრული): რა ვქენი? -დავწერე, გავთბი.

8. II კავშირებითი: რა ვქნა? -დავწერო, გავათბო.

III սերիա - III სერია

9. I თურმეობითი: რა მიქნია? -დამიწერია, გავმთბარვარ.

10. II თურმეობითი: რა მექნა? -დამეწერა, გავმთბარიყავი.

11. III კავშირებითი: რა მექნას? -დამეწეროს, გავმთბარიყო.

1. ვახტანგი ძმას წერილს სწერს.
2. ვახტანგი ძმას წერილს სწერდა.
3. ვახტანგი ძმას წერილს სწერდეს.
4. ვახტანგი ძმას წერილს მისწერს.
5. ვახტანგი ძმას წერილს მისწერდა.
6. ვახტანგი ძმას წერილს მისწერდეს.
7. ვახტანგმა ძმას წერილი მისწერა.
8. ვახტანგმა ძმას წერილი მისწეროს.

9. ვახტანგს ძმისთვის წერილი მიუწერია.
10. ახტანგს ძმისთვის წერილი მიეწერა.
11. ვახტანგს ძმისთვის წერილი მიეწეროს.

Այսպիսով՝ առաջին սերիայի շարքերի ձևերի հետ ուղիղ խնդիրը դրվում է տրական հոլովով, երկրորդ և երրորդ սերիաների շարքերի ձևերի հետ՝ ուղղական հոլովով:

Անցողական բայի ենթական առաջին սերիայի շարքերի ձևերի հետ դրվում է ուղղական հոլովով, երկրորդ սերիայի շարքերի ձևերի հետ՝ պատմողական հոլովով, իսկ երրորդ սերիայի շարքերի ձևերի հետ՝ տրական հոլովով:

Բայերի խոնարհումը
ზმნათა უღლება-კონიუგაცია

1. აწმყო-Ներկա ժամանակ

რას ვშვრები? მე ვ-ხატავ, ვ-წერ, ვ-იშენებ (նկարում եմ, գրում եմ)

რას შვრები? შენ ხატავ, სწერ, იშენებ (նկարում ես, գրում ես, կառուցում ես)

რას შვრება? ის ხატავ-ს, წერ-ს, იშენებ-ს (նկարում է, գրում է, կառուցում է)

რას ვშვრებით? ჩვენ ვხატავთ, ვწერთ, ვიშენებთ (նկարում ենք, գրում ենք, կառուցում ենք)

რას შვრებით? თქვენ ხატავთ, სწერთ, იშენებთ (նկարում եք, գրում եք, կառուցում եք)

რას შვრებიან? ისინი ხატავენ, წერენ, იშენებენ (նկարում են, գրում են, կառուցում են)

Ծանոթություն. Բայի ներկա ժամանակը կարող է արտահայտել՝

ա) մշտապես կրկնվող գործողություն (մշտական ներկա)՝

ադամիանո դադոն-մարդը քայլում է, ճոտ ֆրոնավն-թռչունը թռչում է,

արֆա երտվոն սեվանոն ֆոնաս-Արփան թափվում է Սևանա լիճը:

բ) ամենամոտ ապագայում կատարվող գործողություն՝

ամաղամ ռաս ակեթեբտ? -ախլավե մոդդոդար ամ ֆալաֆոդան.-Այս գիշեր ի՞նչ եք անում: -Հենց հիմա գնում եմ այս քաղաքից:

գ) անցյալում կրկնվող, երկարատև գործողություն (պատմական ներկա)՝…ամ սրոլոտ ոցնոմբեբոա, ռոմ ոն արոն, արսեբոմն, ցոցխլոմն… Այդ կրակոցով հասկացրել է, որ նա կա, գոյություն ունի, ապրում է:

դ) առածական ներկա՝

ռոգորց ֆիվեն, ոնե ար ֆվոմն.-Սատանան այնքան սարսափելի չէ, որքան կարծում եք (բառացի՝ ինչպես որոտում է, այնպես չի անձրևում):

2. ճամյո ուսրուլո- ուֆյվեթելո- անցյալ անկատար

ռաս վամրեբոդո? վեատավդո մե, վոմենեբդո մե, վֆերդո մե (նկարում էի ես, կառուցում էի ես, գրում էի ես):

ռաս շամրեբոդո? ֆատավդո շեն, ոմենեբդո շեն, սֆերդո շեն (նկարում էիր դու, կառուցում էիր դու, գրում էիր դու):

ռաս շամրեբոդա? ֆատավդա ոն, ոմենեբդա ոն, ֆերդա ոն (նկարում էր նա, կառուցում էր նա, գրում էր նա):

ռաս վամրեբոդոթ? վեատավդոթ ֆվեն, վոմենեբդոթ ֆվեն, վֆերդոթ ֆվեն (նկարում էինք, կառուցում էինք, գրում էինք):

რას შვრებოდით? ხატავდით თქვენ, იშენებდით თქვენ, სწერდით თქვენ (նկարում էիք, կառուցում էիք, գրում էիք):

რას შვრებოდნენ? ხატავდნენ ისინი, იშენებდნენ ისინი, წერდნენ ისინი (նկարում էին, կառուցում էին, գրում էին):

3. **აწმყოს კავშირებითი -ստորադասական** (ըղձական) ნერკა

რას ვშვრებოდე? ვხატავდე, ვიშენებდე, ვწერდე (նկարեմ, կառուցեմ, գրեմ):

რას შვრებოდე? ხატავდე, იშენებდე, სწერდე (նկարես, կառուցես, գրես):

რას შვრებოდეს? ხატავდეს, იშენებდეს, წერდეს (նկարի, կառուցի, գրի):

რას ვშვრებოდეთ? ვხატავდეთ, ვიშენებდეთ, ვწერდეთ (նկարենք, կառուցենք, գրենք):

რას შვრებოდეთ? ხატავდეთ, იშენებდეთ, სწერდეთ(նկարեք, կառուցեք, գրեք):

რას შვრებოდნენ? ხატავდნენ, იშენებდნენ, წერდნენ(նկարեն, կառուցեն, գրեն):

II ենթախումբ կամ II ենթասերիա
II წრე ანუ II ქვესერია

4. მყოფადი-ապառնի ժամանակ

რას ვიზამ? დავხატავ, ავიშენებ, დავწერ-նկարելու եմ, կառուցելու եմ, գրելու եմ:

რას იზამ? დახატავ, აიშენებ, დასწერ-նկարելու ես, կառուցելու ես, գրելու ես:

რას იზამს? დახატავს, აიშენებს, დაწერს-նկարելու է, կառուցելու է, գրելու է:

რას ვიზამთ? დავხატავთ, ავიშენებთ, დავწერთ-նկարելու ենք, կառուցելու ենք, գրելու ենք:

რას იზამთ? დახატავთ, აიშენებთ, დაწერთ-նկարելու եք, կառուցելու եք, գրելու եք:

რას იზამენ? დახატავენ, აიშენებენ, დაწერენ-նկարելու են, կառուցելու են, գրելու են:

5. ხოლმეობითი (პირობითი)-բազմապատկական (պայմանական)

რას ვიზამდი? დავხატავდი, ავიშენებდი, დავწერდი-նկարելու էի, կառուցելու էի, գրելու էի:

რას იზამდი? დახატავდი, აიშენებდი, დაწერდი-նկարելու էիր, կառուցելու էիր, գրելու էիր:

რას იზამდა? დახატავდა, აიშენებდა, დაწერდა-նկարելու էր, կառուցելու էր, գրելու էր:

რას ვიზამდით? დავხატავდით, ავიშენებდით, დავწერდით-նկարելու էինք, կառուցելու էինք, գրելու էինք:

რას იზამდით? დახატავდით, აიშენებდით, დაწერდით-նկարելու էիք, կառուցելու էիք, գրելու էիք:

რას იზამდნენ? დახატავდნენ, აიშენებდნენ, დაწერდნენ-նկարելու էին, կառուցելու էին, գրելու էին:

6. მყოფადის კავშირებითი-Ստորադասական ապառնի

რას ვიზამდე? დავხატავდე, ავიშენებდე, დავწერდე-նկարեմ, կառուցեմ, գրեմ:

რას იზამდე? დახატავდე, აიშენებდე, დაწერდე-նկարես, կառուցես, գրես:

რას იზამდეს? დახატავდეს, აიშენებდეს, დაწერდეს-նկարի, կառուցի, գրի:

რას ვიზამდეთ? დავხატავდეთ, ავიშენებდეთ, დავწერდეთ-ნკარენք, կառուցենք, գրենք:

რას იზამდეთ? დახატავდეთ, აიშენებდეთ, დაწერდეთ-ნკარეք, կառուցեք, գրեք:

რას იზამდნენ? დახატავდნენ, აიშენებდნენ, დაწერდნენ-ნკარენ, կառուցեն, գրեն:

II սերիա - II სერია

7. ნამყო სრული (წყვეტილი) - Անցյալ կատարյալ

რა ვქენი? ի՞նչ արեցի. დავხატე, ავიშენე, დავწერე-ნკარეցի, կառուցեցի, գրեցի:

რა ქენი? ի՞նչ արեցիր. დახატე, აიშენე, დაწერე-ნკარեցիր, կառուցեցիր, գրեցիր:

რა ქნა? ի՞նչ արեց. დახატა, აიშენა, დაწერა-ნკარեց, կառուցեց, գրեց:

რა ვქენით? ի՞նչ արեցինք. დავწერეთ, დავხატეთ, ავიშენეთ-ნკարեցինք, կառուցեցինք, գրեցինք:

რა ქენით? ի՞նչ արեցիք. დახატეთ, აიშენეთ, დაწერეთ-ნკարեցիք, կառուցեցիք, գրեցիք:

რა ქნეს? ի՞նչ արեցին. დახატეს, აიშენეს, დაწერეს-ნკարեցին, կառուցեցին, գրեցին:

8. II კავშირებითი - II ստորադասական

რა ვქნა? ի՞նչ անեմ. დავხატო, ავიშენო, დავწერო-ნկարեմ, կառուցեմ, գրեմ:

რა ქნა? ի՞նչ անես. დახატო, აიშენო, დაწერო-ნկարես, կառուցես, գրես:

რა ქნას? ի՞նչ անի. დახატოს, აიშენოს, დაწეროს- նկարի, կառուցի, գրի:

რა ვქნათ? ի՞նչ անենք. დავხატოთ, ავიშენოთ, დვაწეროთ-նկարենք, կառուցենք, գրենք:

რა ქნათ? ի՞նչ անեք. დახატოთ, აიშენოთ, დაწეროთ-նկարեք, կառուցեք, գրեք:

რა ქნან? ի՞նչ անեն. დახატონ, აიშენონ, დაწერონ-նկարեն, կառուցեն, գրեն:

III սերիա - III სერია

9. I თურმეობითი - I վաղակատար

რა მიქნია? დამიხატავს დამიწერია
რა გიქნია? დაგიხატავს დაგიწერია
რა უიქნია? დაუიხატავს დაუიწერია
რა გვიქნია? დაგვიხატავს დაგვიწერია
რა გიქნიათ? დაგიხატავთ დაგიწერიათ
რა მიქნია? დაუხატავთ დაუწერით

I Վաղակատարի ժամանակը անցյալ է, եղանակը՝ սահմանական, ակտը՝ անտես. ყოფილა - օյо თურმე-եղել է թերևս (ես չեմ տեսել):

წასულა - წავიდა თურმე-գնացել է թերևս (ես չեմ տեսել):

4. II თურმეობითი - II վաղակատար

რა მექნა?	დამეხატა	დამეწერა
რა გექნა?	დაგეხატა	დაგეწერა
რა ექნა?	დაეხატა	დაეწერა
რა გვექნა?	დაგვეხატა	დაგვეწერა
რა გექნათ?	დაგეხატათ	დაგეწერათ
რა ექნა?	დაეხატათ	დაეწერათ

5. II კავშირებითი - III ստորադասական

რა მექნას?	დამეხატოს	დაგვეხატოს
რა გექნას?	დაგეხატოს	დაგეხატოთ
რა ექნას?	დაეხატოს	დაეხატონ

Ծանոթություն: III Ստորադասականը ժամանակակից վրացերենում գրեթե չի գործածվում. նրա գործառույթը իրականացվում է II վաղակատարի միջոցով:

Շարքերի կազմությունը
Ձևերի կազմությունը

1. Ներկա ժամանակի բայերը առանձնահատուկ ածանցներ չունեն: Այդ շարքին, ինչպես նաև ամբողջ I սերիային հատուկ են -ո,-ավ,-ամ,-ęb,-ობ վերջածանցները՝ ვთლ-ո, ვშლ-ո, ხატ-ավ-ს; აბ-ამ-ს; აკეთ-ęb-ს; აშრ-ობ-ს: Երբեմն էլ հիմքը պարզ է՝ ჭრ-ո-ს:
2. Անցյալ անկատարը կազմվում է՝ ներկայի հիմքի վրա ավելացնելով დ-ո կամ ოდ-ո վերջածանցները (I և II դեմքեր) ვ-ჭრ-ո-დ-ո, ს-ჭრ-ո-დ-ო, ჭრ-ո-დ-ა, ვ-ხატ-ავ-დ-ո, ჰ-ხატ-ავ-დ-ո, ხატ-ავ-დ-ა, ვ-დგęb-ოდ-ո, დგęb-ოდ-ո, დგęb-ოდ-ა.
3. Ստորադասականը կազմվում է անցյալ անկատարի հիմքից.
   -დ և -ოდ վերջածանցներին ավելացվում է ე: ვ-ჭრ-ո-დ-ę, ს-ჭრ-ո-დ-ę, ჭრ-ո-დ-ę-ს, ვ-დგęb-ოდ-ę, დგęb-ოდ-ę, დგęb-ოდ-ę-ს.
4. I սերիայի II ենթախումբը կազմվում է՝ I ենթախմբի հիմքին ավելացնելով բայական նախածանցներ. ვწერ=და-

ვწერ, ვჭრი=გა-ვჭრი, ვწერდი=და-ვწერდი, ვჭრიდი=გა-ვჭრიდი, ავდგებოდე=და-ავდგებოდე, ვწერ¬დე=და-ვწერ-დე, ვჭრიდე=გა-ვჭრიდე, ავდგებოდე=და-ავდგებოდე ևլն:

5. II սերիայի բայերը ներկա ժամանակին հատուկ վերջա-ծանցներ չունեն.

ա) անցյալ անկատար ժամանակաձևը երկու կազմություն ունի. հիմքին ավելանում է -ე և -ո (I և II դեմքերում) կամ ոչ մի վերջավորություն չի ունենում:

ավելանում է -ე ավելանում է -ո

ვწერ-ე გავჭერ-ი

სწერ-ე გასჭერ-ი

წერ-ა გაჭრ-ა

բ) II ստորադասականն ունի -ა, -ე, -ო վերջավորությունները.

ა: გავჭრ-ა ე: ავდგ-ე ო: ვწერ-ო

გასჭრ-ა ადგ-ე სწერ-ო

გაჭრ-ა-ს ადგ-ე-ს წერ-ო-ს

6. III սերիայի բայերը կազմվում են կա՛մ ներկա ժամանակի հիմքից, կա՛մ անցյալ անկատարի հիմքից.

ա) I თურმეობითი-ն (I վաղակատար) պահպանում է ներ-կայի հիմքը, եթե թեմատիկ վերջածանցը ავ կամ ამ է: Ներկա ვხატ-ავ, ვაბ-ამ. վաղակատար՝ დამიხატ-ავ-ს, დამიბ-ამ-ს: Մնա-ցած դեպքերում բայերը ունեն ია վերջավորություն՝ (გა)მიკეთებ-ია, (გა)მიჭრ-ია, (შე)მიქ-ია.

բ) II თურმეობითი-ն (II վաղակատար) կազմվում է անցյալ կատարյալի կրավորական բայերի նման (կամ էլ I თურმეობითი հիմքից).

(და)მეწერა (გა)მეკეთებინა

(და)გეწერა (გა)გეკეთებინა

(და)ეწერა (გა)ეკეთებინა

Անանցողական բայերը կազմվում են նկարագրական եղանակով. անցյալ ժամանակի կրավորական դերբայ+օժանդակ բայ՝ ցար, ѣար, արոն և այլն:

გავჭრილ-ვარ	გავჭრილ-იყავ
გაჭრილ-ѣარ	გაჭრილ-იყავ
გაჭრილ-ა(არს)	გაჭრილ-იყო

գ) III կავშირებითი-ն կազմվում է՝ անցյալ վաղակատարի հիմքին ավելացնելով II կավշիրեբոտ վերջավորությունները (ա, ე, ო).

დამეწერ-ო-ს	გამეჭრ-ა-ს	მომსვლოდ-ე-ს
დაგეწერ-ო-ს	გაგეჭრ-ა-ს	მოგსვლოდ-ე-ს
დაეწერ-ო-ს	გაეჭრ-ა-ს	მოსვლოდ-ე-ს

Բայի ժամանակը
Ზმნის დრო

Բայի ժամանակը ցույց է տալիս, թե երբ է կատարվում գործողությունը՝ մինչև խոսելը, խոսելու պահին, թե խոսելուց հետո:

Բայը ունի երեք հիմնական ժամանակ՝ ахлаѳдели (აწმყო)-ներկա, წարსული (ნამყო)-անցյալ, მომავალი (მყოფადი)-ապառնի:

1. Ներկա ժամանակի բայը պատասխանում է рас შვრება? (ի՞նչ է անում) հարցին: Համապատասխանում է հայերենի սահմանական եղանակի անկատար ներկա (խաղում է, երգում է, գրում է) ժամանակաձևին:

თამაშობს	მუშაობს	მიდის
მღერის	ხატავს	მოდის
წერს	კითხულობს	ასრულებს

2. Անցյալ ժամանակը (წარსული დრო) պատասխանում է რა ქნა? (ի՞նչ արեց) հարցին: Համապատասխանում է հայերենի սահմանական եղանակի անցյալ կատարյալ (խաղաց, գրեց, երգեց) ժամանակաձևին:

ითამაშა	იმუშავა	მივიდა
დაწერა	დახატა	მოვიდავიზამ
იმღერა	წაიკითხა	შეასრულა

3. Ապառնի ժամանակը (მომავალი დრო) պատասխանում է რას ვიზამ? (ի՞նչ է անելու) հարցին: Համապատասխանում է հայերենի սահմանական եղանակի ապակատար ներկա (խաղալու է, գրելու է, երգելու է), նաև պայմանական ապառնիի (կխաղա, կգրի, կերգի) ժամանակաձևերին:

ითამაშებს	იმუშავებს	მივა
დაწერს	დახატავს	მოვა
იმღერებს	წაიკითხავს	შეასრულებს

Բայերի խոնարհումը
ზმნების უღლება-კონიუგაცია

ներկա ժամանակ - ახლანდელი დრო

ვაკეთებ	ვაკეთებთ	ვმღერი	ვმღერით
აკეთებ	აკეთებთ	მღერი	მღერით
აკეთებს	აკეთებენ	მღერის	მღერიან

Այսպես խոնարհվում են շատ բայեր, ինչպես՝ ვკითხულობ, ვწერ, ვხატავ, ვთამაშობ, ვკერავ, ვაბრუნებ, ვჭრი, ვჩივი, ვკივი…

անցյալ անկատար - უწყვეტელი

ვაკეთებდი	ვაკეთებდით	ვმღეროდი	ვმღეროდით
აკეთებდი	აკეთებდით	მღეროდი	მღეროდით
აკეთებდა	აკეთებდნენ	მღეროდა	მღეროდნენ

անցյալ կատարյալ - წყვეტილი

გავაკეთე	გავაკეთეთ	ვიმღერე	ვიმღერეთ
გააკეთე	გააკეთეთ	იმღერე	იმღერეთ
გააკეთა	გააკეთეს	იმღერა	იმღერეს

Այսպես խոնարհվում են հետևյալ բայերը՝ ვწერდი, დავწერე, ვხატავდი, დავხატე, ვკითხულობდი, წავიკითხე, ვთამაშობდი, ვითამაშე, ვაშენებდი, ავაშენე, ვჩიოდი, ვიჩივლე, ვკიოდი, ვიკივლე, ვტიროდი, ვიტირე…

ապառնի ժամանակ - მომავალი დრო

გავაკეთებ	გავაკეთებთ	ვიმღერებ	ვიმღერებთ
გააკეთებ	გააკეთებთ	იმღერებ	იმღერებთ
გააკეთებს	გააკეთებენ	იმღერებს	იმღერებენ

Այսպես խոնարհվում են հետևյալ բայերը՝ დაწერა, დავხატავ, ავაშენებ, შევკერავ, ვითამაშებ, ვიტირებ, ვიკივლებ, ვიცინებ.

Բայի անորոշ ձևերը (անկանոն բայեր)
ზმნის განუსაზღვრელი ფორმები...

Անկանոն են ვარ//ყოფნა (լինել), მაქვს//ქონა (ունենալ ինչ-որ բան՝ անշունչ առարկա), მყავს//ყოლა ունենալ (որևէ մեկին՝ շնչավոր առարկա), შრომა//ქმნა (աշխատել, կատարել, ստեղծել), წოლა (պառկել), დგომა (կանգնել) բայերը: Կան բայեր, որոնք ունեն միայն երրորդ դեմք՝ წვიმს (անձրևում է), თოვს (ձյունում է), ცივა (ցուրտ է): Որոշ բայերի դեմքերը կազմվում են տարբեր հիմքերից՝ ვარ, ვიქნები, ვიყავი (կամ, կլինեմ, եղել եմ): Կան որոշ բայեր, որոնց ժամանակաձևերը կազմվում են տարբեր հիմքերից՝ ვამბობ, ვთქვი, ვიტყვი (ասել՝ ասում եմ, ասացի, կասեմ), նաև არის//გახლავს, ხარ//ბრძანდები, ამბობთ//ბრძანებთ, იჯდა//დაბრძანდა, ჭამა//მიირთვა...

Բազմադիմություն
მრავალგზისობა (პოლიპერსონალიზმი)

Խոնարհված բայն արտահայտում է թե՛ գործող անձի՝ ենթակայի և թե՛ այն անձերի դեմքերը, որոնք ենթարկվում են տվյալ գործողությանը: Այսինքն՝ բայը կարող է արտահայտել ուղղակի և անուղղակի դեմքերը:

Եթե փոխենք ենթակայի դեմքը և չփոխենք խնդրի դեմքը, կունենանք, այսպես կոչված, ենթակայական խոնարհում: Եվ հակառակը. եթե փոխենք խնդրի դեմքը և չփոխենք ենթակայի դեմքը, կունենանք խնդրային խոնարհում: Իսկ եթե և՛ ենթակայի դեմքը փոխենք, և՛ խնդրի դեմքը, կունենանք ենթակա-խնդրային խոնարհում:

Ենթակայական կառուցվածք
სუბიექტური წყობა

ვ-ათბობ (მე მას)	ვ-ათბობ-თ (ჩვენ მას)
ათბობ (შენ მას)	ათბობ-თ (თქვენ მას)
ათბობ-ს (ის მას)	ათბობ-ენ (ისინი მას)

Օրինակներում ենթակաների դեմքերը՝ ես, դու, նա, փոխվում են, իսկ խնդրի դեմքը՝ նրան (տաքացնում եմ ես նրան, դու՝ նրան. նա՝ նրան և այլն), մնում է անփոփոխ:

მათბობს (ის მე)	გვათბობს (ის ჩვენ)
გათბობს (ის შენ)	გათბობთ (ის თქვენ)
ათბობს (ის მას)	ათბობენ (ის მათ)

Տեղի է ունենում հակառակ երևույթը. փոխվում են խնդիրների դեմքերը՝ ինձ, քեզ, նրան, մեզ, ձեզ, նրանց, մինչդեռ ենթակայի դեմքը՝ նա, մնում է անփոփոխ (տաքացնում է նա ինձ, նա՝ քեզ, նա՝ նրան/ց և այլն):

Ենթակայի դեմքի և թվի արտահայտությունը
სუბიექტური პირისა და რიცხვის გამოხატვა

Ենթակայի I և II դեմքերն արտահայտվում են նախածանցով, III-ը՝ վերջածանցով:

Եզակի թվի I դեմքի ցուցիչն է՝ ვ-, հոգնակիի ցուցիչը՝ -თ.

ვ-წერ	ვ-წერ-თ
ვ-აკეთებ	ვ-აკეთებ-თ
ვ-ხატავ	ვ-ხატავ-თ

II դեմքի ցուցիչը որոշ բայերում Ե-ն է՝ Ե-ար, Մո-Ե-ցալ, Մո-Ե-ցեդ. Դ-Ք- տ, Ժ-Ֆ-Ց, Չ-Ֆ-Ճ բաղաձայններից առաջ II դեմքի ցուցիչ է դառնում Ն-ն, Ն-Ֆամ, Ն-Քեթ, Ն-Ճոցո, Ն-Ֆեր, Ն-տլո, Ն-Ժեցնո, Ն-Ցեռցրոց, որը, սակայն, զեղչվում է: Իբրև II դեմքի ցուցիչ՝ Հ-ն գրվում է Գ-Կ-Ք-Պ-Ց բաղաձայններից առաջ՝ Հ-գալոց, Հ-կոցո, Հ-ցոդո և այլն: Հոգնակիի ցուցիչն է -տ վերջավորությունը՝ Հ-կոտեց-Հ-կոտեց-տ, Մո-Հ-կալո-Մո-Հ-կալո-տ, Ն-Ֆրո-Ն-Ֆրո-տ, Ցոտեարո-Ցոտեարո-տ, Աքեթեց-Աքեթեց-տ.

III դեմքի ենթակայի ցուցիչներն են՝ եզակիում՝ -Ն,-Ա,-Ո: Ֆեր-Ն, Ֆերդեշ-Ն, Աքեթ-Ա, Աքեթեցդ-Ա, Աքշ-Ո, Աաց-Ո, հոգնակիում՝ -ԱՆ,-ԵՆ,-ՆԵՆ,-Ն,-ԵՆ: Մոդո-ԱՆ, Ֆրո-ԱՆ, Աքեթեց-ԵՆ, Կոտեխուլոց-ԵՆ, Մոցոդ-ՆԵՆ, Մոեսալմ-ՆԵՆ, Ֆաոլո-Ն, Գաաքեթո-Ն, Ֆաոլ-ԵՆ, Գաաքեթ-ԵՆ...

Որոշ բայերում ենթակայի ցուցիչը հանդես է գալիս կրկնակի՝ և՛ Ց-ով, և՛ Ցար-ով: Մո-Ց-Ռցո-Ցար, Ց-Ցոցոլ-Ցար, Գա-Ց-Ցրդոլ-Ցար...

Երբեմն ենթակայի դեմքն արտահայտելու համար դիմում ենք օժանդակ բայերի օգնությանը, դրանք են՝ Ցար, Եար, Ոյաց, Ոյո: Մոցդո-Ցար, Մոդո-Եար, Գաֆրդոլ-Ոյաց, Գաֆրդոլ-Ոյո...

Որոշ բայերի օժանդակ բայը ավելացվում է միայն I և II դեմքերի համար. I-ՑՈՒՅՑԱՐ**ՑԱՐ**, II-ՈՒՅՑԱՐ**ԵԱՐ**, բայց՝ III-ՈՒՅՑԱՐՆ (եզակի թիվ): I-ՑՈՒՅՑԱՐՑԱՐԹ, II-ՈՒՅՑԱՐԵԱՐԹ, բայց՝ III-ՈՒՅՑԱՐԹ (հոգնակի թիվ).

Օժանդակ բայն ավելանում է բոլոր երեք դեմքերին՝ Գաֆրդոլցար, Գացֆրդոլոյաց, Գաֆրդոլոյո.

Խնդրի դեմքի և թվի արտահայտությունը
ობიექტური პირისა და რიცხვის გამოხატვა

Խնդրի ցուցիչներ ունենում են միայն երկդեմ ու եռադեմ բայերը և բոլոր երեք դեպքերում դրվում են բառի սկզբից. թվի ցուցիչը դրվում է բառի վերջում: Եզակի թվի I դեմքի ցուցիչն է მ-, հոգնակիում՝ გვ-: მ-ხატავს-ը և გვ-ხატავს-ը երկդեմ անցողական բայեր են, որոնցում մ-ն և գվ-ն ուղիղ խնդրի ցուցիչներ են: მ-ესალმება-ն և გვ-ესალმება-ն երկդեմ անանցողական բայաձևեր են, որոնցում մ-ն և գվ-ն անուղղակի խնդրի ցուցիչներն են:

Թե՛ եզակի թվի և թե՛ հոգնակի թվի II դեմքի խնդրի ցուցիչն է -գ, որը և՛ ուղիղ խնդրի ցուցիչն է, և՛ անուղղակի խնդրի ցուցիչը (հոգնակիում իբրև թվի ցուցիչ կարող է դրվել -თ, բայց ոչ միշտ). გ-აქებს, გ-აქებ-თ, გ-ნახა-თ, გ-წერს, გ-წერ-თ (ის თქვენ), გ-ეტყობა-თ.

Եթե ենթական հոգնակի է, խնդրի II դեմքի հոգնակին բայաձևում չի արտահայտվում՝ გ-ხატავ-თ მე თქვენ, այստեղ თ-ն խնդրի բազմակիությունն է արտահայտում. გ-ხატავ-თ ჩვენ თქვენ (կամ՝ ՇԵՆ), որտեղ თ-ն ենթակայի I դեմքի (մենք-ჩვენ) բազմակիությունն է ցույց տալիս (այս օրինակում խնդրի բազմակիությունը ցուցված չէ. გ-ხატავ-თ ის თქვენ, բայց გხატავენ ისინი თქვენ կամ՝ ՇԵՆ).

Ծանոթություն: თ-ից առաջ III դեմքի ենթակայի ցուցիչը՝ ს-ն, վերանում է. გწერთ ის თქვენ (გ-წერ-ს-თ), გაქებთ ის თქვენ (გ-აქებ-ს-თ): Ահա թե ինչու հանդիպում ենք տարբեր իմաստներ արտահայտող ձևերի:

Օրինակ՝ გაქებთ բառը կարող ենք ընկալել տարբեր կերպ՝
გაქებთ მე თქვენ -գովաբանում եմ ես ձեզ

გაქებთ ჩვენ თქვენ -գովաբանում ենք մենք ձեզ
გაქებთ ჩვენ შენ -գովաբանում ենք մենք քեզ
გაქებთ ის თქვენ -գովաբանում է նա ձեզ

გა-ქებ-თ -ը կունենա հետևյալ տեսքը.

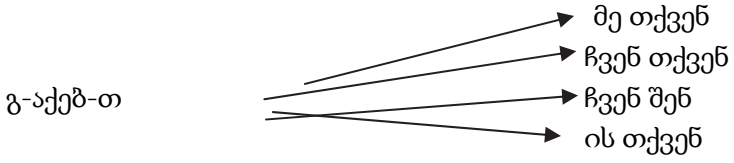

Նույնը կարող ենք ասել გ-ცემ, გ-ცემ-თ բառի մասին.

გ-ცემ-გცემ	თქვენ	ես	ծեծում եմ	ձեզ
გ-ცემ-გცემ-თ	თქვენ	մենք	ծեծում ենք	ձեզ
გ-ცემ-გცემ	შენ	մենք	ծեծում ենք	քեզ
გ-ცემ-გცემ-თ	თქვენ	նա*	ծեծում է	ձեզ

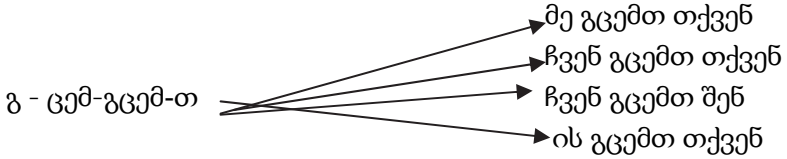

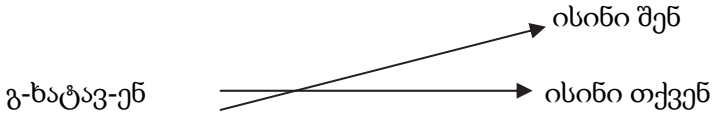

Ծանոթություն: -ն-ն կիրառվում է իբրև ենթակայի III դեմքի (նա-ի) ցուցիչ, որը ժամանակի ընթացքում ընկել է, քանզի ամբողջության մեջ այն պետք է լիներ գ-ցեմ-(ն)-տ-քեզ ծեծում է (նա):

Ուղիղ խնդրի III դեմքը և թիվը բայաձևում չեն արտահայտվում, այսինքն՝ ուղիղ խնդիրը ո՛չ դեմքի ցուցիչ ունի, ո՛չ թվի: Օրինակ՝ დახატა, ნახა, ააშენა, გააკეთა ասում ենք և՛ այն դեպքում, երբ ուղիղ խնդիրը դրված է եզակի թվով, և՛ այն դեպքում, երբ դրված է հոգնակի թվով:

ნახა ის և ნახა ისინი

გააკეთა ის և გააკეთა ისინი (საქმეები).

Միադեմ բայերը խնդիր չունեն, իսկ ենթակայի III դեմքն արտահայտվում է ածանցով, ուստի ճիշտ չէ նախածանց (ს- կամ ჰ-) գործածելը: Այսպես, ճիշտ է՝ ჩანს, დგას, შედგა, დუმს, ქუხს, ქრის... Սխալ է՝ ს-ჩანს, ს-დგას, შე-ს-დგა, ს-დუმს, ჰ-ქუხს, ჰ-ქრის...

Ուղիղ խնդրի III դեմքը ցուցիչ չունի, մինչդեռ կողմնակի խնդրի III դեմքի ցուցիչը ჰ-ն է և՛ եզակի, և՛ հոգնակի թվերի համար: Իբրև III դեմքի ցուցիչ պետք է գործածել այն դեպքում, երբ բայի հիմքն սկսվում է გ-კ-ქ-პ-ყ բաղաձայններով՝ ჰყავს, ჰკითხა, ჰქონდა...

Եթե բայի հիմքն սկսվում է ձայնավոր (ა, ე, ო, ი, უ) հնչյուններով, ապա ჰ-ն, իբրև III դեմքի ցուցիչ, չի կիրառվում, իսկ եթե բայի հիմքն սկսվում է დ-ტ-თ, ძ-წ-ც, ჯ-ჭ-ჩ բաղաձայններով, ապա ჰ-ն, իբրև կանոն, փոխարինվում է ს-ով՝ ს-ძინავს-ს-ძინავთ, ს-თხოვს-სთხოვთ: Այլ բաղաձայններով սկսվող բայերի հիմքում ჰ-ն թուլանում է, դժվար է արտասանվում, ուստի և չի գրվում:

Ենթակայական կառուցվածք
ունեցող բայերի դիմային ցուցիչները
Სუბიექტური წყობის ზმნათა პირის ნიშნები

Բայը ամփոփում է նաև ենթակայի դիմային ցուցիչ. գաձա-ვ-ეცი (Ես փոխանցեցի նրան), այստեղ ვ-ն ենթակայի I դեմքի ցուցիչն է և առանց մე-ես անձնական դերանվան ցույց է տալիս, որ փոխանցողը առաջին դեմքն է՝ ես-ը: Այսպիսով, հայերենը և վրացերենն առանց դերանվան հստակ շեշտում են գործողություն կատարողի դեմքը, և խոնարհված բայի հետ դերանուններ գործածելու հարկ չկա:

1. ვ-ն ենթակայի I դեմքի ցուցիչն է թե՛ եզակի և թե՛ հոգնակի թվում.

ვ-წერე	ვ-წერე-თ	ვ-აშენებ
და-ვ-წერე	და-ვ-წერე-თ	ვ-აშენებდი-თ
და-ვ-წერდი	და-ვ-წერდი-თ	ა-ვ-აშენე
ვ-წერდი	ვ-წერდი-თ	ა-ვ-აშენე-თ

(თ-ն հոգնակերտ մասնիկ է հոգնակի I և II դեմքերում):

2. Ենթակայի II դեմքի ցուցիչը ს-ն է, եթե բայն սկսվում է დ-ტ-თ,

ძ-წ-ც կամ ჯ-ჭ-ჩ բաղաձայններով (ს-ჭამ, ს-ტეხ, ს-ჩივი, ს-წერ) կամ ჰ-ն է, եթե բայն սկսվում է ყ, გ, კ, ქ, პ բաղաձայն հնչյուններով (ჰ-კივი შენ, ჰ-გალობ შენ): Մնացած բաղաձայններից և ձայնավորներից առաջ II դեմքի ցուցիչ չի գործածվում, ուստի ընդունված է ասել, որ բայի II դեմքը հանդես է գալիս առանց ցուցիչի. მუშაობ, ზიხარ, ღონდები, უკეთებ, უწერ, უკითხავ, ალამაზებ, აკეთებ, ეთამაშები, იზრდები և այլն:

3. Ենթակայի III դեմքի ցուցիչներն են՝ եզակի թվում -ն, -ա, -ո, հոգնակի թվում՝ - են, -ենք, -ան, -ին: Դրանք տարատեսակ են, քանզի պայմանավորված են բայի սեռով, ժամանակով և հիմքի բնույթով (ներկայի հիմքի՞ց են կազմվել, թե՞ անցյալի).

ՊԵՐ-Ն, ԳԱ-ԱԿԵԹ-Ա, ԱՂ-Ո, ՊԵՐ-ԵՆ, ԱԿԵԹԵՑՔ-ՆԵՆ, ՄՈՏԻ-ԱՆ, ԳԱԱԿԵԹՈ-Ն, ԳԱԱԿԵԹ-ԵՍ և այլն:

Ծանոթություն 1: Եթե բայի հիմքի վերջում կա -Ց, ապա հոգնակի թվի III դեմքի ցուցիչը կլինի միայն -ՆԵՆ (ՄՈՎՈ-Ց-ՆԵՆ, ՊԱՎՈ-Ց-ՆԵՆ), եթե բայի հիմքը վերջանում է -Ո-ով, ապա՝ -ԱՆ (ՈՒՇՈ-ԱՆ, ՄՕՐՈ-ԱՆ, ՄՈՏԻ-ԱՆ), իսկ եթե -Ա կամ -Ո ձայնավորով, ապա՝ -Ն (ԴԱՀԼԱ-Ն, ԴԱՊԵՐՈ-Ն):

Ծանոթություն 2: -ԱՆ, -ԵՆ, -ՆԵՆ, -Ն, -ԵՍ ածանցները կատարում են այլ գործառույթ ևս. ցույց են տալիս բայի թիվը՝ հոգնակի. ԿՈԹԵՍԼՈՄՆ-ԿՈԹԵՍԼՈՄ-ԵՆ (կարդում են):

Խոնարհման օրինակ.

Ց-ԽԱՏԱՎ	Ց-ԽԱՏԱՎ-Ա	Ց-ՈՒՇՈՒ	Ց-ՈՒՇՈՒ-Ա
ԽԱՏԱՎ	ԽԱՏԱՎ-Ա	ՈՒՇՈՒ	ՈՒՇՈՒ-Ա
ԽԱՏԱՎՆ	ԽԱՏԱՎ-ԵՆ	ՈՒՇՈՒ-Ն	ՈՒՇՈՒ-ԱՆ

Այսպես խոնարհվում են հետևյալ բայերը. ՎԱՇԵՆԵՄ, ՎԱՆԳՐԵՎ, ՎԱՂԵՄ, ՎԱՍՊԱՎԼԻ, ՎԲԵՂԴԱՎ, ՎԼԵՍԱՎ, ՎՏԼԻ, ՎՂՐԻ, ՎԱՐՈՒԳԵՄ, ՎԱԲՐՈՒՆԵՄ, ՎԱՏՐԻԱԼԵՄ.

Ենթակայի դեմքի և թվի ցուցիչների աղյուսակ

	եզ. թիվ	հոգն. թիվ
I	Ց-	Ց-Ա
II	Ե, Ի, Ն-	Ե, Ի, Ն-Ա
III	-Ն, -Ա, -Ո	-ԵՆ,-ՆԵՆ,-ԱՆ,-Ն,-ԵՍ

Խնդրային կառուցվածք ունեցող բայերի դիմային ցուցիչները
ობიექტური წყობის ზმნათა პირის ნიშნები

Խնդրառու բայերի դիմային ցուցիչների դեր են կատարում որոշ նախածանցներ, որոնք կցվում են անմիջապես բայի հիմքին: Եզակի թվի I դեմքի խնդրի ցուցիչն է՝ Ø- Ø-ճաեա (ինձ տեսավ նա), Ø-յոտեա (ինձ հարցրեց նա), Ø-աքո (ինձ գովեց նա), Ø-տեոգա (ինձ խնդրեց նա):

Հոգնակի թվի I դեմքի խնդրի ցուցիչն է՝ գՁ- գՁ-ճաեա (մեզ տեսավ նա), գՁ-յոտեա (մեզ հարցրեց նա), գՁ-աքո (մեզ գովեց նա), գՁ-տեոգա (մեզ խնդրեց նա):

Եզակի և հոգնակի թվերի II դեմքի խնդրի ցուցիչն է՝ գ-աքեՁն (քեզ գովում է նա), գ-աքեՁոտ (ձեզ գովում է նա), գ-տեոգա (քեզ խնդրեց նա), գ-տեոգատ (ձեզ խնդրեց նա): Եզակի և հոգնակի թվերում որոշ բայեր նույն վերջավորությունն ունեն)՝ գ-յոտեա (քեզ հարցրեց նա), գ-յոտեատ (քեզ կամ ձեզ հարցրեց նա):

III դեմքը կա՛մ որևէ ցուցիչ չունի, կա՛մ էլ ունենում է ՀՁ-կամ Ն-նախածանց, ընդ որում, եթե ուղիղ խնդիր է, ապա որևէ ցուցիչ չի ստանում, իսկ եթե անուղղակի խնդիր է, Ն- նախածանց ստանում է միայն Ջ-Ճ-տ, Ժ-Ֆ-ց, Չ-Ֆ-Ռ բաղաձայններով սկսվող բայարմատներից առաջ, ինչ¬պես՝ Ն-տեոգն, Ն-տեոգա, Ն-ժոճաՁն, Ն-ժոճաՁտ, Ն-ցոՁա, Ն-ցոՁատ, Ն-ֆյՁրոա, Ն-ֆյՁրոատ. Իսկ եթե բայահիմքն սկսվում է ց, գ, ք, ք, Ձ բաղաձայններով, ապա հանդես է գալիս Հ- նախածանցը. Հ-ցաՁն, Հ-յոտեա, Հ-քոճքա.

Ուղիղ խնդրի դեմքի և թվի ցուցիչների աղյուսակ՝

եզ. թիվ	հոգն. թիվ
I Ø-	գՁ-
II գ-	գ-տ
III -	-

Անուղղակի խնդրի դեմքի և թվի ցուցիչների աղյուսակ՝

եզ. թիվ	հոգն. թիվ
I Ø-	ցՁ-
II ց-	ց-(տ)
III Յ-, ն-	Յ-, ն-(տ)

Բայական նախածանցներ
ՁՅՅՈՒՆՉՈՆԵՅԻ (ՊՐԵՎԵՐԲԻ)

Վրացերենում կան տասնհինգ նախաբայեր, որոնք ցույց են տալիս շարժման ուղղություն՝ խոսողի գտնված վայրի հարաբերությամբ, այսինքն՝ գործողություն-շարժումն սկսվում է խոսողի՞ մոտից, հեռանո՞ւմ է, թե՞ գալիս է խոսողի ուղղությամբ, մոտենում է: Նախաբայերից յոթը ցույց են տալիս ուղղություն դեպի խոսողը՝ առաջին դեմքը, իսկ ութը՝ ուղղություն խոսողից անդին՝ դեպի երրորդ դեմքը:

Դրանց անվանում են՝

ա) այսկողմյա (մոտեցող) ուղղություն (աՀՀոտա ՄՈՄԱՐՏՈՒԼԵՁՈՒՆՅԱ) ցույց տվող բայածանցներ կամ նախաբայեր,

բ) այնկողմյա (հեռացող) ուղղություն (ՈՀՀոտա ՄՈՄԱՐՏՈՒԼԵՁՈՒՆՅԱ) ցույց տվող բայածանցներ կամ նախաբայեր:

Նույն նախաբայերը ցույց են տալիս այլ ուղղորդումներ ևս՝ դարձյալ խոսողի գտնված վայրի հարաբերությամբ.

ներքևից վերև	ՀՅՅՈՒԴԱՆ ՁՅՅՈՏ
վերևից ներքև	ՁՅՅՈՒԴԱՆ ՀՅՅՈՏ
ներսից դուրս	ՇՈՁՆՈՒԴԱՆ ԳԱՐԵՏ
դրսից ներս	ԳԱՐԵՂԱՆ ՇՈՁՆՈՏ

1. Ուղղություն ասդին՝ դեպի խոսողը (մոտեցող).
აქეთა მიმართულებისა:
მო-მოვიდა, მოდის, მორბის, მოიტანა, მოფრინდა, მოაქვს.
ამო-ამოვიდა, ამოფრინდა, ამოიტანა, ამოვარდა.
ჩამო- ჩამოვიდა, ჩამოვედი, ჩამოვარდა, ჩამოიტანა.
შემო- შემოვედი, შემოვიდა, შემოვარდა, შემოიტანა.
გამო- გამოვიდა, გამოაგდო, გამოფრინდა.
გადმო- გადმოვიდა, გადმოფრინდა, გადმოლახა.
წამო- წამოვიდა, წამოიყვანა, წამოიღო, წამოიყვანს...

2. Ուղղություն անդին՝ խոսողից (հեռացող)-
იქეთა მიმართულებისა:
მი-მიდის, მიმაქვს, მიჰყავთ, მიფრინავს.
ა-ავიდა, აფრინდა, აიტანა.
და-ვარდა, და-აგდო, დაძწერა, და-ფრინდა, და-ჯდა, და-წვა (երբեմն ցույց են տալիս ընդհանրապես գործողություն, առանց նշելու ուղղությունը. დაფრინავს, დადის, დარბის, დაწერა...) շարժման ուղղությունն անորոշ է:

ჩა-ჩავიდა, ჩავარდა, ჩაიტანა, ჩავალ...
შე-შევიდა, შევალ, შეიტანა, შეფრინდა...
გა-გავიდა, გააგდო, გაფრინდა, გავალ...
წა-წავიდა, წაიყვანა, წავალ, წაიღო...
გადა-გადავიდა, გადაფრინდა, გადაიტანა...

Նախաբայերը կամ բայական նախածանցները կատարում են այլ գործառույթներ ևս.
ա) Բայի անկատար կերպը դարձնում են կատարյալ կերպ.
წერა-დაწერა, კითხვა-წაკითხვა, კეთება-გაკეთება.
ვაკეთე-გა-ვაკეთე (անում էի, արեցի)

ვხატე-და-ვხატე (նկարում էի, նկարեցի)
ვწერე-და-ვწერე (գրում էի, գրեցի)
ვლესე-გა-ვლესე (հեսանում էի, հեսանեցի)

բ) Ստեղծում են նոր բայեր, այսինքն՝ փոխում են տվյալ բայի բառիմաստը.

ჭრა-կտրել: ვჭრი, ავჭრი, ამოვჭრი, გავჭრი, გამოვჭრი, გადავჭრი, მოვჭრი, წავჭრი, შევჭრი დავჭრი, ჩავჭრი, შემოვჭრი...

ა-ვიდა, მოვიდა, მი-ვიდა, გავიდა, წავიდა, ჩავიდა, შევიდა, გადავიდა, გადმოვიდა (հմմտ. բարձրացավ, եկավ դեպի խոսողը՝ դեպի I դեմ¬քը, գնաց խոսողի՝ I դեմքի մոտից և տեղ հասավ, դուրս գնաց, գնաց առհասարակ, իջավ, ներս գնաց կամ ներս մտավ, տեղափոխվեց՝ հաղթահարելով ինչ-որ խոչընդոտ՝ անցավ՝ եկավ դեպի խոսողը):

ხვდა-მიხვდა შეხვდა, მოხვდა (առաջին բառը՝ ხვდა-ն, որևէ իմաստ չի արտահայտում, մինչդեռ այդ հիմքից կազմված հաջորդ երեք բառերը թարգմանվում եմ՝ հասկացավ, հանդիպեց, տեղի ունեցավ):

წერა-მიწერა, ჩაწერა, გადაწერა, აღწერა, ამოწერა (գրելը կամ գրում, վերագրել, գրանցել, արտագրել, նկարագրել, դուրս գրել):

წაგება-მოგება, გაგება, მიგება, აგება (պարտվելը կամ պարտություն, հաջորդում են՝ հաղթել, հասկանալ, պատասխանել, կառուցել):

ოქცა (դարձավ), გა-ოქცა (փախավ), წაოქცა (ընկավ):

գ) Ներկա ժամանակաձևից ստեղծում են ապառնի ժամանակաձև.

ვჭამ-შე-ვჭამ (ուտում եմ, ուտելու եմ)
ვხატავ-დავ-ხატავ (նկարում եմ, նկարելու եմ)
ვასრულებ-შე-ვასრულებ (կատարում եմ, կատարելու եմ)

ვაკეთებ-გავა-კეთებ (անում եմ, անելու եմ)

ვიმეორებ-გა-ვიმეორებ (կրկնում եմ, կրկնելու եմ)

რჩება-და-რჩება (մնում է, մնալու է)

Ըստ կազմության՝ նախաբայերը լինում են երկու տեսակ՝ պարզ և բաղադրյալ: Խոսողից անդին ցույց տվող նախաբայերը պարզ են, իսկ դեպի խոսողը ցույց տվող նախաբայերը, բացի მო-ից, բաղադրյալ: Բաղադրյալ նախաբայերը կազմվում են պարզ նախաբայերին ավելացնելով მო: ა+მო, ჩა+მო, შე+მო, გა+მო, გად+მო, წა+მო:

Նախաբայերի նշանակությունը առանձին-առանձին ზმნისწინების მნიშვნელობა ცალ-ცალკე

მი- և მო- ցույց են տալիս շարժման հակառակ ուղղություններ տարածության մեջ. მი- այն կողմ, որտեղ բացակայում է առաջին դեմքը՝ խոսողը, իսկ მო- այս կողմ, որտեղ առաջին դեմքն է՝ խոսողը. მი-დის գնում է, მი-აქვს տանում է (առարկա՝ ինչ-որ բան): მო-დის գալիս է, მო-აქვს բերում է (առարկա՝ ինչ-որ բան):

ა- և ამო- ցույց են տալիս շարժման ուղղություն վարից վեր. ა-շար-ժում դեպի վերև, որտեղ բացակայում է առաջին դեմքը՝ խոսողը, ამო-դարձյալ՝ ներքևից վերև, բայց որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. ა-დის վերև է գնում, ა-აქვს վերև է տանում (առարկա՝ ինչ-որ բան): ამო-დის վերև է գալիս: ამო-აქვს վերև է բերում (առարկա՝ ինչ-որ բան):

და- ցույց է տալիս գործողության ուղղությունը վերևից ներքև՝ դեպի հարթություն, խոսողից դեպի մակերեսը. და-ვარდა ընկավ ինչ-որ բանի վրա:

ჩა- և ჩამო- ցույց են տալիս գործողության ուղղություն վերևից ներքև. ჩა-ցույց է տալիս գործողության ուղղությունը վերից

վար՝ շարժում խոսողից դեպի հակառակ կողմը, որտեղից բացակայում է առաջին դեմքը. ՀԱՄՈ-ցույց է տալիս գործողության ուղղությունը վերևից ներքև՝ դեպի այնտեղ, որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. ՀԱ-ԴՕՍ իջնում է, ՀԱ-ԱՀՅՆ ներքև է տանում: ՀԱՄՈ-ԴՕՍ իջնում, գալիս է, ՀԱՄՈ-ԱՀՅՆ ներքև է բերում:

ՇԵ- և ՇԵՄՈ- ցույց են տալիս գործողության ուղղություն դրսից ներս. ՇԵ-ն՝ շարժում դեպի այնտեղ, որտեղից բացակայում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. ՇԵՄՈ-ն՝ դեպի այնտեղ, որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը. ՇԵՄՈ-ԴՕՍ ներս է գնում: ՇԵՄՈ-ԱՀՅՆ ներս է բերում:

ԳԱ- և ԳԱՄՈ- ցույց են տալիս գործողության ուղղությունը ներսից դուրս. ԳԱ–ն՝ շարժում դեպի այնտեղ, որտեղից բացակայում է առաջին դեմքը (խոսողից դեպի հակառակ կողմը), ԳԱՄՈ-ն՝ դեպի այնտեղ, որտեղ գտնվում է առաջին դեմքը՝ խոսողը...

ԳԱ-ՅՕԴԱ դուրս գնաց (երբ խոսողը ներսում է), ԳԱ-ԱՀՅՆ դուրս է տանում (երբ խոսողը ներսում է):

ԳԱՄՈ-ցույց է տալիս գործողություն ներսից դուրս՝ դեպի խոսողը: ԳԱՄՈ-ՅՕԴԱ դուրս եկավ (երբ խոսողը դրսում է), ԳԱՄՈ-ԱՀՅՆ դուրս է բերում (երբ խոսողը դրսում է):

ԳԱԴԱ- և ԳԱԴՄՈ- ցույց են տալիս գործողության ուղղությունը ինչ-որ արգելքի, պատնեշի, խոչընդոտի (բլուր, ցանկապատ, գետ) հաղթահարումով. ԳԱԴԱ-ԴՕՍ վրայով անցնում է, ԳԱԴԱ-ԱՀՅՆ վրայով անց է կացնում:

ԹԱ- և ԹԱՄՈ- ցույց են տալիս գործողության ուղղություն՝ այստեղից այնտեղ և այնտեղից այստեղ: ԹԱ-ն՝ շարժում դեպի այն կողմ՝ խոսողից դեպի հակառակ կողմը. ԹԱ-ՅՕԴԱ գնաց, ԹԱ-ՕՐՈ տարավ: ԹԱՄՈ-ն՝ շարժում դեպի այս կողմ՝ դեպի առաջին դեմքը՝ խոսողը: ԹԱՄՈ-ՅՕԴԱ ուղղվեց դեպի խոսողը, ԹԱՄՈ-ՕՐՈ վերցրեց, հետը բերեց:

ԧա- և ԧամո- նախածանցները գործածվում են անցյալ և ապառնի ժամանակներում՝ ԧա-ցոդա գնաց, ԧա-օԥո տարավ, ԧա-ցա կգնա, ԧա-ȝոցա կգա:

ա-ամո-(ներքևից վերև),

ադոն օՀ (բարձրանում է այնտեղ)

ամոդոն աՀ (իջնում է այստեղ)

ադոն//ամոդոն ԥեցոտ

ադոն//ամոդոն կոՀեԥե

ադոն//ամոդոն ավտոՀուսՀո

ադոն//ամոդոն լոֆտոտ

Հա- ՀամՀ-(վերևից ներքև)

ՀադոնՀ օՀ (իջնում է այնտեղ)

ՀամոդոնՀ աՀ (իջնում է այստեղ)

ՀադոնՀ//ՀամոդոնՀ ՀվեՀոտ

ՀադոնՀ//ՀամոդոնՀ կոՀեԥե

ՀադոնՀ//ՀամոդոնՀ ավտոՀուսՀոդան

ՀադոնՀ//ՀամոդոնՀ լոֆտոտ

Ղե,- Ղեմո- (դրսից ներս)

Ղեդոն օՀ (մտնում է այնտեղ)

Ղեմոդոն աՀ (մտնում է այստեղ)

Ղեդոն//Ղեմոդոն Ղոգնոտ

Ղեդոն//Ղեմոդոն ՂոտաեՀե

գա-, գամո- (դրսից ներս)

գադոն օՀեթ (այնտեղ)

գամոդոն աՀեթ (այստեղ)

գադոն//գամոդոն գարեթ

գադոն//գամոդոն ոտաեՀոդան

գադա-, գադմո- (ինչ-որ արգելք հաղթահարելով)

գադադոն օՀեթ (անցնում է այնտեղ),

գադմոդոն աՀեթ (անցնում է այստեղ)

გადადის//გადმოდის ქუჩაზე
გადადის//გადმოდის ხიდზე

Ծանոթություն: Շատ բայեր ուղղության իմաստ չեն արտահայտում՝ შემეშინდა (վախեցա), შეკითხვა (հարցադրում), ჩაფიქრდა (մտածմունքի մեջ ընկավ), მოკლა (սպանեց), მოკვდა (վախճանվեց), შეაკეთა (վերանորոգեց), შეისწავლა (սովորեց, յուրացրեց), გაიგო (հասկացավ, ըմբռնեց, կռա¬հեց) և այլն: Այս բայերի մեջ նախաբայ հիշեցնող տառակապակցությունները՝ შე, ჩა, მო, გა, թվացյալ են և կազմում են հիմքի անբաժանելի մասը: Որոշ բայեր էլ բայական նախածանց չեն ընդունում, այդպիսիներից են՝ ვხუმრობ (կատակում եմ), ვწვალობ (տանջվում եմ), ზის (նստում է), ვარ (եմ, կամ), ვიცი (գիտեմ), ვცდილობ (ձգտում եմ, փորձում եմ), უყვარს (սի¬րում է նրան), სძულს (ատում է նրան), სძინავს (քնած է), ცოცხლობს (ողջ է), სცივა (մրսում է) և այլն:

Ծանոթություն: Հայերենի որոշ բայեր՝ բարձրանալ, իջնել, գալ, գնալ, մտնել, ելնել և այլն, հիմնականում ցույց են տալիս գործողության ուղղությունը՝ վերև, ներքև, ներս, դուրս և այլն, ուստի այս բառերի գործածությունը նշված բայերի հետ կարևոր չէ, նույնիսկ դառնում է ավելորդ, կամ ինչպես Մանուկ Աբեղյանն է գրում՝ խոնարհված բայի հետ դերանունների գործածությունը շռայլություն է: Եվ, իրոք, նպատակահարմա՞ր է ասել՝ ես եկա, դու գնացիր, նա ասաց, մենք խաղացինք, դուք գրեցիք և այլն, նույն կերպ՝ խոսքը վերաբերում է վերև բարձրացավ, ներքև իջավ, ներս մտավ և նման արտահայտություններին: Այդուհանդերձ դրանք՝ որպես քերականական կարգ, հայերենը չի օրինականացրել: Անկախ խոսողի գտնվելու վայրից՝ վրացերենի այդ զուգահեռ ձևերին հայոց լեզուն պատասխանում է մեկ բառով. მი-ვიდა, წა-ვიდა (գնաց), მი-ფრინდა, გა-ფრინდა (թռավ), შე-

ვიდა, შემო-ვიდა (մտավ-ներս գնաց), ჩა-ვიდა, ჩამო-ვიდა (իջավ), ა-ვიდა ამო-ვიდა (բարձրացավ) և այլն (բանավոր խոսքում հաճախ գործածվում են նաև դրանց՝ մեր համոզմամբ ոչ ճիշտ ձևերը՝ ներքև իջավ, վերև բարձրացավ, դուրս եկավ, և այլն):

Բայի կերպը
ზმნის ასპექტი

Կերպը ցույց է տալիս գործողության վիճակի, ընթացքի կամ ժամանակակետի հարաբերումները, այսինքն՝ բայի արտահայտած գործողությունն անավա՞րտ է, թե՞ ավարտուն:

Վրացերենն ունի բայի երկու կերպ՝ կատարյալ (ավարտուն-դասրուլեբული) և անկատար (անավարտ-դասրուլեբული) սրուլո դա սրուլո: Եթե համադրենք ვ-წერე և დავ-წერე ձևերը, ապա կտեսնենք, որ ვ-წერ-ն ցույց է տալիս գործողության անկատար, անավարտ վիճակ, իսկ დავ-წერ-ն (գրեցի)՝ կատարյալ, ավարտուն վիճակ:

წერს (գրում է), წერდა (գրում էր)-անկատար կերպի բայեր են:

დაწერა, დაწერს, დაუწერია, გადაწერა, გადაწერს, გადაუწერია - կատարյալ, ավարտուն կերպի բայեր են: Բայի կատարյալ կերպն ունի երկու ժամանակ՝ անցյալ և ապառնի.

დავწერე (գրեցի) և დავწერ (կգրեմ)

Անկատար կերպն ունի երեք ժամանակ՝ ներկա, անցյալ անկատար, ապառնի. ვაკეთებ (կատարում եմ), ვღებავ (ներկում եմ) ներկա ժամանակ են: ვაკეთე (կատարում էի), ვღებე (ներկում էի) անցյալ ժամանակաձևեր են, ვწერ-ձևով ներկա է (գրում եմ), ժամանակով ապառնի (ხვალ მივდივარ თბილისში-վաղը գնում եմ Թբիլիսի):

Կատարյալ կերպ

დავწერე- գրեցի	დავწერ-կգրեմ
დავხატე-նկարեցի	დავხატავ-կնկարեմ
გავაკეთე-կատարեցի	გავაკეთებ-կկատարեմ

Անկատար և կատարյալ կերպ ունեցող բայերի տարբերությունը բայական նախածանցներ են: Այսպես, եթե բայածանց չունեցող უწერია անկատար կերպին հավելենք որևէ նախածանց, ապա բոլոր ձևերը կդառնան կատարյալ.

წერია-და-უწერია, გადმო-უწერია, მი-უწერია, ჩა-უწერია, ჩამო-უწერია. თაგვმა თხარა, თხარა (անկատար, անավարտ կերպ), და კატა გამოთხარაო (կատարյալ, ավարտուն կերպ).

ითმინა, ითმინა (անկատար, անավարտ կերպ) ბიძინამ, მაგრამ ვეღარ მოითმინაო (կատարյալ, ավարտուն կերպ):

Հետևություն՝ բայական նախածանց ունեցող բայերը կատարյալ կերպի են, նախածանց չունեցող բայերը՝ անկատար կերպի: Բայց կան բայեր, որոնք թեև չունեն բայական նախածանց, այդուհանդերձ կատարյալ կերպի են. თქვა (ասաց), ჰკითხა (հարցրեց), ნახა (տեսավ), ბრძანა (կարգադրեց), იყიდა (գնեց), უპასუხა (պատասխանեց), სთხოვა (խնդրեց), იტყვის (կասի): Սրանք հին վրացերենի մնացուկներ են:

Զգալի թվով բայեր էլ բայական նախածանցներ չեն ընդունում.

ვარ	եմ	ვცდილობ	փորձում եմ
მიყვარს	սիրում եմ	აგდია	ընկած է
მძინავს	քնում եմ	ვიცი	գիտեմ
ვხუმრობ	տանջվում եմ	უყრია	թափվել է:

Որոշ բայեր, թեև բայածանցներ ունեն, բայց միայն ուղղություն են ցույց տալիս. გორავს-მიგორავს, ფრინავს-მიფრინავს, რბის-მირბის.

Այլ օրինակներ.

ներկա		ապառնի	
ვ-წერ	գրում եմ	და-ვწერ	ես կգրեմ
ვ-ჭამ	ուտում եմ	შე-ვჭამ	կուտեմ
ვ-აკეთებ	անում եմ	გა-ვაკეთებ	կանեմ
ვ-სპობ	ոչնչացնում եմ	მო-ვსპობ	կոչնչացնեմ
ვ-იღებ	վերցնում եմ	ა-ვიღებ	կվերցնեմ
ვ-ართმევ	խլում եմ	წა-ვართმევ	կխլեմ

Անցյալ կատարյալ (առրիստ)

անկատար կերպ		կատարյալ կերպ	
ვწერე	գրում էի	და-ვწერე	գրեցի
ვჭამე	ուտում էի	შე-ვჭამე	կերա
ვაკეთე	անում էի	გა-ვაკეთე	արեցի
ვფარე	ծածկում էի	და-ვფარე	ծածկեցի
ვცალე	դատարկում էի	და-ვცალე	դատարկեցի

Եղանակ
კილო

Ժամանակակից վրացերենի բայն ունի չորս եղանակ.

ա. սահմանական եղանակ

բ. ըղձական եղանակ

գ. հրամայական եղանակ

դ. պայմանական եղանակ

1. **Սահմանական եղանակը (თხრობითი კილო)** ցույց է տալիս քերականորեն ստույգ կատարված, կատարվող կամ կատարվելիք գործողություն:

Հմմտ. ავაშენე, ვაშენებ, ავაშენებ...

Սահմանական եղանակը, ի տարբերություն մյուս եղանակների, ունի բոլոր ժամանակաձևերը.

ա. ներկա՝ აწმყო-ვაკეთებ

բ. անցյալ անկատար՝ნამყო უსრული-ვაკეთებდი

գ. անցյալ կատարյալ՝ნამყო სრული-გავაკეთე

դ. ապառնի՝ მყოფადი (მომავალი)-გავაკეთებ

ե. հարակատար I (հեռակա I)՝ პირველი თურმეობითი-მიკეთებია

զ. հարակատար II (հեռակա II)՝ მეორე თურმეობითი-მეკეთებინა

2. **Ըղձական եղանակը (კავშირებითი კილო)** ցույց է տալիս հնարավոր կամ ցանկալի գործողություն. ვხატავდე, დავხატო, დამეხატოს, (մე რომ ვხატავდე, კარგი იქნებოდա- եթե ես նկարեի, լավ կլիներ):

ხატავდეს	აკეთებდეს
დახატოს	გააკეთოს
დაეხატოს	გაეკეთებინოს

3. **Հրամայական եղանակը (ბრძანებითი კილო)** ցույց է տալիս հրաման, հորդոր, խնդրանք, սպառնալիք, կարգադրություն և հանդես է գալիս երկու ձևով՝

   ա) ուղղակի հրամայական (წართქმითი ბრძანებითი).

   բ) անուղղակի հրամայական (უკუთქმითი ბრძანებითი) (հիշեցնում է հայերենի դրական և ժխտական ձևերը):

Ուղղակի հրամայական են՝ წაიკითხე! დაწერე! მოიტანე! დალიე! შეჭამე! ითამაშე!

Անուղղակի հրամայական են՝ არ წაიკითხო! ნუ წაიკითხავ! არ მოიტანო! ნუ მოიტან! არ დალიო! ნუ დალევ! არ შეჭამო! ნუ შეჭამ!…

Անուղղակի հրաման արտահայտելու համար գործածվում են և՛ არ! և՛ ნუ! մասնիկները:

Ինչպես հայերենում, վրացերենում նույնպես հրամայական եղանակի դրական և արգելական ձևերը կազմվում են տարբեր հիմունքներով.

დახატე!	დახატეთ!	წადი!	მოდი!
გააკეთე!	გააკეთეთ!	წადით!	მოიტანე!
დახატოს!	დავხატოთ!	დაწერე!	დაწერეთ!
გააკეთოს!	გავაკეთოთ!	დაწერონ!	დავწეროთ!
ნუ დაწერთ!	ნუ წახვალ!	ნუ იცინი!	

Հրամայական եղանակը եզակի թվի I դեմք չունի:

Հրամայական եղանակի ձևերը հայերեն թարգմանվում են նկարագրական եղանակով.

დამხატოს!	Թող նա ինձ նկարի
მომწეროს!	Թող նա ինձ գրի
წაიღოს!	Թող նա տանի

4. **Պայմանական եղանակը (პირობითი კილო)** ցույց է տալիս, որ գործողության կատարման համար պահանջվում են որոշակի պայմաններ. დავწერდი ეს კგրեի, եթե... მე რომ საღებავი მქონოდა, სურათს დავხატავდი (Եթե ես կտավ ունենայի, կնկարեի):

Վրաց լեզուն բայի անորոշ ձև չունի, հայերենի անորոշ ձևին համապատասխանում է բայանունը, որը հոլովվում է.

կարդալը-კითხვა

ուզում եմ կարդալ- მსურს კითხვა

գրելը-წერა
ձանձրացել (հոգնել) եմ գրելուց-მომბეზრდა წერა
խոսելը-ლაპარაკი
վերջացրե՛ք խոսելը- მორჩით ლაპარაკს

Բայի սեռը
ზმნის გვარი

Քերականական սուբյեկտի և բայով արտահայտված գործողության հարաբերությունները լինում են տարբեր բնույթի: Բայաձևը կարող է ցույց տալ քերականական սուբյեկտի գործող կամ չգործող, ակտիվ կամ պասիվ լինելը: Բերենք նույն բայարմատից կազմված հետևյալ ձևերը՝ աgորեցն, gորդեցա և gորավց. աgորեցն (ბავშვი ბურთს) բայաձևը ցույց է տալիս, որ բայով արտահայտված գործողությունը բխում, սկիզբ է առնում ենթակայից:

gորդեցա (ბურთი) բայաձևը ցույց է տալիս, որ բայով արտահայտված գործողությունը կատարվում է ինքնին, բայց ումից կամ ինչից է բխում, սկիզբ առնում գործողությունը, բայաձևը չի հուշում:

gորավց բայաձևը ցույց է տալիս, որ գործողությունը բխում, սկիզբ է առնում ենթակայից, բայց նա չունի նույն գործողությունն իր վրա կրող առարկա (ուղիղ խնդիր):

Այսպիսով՝ աgորեցն, gորդեցա և gորավց նույնարմատ բայաձևերը, որոնք տարբեր կերպով են ներկայացնում ենթակայական դեմքի և բայով արտահայտված գործողության հարաբերությունը, տարասեռ ձևեր են:

Բայի այն ձևը, որ ցույց է տալիս քերականական սուբյեկտի և բայով արտահայտված գործողության հարաբերությունը, կոչվում է սեռ: Բայն ունի երեք սեռ՝ ներգործական (მოქმედებითი), կրավորական (ვნებითი) և չեզոք (საშუალო):

Ներգործական	Կրավորական	Չեզոք
մոքմեդեբոთი	ვნებითი	საშუალო
აბრუნებს	ბრუნდება	ბრუნავს
აგორებს	გორდება	გორავს
ადუღებს	დუღდება	დუღს
ამშვიდებს	მშვიდდება	.. .. ..
აფასებს	ფასდება	ფასობს
აყეფებს	.. …….	ყეფს
აცხარებს	ცხარდება	ცხარობს
აწუხებს	წუხდება	წუხს
ახურებს	ხურდება	ხურს

Միջսեռային տեղաշարժերը սովորաբար տեղի են ունենում ներգործականից չեզոք և կրավորականից չեզոք:

ա. Ներգործական համարվում են այն բայերը, որոնց ցույց տված գործողության համար պահանջվում է կրող առարկա (ուղիղ խնդիր): Ներգործական բայերն անցողական են. լինում են երկդեմ կամ եռադեմ:

Երկդեմ են՝ աგორեբն (ոն մաս), აბრუნებს (ոն մաս), ადუღებს (ոն մաս), ამშვიდებს (ոն մաս), აფასებს (ոն մաս), აწუხებს (ոն մաս), ახურებს (ոն մաս).

Եռադեմ են՝ უგორებს (ոն մաս մաս), უკერავს (ոն մաս մաս).

Ծանոթություն: Եթե հայոց լեզվում ներգործական սեռի բայը իմաստով կապվում է երկու՝ գործող և գործողությունն իր վրա կրող առարկաների հետ, ապա վրացերենում նույն ներգործական սեռի բայը կարող է կապվել երկու, երեք, նույնիսկ չորս առարկայի:

Ներգործական սեռի բայերը որևէ ցուցիչ չունեն.

აკეთებს	აშენებს
ვაკეთებ	ვაშენებ

Ծանոթություն: Վրացերենի երկդեմ բայերը գրեթե համարժեք են հայերենի պատճառական բայերին, այսինքն՝ գործողը՝ ենթական, դրդապատճառ է դառնում, որ մեկ ուրիշը կատարի գործողությունը. այս դեպքում առկա են ենթական և ուղիղ խնդիրը, մինչդեռ եռադեմ բայերում առկա է նաև անուղղակի խնդիրը, այսինքն՝ բայի արտահայտած գործողությունը ենթական մի երկրորդի միջոցով (անուղղակի խնդիր) կատարել է տալիս մեկ ուրիշի:

Կրավորական են այն բայերը, որոնց արտահայտած գործողությունը ենթական կրում է իր վրա (ենթական ինքն է կատարում գործողությունը), բայց ումից կամ ինչից՝ տվյալ բայաձևը ցույց չի տալիս:

Կրավորական բայերն անանցողական են. լինում են միադեմ կամ երկդեմ:

Միադեմ են՝	Երկդեմ են՝
ՃՐՈՒՆԴԵՆ (ՈՒ)	ՈՒՃՐՈՒՆԴԵՆ (ՈՒ ՄԱՍ)
ԳՈՐԴԵՆ (ՈՒ)	ՈՒԳՈՐԴԵՆ (ՈՒ ՄԱՍ)
ԴՈՒՉԴԵՆ (ՈՒ)	
ՄՇՎՈԴԴԵՆ (ՈՒ)	
ՓԱՍԴԵՆ (ՈՒ)	
ՑԽԱՐԴԵՆ (ՈՒ)	
ՊՈՒԽԴԵՆ (ՈՒ)	
ՈՎԵՓԴԵՆ (ՈՒ)	
ԽՈՐԴԵՆ (ՈՒ)	

Կրավորական սեռի բայերը կազմվում են ո-, ը- նախածանցների կամ -դ վերջածանցի միջոցով.

ո-ęb-ո: ո-ՉԵՐ-ębո	ę-ęb-ո: ę-ՉԵՐ-ęb-ո
ո-մալ-ębո	ę-մալ-ęb-ո
ո-Ցրդ-ębո	ę-Ցրդ-ęb-ո
դ-ęb-ո: Ցավ-դ-ębո	-ębո: ցՇՐ-ębո
ցեր-դ-ębո	ցդն-ębո
Ցեն-դ-ębո	ցՉՎ-ębո

Եզակի թվի III դեմքի վերջավորությունն է -ęba: ոՉԵՐ-ęba (գրվում է), ոմալ-ęba (թաքնվում է):

Չեզոք են այն բայերը, որոնք կապվում են մեկ՝ գործողությունը կատարող առարկայի հետ միայն, բայց կրող կամ ներգործող առարկա (խնդիր) չեն պահանջում:

Չեզոք բայերը նույնպես անանցողական են. լինում են միադեմ կամ երկդեմ:

Միադեմ են՝	Երկդեմ են՝
ցՐՄՆավ (ոն)	ՄՄՈՐավ (ոն մաս)
ՄՈՐավ (ոն)	ՄՄՎարս (ոն մաս)
դՄՄՂս (ոն)	ՄդՄՄՂս (ոն մաս)
ՄասՈՑս (ոն)	աՀՎս, ՀՄավ (ոն մաս)
ՄՄՄՉս (ոն)	ահսովս (ոն մաս)
ՉՄՀս (ոն)	ՀՉավ (ոն մաս)
ցհարՈՑս (ոն)	սՀՀերա (ոն մաս)
ՀՄՐս (ոն)	սժՄՂս (ոն մաս)

Չեզոք սեռի բայերը սովորաբար հանդես են գալիս առանց բայածանցների.

դՉաս	կանգնում է
Ցոս	նստում է
ՉՄՎս	պառկում է

წუხს	վշտանում է
უ-დგას	կանգնում է (նրա մոտ)
უ-ზის	նստում է (նրա մոտ)
უ-წევს	պառկում է (նրա մոտ)

Ներգործ. սեռ	Կրավ. սեռ	Չեզոք սեռ
მოქმ. გვ.	ვნებითი გვ.	საშუალო გვ.
ახურებს	ხურდება	ხურს
აგორებს	გორდება	გორავს
აფასებს	ფასდება	ფასობს
ვ-წერ	ი-წერება	
ვ-ხატავ	ი-ხატება	
ვ-კერავ	ი-კერება	
ვ-აშენებ	შენდება	
ვ-ახმობ	ხმება	

Չեզոք սեռի բայերը ձևով նման են ներգործականներին, բովանդակությամբ՝ կրավորականներին:

Միջսեռային փոխանցումներ
გვარიდან გვარში გადაყვანა
(კონვერსია)

Բայի մի սեռից մյուսին անցումը կոչվում է փոխանցում կամ կոնվերսիա: Բայի սեռերից ելակետային կամ արմատական ընդունված է համարել ներգործականը, իսկ կրավորականը համարվում է նրանից կազմված, ահա ինչու կրավորական ձևը ներգործականի շրջադարձված կամ կոնվերսիոն տեսակն է: Օրինակ՝ ՁԼԱՎՆ թաքցնում է (ՕՆ ՄԱՆ-ՆԱ՝ ՆՐԱՆ) ներգործական սեռի բայ է, ուրեմն՝ նաև արմատական է, ՕՄԱԼԵՑԱ-Ն թաքնվում է (ՕՆ-ՆԱ) նրանից կազմված կրավորական է, այլ կերպ՝ ՕՄԱԼԵՑԱ-ՁԼԱՎՆ բայի կոնվերսիոն տեսակն է: Կոնվերսիայի ժամանակ ներգործականի ենթակայի դեմքը պետք է դուրս մղվի, անուղղակի-խնդրայինը՝ դառնա սուբյեկտային: Հենց այդ պատճառով եռադեմ ներգործական բայը վերածվում է երկդեմ կրավորական ձևի, երկդիմին՝ միադեմի: Ուրեմն՝ կրավորականը մեկ դեմքով միշտ պակաս է համապատասխան ներգործականից:

Օրինակներ՝

ա) **ვ ა შ ე ნ ე ბ**=կառուցում եմ (ՄԵ ՍԱԽԼ-Ն = ԵՍ՝ ՏՈՒՆ). այստեղ ունենք ներգործական սեռի երկդեմ բայ: Ենթակայի դեմքը առաջինն է (ՄԵ-ԵՍ), ուղիղ խնդրի դեմքը՝ երրորդը: Եթե դարձնենք կրավորական, կստանանք՝ **უ შ ე ნ დ ე ბ ა** ՍԱԽԼՈ: Տեղի ունեցավ հետևյալը. ներգործական սեռի ենթակայի դեմքը դուրս մղվեց տվյալ բայաձևից, մինչդեռ ուղիղ խնդրի դեմքը կրավորականում դարձավ ենթակայական:

բ) **მ ო შ ე ნ ე ბ ს** = կառուցում է (ՕՁՕ ՄԵ ՍԱԽԼՍ-ՆԱ ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ ՏՈՒՆ) ներգործական սեռի եռադեմ բայ է: Ենթակայի դեմքն է երրորդը (ՕՆ=ՆԱ), անուղղակի խնդրինը՝ առաջինը (ՄԵ=ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ), ուղղակի խնդրի դեմքը երրորդն է (ՍԱԽԼՍ-ՏՈՒՆ), այս բայի

կրավորականը կլինի **მ ი შ ე ნ დ ე ბ ა** (մշ ոն տանը)-կառուցվում է (ինձ համար տուն): Ներգործական սեռում ենթակայի դեմքն ընկավ, նրա տեղն զբաղեցրեց ուղիղ խնդրինը, իսկ անուղղակի խնդրինը (մշ=ես)՝ մնաց իր տեղում:

Կրավորականի ենթակայական դեմքը ներգործականում վերածվում է ուղիղ խնդրայինի, անուղղակին մնում է անուղղակի, իսկ իրական սուբյեկտը, բայաձև մտնելով, դառնում է քերականական ենթակա: Օրինակ՝ ყინვისაგან მცენარე გახმა - ցինվամ մցենարշ գաxմա: ყინვისაგან მცენარეს ფესვები გაუხმა - ցինվամ մցենարշես ֆեսվեբի գաՒxմա.

Ներգործական բայերի հետ կոնվերսիոն հարաբերություններ-ի մեջ է նաև չեզոք սեռի բայը: Օրինակ՝ «წყალი ბორბალს ატრიალებს - բորբալս ատրիալեբս», «ადუღებს ის წყალს-დუღს წყალი», «უწუხებს ის მას გულს-უწուxს մաս գուլս», «უდუღებს ის მას წყალს-უდუღს մաս წყალი».

Այսպիսով՝ փոխանցում (კონვერსია) ասելով նկատի է առնվում անցում բայի մի սեռից մեկ այլ սեռի:

Մեկ բայահիմքից հազվադեպ են կազմվում ներգործական, կրավորական և չեզոք սեռերի ձևեր: Երկսեռ բայերից զգալի թիվ են կազմում ներգործական և կրավորական բայերը:

აშენებს - կառուցում է	შენდება - կառուցվում է
გრეხს - ոլորում է	იგრეხება - ոլորվում է
აკეთებს - անում է	კეთდება - արվում է

Համեմատաբար քիչ բայահիմքերից են կազմվում ներգործական և չեզոք ձևեր.

აბღავლებს-	բառաչեցնում է	ბღავის	- բառաչում է
აცხოვრებს-	ապրեցնում է	ცხოვრობს	- ապրում է
აკვნესებს -	տնքացնում է	კვნესის	- տնքում է
ადუღებს -	եռացնում է	დუღს	- եռում է

Ներգործական սեռի փոխանցումը կրավորականի (կոնվերսիա)
მოქმედებითი ზმნის გადაყვანა ვნებითში (კონვერსია)

Ներգործական սեռը կրավորականի վերածելիս (կոնվերսիա) բայը կորցնում է մեկ դեմք՝ եռադեմը դառնում է երկդեմ, երկդեմը՝ միադեմ:

Օրինակ՝ მმალავს թաքցնում է (ան մე-նա ինձ) բայը երկդեմ է, ներգործական սեռի: Այս բայաձևում ենթակայական դեմքը երրորդն է (ան-նա): Կրավորականի վերածելիս მმალავს-ը կդառնա ვიმალები թաքնվում եմ (մե-ես): Տեղի ունեցավ հետևյալը. ենթակայական դեմքը (ան–նա) դուրս մնաց բայաձևից, իսկ նրա տեղն զբաղեցրեց ուղիղ խնդրի դեմքը (մե): გიშენებს-ը կառուցում է (ան ՇԵՆ ՄԱՍ-նա քեզ համար այն) ներգործական սեռի եռադեմ բայ է: Ենթակայական դեմքը երրորդն է (ան-նա)՝ արտահայտված բառասկզբի -გ հնչյունով, անուղղակի խնդրի դեմքը երկրորդն է (ՇԵՆ-քեզ համար) արտահայտված բառավերջի -ն հնչյունով, իսկ ուղիղ խնդրի դեմքը դարձյալ երրորդն է (ՄԱՍ-այն): Կրավորականի փոխանցելիս გიშენებს-ը կդառնա გიშენდება-կառուցվում է (ան ՇԵՆ–այն քեզ համար): Փոխանցումից հետո եռադեմ բայաձևը վերածվեց երկդեմի. ենթակայական դեմքը դուրս մղվեց՝ տեղը զիջելով ուղիղ խնդրի դեմքին, որը իր հերթին դարձավ ենթակայական, իսկ անուղղակի խնդիրը (ՇԵՆ–քեզ համար) պահպանեց իր տեղը:

Նման փոփոխություններ տեղի ունենում են նաև ներգործական սեռի բայերը չեզոքի վերածելիս, այսինքն՝ ներգործականը կորցնում է դեմքերից մեկը:

გიწყებեն անհանգստացնում է (ան ՇԵՆ ԳՅՈՒՂ-այն քո սիրտը): Սա ներգործական սեռի եռադեմ բայ է:

გიწუხեՆს անհանգստացնում է (գՆլո Նշե-սիրտը՝ քեզ): Սա չեզոք սեռի երկդեմ բայ է:

ադՆՆեՆՆ եռացնում է (ոն ՆՆյալն-նա՝ ջուրը): Սա ներգործական սեռի երկդեմ բայ է:

դՆՆն եռում է (ՆՆյալո- ջուրը): Սա չեզոք սեռի միադեմ բայ է:

Երկբնույթ կրավորական
ՈՐՄԱԳՈ ՅՆԵԲՈՏՈ

Կրավորական սեռը լինում է երկու տեսակ՝ դինամիկ և ստատիկ:

Դինամիկ կրավորականը ցույց է տալիս գործողության ընթացք, իսկ ստատիկ կրավորականը՝ արդյունք:

Բաղդատենք երկու նախադասություն.

մտՆեՆն մՆեն ՆՆշՆը ՆՆՆՆՆՆ. ՆՆՆՆՆՆ.
մտՆեՆն մՆեն ՆՆշՆը ՆՆՆՆՆՆ. ՆՆՆՆՆՆ.

Այս նախադասություններում գործածված բայերը իրարից տարբերվում են նրանով, որ ՆՆՆՆՆՆ-ն ցույց է տալիս գործողության շարունակականությունը, իսկ ՆՆՆՆՆՆ -ն՝ արդյունքը:

Դինամիկ բայերը շատ են, ստատիկ բայերը՝ քիչ:

Ստատիկ են՝ ՆՆՆՆ-կապում է, ՆՆՆՆ-նետում է, ՆՆՆՆ-կարծում է, ՆՆՆՆ-զբաղեցնում է, ՆՆՆՆ-զարկում է, ՆՆՆՆ-վառում է, ՆՆՆՆ-խառնում է, ՆՆՆՆ-հարվածում է, ՆՆՆՆ-որոշում է, ՆՆՆՆ-բռնում է, ՆՆՆՆ-նկար(վ)ած է, ՆՆՆՆ-կախ(վ)ած է, ՆՆՆՆ-կապ(վ)ած է:

Անցյալ կատարյալ ժամանակաձևերը կլինեն՝ ՆՆՆ-կապեց, ՆՆՆՆ-նետեց, ՆՆՆՆ-կարծեց, ՆՆՆՆ-զբաղեցրեց, ՆՆՆՆ-կարեց:

Կրավորականի կազմությունը
ვნებითის აგებულება

Դինամիկ կրավորական ձևերը ըստ կազմության բաժանվում են երեք խմբի:

1. Կրավորական սեռ է կազմվում օ կամ ը նախդիրներով: օ-ով կազմվող բայերը կոչվում են օ-ճոանո (ի-նիանի), ը-ով կազմվող բայերը՝ ը-ճոանո (է-նիանի):

Ինիանի են՝ ვ-օ-մալեբօ, ვ-օ-წերեբօ (մը), էնիանի են՝ ვ-ը-մալեբօ, ვ-ը-წերեբօ, ვ-ը-ზրդեբօ (մը մաս):

2. Կրավորական սեռի բայ է կազմվում დ ածանցի միջոցով: დ-ով կազմվող կրավորականները կոչվում են դոճոանո (դոնիանի) կրավորական: Դոնիանի են՝ ვ-შავ-დ-ებօ, ვ-შენ-დ-ებօ, ვ-ფრոճ-დ-ებօ (մը):
3. Կան բայեր, որոնք ցուցիչով չեն կազմվում. դրանք էլ կոչվում են անցուցիչ կրավորականներ: Անցուցիչ կրավորականները հստակորեն տարբերվում են ներգործական սեռի համապատասխան ձևերից: Ինչ-պես ինիանի, էնիանի և դոնիանի կրավորականները, այնպես էլ անցու-ցիչ կրավորականները ներկա և ապառնի ժամանակաձևերում I և II ենթակայական դեմքերում ստանում են -ებօ վերջավորություն:

Ներգործական սեռ	Կրավորական սեռ
ვ-ა-შრ-ობ	ვ-შ-რე-ბօ
ვ-ა-თბ-ობ	ვ-თბ-ებ-օ
ვ-ა-დნ-ობ	ვ-დნ-ებ-օ

Դոնիանի և անցուցիչ կրավորականները միադեմ են կամ երկդեմ:

միադեմ են՝	երկդեմ են՝
Շե-դ-ե-ա (ոն)	Ս-Շե-դ-ե-ա (ոն մաս)
Տ-ե-ա (ոն)	Ս-Տ-ե-ա (ոն մաս)

Բայը կրավորականի ցուցիչ ստանում է միայն առաջին և երկրորդ սերիայում, երրորդ սերիայում բացակայում է:

I սերիա	II սերիա	III սերիա
ո-Շլ-ե-ա	գա-ո-Շալ-ա	գաՇլոլա
ե-ֆոն-ե-ա	մո-ե-ֆոն-ա	մոՀֆենոա
Շավ-դ-ե-ա	գա-Շավ-դ-ա	դաՇավեՀուլա

Չեզոք սեռի բայեր (մեդիում)
ՍաՇՍալո գՀարոն ՀՀՇեՀեՀ (մեդիում)

Ինչպես նշել ենք, չեզոք սեռի բայերը լինում են միադեմ և երկդեմ:

Միադեմ են՝ դոն (մո-դոն, մո-դոն, գա-դոն, Շե-դոն), Ֆոն, ՀՀեվն, արոն, ՀՀոՀն, դՀՀն, կնավոն, ՀՀավոն, մեվն...

Երկդեմ են՝ ՀՀվարն, սմՀՀն, ՀՀավն, ավվն, սՀՀերա, ահնովն, ՀՀավն, ահնավն, սՀՀՀուրոա, սմաՀն...

Միևնույն արմատն ունեցող բայերից շատ են կազմվում միադեմ և երկդեմ բայեր. դոն-սդոն (ՀՀեՀորոդան սոնՀՀո սդոն), դոն (սՀՀեո ՀՀդոն), ոդոն-մոՀՀդոն, կնավոն-ՀՀկնավոն, մոՀՀմոՀՀեՀՀն-ՀՀմոՀՀմոՀՀեՀՀն, ՀՀՀՀն-ՀՀՀՀն...

Չեզոք սեռի բայերը, բացառությամբ մի քանիսի, հանդես են գալիս առանց նախաբայերի, իսկ նախաբայերով հանդես եկող բայերի ներկա ժամանակից ապառնի ժամանակաձև չի կազմվում:

Օրինակ՝ դոն դա մոդոն, (մո-դոն, գա-դոն, Շե-դոն, գա-դա-դոն...) բոլոր ձևերն էլ ներկա ժամանակ են:

Ներկա են նաև հետևյալ ձևերը՝ ցՒրավՒ և մՒցՒրավՒ, ՀՒրՒ և մՒՀՒրՒ, ֆՒրՒնավՒ և մՒֆՒրՒնավՒ, ՌՒրՒ և մՒՌՒրՒ, ՍՒրՒալՒՒ և մՒՍՒրՒալՒՒ, ՀՒրՒ և մՒՀՒրՒ, ցՒՆՒցՒլՒՒ և մՒցՒՆՒցՒ-լՒՒ, ԶՒԶՒՒ և դԱԶՒԶՒՒ, ԽՒԽՒավՒ և դԱԽՒԽՒավՒ...

Չեզոք բայերի խմբերը
ՍԱՇՒԱԼՈ ԶՄՆԵՐԻՆ ՀԶՒՒՓԵՐԸ

Չեզոք բայերի խմբերը կազմում են միայն ներկայի ձևեր, մնացած ձևերը (մասնակի կամ ամբողջական) լրացվում են նույն արմատից, բայց ուրիշ ձևերի օգնությամբ: Ըստ այդմ՝ նրանք բաժանվում են երկու խմբի՝ չեզոք-կրավորական և չեզոք-ներգործական: Չեզոք-կրավորական խմբի մեջ մտնում են այն բայերը, որոնց պակասավոր բայաշարքերը լրացվում են կրավորականի ձևեր (ինիանի և էնիանի) կիրառելով:

Օրինակ՝ դՒԳԱՍ-ՈԴՒԳԱ ՒՒՒՒՎԱՐՍ-ԵՒՒՎԱՐԵԲԱ
ՎԱՐ-ՎՈՀՆԵԲՈ-ՎՈՒԱՎՈ ՒՒՎՒՎՍ-ԵՎՒՎԱ
ՎՒՎՍ-ՈՎՒԱ ՒՒԶԻՍ-ԵՀԴԱ

Երկրորդ (չեզոք-ներգործական) խմբի մեջ մտնող բայերի պակասավոր շարքերը լրացվում են այնպիսի ձևերով, որոնք ուղիղ խնդիր չեն ունենում, բայց ենթական հոլովափոխվում է, և երրորդ սերիայի բայաշարքերը կազմվում են ինվերսիայի ձևով: Փոփոխվող բայերի սկզբում հանդես են գալիս -Ո կամ -Ի հնչյունները, իսկ վերջում՝ թեմատիկ -ԵԲ ցուցիչը:

Օրինակ՝ ՎՒՒՌՈ-ՎՈՒՒՌԵԲ-ՎՈՒՒՌԵ-ՄՈՒՒՌՆԱ

ՀՊԱՒՒՌՆՈՄԲՆ- ՒՊԱՒՒՌՆԵԲՆ- ՒՊԱՒՒՌՆԱ (ՄԱՆ)- ՒՊԱՒՒՌՆԵԲԻԱ (ՄԱՍ).

Այսպիսի բայեր են նաև՝ կոշոն, ջրոն, ѣթոն, դոչն, ցѣոշրոմն, մեֆոմն, սֆոշլոմն...

Հայոց լեզվում կրավորական սեռի բայերը պահանջում են բացառական հոլովով դրված առարկա, որը տրամաբանորեն գործողություն կատարողն է:

Գիրքը գրվում է: Ծառն օրորվում է: (համեմատաբար՝ ֆոգնո դաոֆերա-Գիրքը գրվեց: ѣշ ֆեորѣա-Ծառն օրորվեց):

Վրացերենում կրավորական սեռի բայաձևը մեկ ուրիշ առարկայի (ումից կամ ինչից) ներգործությունը ցույց չի տալիս (ֆուրտո գորդեֆա-Գնդակը գլորվում է: ѣշ ջանաոֆդա-Ծառն օրորվում է: աջանաշեֆն-Օրորում է):

ԴԱՐՁՈՒՅԹ
ქცევა (ვერსია)

Դարձույթը բայի այն ձևն է, որ ցույց է տալիս պատկանելիության հարաբերություն ենթակայի և երկու խնդիրների (ուղիղ և անուղղակի) միջև, այսինքն, թե ուղիղ խնդիրը ում է պատկանում կամ ում համար է նախատեսվում՝ ենթակայի՞, թե՞ անուղղակի խնդրի:

Դարձույթը լինում է երեք տեսակ՝ չեզոք, ենթակայական և խնդրային:

Չեզոք դարձույթ - საარვიისო (ნეიტრალური) ქცევა, երբ գործողությունը որոշակի հասցե չի ունենում. այն կատարվում է առհասարակ: Օրինակ՝ որոշ բայեր չեզոք դարձույթի ցուցիչ չեն ընդունում, այլ բայերում իբրև ցուցիչ հանդես է գալիս ა ձայնավորը, որը դրվում է բայարմատից առաջ.

აკ-ეთებს-անում է	ანათებს-լուսավորում է
აშენებს-կառուցում է	ათეთრებს-սպիտակեցնում է
ალაგებს-հավաքում է	ამტრევს-ջարդում է
ამაგრებს-ամրացնում է	ანგრევს-քանդում է
დავარდა-ընկավ	ავიდა-բարձրացավ

Առանց ցուցիչի.

ვიცი- գիտեմ	გახსოვს-հիշում ես
მაქვს- ունեմ	მიყვარს-սիրում եմ
მღერის-երգում է	წერს-գրում է
კლავს -սպանում է	სთხოვს-խնդրում է
შლის-ջնջում է	ჭრის-կտրում է

Ѣатав-նկարում ես	ԛաՓարաքոԾն-խոսում է
քոտѢԛԛոԾն-կարդում է	քերավն- կարում է
ցѢովրոԾն-բնակվում է	ѢումրոԾն-կատակում է

Չեզոք դարձույթի ենթարկվում են հիմնականում երկդեմ (հազվադեպ՝ եռադեմ) բայերը:

Ենթակայական դարձույթ-սատավՁոնՈ (սանՍՄՁՈՁՁՈ) ՁՁՁՁա, երբ ենթական գործողությունը կատարում է իր համար: Ցուցիչն է օ-ին, որ նույնպես դրվում է բայարմատից առաջ՝ բոլոր դեմքերում (I, II, III) և բոլոր թվերում (եզակի թե հոգնակի).

ՈՊերն-նա գրում է իր համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, III դեմք, եզակի թիվ)

ՈѢատավն-նա նկարում է իր համար (ենթակայի գործողությունը՝ են-թակայի համար, III դեմք, եզակի թիվ)

ՈՁՁոԾԾն-նա անում է իր համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, III դեմք, եզակի թիվ)

ՈոԾԿՈն-նա փորում է իր համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, III դեմք, եզակի թիվ)

ՁՈՁերավ- ես կարում եմ ինձ համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, I դեմք, եզակի թիվ)

ՈՁերավ- դու կարում ես քեզ համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, II դեմք, եզակի թիվ)

ՈՁերավն- նա կարում է իր համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, III դեմք, եզակի թիվ)

ՁՈՁերավտ-մենք կարում ենք մեզ համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, I դեմք, հոգնակի թիվ)

ՈՁերավտ- դուք կարում եք ձեզ համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, II դեմք, հոգնակի թիվ)

ՈՁերավՁԵ-նրանք կարում են իրենց համար (ենթակայի գործողությունը՝ ենթակայի համար, III դեմք, հոգնակի թիվ):

Ենթակայական դարձույթի ենթարկվում են երկդեմ բայերը:

Խնդրային դարձույթ-ՍԱՈԲՅԵՔԹՈ (ՍԱՆԵՅՈՆՈ) ՀՑՅՅԱ, երբ ենթական՝ սուբյեկտը, գործողությունը կատարում է ուրիշի՝ խնդրի համար, այսինքն՝ ուղիղ խնդիրը նախատեսվում է անուղղակի խնդրի համար:

Ֆ-ՇԵՆԵԲ-	դու կառուցում ես նրա համար
Ֆ-ՇԵՆԵԲ-Ն-	նա կառուցում է նրա համար
Ֆ-ԿԵԹԵԲ-Ն-	նա անում է նրա համար
Ֆ-ԽԱՓԱՎ-Ն-	նա նկարում է նրա համար
Ֆ-ԿԵՐԱՎ-Ն-	նա կարում է նրա համար

Առաջին դեմքի՝ խոսողի խոսքերի հիման վրա կարելի է որոշել, թե ենթակայի գործողությունը ում համար է նախատեսված՝ ի՞ր համար, խոսակցի՞, թե՞ մի երրորդ անձի, այսինքն՝ I, II, թե՞ III դեմքի համար, ընդ որում, եթե I կամ II դեմքի համար է, ապա դեմքի ցուցիչը պետք է լինի՝ Ո, իսկ եթե III դեմքի համար է՝ Ֆ:

Օրինակ՝ ՄՈ-ՇԵՆԵԲՆ-նա կառուցում է ինձ համար

ՀԵՄՈ ՄԱՄԱ ՍԱԽԼՍ ՄՈ-ՇԵՆԵԲՆ– իմ հայրը տունը կառուցում է ինձ համար

ԳՈ-ՇԵՆԵԲՆ-նա կառուցում է քեզ համար

ՇԵՆՈ ՄԱՄԱ ՍԱԽԼՍ ԳՈ-ՇԵՆԵԲՆ-ՔՈ հայրը տունը կառուցում է քեզ համար

Ֆ-ՇԵՆԵԲՆ-նա կառուցում է նրա համար

ՈՆՋՈՆԵՐՈ ՍԱԽԼՍ Ֆ-ՇԵՆԵԲՆ-ՃԱՐՏԱՐԱԳԵՏԸ տուն է կառուցում նրա համար

Ց-Ֆ-ՇԵՆԵԲ-ԵՍ կառուցում եմ նրա համար

Ֆ-ՇԵՆԵԲ-ԴՈՒ կառուցում ես նրա համար

Ֆ-ՇԵՆԵԲՆ-նա կառուցում է նրա համար

Այլ օրինակներ՝
Ø-օ-ѣատ՝ավն-նա նկարում է ինձ համար
գ-օ-ѣատ՝ավն- նա նկարում է քեզ համար
Ց-ѣատ՝ավն- նա նկարում է նրա համար

ШЕНЕБА -Կառուցել

Ø	ՀաШենեգ սահլս	Հ՝ենք ՀաШենեգատ սահլս
Шեն	ԱШենեգ սահլս	Դ՝ենք ԱШենեգատ սահլս
ին	ԱШենեգն սահլս	ինանք ԱШենեգեն սահլս
Ø	ՀիШենեգ սահլս	Հ՝ենք ՀիШենեգատ սահլս
Шեն	ԻШենեգ սահլս	Դ՝ենք ԻШենեգատ սահլս
ին	ԻШենեգն սահլս	ինանք ԻШենեգեն սահլս
Ø	ՀՑШենեգ սահլս	Հ՝ենք ՀՑШենեգատ սահլս
Шեն	ՑШենեգ սահլս	Դ՝ենք ՑШենեգատ սահլս
ին	ՑШենեգն սահլս	ինանք ՑШենեգեն սահլս

Մինչ այս կանոնները յուրացնելը՝ կարելի է գործածել բայի չեզոք դարձույթը՝ իմաստային նրբություններն արտահայտելով լրացուցիչ բառերի օգնությամբ: Ներքոբերյալ ա և բ օրինակնե-րում իմաստները նույնն են, միայն թե մի դեպքում բացակայում են դերանուններն ու կապերը (որոնց կարիքը վրաց լեզուն բոլո-րովին չունի, մինչդեռ հայերենի համար դրանք պարտադիր են, այլապես չի ընկալվի, թե ենթակայի գործողությունն ում համար է նախատեսվում՝ ի՞ր, խոսակցի՞, թե՞ մի երրորդ անձի), մյուս դեպ-քում դրանք առկա են, որոնցով խոսքը դառնում է պարզունակ:

ա)

՝ամաШենեգ սահլս գիШենեգն.
Հայրդ քեզ համար տուն է կառուցում:

բ) Մամաշենո ՇենտՅոն Տանը աշենեՅն.
Հայրդ քեզ համար տուն է կառուցում:

Այս նախադասությունների մեջ գՈՇենեՅն բառը և ՇենտՅոն աշենեՅն բառակապակցությունը արտահայտում են նույն իմաստը, որ տունը կառուցվում է քեզ համար, ոչ թե ինձ կամ մեկ ուրիշի համար:

ա) Տանը մՈՇենՎեՅա.
Տունը կառուցվում է ինձ համար:
բ) Տանը ՇենՎեՅա Ինձ Մեջ.
Տունը կառուցվում է ինձ համար:

Այստեղ ևս մՈՇենՎեՅա բառը և ՇենՎեՅա Ինձ Մեջ բառակապակցությունը արտահայտում են նույն իմաստը՝ այն, որ տունը կառուցվում է հատկապես ինձ համար:

ա) Մեր Սաֆմելը ՎՈՄՁադեՅ.
Ես ճաշ եմ պատրաստում ինձ համար:
բ) Մեր Սաֆմելը ՎամձադեՅ Ինձ Մեջ.
Ես ճաշը պատրաստում եմ ինձ համար:
ՎՈՄՁադեՅ բառը և ՎամձադեՅ Ինձ Մեջ բառակապակցությունը արտահայտում են նույն իմաստը՝ այն, որ ճաշը պատրաստում եմ ինձ համար:
ա) Ոն Տանը ՈՇենեՅն.
Նա տուն է կառուցում իր համար:
բ) Ոն Տանը աշենեՅն Թավոնթվոն.
Նա տունը կառուցում է իր համար:

იშენებს բառը և აშენებს თავისთვის բառակապակցությունը արտահայտում են նույն իմաստը, որ տունը կառուցում է իր համար, ոչ թե մեկ ուրիշի:

Այդպես նաև՝
մերցեալը ბუდეს იშენებს.
Ծիծեռնակը բույն է շինում իր համար:
მერცხალი ბუდეს თავისთვის აშენებს.
Ծիծեռնակը բույնը շինում է իր համար:
გოგონა დედის დახმარებით ნამცხვარს აცხობს.
Աղջիկը մոր օգնությամբ թխվածք է թխում:
დედა გოგონას ნამცხვარს აცხობინებს.
Մայրը աղջկան թխվածք թխել է տալիս:

Ահա նույն արմատով բառերի մի ամբողջ շարք՝ შლის: იშლის, უშლის, იშლება, ეშლება, აშლევინებს, გაშლილი, გასაშლელი, აშლის, წაშლის, მოშლის, გადაშლის, გადმოშლის...

ԿՈՆՏԱԿՏ
კონტაქტი

Կոնտակտը բայի այն ձևն է, որ ցույց է տալիս, թե ով է կատարում գործողությունը՝ ենթական ի՞նքը՝ առանց արտաքին միջամտության, թե՞ մեկ ուրիշը, բայց նույն ենթակայի հարկադրանքով:

Այսպես՝ ვ-ՎԵՐ ձևը ցույց է տալիս, որ գրելու գործողությունը կատարում եմ ես՝ առաջին դեմքս, առանց պարտադրանքի կամ միջամտության, իսկ ვ-აՎԵՐ-ՕՆ-ԵԾ ձևը ցույց է տալիս, որ գրելու գործողությունն իրականացնողը մեկ ուրիշն է, բայց դա կատարվում է իմ միջոցով, իմ միջնորդությամբ, որը կարող է լինել հարկադրանք, հորդոր, կարգադրություն և այլն:

Կոնտակտը լինում է երկու տեսակ՝ ուղղակի՝ չմիջնորդավորված (უშუალო კონტაქტი), և անուղղակի՝ միջնորդավորված (შუალ-ო-ბითი კონტაქტი):

Ուղղակի կոնտակտ (უშუალო კონტაქტი), երբ գործողությունը կատարում է ենթական, բայց ո՛չ ստիպմամբ, ո՛չ էլ միջնորդավորված:

ვაშენებ სახლს -կառուցում եմ տուն
ვაკეთებ საქმეს-անում եմ գործ
წერს დავალებას-գրում է առաջադրանքը
ხატავს ყვავილს-նկարում է ծաղիկ
კითხულობ წიგნს-կարդում ես գիրք

Անուղղակի կոնտակտ (შუალობითი კონტაქტი), երբ գործողությունը կատարվում է մեկ ուրիշի կողմից՝ ենթակայի պարտադրանքով: Անուղղակի կոնտակտի ժամանակ գործողություն կատարողները երկուսն են՝ ենթական և մեկ ուրիշը, ընդ որում՝ ենթական ակտիվ (հարկադրողի) դերում է, իսկ կողմնակի անձը՝ պասիվ (անմիջականորեն կատարողի):

ვ-აშენ-ებ-ინ-ებ-ეს պարտադրում (հորդորում, ստիպում) եմ, որ նա կառուցի. կառուցել եմ տալիս:

აშენ-ებ-ინ-ებ-დი պարտադրում (հորդորում, ստիպում) ես, որ նա կառուցի. կառուցել ես տալիս:

აშენ-ებ-ინ-ებ-ს-ნა պարտադրում (հորդորում, ստիպում) է, որ նա (մեկ ուրիշը) կառուցի. կառուցել է տալիս:

ვ-აკეთ-ებ-ინ-ებ-ეს պարտադրում (հորդորում, ստիպում) եմ, որ նա կատարի. կատարել եմ տալիս:

აკეთ-ებ-ინ-ებ-დი պարտադրում (հորդորում, ստիպում) ես, որ նա կատարի. կատարել ես տալիս:

აკეთ-ებ-ინ-ებ-ს-ნა պարտադրում (հորդորում, ստիպում) է, որ նա (մեկ ուրիշը) կատարի. կատարել է տալիս:

ა-წერ-ინ-ებ-ს-ნა պարտադրում (հորդորում, ստիպում) է, որ նա (մեկ ուրիշը) գրի. գրել է տալիս:

Առանձին դեպքերում անուղղակի կոնտակտը կարող է ընկալվել իբրև օգնություն, իբրև ենթակայի աջակցությամբ իրականացվող գործողություն:

ა-ხერხ-ინ-ებ-ს-ნა նրան օգնում է սղոցելու:

Ուղղակի կոնտակտը որևէ տարբերակիչ ցուցիչ չունի, մինչդեռ անուղղակի կոնտակտի ցուցիչներն են՝ -ინ, -ევ, -ევინ:

Բայաձևերի զգալի մասը կազմվում է -ინ ցուցիչով.

ხატავს-ახატვ-ინ-ებს-նկարում է-նկարել է տալիս

აშენებს-აშენებ-ინ-ებს-կառուցում է-կառուցել է տալիս

წერს-აწერ-ინ-ებს-գրում է-գրել է տալիս

გზავնոն-აგզავნ-ոն-ებն-ուղարկում է-ուղարկել է տալիս:

-ევ ցուցիչով շատ քիչ բայաձևեր են կազմվում.

ჭამს-აჭმ-ევ-ს-ուտում է-ուտեցնում է (մեկ ուրիշի միջոցով)

სვამს-ასმ-ევ-ს-խմում է-խմեցնում է (մեկ ուրիշի միջոցով)

ოცვამს-აცმ-ევ-ს-հագնում է, հագնել է տալիս (մեկ ուրիշի միջոցով):

-ევոն ցուցիչով կազմվում են համեմատաբար շատ բայաձևեր.

ჭრის-აჭრ-ევոն-ებ-ს –կտրում է-կտրել է տալիս

ცვლის-აცვლ-ევոն-ებ-ს-փոխում է-փոխել է տալիս

თხრის-ათხრ-ევոն-ებ-ს-փորում է-փորել է տալիս

აბამს-აბმ-ევոն-ებ-ს-կապում է-կապել է տալիս

შლის-აშლ-ევոն-ებ-ს-բացում է-բաց անել է տալիս:

Կոնտակտը բնորոշ է հիմնականում անցողական բայերին, իսկ անանցողական բայերի կոնտակտը ցույց է տալիս, որ ենթական անուղղակի խնդրին պարտադրում է գործողությունը կատարել հօգուտ իրեն:

Ուղղակի կոնտակտ	Անուղղակի կոնտակտ
უშუალო კონტაქტი	შუალობითი კონტაქტი
ვიტყვი- կասեմ	ვათქმევინებ-ասել կտամ
გადავწერ-կարտագրեմ	გადავაწერინებ-արտագրել կտամ
მოვიტან- կբերեմ	მოვატანინებ-բերել կտամ
ავანთებ- կվառեմ	აგანთებინებ-վառել կտամ քեզ
შევღებავ-կներկեմ	შემაღებინებ-ներկել կտաս ինձ
მოისმენს-կլսի	მოასმენინებს-լսել կտա
დაწერს- կգրի	დააწერინებს-գրել կտա
დახატავს-կնկարի	დაახატვინებს-նկարել կտա
გაგზავნის-կուղարկի	გააგზავნინებს-ուղարկել կտա

გაიგებს-կիասկանա	գաագեբինեբს-հասկանալ կտա
გაიმეორებს-կկրկնի	გაამეორებინებს-կրկնել կտա
გაათბობს-կտաքացնի	გაათბობინებს-տաքացնել կտա

ამოუქვეყნებინებია-տպագրել է տվել նրան, պարզվում է, որ նա նրան ստիպել է տպագրել:

ამ წერილს ჟურნალში გამოვაქვეყნებინებ. Այդ հոդվածը ամսագրում տպագրել կտամ:

რედაქტორმა ეს წერილი თავის გაზეთში გამოაქვეყნებინა. Խմբագիրն այդ հոդվածն իր ամսագրում տպագրել տվեց:

ԹԵՄԱ
თემა

Թեմա համարվում է բայի այն մասը, որն ընդհանուր է առաջին և երկրորդ սերիաների բոլոր շարքերի համար: Օրինակ՝ առաջին սերիայի շարքի ձևերն են՝ ց-ԽԱՖ-ՍՁ, ց-ԽԱՖԱՁ-ԴՈ, ց-ԽԱՖԱՁ-ԴՉ, ԴԱ-ց-ԽԱՖԱՁ, ԴԱ-ց-ԽԱՖԱՁ-ԴՈ, ԴԱ-ց-ԽԱՖԱՁ-ԴՉ: Ընդհանուր մասը, որի վրա հիմնված են այս ձևերը, **ԽԱՖԱՁ**-ն է: Ուրեմն՝ ԽԱՖԱՁ–ը առաջին սերիայի համար թեմա է: Նույն բայը երկրորդ սերիայի շարքերում ստանում է հետևյալ ձևերը՝ ԴԱ-ց-ԽԱՖ-Ը, ԴԱ-ց-ԽԱՖ-Ո, ԴԱ-ց-ԽԱՖ-ՈՏ, որտեղ **ԽԱՖ**-ը երկրորդ սերիայի թեման է. ըստ էության՝ թեման և հիմքը համընկնում են. դրանք նույնն են:

Միաթեմա և երկթեմա բայեր.- որոշ բայեր առաջին և երկրորդ սերիաներում ունենում են միևնույն թեման: Միաթեմա բայերից են՝ ՑՏԵԽ, ՑՓԵՐ, ՑՃԱՄ, ՑԽԵՏՀ, ՑՐԵՑԽ, ՑՀՍՈՑ, ՑՏԽՈՑ և այլն: Օրինակ՝ ՓԵՐԱ բայի թեման երկու սերիայում էլ ՓԵՐ-ն է:

Վրացերենում բայերի մեծագույն մասը երկթեմա է: Օրինակ՝ ՇԵՆԵԳԱ բայի թեման առաջին սերիայում ՇԵՆԵԳ- ն է (ՑԱ-ՇԵՆԵԳ, ՑԱ-ՇԵՆԵԳ-ԴՈ, ԱՑԱ-ՇԵՆԵԳ, ԱՑՈ- ՇԵՆԵԳ և այլն), իսկ երկրորդ սերիայում՝ ՇԵՆ-ը (ՑԱ-ՇԵՆ-Ը, ՑԱ- ՇԵՆ-Ո, Ա-ՇԵՆ-ՈՍ և այլն): Այսպիսի բայերը կոչվում են երկթեմա: Այն վերջնամասնիկը, որը առաջին սերիայի թեման տարբերակում է երկրորդ սերիայի թեմայից, կոչվում է թեմայի նշան՝ թեմանիշ: Օրինակ՝ առաջին սերիայի թեման՝ ՇԵՆԵԳ-ը և երկրորդ սերիայի թեման՝ ՇԵՆ-ը, իրարից տարբերվում են ԵԳ-մասնիկով, ուրեմն՝ ԵԳ-ը թեմանիշ է:

Թեման լինում է երկու տեսակ՝ պարզ և բարդ. թեման համարվում է պարզ, եթե միացած չէ թեմանիշին՝ իր ցուցիչին: Թեման բարդ է, եթե նրա կազմում կա թեմանիշ, այսինքն՝ բարդ թեմա ստանում ենք պարզից՝ թեմանիշի ավելացումով: Ծեռ-ը պարզ թեմա է, Ծեռ-ող-ը՝ բարդ: Բայերը պարզ թեմա ունեն երկրորդ սերիայում, բարդ թեմա՝ առաջին սերիայում:

Երկակի թեմա ունեն նաև այն բայերը, որոնց հիմքի ը ձայնավորը երկրորդ սերիայում փոխվում է օ-ի՝ ցկրեփ-ցկրոփ, ցգրեխ-ցգրոխ, ցեյլեթ-ցեյլոթ, ցհխրեկ-ցհխրոկ, գավչմենդ-գավչմոնդ և այլն: Այսպիսի բայերը կոչվում են ձայնավորափոխ բայեր: Ձայնավորափոխ են նաև **ող** և **ենդ** ածանց ունեցող բայերը՝ ցանգր**ող**-ցանգրոր, Ծեվամհն**ող**-Ծեվամհնոր, ֆավքց**ող**-ֆավքցոր, դավադգ**ենդ**-դավադգոնդ, դավաչվ**ենդ**-դավաչվոնդ, արցխվ**ենդ**ս-Ծեարցխվոնդ.

Միաթեմա բայերը, որոնց թվաքանակը շատ քիչ է, ո՛չ թեմանիշ են ընդունում, ո՛չ էլ հիմքի ձայնավորն են փոխում՝ ցչեր-ցչերե, ցֆամ-ցֆամե.

Թեմայի նշանները.- թեմայի նշաններն են. ո, ավ, ամ, ող, ոծ, հազվադեպ՝ ենդ և ոփ.

ո: ցտլո, ցՇլո, ցֆրո, ցտոխնո, ցԾրդո.

ավ: ցմալավ, ցձարավ, ցկլավ, ցխատավ, ցվրձավ.

ամ: ցաձամ, ցոցվամ, ցսվամ, ցարտյամ, ցդգամ.

ող: ցակեթող, ցաՇենող, ցախՄրող, ցատեթրող. ցանթող.

ոծ: ցապոծ, ցախմոծ, ցաՇրոծ, ցադնոծ, ցաքրոծ.

ենդ: հանդիպում ենք մեկ արմատ ունեցող, բայց տարբեր նախաբայերով կազմված ձևերում. ծոցենդ, գավցենդ.

Մեկ արմատ ունեցող բայերի կազմում հանդիպում ենք նաև ոփ: ցյոփ, գավյոփ, հավյոփ, Ծեվյոփ, ծոցյոփ: Այստեղ արմատն է յ-ն (ή), որն ամբողջովին վերականգնվում է միայն երկրորդ սերիայի ձևերում. գավյավ, հավյավ, Ծեվյավ.

ԻՆՎԵՐՍԻԱ
ՕՆՎԵՐՍԻՈՍ

Արդեն նշվել է, որ վրացերենում ենթակա և խնդիր ցույց տվող բայերը ունեն դիմային տարբեր ցուցիչներ. ց-ն ենթակայական բայի ցուցիչն, ծ–ն՝ խնդրային: Այսուհանդերձ լինում են շեղումներ. երկդեմ բայերը երբեմն փոխում են այդ ցուցիչները՝ պայմանավորված այն իրողությամբ, թե ինչ հարաբերություններ են պահպանվում ենթակայի և խնդրի դեմքերի միջև: Տեղի է ունենում ինվերսիա. օրինակ՝ წიგნს ვ-კითხულობ (գիրք եմ կարդում), წიგნი წა-ვ-იკითხე (գիրքը կարդացի), წიგნს წა-ვ-იკითხავ (գիրքը կարդալու եմ) նախադասությունների մեջ ց-երը ցույց են տալիս, որ ենթական առաջին դեմքն է՝ ես: Նմանապես՝ წერილს ვ-წერ (նամակ եմ գրում), წერილი და-ვ-წერე (նամակ գրեցի), წერილს და-ვ-წერ (նամակ եմ գրելու), նախադասությունների մեջ ց-երը ցույց են տալիս, որ ենթական դարձյալ առաջին դեմքն է՝ ես:

წიგნი წა-მ-იკითხავს (պարզվում է՝ գիրքը կարդացել եմ), წერილი და-მ-იწერია (պարզվում է՝ նամակը գրել եմ) նախադասությունների մեջ ևս գործող անձը՝ ենթական, I դեմքն է, բայց ենթակայական բայի I դեմքը արտահայտված է ոչ թե ենթակայի ց-ցուցիչով, այլ խնդրի ծ- ցուցիչով՝ მნატრობენ (ինձ կարոտում են), მელიან (ինձ սպասում են), მემალებიან (ինձնից թաքցնում են) և այլն:

Ինվերսիան բայի դիմանշանի շրջուն գործածումն է. սուբյեկտը նշվում է օբյեկտի ցուցիչով, և հակառակը՝ օբյեկտը նշվում է

սուբյեկտի ցուցիչով: Ինվերսիա տեղի է ունենում, երբ նախադասության մեջ լինում է երկդեմ անցողական բայ՝ դրված III սերիայի բայաշարքերի ձևերի հետ, որոնք պատասխանում են հա մոՀՀոա? հա մՀՀա? հա մՀՀան? հարցերին:

Անանցողական բայերի մեջ ևս կան այնպիսիները, որոնց ենթակայական դեմքի ցուցիչը ոչ թե ց-ն է, այլ մ–ն: Դրանցից են՝ մօցցարն (սիրում եմ), մժՄՄն (ատում եմ), մԵՁօՁՀԵՁա (զզվում եմ), մՁՄՄՄրոա (ծարավ եմ), մՁՁոա (քաղցած եմ), մոմՁՁոն (հավանում եմ), մաՁՁոՄՄն (հիշում եմ), մոՁարոա (ուրախ եմ), մոՀՀՄրն (զարմանում եմ), մԵՀՀավրԵՁա (զայրանում եմ), մՄՄՄն (ունեմ, շնչավորի մասին), մաՀՀն (ունեմ, անշունչի մասին), մրՀՁՁՄՄնոա (ամաչում եմ), մՀՁԵԼՄ (շոգում եմ), մՀՀՄՄ (մրսում եմ) և այլն:

Ծանոթություն 1. Թվարկված որոշ բայերի խոնարհման աղյուսակները, որոնց խնդրային մ- ցուցիչը հանդես է գալիս ենթակայական ց- ցուցիչի դերում, տե՛ս հավելված III-ում:

Ծանոթություն 2. Բազմաթիվ բայեր, որոնք հայոց լեզվում ընկալվում են իբրև ներգործական սեռի (ատել, հագնել, հավանել, հիշել, սիրել, ունենալ և այլն), վրացերենում համարվում են չեզոք կամ նույնիսկ կրավորական-չեզոք:

ԱԿՏ
აქტი

Ակտը բայաձև է, որ ցույց է տալիս բայով արտահայտված գործողությանը խոսողի ներկա լինելը կամ չլինելը: Ակտը լինում է երկու տեսակի՝ տեսած կամ ներկա (ნახული) ակտ և չտեսած կամ հեռակա (უნახავი) ակտ:

Տեսած ակտ-ააშენა-կառուցեց, დახატა-նկարեց, დაწერა-գրեց, წაიქცა-տապալեց:

Չտեսած ակտ-აუშენებია-կառուցել է, დაუხატავს-նկարել է, დაუწერია-գրել է, წაქცეულა-տապալվել է:

მდინარე ადიდდა და ხიდი წაიღო.

Գետը բարձրացավ և կամուրջը տարավ:

მდინარე ადიდებულა და ხიდი წაუღია.

Գետը բարձրացել է և կամուրջը տարել:

Եթե տեսած բայաձևին ավելացնենք თურმე բառը, կստանանք չտեսած ակտի ձևը.

წერს თურმე -պարզվում է՝ գրում է:

დაწერა თურმე -պարզվում է՝ գրել է, գրեց:

Նման դեպքերում չտեսած ակտը ստանում է նկարագրական բնույթ:

Չտեսած ակտը თურმე բառով գործածվելու պատճառով կոչվում է თურმეობითი.

Իմաստային առումով ակտը համեմատելի է հայերենի անցյալ կատարյալով և վաղակատարով արտահայտված բայերի հարաբերության հետ, օրինակ՝ հյուրերը երեկ գնացին, հյուրերը երեկ գնացել են:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ
Ն Ա Ֆ Յ Օ Ն Օ

Անորոշ դերբայը բայի չխոնարհված ձևն է՝ բայանուն: Անորոշ դերբայը հոլովվում է, ինչպես գոյականը (Սորձոլո, Սորձոլմա, Սորձոլն, Սոնձոլոն, Սորձոլոտ, Սորձոլաձ) և նախադասության մեջ կատարում է շարահյուսական նույն պաշտոնը, ինչ որ գոյականը. կարող է լինել ենթակա, խնդիր (ուղիղ և անուղղակի), պարագա լրացում և այլն:

Օրինակ՝ ֆոգնոն կոտեցա մոմձեֆրդա.

Գրքի ընթերցումը հոգնեցրեց (կոտեցա-ն՝ ընթերցումը, ենթակա է):

ֆոգնոն կոտեցան ՇԷՂԴՁԱ.

Անցավ գիրք կարդալուն (կոտեցան-ը՝ կարդալուն, լրացում է): «ֆամամ ցեր գամաձղո, ղոկցարաս մոֆամդաո».

Ուտելը ինձ չկշտացրեց, լպստելը ինչ պիտի անի:

Այս նախադասության մեջ ֆամամ և ղոկցա բառերը ենթականեր են:

Անորոշ դերբայը -ՕԵՆ հոգնակերտ մասնիկով (էբ-իան) հոգնակի չի կազմում, -ն-ով (ն-արիան) հոգնակի հազվադեպ կարելի է հանդիպել, այն էլ միայն չափածո խոսքում:

Անորոշ դերբայի վերջածանցն է -ա, որը ավելանում է ներկայի կամ ապառնիի հիմքին՝ ց-ֆեր-ֆերա, ց-գրեխ-գրեխա, ց-ա-ճգրեց-ճգրեցա, գա-ց-ա-կեթեն-գակեթենա, գա-ց-ա-թձոմ-գաթձոմա և այլն:

Որոշ բայերի անորոշ դերբայի ցուցիչից (ա) առաջ հանդիպում են հետևյալ հնչյունակապակցությունները՝-ն, -ոլ,-ոմ: ցտեռց-տեռց-ն-ա, ժոցն-ժոց-ն-ա, ցոՊոցո-Պոց-ն-ա, Պցցն-Պ-ոլ-ա, ո-նցրոն-նր-ոլ-ա, ԽՊոն-ԽՊ-ոմ-ա, կրտոն-կրտ-ոմ-ա…

Ունենք նաև այլ կազմությամբ անորոշներ՝ ԴՈՂՏ-ԴՈՂ-ՈԼ-Ո, ՀՈՒԽ-ՀՈՒԽ-ՈԼ-Ո, ԿՈՅՈՒՆ-ԿՈՅ-ՈԼ-Ո, ՆՈ-ՐԾ-ՈԼ-Ո, ՆՈ-ՐՑԽՅ-ՈԼ-Ո, ՆՈԽԱՐ-ՈՒԼ-Ո, ՆՈ-ԱՐ-ՈՒԼ-Ո...

Բացի կարգերից՝ անորոշը կարող է ունենալ կերպ և կոնտակտ:

ԿԵՏԵԾԱ-ն անկատար կերպ է, ԳԱ-ԿԵՏԵԾԱ, ՇԵ-ԿԵՏԵԾԱ, ԳԱ-ԴԱ-ԿԵՏԵԾԱ- ն՝ կատարյալ:

ԳԱԿԵՏԵԾԱ-չմիջնորդավորված կոնտակտի ձև է, իսկ ԳԱԿԵՏԵ-ԾՈՆԵԾԱ-ն՝ միջնորդավորված ձև: Ուղղակի կոնտակտը այստեղ ևս -ՈՆ-ՈՎ կամ բարդ -ԵՅՈՆ-ՈՎ է կազմվում՝ ԳԱԿԵՏԵԾ-ՈՆ-ԵԾԱ, ՊԱՇԼ-ԵՅՈՆ-ԵԾԱ.

ա-ով կազմվող անորոշի հիմքը սղվող է՝ ԽԱՊՅԱ, ԽԱՊՅԱ-Մ, ԽԱՊՅԱ-Ն, ԽԱՊՅ-ՈՒՆ, ԽԱՊՅ-ՈՏ, ԽԱՊՅԱ-Ը. Հոգնակի թիվ առհասարակ չունի: Բայց երբեմն բայի հետ կապը խզում է, վերածվում գոյականի՝ կազմելով հոգնակի թիվ: Օրինակ՝ ՇԵՄՏԽՅԵՅԱ-ՇԵՄՏԽՅԵՅԵԾԸ, ՆԽԴՈՄԱ-ՆԽԴՈՄԵԾԸ, ԿՈՏԽՅԱ-ԿՈՏԽՅԵԾԸ և այլն:

Կ Ե Ր Պ
ჯერობა

Կերպը քերականական (բայական) այն կարգն է, որը ցույց է տալիս, թե բայով արտահայտված գործողությունը քանի անգամ է կատարվել:

ადგნენ (վեր կացան), დაიბანეს (լվացվեցին), აადუღეს (եռացրին), მიუბეს (կապեցին), გავიდნენ (դուրս գնացին): Այս բայաձևերը ցույց են տալիս, որ յուրաքանչյուր գործողություն կատարվել է մի քանի անգամ:

Նույնը կարելի է արտահայտել նկարագրական եղանակով.

ესტუმრება ხოლმე.

Հաճախ հյուրընկալվում է:

ხუთჯერ წაიკითხა თურმე.

Պարզվում է՝ հինգ անգամ կարդացել է:

ხოლმე (բազմապատիկ, հաճախակի) բառը գործածվելու համար կոչվում է ხოლმეობითი (բազմապատկական, հաճախական): Կերպի քերականական կարգը արտահայտվում է միայն բայի անցյալ ժամանակաձևերում:

ԲԱՅԱՆՈՒՆ
ՍահելՁՄՆ

Բայանուն կոչվում են այն բառերը, որոնք ունեն ինչպես անուն խոսքի մասերի, այնպես էլ բայերի քերականական կարգեր: Եթե բայանունը հոլովվում է և նախադասության մեջ կատարում շարահյուսական գործառույթ, ուրեմն անուն է:

Օինակ՝ մաՁալո (բարձր) ածական է, դանՁրեՁալո (ավերված) բայանուն է:

Եթե միացնենք գոյականին, երկուսն էլ կհոլովվեն միանման.

մաՁալո սահլո. (բարձր տուն)

դանՁրեՁալո սահլո (ավերված տուն)

մաՁալմա սահլմա (բարձր տունը)

դանՁրեՁալմա սահլմա (ավերված տունը)

Ծանոթություն: ժամանակակից հայերենում ածականը գոյականի հետ հոլովվելիս հոլովական վերջավորություն չի ստանում. մնում է անփոփոխ:

Ածական անունը շարահյուսորեն որոշիչ է. տրված օրինակում նա կատարում է որոշիչի դեր, նաև բայանուն է (դանՁրեՁալո սահլո):

Բայանունները կարող են միանալ (կցվել) նախաբայերին (բայածանցներին):

Բայական կարգերից այն կարող է ունենալ ուղղություն և կողմնորոշում (ՁՁեՁո և ՁՁրՁՁՁ

(დრო), սեռ (გვარი), կոնտակտ (კონტაქტი) և այլն: Օր՝. გაკეთ-ებული (պատրաստած) և გასაკეთებელი-պատրաստելու (պատ-րաստելու համար նախատեսված): Սրանք բայանուններ են, ո-րոնցից առաջինը անցյալ ժամանակաձև է, երկրորդը՝ ապառնի: Նմանապես՝ გამკეთებელი և გამკეთებინებელი - բայանուններ են, որոնցից առաջինը անմիջական (უშუალო) կոնտակտի ձև է, երկրորդը՝ միջնորդավորված (შუალობითი): Պետք է հիշել, որ բայանունները դեմքի քերականական կարգ չունեն, այդ պատ-ճառով նրանց կոչում են անդեմ բայեր:

ՄԱԿԲԱՅ
ზმნიზედა

Գործողության կամ եղելության այս կամ այն հատկանիշը ցույց տվող բառերը կոչվում են մակբայ: Մակբայը այն խոսքի մասն է, որն ունի նյութական (ինքնուրույն) իմաստ, բայց, ի տարբերություն մյուս խոսքի մասերի (գոյական, թվական, դերանուն, բայ), քերականորեն չի փոփոխվում՝ չի հոլովվում և չի խոնարհվում, այսինքն՝ չի թեքվում:

Մակբայների ամենալայն կիրառությունը բայի վրա դրվելն է. արտահայտում են գործողության հատկանիշ կամ հատկանիշի հատկանիշ՝ ե՞րբ, ինչո՞ւ, որտե՞ղ, ինչպե՞ս, ինչի՞ համար է կատարվում գործողությունը:

Ըստ իմաստի՝ մակբայները բաժանվում են հետևյալ խմբերի՝ տեղի (ადგილის), ժամանակի (დროის), ձևի (ვითარების), նպատակի (მიზნის), պատճառի (მიზეზის), չափ ու քանակի (ზომა-ოდენობის) և հերթագայության (ჯერობის):

Յուրաքանչյուր խմբի մակբայ պատասխանում է որոշակի հարցի:

1. **Տեղի (ადგილისა)՝** որտե՞ղ, որտեղի՞ց, ո՞ւր. წინ, უკან, ზევით, მაღლა, ირგვლივ, აქ, იქ, გარეთ, წინიდან, უკნიდან, მაღლიდან, გარედან, შორიდან, აქეთ, იქით, შინისკენ, ზევითკენ...
2. **Ժամանակի (დროისა)՝** ե՞րբ, ახლა, ხვალ, გუშინ, ზეგ, შემდეგ, მაშინ, გვიან…

3. **Ձևի (ցոտարեցնիս)՝** ինչպե՞ս, ժլոյեր, ելա, ուկեթ, ասե, ոսե, ուցեբ…
4. **Նպատակի (մոՖնոս)՝** ինչո՞ւ, ինչի՞ համար, ամոստոյս, մաբոստոյս, ոմոստոյս…
5. **Պատճառի (մոՖեՖոս)՝** ի՞նչ նպատակով, ինչո՞ւ, ինչի՞ համար, ամոտոմ, մաբոտոմ, ոմոտոմ…
6. **Չափ ու քանակի** (Ֆոմա-ոդենոմոս) և հերթագայության (չերոմոս)՝ որքա՞ն, քանի՞ անգամ, ի՞նչ չափով ամդենադ, մաբդենադ, ոմդենադ, մետադ, նաչլեբ, որչեր, սամչեր, ատչեր, երտոորադ, սուլ, մտլադ, սրուլոադ, մտլոանադ…

Եթե հարցական մակբայներին ավելացնենք -ց մասնիկը, կստանանք հարաբերական մակբայներ, որոնք գործածվում են բարդ նախադասության անդամները կապակցելու համար. նադաց, նաոդանաց, նաոտչենաց, ռամդենադաց, ռամդենչերաց և այլն:

Մակբայը, որպես կանոն, լրացնում է բային, իսկ հայերենում մակբայը կարող է հանդես գալ նաև այլ խոսքի մասերի հետ, այսինքն՝ որոշ մակբայներ կարող են դրվել գոյականի, ածականի, մակ-բայների հետ, թեև գոյականի հետ գործածվելիս հաճախ համարվում են ածական:

Օրինակ՝ մերցեալո եանե Ֆեոոոտ ասրոալդեբա, եանե ջեոոոտ ՀամոՀա.

Ծիծեռնակը մե՛րթ վեր է ճախրում, մե՛րթ վայր է իջնում:

Ֆեոոոտ (վեր) մակբայը լրացնում է ասրոալդեբա բային, իսկ ջեոոոտ (վայր) մակբայը՝ ՀամոՀա բային, և երկու մակբայներն էլ հանդես են գալիս որպես տեղի պարագա:

Դեդա երտոգուլադ ուեբոդա տանոն Ֆեոոոլեբն.

Մայրը հավատարմորեն խնամում էր իր զավակներին:

ერთგულად (հավատարմորեն) մակբայը վերաբերում է უვლოდა (խնամում) բային և հանդես է գալիս իբրև ձևի պարագա:

არამი ძალიან მხიარული კაცია.

Արամը շատ ուրախ մարդ է:

ძალიან (շատ) մակբայը դրված է მხიარული (ուրախ) ածականի վրա:

ციური სხეულები ძალიან სწრაფად მოძრაობენ.

Երկնային մարմինները շատ արագ են շարժվում.

ძალიან (շատ) մակբայը դրված է სწრაფად (արագ) մակբայի վրա:

Եթե հայոց լեզվում բազում ածականներ առանց ձևափոխության կարող են գործածվել որպես մակբայ, ապա վրացերենում ածականը անպայման ձևափոխվում է: Օրինակ՝ հայերենում լավ ածականը (լավ աղջիկ, լավ տղա, լավ արձան, լավ շենք) կարող է առանց ձևափոխվելու բնութագրել նաև գործողություն (լավ երգում է, լավ սովորում է, լավ նկարում է, լավ խաղում է), մինչդեռ վրացերենում այդպես չէ. առարկայի հատկանիշը ածականը ցույց է տալիս անփոփոխ (კარგი გოგონა, კარგი ბიჭი, კარგი ძეგლი, კარგი შენობა), բայց մակբայաբար գործածվելիս, հատկապես երբ բայը խոնարհվում է, անպայման ենթարկվում է ձևափոխության՝ ստանալով պարագայական հոլովի վերջավորություն՝ -ად (კარგ-ად მღერის, კარგ-ად სწავლობს, კარგ-ად ხატავს, კარგ-ად თამაშობს):

Այսպիսով՝ վրացերենում շատ են այն ածականները, որոնք ունեն մակբայական ձևեր, մինչդեռ հայերենում այդ ածականները գոյականների հետ գործածվելիս փոփոխության չեն ենթարկվում, եթե կատարում են ձևի պարագայի պաշտոն՝ լավ

մարդ է (კარგი კაცია), լավ մարդ (კარგი კაცი), լավ նվագում է (კარგად ასრულებს), հիվանդն արդեն լավ է (ავადმყოფი უკვე კარგად არის) և այլն: Այս կարգի ածականների թվին են պատկանում՝ ամուր, աղոտ, բարձր, գեղեցիկ, դառն, դժվար, թանկ, թեթև, ծանր, կոպիտ, մաքուր, սև, սպիտակ, կարմիր, վատ, տխուր, ուրախ, քաղցր, նաև՝ անաղմուկ (უხმაუროდ), անմիս (უხორცოდ), անձայն (უხმოდ), անհարմար (უხერხულად), առատ (უხვად), անտեսանելի (უჩინრად) և այլն:

Առհասարակ վրացերենում մակբայները, լեզվի պատմական զարգացման հետևանքով առաջանալուց բացի, կազմվում են նաև գոյականներից, ածականներից և դերանուններից.

1. Օգտագործելով տրական հոլովի -ն վերջավորությունը՝ կարող ենք ստեղծել տեղ և ժամանակ ցույց տվող բազմաթիվ մակբայներ. դոլա-դոլա-ն, դღე-դღე-ն, საღამო-საღამო-ն, წელი-წელ-ն, ახლო-ახლო-ն, შორი-შორ-ն.
2. Ժամանակ և ձև ցույց տվող որոշ մակբայներ կարող ենք ձևավորել նաև գործիական հոլովի -ით վերջավորության կիրառումով՝ դոլա-դոլ-ით, դღე-դღ-ით, საღამო-საღამო-თი, ღამე-ღამ-ით, წელი-წლ-ით, დამატება-დამატებ-ით, შემთხვევა-შემთხვევით և այլն:
3. Ածականներից և թվականներից մակբայներ կարող ենք կազմել՝ օգտվելով պարագայական հոլովի -ად վերջավորությունից: კარგ-ი-კარგ-ად, ლამაზ-ი-ლამაზ-ად, დინჯ-ი-დინჯ-ად, ცუდ-ი-ცუდ-ად, ერთ-ი-ერთ-ად, პირველ-ი-პირველ-ად, ჩუმ-ი-ჩუმ-ად և այլն:
4. Մի քանի մակբայ հնարավոր է ստեղծել -ივ վերջածանցի կիրառումով՝ მარცხენა-მარცხნ-ივ, მარჯვენა-მარჯვნ-ივ:

ՀԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԹԱՆԴԵԾՈՒԼՈ

Հետադրություններն անփոփոխ օժանդակ բառեր են կամ հնչյունակապակցություններ, որոնք կցվում են այս կամ այն հոլովաձևին և ցույց են տալիս առարկայի դիրք (թե որտեղ է գտնվում առարկան), ուղղվածություն, անձի կամ առարկայի առկայություն, անձի կամ առարկայի հարաբերություն և այլն: Վրացերենի հետադրությունները հա-մապատասխանում են հայոց լեզվի հետադիր (վերջահար) կապերին: Օր՝. վրացերենի -ՋԵ-ին համապատասխանում է հայերենի վրա-ն. ՎՈՃՆՈ ԴԵՎՆ ՄԱԳՈԴԱՋԵ-գիրքը դրված է սեղանին կամ սեղանի վրա. տարբերություն գրեթե չկա. միակը այն է, որ հայերենում վերջահար կապերը գրվում են բառերից անջատ՝ առանձին, իսկ վրացերենում՝ և՛ անջատ, և՛ միասին:

Վրացերենում առավել գործածական հետադրություններից են՝

-ՀԵՆ-դեպի. ՍԱԽԼՈՍՀԵՆ-դեպի տուն. ՄՈՎԴՈՎԱՐ ՍԱԽԼՈՍՀԵՆ-գնում եմ դեպի տուն:

-ԹՎՈՍ-համար. ՍԱԽԼՈՍԹՎՈՍ-տան համար. ՎՈՅՈԴԵ ՍԱԽԼՈՍԹՎՈՍ-գնեցի տան համար:

-ԳԱՆ-ից. ԱՄԽԱՆԱԳՈՍԳԱՆ-ընկերոջից. ՎՈՃՆՈ ՄՈՎՈՂԵ ԱՄԽԱՆԱԳՈՍԳԱՆ-գիրքն ստացա ընկերոջից: ԽՈՍԳԱՆ-փայտից. ԱԳՈԴԱ ԳԱՀԵԹԵԾՈՒԼՈԱ ԽՈՍԳԱՆ-սեղանը պատրաստված է փայտից:

-ՋԵ-վրա. ՄԱԳՈԴԱՋԵ-սեղանի վրա. ԾԱՎՇՎՈ ՄԱԳՈԴԱՋԵ ԱՎՈԴԱ-երեխան բարձրացավ սեղանի վրա:

-ში-ում (մեջ). Სკოლაში-դպրոցում. ძმა სწავლობს სკოლაში-եղբայրը սովորում է դպրոցում:

-თან-հետ (նաև՝ մոտ). ძმასთან-եղբոր հետ. ძმასთან ერთად წავიდა თეატრში-եղբոր հետ գնաց թատրոն: სკოლასთან-դպրոցի մոտ. მოწაფე დგას სკოლასთან-աշակերտը կանգնած է դպրոցի մոտ:

ვით-նման (պես). ძმასავით-եղբոր նման. მიყვარს ძმასავით-սիրում եմ եղբոր նման:

ურთ-հետ (հանդերձ). ოჯახითურთ-ընտանիքի հետ. სტუმრად მივიდა ოჯახითურთ-հյուր գնաց ընտանիքի հետ (ընտանյոք հանդերձ):

მდის (մդე)-մինչև. სახლამდის (սահլամդե) մինչև տուն. სკოლიდან სახლამდის ერთი კილომეტრია. Դպրոցից մինչև տուն մեկ կմ է:

გამო-պատճառով, հետևանքով. იმის გამო-նրա պատճառով. წვიმის გამო-անձրևի պատճառով, გვალვის გამო ცუდი მოსავალია-երաշտի պատճառով վատ բերք է:

მიერ-կողմից. მუშების მიერ-բանվորների կողմից. აშენებულია მუშების მიერ-կառուցված է բանվորների կողմից:

მიმართ-հանդեպ (նկատմամբ). ჩვენს მიმართ-մեր հանդեպ. ჩვენს მიმართ მოწაფეები მუდამ თავაზიანი იყვნენ-մեր հանդեպ աշակերտները միշտ բարեկիրթ էին:

შორის-մեջ, միջև. ჩვენს შორის - մեր միջև. ჩვენს შორის კარგი ურთიერთო-ბაა-մեր միջև լավ հարաբերություններ են: ის სტუდენტთა შორის გამ-ოირ-ჩევა კარგი ყოფაქცევით-ուսանողների մեջ նա առանձնանում է լավ վարք ու բարքով:

შუა-արանքում (միջև). ორ ცეცხლ შუაა-նա երկու կրակի արանքում է:

გარდა-բացի. იმის გარდა-նրանից բացի. იმის გარდა ყველა ხუთოსანია-նրանից բացի՝ բոլորը գերազանցիկ են:

Վրաց լեզվում հոլովները պահանջում են որոշակի հաստատուն հետադրություններ: Օրինակ՝

տրական հոլովը պահանջում է հետևյալ հետադրությունները՝ -ցոտ, -თან,-ზე,-ში,-შუა,-შორის

սեռականը՝ მიერ, მიმართ, გარდა, -თვის, -კენ, -გან,

գործիականը՝ -ურთ, -გან,

պարագայականը՝ -მდის (-მდე):

Որոշ հետադրություններ ունեն մի քանի իմաստ:

Օրինակ՝ սեռական հոլովի -გან հետադրությունը արտահայտում է գործողություն (ძმისგან მიღებული ბარათი-եղբորից ստացած նամակ), նյութ (ხისგან დამზადებული მერხი-փայտից պատրաստած նստարան), պատճառ (სიცხისაგან გადამწვარი ბალახი-երաշտից այրված խոտ):

Հետադրությունները հավելվում են տրական, սեռական, գործիական և պարագայական հոլովներին:

Հետադրություններից մի քանիսը գրվում են անվան հետ միասին, որոշ հետադրություններ էլ գրվում են անջատ: Համապատասխանաբար, հետադրությունները վրացերենում լինում են երկու տեսակի՝ անջատ և կցական:

ա) Անջատ գրվում են հետևյալ կապերը՝

შორის, შუა, მიერ, გამო, გარდა, მიმართ, შესახებ.

բ) Միասին գրվում են հետևյալ կապերը՝ -ցոտ, -თან, -ზე, -ში, -თვის, -გან, -კენ, -დან, -მდე (այս հետադրությունները միավանկ են և կցական):

ՇԱՂԿԱՊ
კავშირი

Համադաս բառեր, շարահյուսական տարբեր միավորներ, բարդ նախադասության տարբեր բաղադրիչներ, խոսքի այլ տարբեր իրար կա-պակցող սպասարկու բառերը համարվում են շաղկապներ:

Շաղկապները լինում են համադասական (մաերտեՁելո-շաղկապող, կապող) և ստորադասական (մաքՁեմքեՁարեՁելո):

Համադասական (մաերտեՁելո) շաղկապները կապակցում են նախադասության համադաս անդամները կամ բարդ նախադասության մեջ համազոր նախադասությունները. դրանցից են՝ դա, թե, մաՁրամ, ԽՈԼՈ, ան, անՁ, ելե ոՁո (ე. ი.), ԽԱՆ (ԽԱՆ-ԽԱՆ), ՁՈՆՔ (ՁՈՆՔ-ՁՈՆՔ), թունք (թունք-թունք), արամեք (կո արա-արամեք) և այլն:

Գործածվում են համադասական շաղկապների հետևյալ ենթատեսակները.

1.**Միավորիչ, բաղհյուսական-մաχՁՁեՁելո՝** դա, թե, արՁ արՁ...

Օրինակ՝ դոքոր դա Պատարա մԽՈԱՐՈՒԼՈՄՔԱ ՋԵՈՄՋԵ. մոՁՁաՁեՁեՁեՁ դա ՊեքաՁոՁեՁեՁ ՁՁավոքնեՁ մՈՒՋԵՈՒՄՇՈ. արՁ քոՁԼաՍ դա արՁ ՍաՁԼամոՍ թոՁվԼո ար ՇԵՁՁՎԵՈՒՊՈԼԱ.

2. **Բաժանական կամ տրոհական**.

բաժանման՝ տրոհման-մաՁաԼՔեՁեՁելոան (անքա), թե, ՁՈՆՔ, թունք, ԽԱՆ-ԽԱՆ...

Օրինակ՝ քեՁա մոՁոՁեՍ ան (անքա) մամա.

Մայրը գա կամ հայրը:

ქართული ენის სახელმძღვანელო მომეცი, თუნდ დაწყებითის.

Վրաց լեզվի դասագիրք տուր, թեկուզ՝ տարրական:

გინდ წავიდეს, გინდ დარჩეს.

Ուզում է՝ գնա, ուզում է՝ մնա:

ხან ადრე მოდის, ხან გვიან.

Կա՛մ շուտ է գալիս, կա՛մ՝ ուշ:

3. Ներհակական կամ հակադրական- մաՀՈՐՈՍՀՈՐԵԲԵԼ: ხოლო, მაგრამ, კი, თორემ, არამედ.

დილას სკოლაში მივდივარ, ხოლო საღამოს გაკვეთილებს ვსწავლობ.

Առավոտյան դպրոց եմ գնում, իսկ երեկոյան դասերս եմ սովորում:

თეატრში მინდოდა წასვლა, მაგრამ დედამ არ გამიშვა. Թատրոն էի ուզում գնալ, բայց մայրս թույլ չտվեց:

ჩემი და მეათე კლასში სწავლობს, ძმა კი- უნივერსიტეტის სომხური ფილოლოგიის ფაკულტეტის მეორე კურსზე.

Իմ քույրը տասներորդ դասարանում է սովորում, իսկ եղբայրս՝ համալսարանի հայ բանասիրության ֆակուլտետի երկրորդ կուրսում:

Նմանական, մաՀՈՐՈՍՀՈՐԵԲԵԼ: ანუ, ესე იგი (կամ, ուրեմն, այսինքն).

Օրինակ՝ მოწაფე ანუ მოსწავლე.

Աշակերտ կամ ուսանող:

დადგა იანვარი, ესე იგი ნამდილი ზამთარი.

Եկավ հունվարը, այսինքն՝ իսկական ձմեռը:

Ծանոթություն: Հայերենում կամ-ը համարվում է տրոհական-բաժանական: Ուրեմն-ը ստորադասական շաղկապի մակաբերական (հետևանքի) ենթատեսակ, իսկ այսինքն-ը՝ ստորադասական շաղկապի բացահայտման ենթատեսակ (հայ լեզվաբաններից ոմանք թե՛ ուրեմն-ը և թե՛ այսինքն-ը նույնպես համարում եմ համադասական), մինչդեռ վրացերենում դրանք համադասական շաղկապի նույնական ենթատեսակին պատկանող շաղկապներ են:

Ստորադասական շաղկապները երկրորդական նախադասությունը կապում են գլխավորին. դրանք են՝ հոմ, հոդեսաց (հոցա), թէ արա, սանամ, ցոդրէ, սադաց, հոգորէց կո, հադգանաց, ցոնաոդան, ոմոտոմ հոմ, հատա, հաց և այլն:

Ըստ կապակցության լինում են.

1. **ժամանակի-դրոոնս-** սանամ, հոդեսաց (հոցա), հոգորէց կո, ցոդրէ, թէ արա..

Օրինակ՝ մդոնարէ ադոդեբուլո ոյնեբա, ցոդրէ դոդո ցվոմեբոա, հոգորէց կո գադաոღեբს, մդոնարէց դաոკლեբს.

Պետրեմ თავს არ მიხედა, սանամ մտլադ արդ դաუძლურდა.

գամոցդեբո հաաბარა թէ արա, մաშոնցվ սոფელშو წავიდა. Քննությունները վերջացնելուն պես, իսկույն գյուղ գնաց:

2. **Պատճառի և հիմունքի**- մոზეზոնս-հադգանաց (հադգան), ցոնաոդան, հաց, ոմոտոմ հոմ.

Օրինակ՝ თქვენ ցոնաոդան ասէ գსურთ, մէ սաწոնաաღმდეგო արա մაქვს հա.

Քանի որ Դուք այդպես եք ցանկանում, ես հակադրվելու ոչինչ չունեմ:

3. **Նպատակի- մոზნոնս-** հատա, ոմոնտոցոն, հոմ

Օրինակ՝ ბევრს ვმეცადინეობ, հատա ფრიადոსանո գავხდე.

դոլաս ադրէ ვდგები, հոմ ლექციაზე არ დამაგვიანდეს.

4. Ჯიჯման-დათმობისა- თუმცა, გინდაც, თუნდაც..

Օրինակ՝ მეტოქის ჯარმა თანდათან იწყო უკან დახევა, თუმცა სროლას არ აკლებდა.

Հակառակորդի զորքը սկսեց հետզհետե նահանջել, թեև կրակը չէր դադարում:

5. Տեղի- ადგილისა- სადაც, საიდანაც, საითაც, საითკენაც...

Օրինակ՝ სადაც ჭალა თავდებოდა, ფშაც იქ ერთოდა მდინარეში.

ՄԱՍՆԻԿՆԵՐ
ნაწილაკები

Մասնիկ համարվում է անկախ իմաստ չունեցող հնչյունը (ց), հնչյունախումբը (ոդը) կամ բառը (მხოლოდ), որը միանում է նախադասության անդամին և իմաստի առումով նրան տալիս է այլ երանգ: Մասնիկները կարող են միանալ գրեթե խոսքի բոլոր մասերին՝ գոյականին (ამხანაგმა-ც), ածականին (წითელი-ც და შავი-ც), թվականին (ათი-ოდე კაცი), բային (თურ-მე მოსულა), մակբային (დღესა-ც კარგი ამინდია) և հենց իրեն՝ մասնիկին (არ-ც, ვერ-ც), մասնիկավոր բառին կարող է ավելանալ ևս մեկ մասնիկ՝ (სამი-ოდე-ც): Մասնիկներն ունեն բավականին լայն կիրառություն:

Մասնիկները կարող են դրվել բառից առաջ կամ հետո կամ էլ կարող են կցվել համապատասխան բառին: Բառին կարող են կցվել հետևյալ մասնիկները՝ -მე, -ვე, -ოდე, -ც, -ც, -კი:

Ըստ իմաստի՝ մասնիկները կարող են լինել՝ հարցական, ժխտական, անորոշ, մոտավոր, սաստկական, ուժեղացնող, ըղձական, զգացական, բացականչական, հաստատական:

1. **Հարցական - კითხვითი-** ა?, თუ?, ნუთუ?, განა?, ხომ? ხორცი ხომ მოიტანე ბაზრიდან?
2. **Ժխտական - უარყოფითი-** უკუთქმითი:არ, ვერ, ნუ, როდი, არა, აღარ, ნუღარ, ვეღარ, არც, ვერც, აღარც, ვეღარც, როდი... (ვერ մասնիկը հիմնականում միանում է բային):

Ծանոթություն: Նշված մասնիկներից առաջին երեքը՝ ար, ցեր, ճՅ, ունեն իմաստային նրբերանգներ: Դրանց իմացությունը կարևոր է:

ար մասնիկը ցույց է տալիս գործողության կատարման ժխտում, երբ գործողը՝ անձը, չի ուզում կատարել.

ար ՃՅՅեդո- (չուզեցի) չգնացի, ար մոՅՅոդա- (չուզեց) չեկավ, ար ՇՅՅասրՅՅլՅՅ- (չուզեցի) չկատարեցի:

Գործողությունները չեն կատարվել, որովհետև իրականացնողները պարզապես չեն ցանկացել:

ցեր մասնիկը նույնպես գործողության ժխտում է ցույց տալիս, բայց կատարողը ոչ թե չի ցանկանում կատարել, այլ ինչ-ինչ պատճառով չի կարողացել կամ չի կարողանում. ցեր գՅՅՅՅՅՅ- չկարողացա կատարել, ցեր ՃՅՅեդո-չկարողացա գնալ. ցեր մոՅՅոդա-չկարողացավ գալ:

ար և ցեր մասնիկների գործածության ժամանակ բայաձևը մնում է անփոփոխ. ար մոՅՅալ (չեմ գա), ար դՅՅՅՅեր (չեմ գրի), ցեր մոՅՅալ (չեմ կարող գալ), ցեր դՅՅՅՅեր (չեմ կարող գրել):

ար մասնիկը նաև գործողությունն արգելող իմաստ ունի.

ար ՃՅՅՅՅալ (չես գնա), ար մոՅՅՅՅալ (չե՛ս գա), ար ՃՅՅՅՅեդ! (չգնաս), ար մոՅՅՅՅեդ! (չգա՛ս):

ճՅ մասնիկը նույնպես գործողությունն արգելող իմաստ ունի, բայց մեղմ, գրեթե խնդրանքով.

ճՅ դՅՅՅՅՅՅ

არ უთხრა! Չե՛ս ասի (կտրուկ, սպառնալից):
არ იყიდო! Չե՛ս գնի (կտրուկ, սպառնալից):
ნუ იტყვი! Մի՛ ասա (լավ կլինի՝ չասես):

Նախադասություններ არ, ვერ, ნუ ժխտական մասնիկներով.
მე ვერ გავიგე ეს თემა, გთხოვ(თ), კიდევ ერთხელ ამიხსნათ.
Ես չհասկացա այս թեման, խնդրում եմ, ևս մեկ անգամ բացատրեք:
ტელეფონი ცუდად მუშაობს, არაფერი არ ისმის.
Հեռախոսը վատ է աշխատում, ոչինչ չի լսվում:
ბოდიში, მე ალბათ, გასაგებად ვერ ვლაპარაკობ, და თქვენ ვერ გამიგეთ.
Ներեցե՛ք, ես հավանաբար պարզ չեմ խոսում, և դուք չհասկացաք (չկարողացաք հասկանալ):
არ მესმის, რატომ იცინით?
Չեմ հասկանում՝ ինչո՞ւ եք ծիծաղում:
მან კარგად ვერ გაიგო ნათქვამი.
Նա լավ չհասկացավ ասվածը:
-შენ რა, არ მოხვალ?
Դու, ինչ է, չե՞ս գա:
-ვერა, ვერ მოვალ.
Ո՛չ, չեմ կարող գալ:
-თქვენი ნებაა, არ გინდათ, ნუ გინდათ!
Ձեր կամքն է, չեք ուզում, մի՛ ուզեք:

3. **Բացականչական- განცვიფრების:** ნუთუ, რა, არ, აკი
4. **Անորոշ – განუსაზღვრელობითი** -მე, -ღა, -ღაცა. այս մասնիկները հավելվում են հարցում արտահայտող բառերին (դերանուններին և մակբայներին), զրկում նրանց հարցական իմաստից և դարձնում անորոշ:

Օրինակ՝ ვინ?, ვინ-მე, რა? რა-მე, რომელი? რომელი-მე, სად? სად-მე, ვინ-ღა, რაღა, სად-ღა, რა-ღაც(ა), სად-ღაც(ა)...

5. **Հարաբերական…միմարթեթիթ** -ც(ა), (ვინც, სადაც...)

ვინც მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია.

6. **Սաստկական- գաժլոյրեթիթ** -ცა, კი, კიდეც, უკვე, მაინც...
7. **Հաստատական- միգեթիթ** -ჰო, კი, დიახ, არა, ვერა...
8. **Ուղղակի-սիտկյա- սիտկյոթիթ** -მეთქი (მე ვთქვი), თქო (მან თქვა), -ო.

თქო (თქვა) ցույց է տալիս, որ առաջին դեմքի ասածը երկրորդ դեմքը պետք է հաղորդի երրորդ դեմքին, երրորդ անձին՝ როგორც გითხარი, ისე მოიქეცი-თქო.

-ო-ն՝ նա ասաց, ցույց է տալիս, որ խոսքը պատկանում է երրորդ դեմքին, հաղորդվում է երրորդ դեմքի ասածը.

- უჰ, რა ვნახეთ, რა ვნახეთ**ო**!- წამოსთქვეს ყვავილებმა.

9. **Մոտավոր-միախլոյեթիթ-** ოდე: ათიოდე:

ათიოდე სტუდენტი იყო ლექციაზე.

ასიდან სამიოდე სტუდენტმა ვერ ჩააბარა გამოცდა.

10. **Եղանակավորող-միոդալոթիթ**-აბა, აი, ბარემ, დაე, ეგებ, ეგების, ვაითუ, ერთი, თითქმის, თითქოს, თურმე, იქნებ, იქნება, მოდი, ნეტავი, უნდა, ხოლმე և այլն:

Մասնիկների ճնշող մեծամասնությունը ծառայում է ցուցում, հրահանգ (მითითება), իղձ (ნატვრა), հնարավորություն (შესაძლებლობა), պարտավորություն (ვალდებულება), դրդում, գրգռում (წაქეზება), հարկադրում (იძულება) արտահայտելուն:

Օրինակ՝ აბა: აბა, თქვენ იცით, ბიჭებო!

აი: აი ჩემი სკოლა. აი შენი წიგნი.

ბარემ: ბარემ ესეც გააკეთე.

დაე: დაე წავიდნენ!

ეგების: ზოოპარკში წავიდეთ, ეგების ირემი ვნახოთ.

ერთი: ერთი ეს გამაგებინე.
ვაითუ: ვაითუ ჩემპიონს არასაკადრისად შეხვდნენ.
თითქმის: გასტროლებმა თითქმის ერთი კვირა გასტანა.
თითქოს: თითქოს საღამო იყო, სტუმრები რომ წავიდნენ.
თურმე: თურმე დიდი მეცნიერი ყოფილა ჩვენი სტუმარი.
იქნებ (იქნება): იქნებ მე წავიდე. იქნება გააკეთა.
კინაღამ: სიხარული(ით)საგან კინაღამ გული გაუსკდა.
ნეტავი: ნეტავი მალე მოვიდოდეს გაზაფხული.
უნდა: უნდა წავიდეთ თეატრში. უნდა გავაკეთო.
უკვე: უკვე საჭმელი მზად არის.
ხოლმე: სევანში ისვენებს ხოლმე.

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ
ШОРОНДЕБУЛО

Ձայնարկություն կոչվում են այն հնչյունները, հնչյունախմբերը կամ բառերը, որոնք ունեն ավարտուն, վերջավորված իմաստ և արտահայտում են զգացական ու կամային վերաբերմունք:

ոՀ, հա մՇՁենՀՀրհա! ոՀ- ն արտահայտում է հիացմունք, բայց կարող է արտահայտել նաև դժգոհություն. ոՀ, ՀՁ ար ՇՀՀՀժՀՁՁՁ, ար! Եվ, այսպես, միևնույն ձայնարկությունը, պայմանավորված խոսքի իմաստով և հատկապես հնչերանգով, կարող է արտահայտել տարբեր զգացմունքներ՝ ուրախություն, վիշտ, կարոտ, զարմանք, ափսոսանք, բողոք, զայրույթ, արհամարհանք և այլն: Վրացերենում ևս ձայնարկությունները նախադասության անդամ չեն դառնում:

Առավել գործածական են հետևյալ ձայնարկությունները.

1. **Ուրախության, հիացմունքի - ՍՀՀարՄՄՀՀ - ՀՀՄՄՁՁՁՁՁՁ** - ոՀ! ՁՀՇ! ՄՀ!
2. **Հավանության - ՀՀՄՄՁՁՁՁ** - ՁՁՇ! ՄՀՀՀՀ!
3. **Թախծի, ցավակցական - ՀՀՄՄՁՁարՁՁՁՁ** - ՁՁՀ! ՁՁՀՀՁ! ՄՀ! ՄՀՀՁ! ՀՀ!
4. **Զզվանքի - ՁՀՁՁՀՀՁ** - ՀՀ! ՀՀՄ! ՄՀ! ՀՀՄՄՄՄ!
5. **Զարմանքի - ՁՁՀՀՀՀՁՁՁՁ** - ՁՀՁՁՀՀ! ՀՀՀՀՁ! ՁՁ!
6. **Կոչական - ՀՀՄՄՁՁՁՁ** - ՁՁՁ! ՁՁ! ՀՀ! ՀՀՀ! ՁՁՄ!
7. **Ըղձական - ՁՁՄՄՀՀՁ** -ՁՁ! ՁՁ! ՀՀ! ՀՀ!
8. **Կարեկցանքի - ՍՀՁՁՁՁՁՁՁՁ** - ՀՀ! ՁՁՀ! ՁՁՁ! ՁՀՀՁՁ! ՀՀՀ!
9. **Սաստկական - ՁՁՀՀՁՁՁՁ** - ՁՁ! ՀՀ!

Կետադրության մասին. եթե ձայնարկությունը գործածվում է առանձին (ՃԾ! ՅՃՇ! ՏՂ!), ապա ձայնարկությունից հետո դրվում է բացականչական նշան՝ (!), իսկ եթե ձայնարկությունը դրված է նախադասության սկզբում (ԿՈՒՂ, ՀԱՐՁԱԴ ԴԱՁՈՒՑԵՐՈՒ!), նրանից հետո դրվում է ստորակետ, իսկ բացականչական նշանը դրվում է նախադասության վերջում:

Ձայնարկությունները, ինչպես հայերենում, այնպես էլ վրացերենում, կարող են կազմված լինել մեկ կամ մեկից ավելի հնչյուններից:

Ձայնարկություններին շատ մոտ են նմանաձայնությունները, դրանք թռչունների, սողունների, կենդանիների, անշունչ առարկաների, բնության և ֆիզիկական երևույթների ձայներն են:

Հավելված I

Բայեր, որոնց հետ գործածվող ենթակաները դրվում են պատմողական (մոտեռոբոտ) հոլովով: Ցմեղեր, որոնցանց ներքևում հիմարեցա մոտեռոբոտ ցրուեցի ֆորմոտ.

Հայերեն տրվում է բայի ուղիղ ձևը:

ներկա	ապառնի	անցյալ	սկզբնաձև	անորոշ դերբայ
ագեղեն	ագեղեն	ագեռ	[ա]գեղեն	կառուցել
ագրոտեղեն	մոագրոտեղեն	մոագրոտա	[մո]գրոտեղեն	կուտակել
ագրժելեղեն	գաագրժելեղեն	գաագրժելա	[գա]գրժելեղեն	շարունակել
ադեռոն	գաադեռոն	գաադեռ	[գա]դեռոն	հալչել
ատեղեն	աատեղեն	աատեռ	[ա]տեղեն	լցնել
ատոտեղեն	մոատոտեղեն	մոատոտա	[մո]տոտեղեն	տեղադրել
ակեռեն	գաակեռեն	գաակեռա	[գա]կեռեն	անել
ալամաշեն	գաալամաշեն	գաալամաշա	[գա]լամաշեն	գեղեցկանալ
ամատեն	դաամատեն	դաամատա	[դա]մատեն	ավելացնել
ամեռն	ոտեղեն	տեղա	տեղամ	ասել
ամշադեն	մոամշադեն	մոամշադա	[մո]մշադեն	պատրաստել
ամոկլեն	դաամոկլեն	դաամոկլա	[դա]մոկլեն	կարճացնել
ամեղարեն	դաամեղարեն	դաամեղարա	[դա]մեղարեն	հաստատել
անեռեն	դաանեռեն	դաանեռ	[դա]նեռեն	վառել
ապիրեն	դաապիրեն	դաապիրա	[դա]պիրեն	մտադրվել
ասվենեն	դաասվենեն	դաասվենա	[դա]ասվենեն	հանգստանալ
ասվեղեն	ասվեղեն	ասվեղա	սվեղեն	սովորել

ასხამს	დაასხამს	დაასხა	[და]სხმა	լցնել, թափել
ატარებს	გაატარებს	გაატარა	[გა]ტარება	անցկացնել
აფარებს	დააფარებს	დააფარა	[და]ფარება	ծածկել
აქრობს	ჩააქრობს	ჩააქრო	[ჩა]ქრობა	հանգցնել
აქცევს	წააქცევს	წააქცია	[წა]ქცევა	տապալել
აღებს	გააღებს	გააღო	[გა]ღება	բացել
აღვიძებს	გააღვიძებს	გააღვიძა	[გა]ღვიძება	արթնացնել
აშენებს	ააშენებს	ააშენა	[ა]შენება	կառուցել
აჩვენებს	ააჩვენებს	აჩვენა	ჩვენება	ցույց տալ
აწვეთებს	ჩააწვეთებს	ჩააწვეთა	[ჩა]წვეთება	կաթեցնել
აცხელებს	გააცხელებს	გააცხელა	[გა]ცხელება	տաքացնել
აცხობს	გამოაცხობს	გამოაცხო	[გამო]ცხობა	թխել
აძინებს	დააძინებს	დააძინა	[და]ძინება	քնել/քնեցնել
აძლევს	მისცემს	მისცა	მიცემა	տալ
აწყობს	დააწყობს	დააწყო	[და]წყობა	դասավորել
აწერს	დააწერს	დააწერა	[და]წერა	գրել
აჭერს	დააჭერს	დააჭირა	[და]ჭერა	սեղմել/բռնել
ახერხებს	მოახერხებს	მოახერხა	[მო]ხერხება	հաջողեցնել
აბანავებს	აბანავებს	აბანავა	ბანაობა	լողացնել
ბობოქრობს	იბობოქრებს	იბობოქრა	ბობოქრობა	փոթորկել
გამოხატავს	გამოხატავს	გამოხატა	გამოხატვა	արտահայտել
დგამს	დადგამს	დადგა	[და]დგმა	բեմադրել
ეუბნება	ეტყვის	უთხრა	თქმა	ասել
ვარჯიშობს	ივარჯიშებს	ივარჯიშა	ვარჯიში	մարզվել
ვაჭრობს	ივაჭრებს	ივაჭრა	ვაჭრობა	առևտուր անել
ვახშმობს	ივახშმებს	ივახშმა	ვახშმობა	ընթրել
ზარმაცობს	იზარმაცებს	იზარმაცა	ზარმაცობა	ծուլանալ
ზრუნავს	იზრუნებს	იზრუნა	ზრუნვა	հոգալ
თამაშობს	ითამაშებს	ითამაშა	თამაში	խաղ, խաղալ
თევზაობს	ითევზავებს	ითევზავა	თევზაობა	ձկնորսություն
თლის	გათლის	გათალა	[გა]თლა	կլպել
თოვს	ითოვებს	ითოვა	თოვა	ձյունել
იგებს	გაიგებს	გაიგო	[გა]გება	հասկանալ

იგონებს	მოიგონებს	მოიგონა	[მო]გონება	ჰიპნოზირებელ
იტანს	აიტანს	აიტანა	[ა]ტანა	ეფექტიანობა
იღებს	აიღებს	აიღო	[ა]ღება	ფერადოვნებელ
იცინის	იცინებს	იცინა	სიცილი	ბებერ
იცის	ეცოდინება	იცოდა	ცოდნა	ფიზიკოსობა
კარგავს	დაკარგავს	დაკარგა	[და]კარგვა	ფიზიკოსობა
კერავს	შეკერავს	შეკერა	[შე]კერვა	ფიზიკოსობა
კვეთს	გადაკვეთს	გადაკვეთა	[გადა]კვეთა	ფიზიკოსობა
კითხულობს	წაიკითხავს	წაიკითხა	კითხვა	ფიზიკოსობა
კრეფს	დაკრეფს	დაკრიფა	[და]კრეფა	ფიზიკოსობა
კურნავს	განკურნავს	განკურნა	[გან]კურნვა	ფიზიკოსობა
ლაპარაკობს	ილაპარაკებს	ილაპარაკა	ლაპარაკი	ფიზიკოსობა
მართავს	გამართავს	გამართა	[გა]მართვა	ფიზიკოსობა
მგზავრობს	იმგზავრებს	იმგზავრა	მგზავრობა	ფიზიკოსობა
მეცადინეობს	იმეცადინებს	იმეცადინა	მეცადინეობა	ფიზიკოსობა
მიირთმევს	მიირთმევს	მიირთვა	მირთმევა	ფიზიკოსობა
მღერის	იმღერებს	იმღერა	მღერა	ფიზიკოსობა
მუშაობს	იმუშავებს	იმუშავა	მუშაობა	ფიზიკოსობა
მხიარულობს	იმხიარულებს	იმხიარულა	მხიარულობა	ფიზიკოსობა
ნანობს	ინანებს	ინანა	სინანული	ფიზიკოსობა
ნახულობს	ინახულებს	ინახულა	ნახვა	ფიზიკოსობა
ნერვიულობს	ინერვიულებს	ინერვიულა	ნერვიულობა	ფიზიკოსობა
პასუხობს	უპასუხებს	უპასუხა	პასუხი	ფიზიკოსობა
პატიჟებს	დაპატიჟებს	დაპატიჟა	დაპატიჟება	ფიზიკოსობა
პოულობს	იპოვის	იპოვა	პოვნა	ფიზიკოსობა
რეცხავს	გარეცხავს	გარეცხა	[გა]რეცხვა	ფიზიკოსობა
რეკავს	დარეკავს	დარეკა	[და]რეკვა	ფიზიკოსობა
რთავს	მორთავს	მორთო	[მო]რთვა	ფიზიკოსობა
სადილობს	ისადილებს	ისადილა	სადილობა	ფიზიკოსობა
საუზმობს	ისაუზმებს	ისაუზმა	საუზმობა	ფიზიკოსობა
სერნობს	ისეირნებს	ისეირნა	სეირნობა	ფიზიკოსობა
ტოვებს	დატოვებს	დატოვა	[და]ტოვება	ფიზიკოსობა
უვლის	მოუვლის	მოუარა	[მო]ვლა	ფიზიკოსობა

უკრავს	დაუკრავს	დაუკრა	[და]კვრა	ნվագել
ულოცავს	მიულოცავს	მიულოცა	[მი]ლოცვა	շնորհավորել
უსმენს	მოუსმენს	მოუსმინა	[მო]სმენა	լսել
ურევს	მოურევს	მოურია	[მო]რევა	խառնել
ურჩევს	ურჩევს	ურჩია	რჩევა	խորհուրդ տալ
უყურებს	უყურებს	უყურა	ყურება	նայել
უხვევს	მოუხვევს	მოუხვია	[მო]ხვევა	թեքել, փաթաթել
უჯერებს	დაუჯერებს	დაუჯერა	[და]ჯერება	հավատալ
ფიქრობს	იფიქრებს	იფიქრა	ფიქრი	մտածել
ფხეკს	გადაფხეკს	გადაფხიკა	[გადა]ფხეკა	քերել
ქრის	იქროლებს	იქროლა	ქროლვა	սլանալ
ქსოვს	მოქსოვს	მოქსოვა	[მო]ქსოვა	գործել
ყიდულობს	იყიდის	იყიდა	ყიდვა	գնել
ყრის	ჩაყრის	ჩაყარა	[ჩა]ყრა	լցնել
ცეკვავს	იცეკვებს	იცეკვა	ცეკვა	պարել
ცხოვრობს	იცხოვრებს	იცხოვრა	ცხოვრება	ապրել
წერს	დაწერს	დაწერა	[და]წერა	գրել
წვავს	დაწვავს	დაწვა	[და]წვა	այրել
წვიმს	იწვიმებს	იწვიმა	წვიმა	անձրևել
წურავს	გაწურავს	გაწურა	[გა]წურვა	քամել
წყვეტს	გადაწყვეტს	გადაწყვიტა	[გადა]წყვეტა	վճռել
ჭამს	შეჭამს	შეჭამა	ჭამა	ուտել
ჭრის	გაჭრის	გაჭრა	[გა]ჭრა	կտրել
ხედავს	ნახავს	ნახა	ნახვა	տեսնել
ჯიუტობს	იჯიუტებს	იჯიუტა	ჯიუტობა	համառել

Հավելված II

Բայեր, որոնց հետ գործածվող ենթակաները դրվում են ուղղական կամ տրական հոլովով: Ցմեղեր, որոնցթանաց ներքեմդեցարդ ութմարեցա սահելոցթոտ ան մուցեմոտ ցրունցոյ ֆորմոտ.

ահլանդելո	մոմավալո	ցարսելո	սաՁյոսո
Ներկա	ապառնի	անցյալ	սկզբնաձև	անորոշ դերբայ
արոն	ոքնեցա	ոյո	ցոֆնա	լինել
աքցն	ոքնեցա	ՀՁոնդա	ՁՁոնեցա	ունենալ
ացցոա	ոցմոցա	ոցցա	ոցմոցա	հագնվել
ահրարցն	ոհրեցա	ոհրա	[դա]հրցա	ծածկել
ցրաՁդեցա	գաՁրաՁդեցա	գաՁրաՁդա	[գա]ՁրաՁեցա	զայրանալ
մոդոն	մոցա	մոցոդա	[մո]նցլա	գալ
գրոլա	գագրոլդեցա	գագրոլդա	նոգրոլո	զովանալ
ցրունդեցա	դաՁրունդեցա	դաՁրունդա	[դա]Ձրունեցա	վերադառնալ
դգեցա	ադգեցա	ադգա	[ա]դգոմա	վեր կենալ
ոլոդեցա	դաոլոդեցա	դաոլոդա	դաոլոդեցա	սպասել
ոհրոՁա	գաոհրոՁա	գաոհրոՁ	գարոՁա	զվարՁանալ
ոՁնոնա	ՁոոՁնոնդեցա	ՁոոՁնոնդա	ՁնՁնո	վախենալ
ոհեցա	Ձոոհեցա	ՁոոհեՁ	[Ձո]հեցա	շոշափել
ոհմարեցա	դաոհմարեցա	դաոհմարա	[դա]հմարեցա	օգնել
ՁնոնՁդեցա	դաՁդեցա	դաՁդա	ՁդոմՁ	նստել
թՁոլա	ոթՁոլեցա	դաթՁա	նոթՁոՁ	տաքանալ
ոՁրդեցա	գաոՁրդեցա	գաոՁարդա	[գա]ՁրդՁ	դաստիարակել
ոքցոոա	մոոքցոոա	մոոքցա	[մո]քցոոա	վարվել

იყიდება	გაიყიდება	გაიყიდა	[გა]ყიდვა	վաճառվել
იშლება	გაიშლება	გაიშალა	[გა]შლა	սփռել
იწყება	დაიწყება	დაიწყო	[და]წყება	սկսել
იხსნება	გაიხსნება	გაიხსნა	[გა]ხსნა	բացել
აკვირდება	დააკვირდება	დააკვირდა	[და]კვირვება	դիտարկել
რჩება	დარჩება	დარჩა	[და]რჩენა	մնալ
სურს	მოისურებს	მოისურვა	სურვილი	ցանկանալ
უნდა	ენდომება	მოუნდა	ნდომა	վստահել
უყვარს	ეყვარება	შეუყვარდება	სიყვარული	սիրել
უხარია	გაუხარდებია	გაუხარდა	სიხარული	ուրախանալ
ფუჯჭდება	გაფუჭდება	გაფუჭდა	[გა]ფუჭება	փչանալ
ცდილობს	შეეცდება	შეეცადა	ცდა	փորձել
მთავრდება	დამთავრდებ	დამთავრდა	[და]მთავრება	վերջանալ
მობრძანდება	მობრძანდება	მობრძანდა	[მო]ბრძანება	ժամանել
ეთანხმება	დაეთანხმდება	დაეთანხმა	დათანხმება	համաձայնել
ავიწყდება	დაავიწყდება	დაავიწყდა	[და]ვიწყება	մոռանալ
აინტერესებს	დააინტერესებს	დააინტერესა	[და]ინტერესება	հետաքրքրել
ცხვება	გამოცხვება	გამოცხვა	[გამო]ცხობა	թխվել
შია	მოშივდება	მოშივდა	შიმშილი	քաղցել
ხდება	მოხდება	მოხდა	[მო]ხდენა	պատահել
ხვდება	შეგვხდება	შეხვდა	[შე]ხვედრა	հանդիպել
ჰქვია	ერქმევა	ერქვა	რქმევა	կոչվել

Հավելված III

Բայեր, որոնց խնդրային 3- ցուցիչը հանդես է գալիս ենթակայական 3- ցուցիչի դերում

անցյալ դրդ.	**մոմավալ դրդ.**
Անցյալ ժամ.	**Ապառնի ժամ.**
մեծլոծիտ հուցեցո	**մրավլոծիտ հուցեցո**
Եզակի թիվ	**Հոգնակի թիվ**

մոՖյուրեբա - ծարավում/ծարավել

մե մՖյուրիա	ჩվեն გვՖյուրია	մե մոմՖյուրդեբա	ჩվեն მოგვՖյուրդება
შեն გՖյուրია	თქვენ გՖյուրიათ	შեն მოგՖյուրդება	თქვენ მოგՖյուրդებათ
მას სՖյուրია	მათ სՖյուրიათ	მას მოსՖյուրդება	მათ მოსՖյուրդებათ

մոშივեբա - սովածացում/սովածանալ

մე მშია	ჩვენ გვშია	მე მომშივდება	ჩვენ მოგვშივდება
შენ გშია	თქვენ გშიათ	შენ მოგშივდება	თქვენ მოგშივდებათ
მას შია	მათ შიათ	მას მოშივდება	მათ მოშივდებათ

մოგონեբա - հուշ/հիշել

մე მგონია	ჩვენ გვგონია	მე მეგონება	ჩვენ გვეგონება
შენ გგონია	თქვენ გგონიათ	შენ გეგონება	თქვენ გეგონებათ
მას ჰ/გონია	მათ ჰ/გონიათ	მას ეგონება	მათ ეგონებათ

დარწმუნება - համոզում/համոզել

მე მწამს	ჩვენ გვწამს	მე ვიწამებ	ჩვენ ვიწამებთ
შენ გწამს	თქვენ გწამთ	შენ იწამებ	თქვენ იწამებთ
მას სწამს	მათ სწამთ	ის იწამებს	ისინი იწამებენ

მოსმენა - լսել

მე მესმის	ჩვენ გვესმის	მე მომესმება	ჩვენ მოგვესმება
შენ გესმის	თქვენ გესმით	შენ მოგესმება	თქვენ მოგესმებათ
მას ესმის	მათ ესმით	მას მოესმება	მათ მოესმებათ

საჭიროება - կարիք զգալ

მე მჭირდება	ჩვენ გვჭირდება	მე დამჭირდება	ჩვენ დაგვჭირდება
შენ გჭირდება	თქვენ გჭირდებათ	შენ დაგჭირდება	თქვენ დაგჭირდებათ
მას სჭირდება	მათ სჭირდებათ	მას დასჭირდება	მათ დასჭირდებათ

დაჯერება - հավատալ

მე მჯერა	ჩვენ გვჯერა	მე დავიჯერებ	ჩვენ დავიჯერებთ
შენ გჯერა	თქვენ გჯერათ	შენ დაიჯერებ	თქვენ დაიჯერებთ
მას სჯერა	მათ სჯერათ	ის დაიჯერებს	ისინი დაიჯერებენ

ნდომა - ուզենալ

მე მინდა	ჩვენ გვინდა	მე მომინდება	ჩვენ მოგვინდება
შენ გინდა	თქვენ გინდათ	შენ მოგინდება	თქვენ მოგინდებათ
მას უნდა	მათ უნდათ	მას მოუნდება	მათ მოუნდებათ

გაცივება - դողերոցք/դողացնել

მე მცივა	ჩვენ გვცივა	მე შემცივდება	ჩვენ შეგვცივდება
შენ გცივა	თქვენ გცივათ	შენ შეგცივდება	თქვენ შეგცივდებათ
მას სცივა	მათ სცივათ	მას შესცივდება	მათ შესცივდებათ

წარსული უწყვ. დრო		**წარსული წყვ. დრო**	
Անցյալ անկ. ժամանակ		**Անցյալ կատ. ժամանակ**	
მხ. რიცხვი	**მრ. რიცხვი**	**მხ. რიცხვი**	**მრ. რიცხვი**
მე მწყურდა	ჩვენ გვწყურდა	მე მომწყურდა	ჩვენ მოგვწყურდა
შენ გწყურდა	თქვენ გწყურდათ	შენ მოგწყურდა	თქვენ მოგწყურდათ
მას სწყურდა	მათ სწყურდათ	მას მოსწყურდა	მათ მოსწყურდათ
მე მშიოდა	ჩვენ გვშიოდა	მე მომშივდა	ჩვენ მოგვშივდა
შენ გშიოდა	თქვენ გშიოდათ	შენ მოგშივდა	თქვენ მოგშივდათ
მას შიოდა	მათ შიოდათ	მას მოშივდა	მათ მოშივდათ

მე მეგონა	ჩვენ გვეგონა	მე მეგონა	ჩვენ გვეგონა
შენ გეგონა	თქვენ გეგონათ	შენ გეგონა	თქვენ გეგონათ
მას ეგონა	მათ ეგონათ	მას ეგონა	მათ ეგონათ

მე მწამდა	ჩვენ გვწამდა	მე ვიწამე	ჩვენ ვიწამეთ
შენ გწამდა	თქვენ გწამდათ	შენ იწამე	თქვენ იწამეთ
მას სწამდა	მათ სწამდათ	მან იწამა	მათ იწამეს

მე მესმოდა	ჩვენ გვესმოდა	მე მომესმა	ჩვენ მოგვესმა
შენ გესმოდა	თქვენ გესმოდათ	შენ მოგესმა	თქვენ მოგესმათ
მას ესმოდა	მათ ესმოდათ	მას მოესმა	მათ მოესმათ

მე მჭირდებოდა	ჩვენ გვჭირდებოდა	მე დამჭირდა	ჩვენ დაგვჭირდა
შენ გჭირდებოდა	თქვენ გჭირდებოდათ	შენ დაგჭირდა	თქვენ დაგჭირდათ
მასსჭირდებოდა	მათ სჭირდებოდათ	მას დასჭირდა	მათ დასჭირდათ

მე მჯეროდა	ჩვენ გვჯეროდა	მე დავიჯერე	ჩვენ დავიჯერეთ
შენ გჯეროდა	თქვენ გჯეროდათ	შენ დაიჯერე	თქვენ დაიჯერეთ
მას სჯეროდა	მათ სჯეროდათ	მან დაიჯერა	მათ დაიჯერეს

მე მინდოდა	ჩვენ გვინდოდა	მე მომინდა	ჩვენ მოგვინდა
შენ გინდოდა	თქვენ გინდოდათ	შენ მოგინდა	თქვენ მოგინდათ
მას უნდოდა	მათ უნდოდათ	მას მოუნდა	მათ მოუნდათ

მე მციოდა	ჩვენ გვციოდა	მე შემცივდა	ჩვენ შეგვცივდა
შენ გციოდა	თქვენ გციოდათ	შენ შეგცივდა	თქვენ შეგცივდათ
მას სციოდა	მათ სციოდათ	მას შესცივდა	მათ შესცივდათ

Հավելված IV

Առավել գործածական բայերի խոնարհումը երեք հիմնական ժամանակով ყველაზე ხშირად ხმარებული ზმნების უღლება სამი ძირითადი დროით

ქონა - ունենալ
(անշունչի դեպքում)

ներկա ժամ.	անցյալ կատ.	ապառնի ժամ.
ახლანდ. დრო	წარსული	მომავალი დრო
მხ. რ.	მხ. რ. მხ. რ.	
მე მ-აქვს	მე მ-ქონდ-ა	მე მ-ექნ-ებ-ა
შენ გ-აქვს	შენ გ-ქონდ-ა	შენ გ-ექნ-ებ-ა
მას აქვ-ს	მას ჰ-ქონდ-ა	მას ე-ქნ-ებ-ა
მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-აქვს	ჩვენ გვ-ქონდ-ა	ჩვენ გვ-ექნ-ებ-ა
თქვენ გ-აქვთ	თქვენ გ-ქონდ-ა-თ	თქვენ გ-ექნ-ებ-ა-თ
მათ აქვ-თ	მათ ჰ-ქონდ-ა-თ	მათ ექნ-ებ-ა-თ

ყოლა - ունենալ
(շնչավորի դեպքում)

Ներկա ժամ.	անցյալ կատ.	ապառնի ժամ.
ახლანდ. დრო	წარსული	მომავალი დრო
მხ. რ.	მხ. რ.	მხ. რ.
მე მ-ყავს	მე მ-ყავ-დ-ა	მე მე-ყოლ-ებ-ა
შენ გ-ყავს	შენ გ-ყავ-დ-ა	შენ გ-ეყოლ-ებ-ა
მას ჰყავ-ს	მას ჰ-ყავ-დ-ა	მას ე-ყოლ-ებ-ა

მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
ჩვენ გვ-ყავს	ჩვენ გვ-ყავდა	ჩვენ გვ-ეყოლ-ებ-ა
თქვენ გ-ყავთ	თქვენ გ-ყავდათ	თქვენ გე-ყოლ-ებ-ა-თ
მათ ჰყავ-თ	მათ ჰყავდა-თ	მათ ეყოლ-ებ-ათ

ყოფნა- lինել

ներկա ժամ.	անց. կատ. ժամ.	ապառնի ժամ.
ახლანდ□ დრო	წარსული	მყოფადი
მხ. რ.	მხ. რ.	მხ. რ.
I მე ვარ	მე ვიყავი	მე ვიქნები
II შენ ხარ	შენ იყავი	შენ იქნები
III ის არის	ის იყო	ის იქნება
მრ. რ.	მრ. რ.	მრ. რ.
I ჩვენ ვართ	ჩვენ ვიყავით	ჩვენ ვიქნებით
II თქვენ ხართ	თქვენ იყავით	თქვენ იქნებით
III ისინი არიან	ისინი იყვნენ	ისინი იქნებიან

ლაპარაკი - խոսել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვლაპარაკობ	ჩვენ ვლაპარაკობთ
შენ ლაპარაკობ	ლაპარაკობთ
ის ლაპარაკობს	ისინი ლაპარაკობენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე ვთქვი	ჩვენ ვთქვით
შენ თქვი	თქვენ თქვით
მან თქვა	მათ თქვეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე ვიტყვი	ჩვენ ვიტყვით
შენ იტყვი	თქვენ იტყვით
ის იტყვის	ისინი იტყვიან

კეთება - պատրաստել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვაკეთებ	ჩვენ	ვაკეთებთ
შენ აკეთებ	თქვენ	აკეთებთ
ის აკეთებს	ისინი	აკეთებენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე გავაკეთე	ჩვენ	გავაკეთეთ
შენ გააკეთე	თქვენ	გააკეთეთ
მან გააკეთა	მათ	გააკეთეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე	გავაკეთებ ჩვენ ვ	გავაკეთებთ
შენ	გააკეთებ თქვენ	გააკეთებთ
ის	გააკეთებს ისინი	გააკეთებენ

წერა - գրել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვწერ	ჩვენ ვწერთ
შენ წერ	თქვენ წერთ
ის წერს	ისინი წერენ

Անցյալ ժամ. წარსული ერო

მე დავწერე	ჩვენ დავწერეთ
შენ დაწერე	თქვენ დაწერეთ
მან დაწერა	მათ დაწერეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე დავწერ	ჩვენ დავწერთ
შენ დაწერ	თქვენ დაწერთ
ის დაწერს	ისინი დაწერენ

კითხვა - կարդալ

Ներկა ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვკითხულობ	ჩვენ ვკითხულობთ
შენ კითხულობ	თქვენ კითხულობთ
ის კითხულობს	ისინი კითხულობენ

Անցյալ ժամ. წარსული ერო

მე წავიკითხე	ჩვენ წავიკითხეთ
შენ წაიკითხე	თქვენ წაიკითხეთ
მან წაიკითხა	მათ წაიკითხეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე წავიკითხავ	ჩვენ წავიკითხავთ
შენ წაიკითხავ	თქვენ წაიკითხავთ
ის წაიკითხავს	ისინი წაიკითხავენ

ძილი - քնել

Ներկა ժամ. ახლანდელი დრო

მე მძინავს	ჩვენ გვძინავს
შენ გძინავს	თქვენ გძინავთ
მან სძინავს	მათ სძინავთ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე მეძინა	ჩვენ გვეძინა
შენ გეძინა	თქვენ გეძინათ
მას ეძინა	მათ ეძინათ

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე დავიძინებ	ჩვენ დავიძინებთ
შენ დაიძინებ	თქვენ დაიძინებთ
ის დაიძინებს	ისინი დაიძინებენ

მუშაობა - աշխատել

Ներկա ժամ.կ ახლანდელი დრო

მე ვმუშაობ	ჩვენ ვმუშაობთ
შენ მუშაობ	თქვენ მუშაობთ
ის მუშაობს	ისინი მუშაობენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე ვიმუშავე	ჩვენ ვიმუშავეთ
შენ იმუშავე	თქვენ იმუშავეთ
მან იმუშავა	მათ იმუშავეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე ვიმუშავებ	ჩვენ ვიმუშავებთ
შენ იმუშავებ	თქვენ იმუშავებთ
ის იმუშავებს	ისინი იმუშავებენ

დასვენება - հանգստանալ

Ներկա ժամանակ ახლანდელი დრო

მე ვისვენებ	ჩვენ ვისვენებთ
შენ ისვენებ	თქვენ ისვენებთ
ის ისვენებს	ისინი ისვენებენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე დავისვენე	ჩვენ დავისვენეთ
შენ დაისვენე	თქვენ დაისვენეთ
მან დაისვენა	მათ დაისვენეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე დავისვენებ	ჩვენვ დავისვენებთ
შენ დაისვენებ	თქვენ დაისვენებთ
ის დაისვენებს	ისინი დაისვენებენ

შენება - կառուցել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვაშენებ	ჩვენ ვაშენებთ
შენ აშენებ	თქვენ აშენებთ
ის აშენებს	ისინი აშენებენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე ავაშენე	ჩვენ ავაშენეთ
შენ ააშენე	თქვენ ააშენეთ
მან ააშენა	მათ ააშენეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე ავაშენებ	ჩვენ ავაშენებთ
შენ ააშენებ	თქვენ ააშენებთ
ის ააშენებს	ისინი ააშენებენ

თამაში - խաղալ

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვთამაშობ	ჩვენ ვთამაშობთ
შენ თამაშობ	თქვენ თამაშობთ
ის თამაშობს	ისინი თამაშობენ

Անցյալ ժամ. წარსული ერო

მე ვითამაშე	ჩვენ ვითამაშეთ
შენ ითამაშე	თქვენ ითამაშეთ
მან ითამაშა	მათ ითამაშეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე ვითამაშებ	ჩვენ ვითამაშებთ
შენ ითამაშებ	თქვენ ითამაშებთ
ის ითამაშებს	ისინი ითამაშებენ

ოცნება - երազել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვოცნებობ	ჩვენ ვოცნებობთ
შენ ოცნებობ	თქვენ ოცნებობთ
ის ოცნებობს	ისინი ოცნებობენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე ვიოცნებე	ჩვენ ვოცნებობდით
შენ იოცნებე	თქვენ ოცნებობდით
მან იოცნება	მათ ოცნებობდნენ

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე ვიოცნებებ	ჩვენ ვიოცნებეთ
შენ იოცნებებ	თქვენ იოცნებეთ
ის იოცნებებს	ისინი იოცნებეს

ყიდვა - գնել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვყიდულობ	ჩვენ ვყიდულობთ
შენ ყიდულობ	თქვენ ყიდულობთ
ის ყიდულობს	ისინი ყიდულობენ

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე ვიყიდე	ჩვენ ვიყიდეთ
შენ იყიდე	თქვენ იყიდეთ
მან იყიდა	მათ იყიდეს

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე ვიყიდი	ჩვენ ვიყიდით
შენ იყიდი	თქვენ იყიდით
ის იყიდის	ისინი იყიდიან

დაღლა – հոգնել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვიღლები	ჩვენ ვიღლებით
შენ იღლები	თქვენ იღლებით
ის იღლება	ისინი იღლებიან

Անցյալ ժամ. წარსული დრო

მე დავიღალე	ჩვენ დავიღალეთ
შენ დაიღალე	თქვენ დაიღალეთ
ის დაიღალა	ისინი დაიღალნენ

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე დავიღლები	ჩვენ დავიღლებით
შენ დაიღლები	თქვენ დაიღლებით
ის დაიღლება	ისინი დაიღლებიან

გაცილება - ուղեկցել

Ներկա ժամ. ახლანდელი დრო

მე ვაცილებ	ჩვენ ვაცილებთ
შენ აცილებ	თქვენ აცილებთ
ის აცილებს	ისინი აცილებენ

Անցյալ ժամանակ წარსული დრო

მე გავაცილე	ჩვენ გავაცილეთ
შენ გააცილე	თქვენ გააცილეთ
მან გააცილა	მათ გააცილეს

Ապառնի ժամանակ მომავალი დრო

მე გავაცილებ	ჩვენ გავაცილებთ
შენ გააცილებ	თქვენ გააცილებთ
ის გააცილებს	ისინი გააცილებენ

მოსვლა - գալ

Ներկա ժամանակ ახლანდელი დრო

მე მოვდივარ	ჩვენ მოვდივართ
შენ მოდიხარ	თქვენ მოდიხართ
ის მოდის	ისინი მოდიან

Անցյալ ժամանակ წარსული დრო

მე მოვედი	ჩვენ მოვედით
შენ მოხვედი	თქვენ მოხვედით
ის მოვიდა	ისინი მოვიდნენ

Ապառնի ժամանակ მომავალი დრო

მე მოვალ	ჩვენ მოვალთ
შენ მოხვალ	თქვენ მოხვალთ
ის მოვა	ისინი მოვლენ

მისვლა - գնալ

Ներկա ժամանակ ახლანდელი დრო

მე მივდივარ	ჩვენ მივდივართ
შენ მიდიხარ	თქვენ მიდიხართ
ის მიდის	ისინი მიდიან

Անցյալ ժամանակ წარსული დრო

მე მივედი	ჩვენ მივედით
შენ მიხვედი	თქვენ მიხვედით
ის მივიდა	ისინი მივიდნენ

Ապառնի ժամ. მომავალი დრო

მე მივალ	ჩვენ მივალთ
შენ მიხვალ	თქვენ მიხვალთ
ის მივა	ისინი მივლენ

ՏԵՔՍՏԵՐ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ
საკითხავი მასალა

მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი
(ნაწყვეტი რომანიდან)

ჩემს სოფელს მარჯვნივ გუბაზოული ჩაუდის, მარცხნივ ლაშის ღელე, რომელიც სავსეა კიბორჩხალებით, ღორჯოებით და შარვალაკაპიწებული ბიჭებით. გუბაზოულზე ხიდია გადებული, რომელსაც ბოგას ეძახიან. ყოველ გაზაფხულზე მოვარდნილ წყალს მიაქვს ხიდი და ჩვენ მხოლოდ ხიდის თავი გვრჩება. მიუხედავად ამისა, ჩემი სოფელი მაინც ყველაზე ლამაზი და მხიარული სოფელია გურიაში, მე იგი ყველა სოფელზე უფრო მიყვარს ამქვეყნად, რადგან არ შეიძლება სხვაგან იყოს სოფელი, რომელშიც ვცხოვრობდე მე, ჩემი ბებია, ილარიონი, ილიკო და ჩემი ძაღლი მურადა.

***

ბებიაჩემი ბრძენი ქალია, ის მუდამ ასე მეუბნება:

-ისწავლე, შე სასიკვდილე, თორემ უსწავლელი დარჩები.

მეცნიერებაზე ბებიას თავისებური წარმოდგენა აქვს. ერთხელ, როდესაც აივანზე ვიჯექი და ხმამაღლა ვიზეპირებდი ქართული გრამატიკის ნორმებს, ბებიამ, სხვათა შორის, მკითხა:

-რასაა, რომ იზუთხავ, შვილო?

-ზმნის პირიანობას ვსწავლობ, ბებია.

-ზმნის პირიანობა ვის გაუგია, ბიჭო, პირიანი კაცი ვიცი მე.

-ეს სხვა პირია, ბებია, შენ რომ გგონია, ის არ არის.

-პირი ერთია, ბიჭო, ქვეყანაზე.

-კარგი, აბა, მითხარი, რა არის პირი? ვკითხე ბებიას და წიგნი დავხურე.

-პირი რა არის და … პირი პირია.

-დაჯექი ბებია, გაკვეთილი არ იცი,- ორს გიწერ!

-ორს მოგცემ მე შენ, შე კუდიანო, ახლავე წადი და თხა გადა-აბი, თორემ იმდენს გირტყამ, რუმბივით გაგიხდი ცხვირპირს!

-აბა, ერთს კიდევ გკითხავ და მერე წავალ, რამდენი პირი არსებობს?

-პირი იმდენი არსებობს, რამდენიც კაცი დაიარება ამქვეყა-ნაზე და პირი იმიტომ არსებობს, რომ ენა დაატიოს კაცმა შიგ, გეყურება? პირი ზოგს პატარა აქვს, ზოგს დიდი, დიდი პირი ვისაც აქვს, იმას ღაფშიანს ეძახიან. არსებობს კიდევ უცხვირპირო ხალხი, მაგალითად, შენ.

-პირშავი ხალხიც არსებობს.- ვთქვი მე.

-მართალი ხარ, ჩვენი ფოსტალიონი, მაგალითად, პირშავია, კონვერტებს მარკებს აძრობს და მერე მეუბნება, უმარკო იყო, მანეთი მომეციო.

-მე როგორი ვარ, ბებია?

-შენ? პირზე მიწადასაყრელი, ამოუპირავი და ღვთის პირიდან გადავარდნილი. შენს პირში ჩემი მტერი ჩავარდა.

არ არსებობს ქალი გურიაში, რომელსაც უკეთესი წყევლა შეეძლოს, ვიდრე ჩემს ბებიას, მაგრამ მე მისი წყევლის არ მეშინია, რაგან ერთხელ წამოცდა:- ნუ გეშინია, ბებია, როდესაც გწყევლი, ჩემი ძუძუები გლოცავენო.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ჩემი ბებია ეჭვის თვალით უყურებს განათლების კომისარიატის უსულგულო გადაწყვეტი-ლებას იმის შესახებ, რომ ბავშვებს ყოველდღე ექვს-ექვსი გაკვე-თილი გვაქვს, თუმცა მე ამის საბაბს ბებიას არასოდეს არ ვაძლევ.

ჩემი მეცადინეობა ყოველდღე დიდი-დიდი ოთხ გაკვეთილამდე გრძელდება. მეოთხე გაკვეთილზე მე ვკარგავ დროისა და ზომიერების შეგრძნების უნარს და ზომაზე მეტად ხმამაღლა ვეკითხები ჩემს მეზობელს:

-რომულის ვენაცვალე, რომ არ ირეკება, ზარი მოიშალა ნეტავ, თუ დარაჯი?

რომული იკრიჭება, მასწავლებელი კი იშვერს ჩემსკენ თითს (თითით საჩვენებელი მოწაფე ვარ) და ალერსიანად მეუბნება:

-ახლავე გაეთრიე, გარეთ გაეთრიე და, სანამ მშობელს არ მოიყვან, სკოლაში არ მოეთრიო!

მე არ ვეკითხები მასწავლებელს - „რატომ˜, რადგან ასეთი დისკუსიის შემდეგ კამათში ცარცი და სახაზავი ერევა. უხმოდ ვიღებ ქუდს და გავდივარ.

-ნახვამდის!- ვეუბნები რომულის.

-ნახვამდის!- მეუბნება რომული და ხელს მიქნევს.

მეორე დღეს ბებია მიმყავს სკოლაში, მერე ბებიას მივყავარ სახლში, მერე ისევ ბებია მომყავს სკოლაში და ასე შემდეგ. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მე და ბებია ერთად ვამთავრებთ ათწლედს. ვფიქრობ, ეს ერთადერთი შემთხვევაა კაცობრიობის ისტორიაში.

Բառացանկ
სიტყვანი

კიბორჩხალა - ծովախեցգետին
ღორჯო – ղորջո, մանր ծովաձուկ
შარვალაკაპიწებული- շալվարը վեր քշտած
მოვარდნილი წყალი – վարարած ջուր/գետ
მიაქვს ხიდი - կամուրջը տանում է
ბრძენი - իմաստուն
თავისებური წარმოდგენა - յուրահատուկ պատկերացում

ზმნის პირი- բայի դեմք
კუდიანი- պոչավոր
ენა დაატიოს- լեզուն պահի
ზომიერების შეგრძნება - չափի զգացում
არ ირეკება- չի զանգում
ცარცი და სახაზავი - կավիճ և քանոն
ხელს მიქნევს - ձեռքով է անում
მიმყავს - ինձ տանում է
მივყავარ -ես տանում եմ
ვამთავრებთ ათწლედს -ավարտում ենք տասնամյակը
კაცობრიობის ისტორიაში - մարդկության պատմության մեջ

მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი
(გაგრძელება)

მე რა, მე ჩვეულებრივი სოფლელი ბიჭი ვარ, წიგნების ჩანთაში ხილი, შურდული და ფიშტო მიწყვია. დაზამთრებამდე სკოლაში ფეხშიშველი დავდივარ. მაქვს ერთი შარვალი და ყოველ წელს ორი საშემოდგომო გამოცდა. რადგან ჩემი ძაღლი, მურადა, სულ თან დამყვება, სოფელში სულძაღლიანს მეძახიან, სკოლაში – ყალთაბანდს, ხოლო ბებია კუდიანს მეძახის. ჩემი ნამდვილი სახელი ზურიკოა.

როდესაც ბებიას ვაბრაზებ, იმ ღამით საწნახელში მძინავს, როდესაც ვურიგდები, ერთად გვძინავს. დღისით ბებია მწყევლის და ზურგს უკან ამოფარებული წკეპლით მეპარება. ღამით ფეხებს მბანს და დაძინებულს მკერდზე მკოცნის.

სკოლაში როგორი ვარ? სკოლაში ჩემი ქცევის შესახებ არსებობს დოკუმენტი - „პედსაბჭოს სხდომის ოქმი” - რომელიც იმ შთაბეჭდილების წიგნს ჰგავს, უნიჭო მხატვრის გამოფენაზე

რომ დევს და გამვლელ-გამომვლელს ეხვეწებიან, თუ ძმა ხარ, რამე ჩაგვიწერე შიგო.

ეს დოკუმენტი, დაახლოებით, ასე გამოიყურება. სიტყვანი

№ სოფლის საშუალო სკოლის პედაგოგიური საბჭოს 1940 წლის 18 მარტის სხდომის ოქმი.

სხდომას ესწრებოდა: ყველა მასწავლებელი.

მოისმინეს: მეექვსე კლასის დამრიგებლის მოხსენება ამავე კლასის მოსწავლის ზურაბ ვაშალომიძის საქციელის შესახებ.

აზრი გამოთქვეს:

მათემატიკის მასწავლებელმა:

„-ვაშალომიძე ჩემთვის ასუცნობიანი განტოლებაა და სანამ მასში ადამიანს ამოვიცნობ, ალბათ, სულს ამომხდის".

ფიზიკის მასწავლებელმა: (ფიზიკის მასწავლებელმა ჩემს პიროვნებაზე უშუალო დაკვირვებით ჩამოაყალიბა ფიზიკის ახალი, ურყევი კანონი).

„-არ არსებობს ბუნებაში ენერგია, რომელსაც შეეძლოს ვაშალომიძის მოძრაობაში მოყვანა. ეს არის სითხეში ჩაშვებული სხეული, რომელზედაც არ მოქმედებს არავითარი ამომგდები ძალა".

ქიმიის მასწავლებელი:

„-არავითარი რეაქცია, ზის და მთელი დღე მშლის. იგი რაღაც განსაკუთრებული ლაკმუსია, რომელზედაც არაფერი არ მოქმედებს, იგი არასოდეს არ წითლდება".

რუსულის მასწავლებელმა:

«По моему он просто идиот».

გეოგრაფიის მასწავლებელმა:

„-ვაშალომიძეს აქვს ერთობ რელიეფური ცოდნა. იგი ან შექანებულია, ან გამოფიტული. ვფიქრობ, მას სჭირდება ზომიერი სარტყელი, რომ სიგრძედი და განედი ერთი ჰქონდეს".

ისტორიის მასწავლებელმა:

„-იგი უფრო ქვის ხანის ადამიანია, ვიდრე მეოცე საუკუნის ცივილიზებული მოქალაქე. ძნელია დავათარიღოთ მომენტი, როდესაც იგი გაკვეთილზე წყნარად ზის. არავითარი პროგრესი, იგი არცხვენს თავის კლასს”.

სკოლის დარაჯმა:

„-რას ერჩით მაგ ბაღანას, თუ ასე შტერია, რაფერ გადადის კლასიდან კლასში”?

სასწავლო ნაწილის გამგემ:

„-შენ არავინ გეკითხება, შენი საქმეა დილას ადრე ადგე და ზარი დარეკო”.

ქართულის მასწავლებელმა: (ჩემი ახლო ნათესავია).

„-რა გააჭირეთ საქმე, ბოლოს და ბოლოს, დაახრჩვეთ ბარემ ბვშვი და ესაა, რომელი გყავთ მაგაზე კარგი? არც ისეა საქმე, დირექტორის შვილს რომ ყველაფერში ხუთები ჰყავს, იმაზე შტერი ბავშვი მე ჯერ არ შემხვედრია, ბუსავით ზის გაკვეთილზე”.

ფიზკულტურის მასწავლებელმა:

„-რატომ უწერ მერე ხუთს”?

ქართულის მასწავლებელმა:

„-ნუ დაუწერ, თუ ბიჭი ხარ”!

სასწავლო ნაწილმა:

„-გაჩუმდით ორივე! შენ რას გვეტყვი, ვაშალომიძე”?!

ვაშალომიძე:

„-მართალს ამბობს ქართულის მასწავლებელი”!

სასწავლო ნაწილი:

„-მაგას არავინ გეკითხება, შენ საერთოდ რას გვეტყვი”?! ვაშალომიძე:

„-საერთოდ, ახლა მაპატიეთ და მერე გამოვსწორდები!»

ამის მსმენელს მე დიდხანს ეჭვიც კი მეპარებოდა ჩემს ჯანმრთელობასა და ნორმალურობაში, მაგრამ ერთმა შემთხვევამ

გამიფანტა ეჭვები. საქმე იმაშია, რომ ერთი კვირის განმავლობაში სახლში ჯდომამ მოომიწია, ყანა მქონდა გასათოხნი, ესე იგი, სკოლა უნდა გამეცდინა. გაცდენისათვის რომ სკოლიდან არ გავერიცხეთ, საჭირო იყო ექიმის მოწმობა. ჩემს სოფელში ჯენმრთელებს ავადმყოფობის მოწმობას იმ ხანებში, საუბედუროდ, არ აძლევდნენ. საჭირო შეიქნა ჩემი ერთი საათით ლოგინში ჩაწვენა, ექიმის მოყვანა და ცნობის აღება. ამისათვის დილიდან მაშიმშილეს, ავადმყოფის ფერი რომ დამდებოდა, თავი პირსახოცით გამიკრეს და ბებია ექიმის მოსაყვანად წავიდა. ნახევარ საათში ექიმმა ეზოში ცხენი შემოაჯირითა.

Բառացանկ
სიტყვანი

ჩვეულებრივი სოფლელი - սովորական գյուղացի
შურდული და ფიშტო - պարսատիկ և փշտով, թրխկան
ფეხშიშველი - ոտաբոբիկ
საშემოდგომო - աշնանային
სულმაღლიანს - շնապան (բառացի՝ միշտ շան հետ)
ფეხებს მბანს - ոտքերս լվանում է
მკერდზე მკოცნის - կուրծքս համբուրում է
კლასის დამრიგებლი - դասղեկ
აზრი გამოთქვეს - կարծիք հայտնեցին
ასუცნობიანი განტოლება - հարյուր անհայտով հավասարում
სულს ამომხდის - հոգիս հանում է
ურყევი - անխորտակ, անխախտ
სითხეში ჩაშვებული - հեղուկի մեջ ընկղմված
ამომგდები ძალა - կործանարար ուժ
განსაკუთრებული ლაკმუსი - առանձնահատուկ լակմուս
შექანებული - պակասամիտ
გამოფიტული - հյուծված, ուճասպառ
ზომიერი სარტყელი - չափավոր գոտի

ქვის ხანის - քարեդարյա
არცხვენს - խայտառակում է
შტერი - հիմար, դանդալոշ
ბუსავით - բուի նման
გამოვსწორდები - կուղղվեմ
გამიფანტა ეჭვები - փարատեց կասկածներս
ყანა მქონდა გასათოხნი - արտ ունեի թորխելու
საუბედურო - դժբախտաբար
ცნობა - տեղեկանք
ექიმის მოსაყვანად - բժիշկ բերելու
ცხენი შემოაჯირითა- ձին ցառս եղավ

მ ი ნ ი ა ტ ი უ რ ე ბ ი –
Մ Ա Ն Ր Ա Պ Ա Տ Ռ Ի Մ Ն Ե Ր

კურდღლები და ბაყაყები
Նապաստակները և գորտերը

კურდღლებმა თქვეს: ყველა ჩვენ გვაშინებს, გვჩაგრავს, გვჭამს. ასეთ სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობიაო, და ტბისაკენ გაიქცნენ.

კურდღელების მიახლოვებისას ტბის პირას მყოფი ბაყაყები ტყაპა-ტყუპით გადახტნენ წყალში.

-მოიცათ!- გააჩერა თანამოძმენი წინა კურდღელმა,- ხედავთ? თურმე ჩვენიც ვიღაცას ეშინია და სასიკვდილოც არაფერი გვჭირსო.

კურდღლებმა დაუჯერეს თავის წინამძღოლს და სიხარულით დაუბრუნდნენ ბუჩქებს.

Բառացանկ
სიტყვანი

გვაშინებს - մեզ վախեցնում են
გვჩაგრავს - մեզ կեղեքում են
გვჭამს - մեզ ուտում են
სჯობია - ավելի լավ է
ტბისაკენ - դեպի լիճը
გაიქცნენ - վազեցին
თავის დასახრჩობად - ջուրը նետվելու, խեղդվելու

გადახტნენ - նետվեցին, ցատկեցին
მოიცათ! - սպասե՛ք
თანამოძმენი - եղբայրակիցներ
ეშინია - վախենում է
არაფერი გვჭირსო - կարիք չունենք
დაუჯერეს - հավատացին
დაუბრუნდნენ - վերադարձան
ბუჩქი - թուփ

ავადმყოფი ექიმი და მწახველები –
Հիվանդ բժիշկը և այցելուները

ერთი ექიმი ავად გახდა. მასთან სანახავად მივიდნენ მეგობრები და ბევრი ილაპარაკეს. ერთმა მეგობარმა ხუმრობით ჰკითხა ექიმს:

კოლეგებს რას ურჩევო.

ექიმმა უპასუხა:

-როდესაც ავადმყოფთან მოხვალთ, ბევრი ლაპარაკით ნუ შეაწუხებთო.

Բառացանկ
სიტყვანი

სანახავად - տեսակցության
ილაპარაკეს - խոսեցին
ხუმრობა - կատակ
ჰკითხა - հարցրեց
რჩევა - խորհուրդ
ჯანმრთელი - առողջ
ნუ შეაწუხებთ - չանհանգստացնեք

უსარგებლო ოქრო
Անօգտակար ոսկին

ერთმა კაცმა მიწაში ოქრო დამალა. ყოველ ღამეს მიდიოდა და ამოწმებდა, იყო თუ არა ადგილზე მისი დამალული ოქრო. ეს დაინახა მეორე კაცმა და ის ოქრო ჩუმად ამოიღო, მის ნაცვლად კი ქვა ჩადო. ღამით პატრონი კვლავ მოვიდა, მაგრამ ოქრო რომ ვერ ნახა, ხმამაღლა დაიწყო ტირილი. მეორე კაცმა უთხრა: რატომ ტირი? შენთვის სულ ერთი არ არის, რა იდება მიწაში უსარგებლოდ - ოქრო თუ ქვაო.

Բառացանկ
სიტყვანი

მიწა - հող
დამალა - թաքցրեց
ამოწმებდა - հավաստիանում էր
დაინახა - տեսավ
ჩუმად - լուռ, այստեղ՝ թաքուն
ამოიღო - հանեց
მის ნაცვლად - նրա փոխարեն
ჩადო - դրեց
დაიწყო - սկսեց
ტირილი - լաց լինել
რა იდება - ինչ է դրված

კურდღელი და ზღარბი
Նապաստակը և ոզնին

კურდღელი ზღარბს შეხვდა და უთხრა:

-ძმობილო, ეგ რა უშნო ეკლიანი ტანსაცმელი გქონია!

-მართალია,- უპასუხა ზღარბმა,- მაგრამ სწორედ ეგ ეკლიანი ტანსაცმელი მშველის მე ძაღლისა და მგლის კბილებისაგან. შენ რა გშველის?

-ფეხები,- უპასუხა კურდღელმა

Բառացանկ
Սոֆյվանո

უშნო - տգեղ
ეკლიანი - փշոտ
ტანსაცმელი - հագուստ
მართალი - արդար, ճիշտ
უპასუხა - պատասխանեց նրան
სწორედ - ճիշտ
მშველის - ինձ փրկում է
ძაღლი - շուն
მგელი - գայլ
კბილებისაგან - ատամներից
შენ რა გშველის? - քեզ ի՞նչն է փրկում
ფეხები - ոտքերս

სად არის ცეილონი
Որտե՞ղ է Ցեյլոնը

-მამა, სად არის ცეილონი?- ეკითხება შვილი მამას, რომელიც ტელევიზორს უყურებს.

-შენ თვითონ მოძებნე,- უპასუხებს მამა.

-მე ვეძებ, მაგრამ ვერ მიპოვია,- კვლავ წუწუნებს ბავშვი.

-მაშინ დედას ჰკითხე, ის ალაგებს ხოლმე შენს ტანსაცმელს,- ბრაზობს მამა.

Բառացանկ
სიტყვანი

ეკითხება - հարցնում է
რომელიც - որը
უყურებს - նայում է
თვითონ - ինքդ
მოძებნე - փնտրիր
ვეძებ - փնտրում եմ
კვლავ - դարձյալ
წუწუნებს - նվնվում է
დედას ჰკითხე - մայրիկին հարցրու
ის ალაგებს - նա է հավաքում
შენს ტანსაცმელს - քո շորերը
ბრაზობს - զայրանում է

თეატრში
Թատրոնում

სპექტაკლის მსვლელობის დროს ორი ქალი განუწყვეტლივ ლაპარაკობდა, რითაც ხელს უშლიდა სხვებს. ერთმა კაცმა, რომელიც ამ ქალების უკან იჯდა, შენიშვნა მისცა:

-ბოდიში, თქვენ ისე ლაპარაკობთ, რომ მე მიჭირს მოსმენა.

-არც არის საჭირო, რომ გვისმენდეთ: ჩვენ ჩვენს პირად საქმეებზე ვლაპარაკობთ,- მიუგეს ქალებმა.

Բառացանկ
სიტყვანი

მსვლელობა - ներկայացում
განუწყვეტლივ - անդադար
ხელს უშლიდა - խանգարում էր
უკან იჯდა - հետևում նստած էր
შენიშვნა მისცა - դիտողություն արեց
მიჭირს მოსმენა - դժվարանում եմ լսել
არც არის საჭირო - ոչ էլ կարիք կա
გვისმენდეთ - մեզ լսեք
პირად საქმეებზე - անձնական գործերից
მიუგეს - ասացին

მეტროში
Մետրոյում

მეტროს ვაგონში სხედან დედა და ორი მისი შვილი. დედა რაღაც საინტერესო წიგნის კითხვითაა გართული.

-დედა,- რაღაცის თქმა უნდა გოგონას.

-ნუ მიშლი ხელს,- აწყვეტინებს დედა.

ბავშვი ჩუმდება.

ერთ გაჩერებაზე დედამ წიგნი დახურა, ჩანთაში ჩადო, წამოდგა და შვილს მიმართა;

-ჩავდივართ, შენი ძმა სადღაა?

-ის უკვე ჩავიდა,- უპასუხა შვილმა.

-როდის?- გაუკვირდა დედას.

-მე რომ ხელი შეგიშალე,- დააზუსტა გოგონამ.

Բառացանկ
სიტყვანი

სხედან - նստած են
გართული - զբաղված
თქმა უნდა - ասել է ուզում
ნუ მიშლი ხელს - մի՛ խանգարիր
აწყვეტინებს - ընդհատում է
ჩუმდება - լռում է
წიგნი დახურა - գիրքը փակեց
ჩანთაში ჩადო - պայուսակի մեջ դրեց
წამოდგა - վեր կացավ
მიმართა - դիմեց
სადღაა? - որտե՞ղ է
გაუკვირდა - զարմացավ
მე რომ ხელი შეგიშალე - երբ ես քեզ խանգարում էի
დააზუსტა - ճշգրտեց

უსუნო ყვავილი
Անբույր ծաղիկը

ერთმა ყმაწვილმა მინდორში მშვენიერი უსუნო ყვავილი იპოვა. მას ძალიან მოეწონა ყვავილი, მოგლიჯა იგი და თავის ვარდის დიდ კონაში ჩაარჭო.

ცოტა ხნის შემდეგ ამოაძრო კონიდან, უსუნა და იგრძნო, რომ უსუნო ყვავილს ვარდის საამური სუნი მისცემოდა. ყმაწვილი დაფიქრდა და თქვა:

-ჰო, ახლა კი მივხვდი, რათომ მირჩევს დედაჩემი კარგ ამხანაგებთან ყოფნასო.

Բառացանկ
სიტყვანი

ყმაწვილი - պատանի
მინდორი - դաշտ, հովիտ
მშვენიერი - հրաշալի
იპოვა - գտավ
მოეწონა - հավանեց
მოგლიჯა - պոկեց
კონა - փունջ
ჩაარჭო -խցկեց, խոթեց
ამოაძრო - քաշեց, հանեց
იგრძნო - զգաց
საამური სუნი - հաճելի բույր
მისცემოდა - արձակում էր
მირჩევს - խորհուրդ է տալիս

ქურდი და მამალი
Գողը և աքլորը

ქურდი სტუმრად იყო. მასპინძელი ოჯახიშვილურად დაუხვდა. ქურდმა მაინც თავისი არ დაიშალა, მასპინძელს მამალი მოჰპარა, კალთაში გამოიხვია და გაიპარა.

პატრონი უკან დაედევნა, დაეწია და მამალი ჰკითხა. ქურდი ეფიცებოდა, არა ვიცი - რაო; კალთიდან კი მამალს ბოლო უჩანდა.

პატრონმა უპასუხა: «ფიცი მწამს, ბოლო მაკვირვებსო.

Բառացանկ
სიტყვანი

სტუმარი - հյուր
მასპინძელი - հյուրընկալը
ოჯახიშვილურად - որպես տան անդամ
დაუხვდა - դիմավորեց, ընդունեց
თავისი არ დაიშალა -սովորույթը չմոռացավ
კალთაში - փեշի տակ
უკან დაედევნა - հետևից ընկավ
დაეწია და ჰკითხა -հասավ և հարցրեց
ეფიცებოდა - երդվում էր
ბოლო უჩანდა - պոչը երևում էր
ფიცი მწამს - երդումիդ հավատում եմ
მაკვირვებსო - ինձ զարմացնում է

მერცხალი და მეცხვარე
Ծիծեռնակը և հովիվը

ზამთარი მიწურული იყო. ერთი მერცხალი დაწინაურებულიყო, ადრე მოვიდა ჩვენს ქვეყანაში და ჭიკჭიკი მორთო. მეცხვარეს ეგონა, ეგ არის გაზაფხული დადგაო. ადგა და ცხვრები დაკრიჭა. მაგრამ მეორე დღეს დადგა სიცივე, მოვიდა თოვლი და დაკრეჭილი ფარა ცხვარი სულ გაუწყვიტა. მაშინ მეცხვარემ თქვა:

-ახლა კი ვხედავ, რომ ერთი მერცხლის ჭიკჭიკი გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო.

Բառացանկ
სიტყვანი

მეცხვარე - հովիվ
მიწურული იყო - ավարտվում էր
დაწინაურებულიყო - առաջ էր ընկել
ადრე - շուտ
ჭიკჭიკი მორთო - սկսեց ծլվլալ
ეგონა - կարծեց
გაზაფხული დადგაო - գարունը եկավ
დაკრიჭა - խուզեց
დადგა სიცივე - սկսեց ցրտել
თოვლი - ձյուն
ფარა ცხვარი - ոչխարի հոտը
გაუწყვიტა - սատկեցին
ახლა კი ვხედავ - հիմա եմ տեսնում
გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო - գարուն չի բերում

ტვირთი
Բեռը

გზაში ერთ მოხუცს ახალგაზრდა წამოეწია და ცოტა დაცინვით უთხრა:

-რა ნელა მოდიხარ, გამოადგი ფეხიო. მოხუცმა უპასუხა:

-მეც რომ ცარიელი ვიყო, შენსავით ჩქარა ვივლიო.

ჭაბუკს გაუკვირდა:

-შენც ცარიელი არა ხარ? მარტო ერთი ჯოხი გიჭირავს ხელშიო.

-ხელში ერთი ჯოხი მიჭირავს, ზურგზე კი სამოცდაათი წელი მკიდიაო,- გაუსწორა მოხუცმა.

Բառացանկ
სიტყვანი

მოხუცი - ծերունի
წამოეწია - հասավ
დაცინვით - հեգնանքով, ծաղրելով
უთხრა - ասաց
ნელა - դանդաղ
გამოადგი ფეხი - արագ քայլիր
ცარიელი - դատարկ
ჩქარა ვივლიო - արագ կգնամ
ჭაბუკს გაუკვირდა - պատանին զարմացավ
ჯოხი გიჭირავს ხელში - փայտ ունես ձեռքիդ
ზურგზე მკიდიაო - մեջքիս դրված է
გაუსწორა - ուղղեց

მეფე და მხატვარი
Թագավորը և նկարիչը

იყო ერთი ცალთვალა მეფე. მას ჰყავდა მხატვარი. მეფე ეძებდა მიზეზს, რომ მხატვარი დაესაჯა. ერთხელ მეფემ უბრძანა მხატვარს -დამხატეო.

მხატვარი შეწუხდა: თუ დავხატავ ორთვალას-მომკლავს:მე ასეთი არა ვარო. თუ დავხატავ ცალთვალას-მაინც მომკლავს:რო-გორ გამიბედეო.

ბევრი იფიქრა მხატვარმა და ასე მოიქცა:სურათზე მეფეს თოფი ეჭირა და ირემს უმიზნებდა საღი თვალით. ბრმა თვალი კი დახუჭული ჰქონდა.

ასე აიცილა მხატვარმა სიკვდილი.

Բառացանկ
სიტყვანი

ცალთვალა – միակնանի
ეძებდა მიზეზს – պատճառ էր փնտրում
დაესაჯა – պատժեր
უბრძანა – կարգադրեց
შეწუხდა – վշտացավ
მომკლავს – ինձ կսպանի
გამიბედე – համարձակվեցիր
იფიქრა – մտածեց
უმიზნებდა – նշան էր բռնել
დახუჭული – փակ, խուփ արած
აიცილა – խուսափեց

ერთობის ძალა
Միասնության ուժը

იყო ერთი კაცი. ჰყავდა ათი ვაჟი. როდესაც სიკვდილის დრო მოუახლოვდა, დაუძახა შვილებს, მოატანინა ათი ისარი და მაგრა შეაკვრევინა კონად. მერე უთხრა.

-ეს კონა გადატეხეთო.

შვილებმა ვერ გადატეხეს.

შემდეგ დააშლევინა ისრები და სთხოვა სათითაოდ დაემტვრიათ.

ვაჟებმა ადვილად დაამტვრიეს ისრები.

მაშინ მამამ უთხრა შვილებს:

-წეღან ისრების კონა ვერ გადატეხეთ, სათითაოდ კი ადვილად დაამტვრიეთ. ასე დაგემართებათ ცხოვრებაში. თუ მეგობრულად იცხოვრებთ, მტერი ვერაფერს დაგაკლებთ, ცალ-ცალკე კი ადვილად გძლევთო.

Բառացանկ
სიტყვანი

სიკვდილი - մահ
მოატანინა - բերել տվեց
შეაკვრევინა კონად - փունջ կապել տվեց
გადატეხეთ - կոտրեք
ვერ გადატეხეს - չկարողացան կոտրել
დააშლევინა ისრები - առանձնացրեց նետերը
სთხოვა სათითაოდ დაემტვრიათ - պահանջեց՝ մեկ-մեկ կոտրեն
ასე დაგემართებათ ცხოვრებაში - այդպես կլինի ձեր կյանքում
თუ მეგობრულად იცხოვრებთ - եթե մտերմաբար ապրեք
მტერი ვერაფერს დაგაკლებთ - թշնամին ոչինչ չի կարող անել ձեզ
ცალ-ცალკე გძლევთო - առանձին-առանձին կհաղթի ձեզ

ლომი და თაგვი
Առյուծը և մուկը

ლომს ტყეში ეძინა. თაგვმა ტანზე გადაურბინა. ლომმა გამოიღვიძა და თაგვი დაიჭირა.

თაგვმა უთხრა:

-გამიშვი და სამაგიერო სიკეთეს გადაგიხდიო.

ლომს გაეცინა და თაგვი გაუშვა.

გავიდა ხანი. მონადირეებმა ლომი დაიჭირეს და თოკით ხეზე მიაბეს. უნდოდათ მერე მოსულიყვნენ და ცოცხალი წაეყვანათ.

მონადირეები რომ წავიდნენ, ლომმა ღრიალი მორთო, თაგვს შემოესმა, მოცუნცულდა, გადაღრღნა თოკი, გაათავისუფლა ლომი და უთხრა:

-გახსოვს, რომ დამცინოდი. ახლა ხომ ხედავ, პატარა თაგვსაც შესძლებია დახმარება დიდი და მძლავრი ლომისაო.

Բառացանկ
სიტყვანი

ეძინა - քնել էր
ტანზე გადაურბინა - մարմնի վրայով վազվզեց
გამოიღვიძა და დაიჭირა - արթնացավ և բռնեց
გამიშვი - ինձ բա՛ց թող
სიკეთეს გადაგიხდიო - բարությամբ կհատուցեմ
თოკით მიაბეს - պարանով կապեցին
უნდოდათ წაეყვანათ -ցանկանում էին տանել
ღრიალი მორთო - սկսեց մռնչալ
გადაღრღნა თოკი - կրծեց պարանը
გაათავისუფლა - ազատեց
დამცინოდი - ծիծաղում էիր ինձ վրա
შესძლებია დახმარება - կարող է օգնել
დიდი და მძლავრი - մեծ և հզոր

ირემი
Եղջերուն

ირემმა წყალში ჩაიხედა და თავისი ჩრდილი დაინახა. ძალიან მოეწონა თავისი გრძელი და შტოიანი რქები. მერე ფეხებზე დაინახა და თქვა: რა ლამაზი ვიქნებოდი, ეს წვრილი და გრძელი ფეხები რომ არ მაუშნოებდესო.

უცებ ტყიდან გამოხტა ლომი და გაექანა ირმისაკენ. ირემი ტრიალ მინდორზე ისარივით გაეშვა. ლომი უკან დარჩა. მაგრამ, როცა ირემი ტყეში შევარდა, რქებით გაეხლართა ხის ტოტებში. ლომი მივარდა და დაიჭირა. იღუპებოდა ირემი და ამბობდა: ჰაი, შე სულელო ჩემო თავო! რასაც იწუნებდი, იმათ ხიფათს გადაგარჩინეს და რაც მოგწონდა, იმათ კი დაგღუპესო.

Բառացանկ
სიტყვანი

წყალში ჩაიხედა - նայեց ջրի մեջ
ჩრდილი დაინახა - ստվերը տեսավ
მოეწონა - հավանեց
გრძელი და შტოიანი რქები - երկար և ճյուղավոր եղջյուրներ
წვრილი და გრძელი ფეხები - մանր և երկար ոտքեր
გაექანა - սլացավ
ტრიალ მინდორზე - հարթ դաշտում
ისარივით გაეშვა -նետի նման պոկվեց
რქებით გაეხლართა - եղջյուրներով խճճվեց
მივარდა და დაიჭირა - հասավ և բռնեց
იღუპებოდა - կործանվում էր
ხიფათს გადაგარჩინეს - փորձանքից փրկեցին
დაგღუპესო - կործանեցին քեզ
ორი მეგობარი და დათვი – Երկու ընկեր և արջը

ორი მეგობარი მიდიოდა გზასა. წინ დახვდათ დათვი. ერთი მაშინვე ხისკენ გაექანა, საჩქაროდ ავიდა ზედა და იქ დაიმალა. მეორე რომ მარტო დარჩა, მიწაზე დაეცა და თავი მომიკვდარუნა. მოვიდა დათვი და ყური დაადო. კაცმა სული შეიგუნა, იცოდა, დათვი მკვდარს არას ერჩის. მართლა, დათვმა არა დაუშავა რა და თავის გზაზე წავიდა. მაშინ ხიდან მისი ამხანაგი ჩამოვიდა და ჰკითხა:

-დათვი ყურში რას გეჩურჩულებოდაო?

-მირჩევდა, კვლავ ნუღარ წახვალ იმისთანა მეგობართან, რომელმაც გაჭირვების დროს ღალატი იცისო.

Բառացանկ
სიტყვანი

მიდიოდა გზასა - գնում էին ճանապարհով
დახვდათ დათვი - հանդիպեցին արջի
ხისკენ გაექანა - վազեց դեպի ծառը
საჩქაროდ ავიდა - շտապ բարձրացավ
დაიმალა - թաքնվեց
მარტო დარჩა - մենակ մնաց
მიწაზე დაეცა - գետնին փռվեց
თავი მომიკვდარუნა - մեռած ձևացավ
სული შეიგუნა - շունչը պահեց
არა დაუშავა - չվնասեց
თავის გზაზე წავიდა - իր ճանապարհով գնաց
ყურში რას გეჩურჩულებოდა - ականջիդ ինչ էր շշնջում
მირჩევდა - խորհուրդ տվեց
ნუღარ - այլևս
იმისთანა მეგობართან - նրա նման ընկերոջ հետ
გაჭირვების დროს - վտանգի ժամանակ
ღალატი იცისო - դավաճանել գիտի

ტყუილი ტირილი
Կեղծ լաց

ერთი ყმაწვილი ქალი იყო. წავიდა წყლის მოსატანად. წყლის პირას დაჯდა ხის ძირში. იფიქრა: მე რომ გავთხოვდე, შვილი მომეცემა, წყალზე ჩამოვა, ამ ხეზე ავაო, ხიდან რომ ჩამოვარდეს, ამ წყალში ჩამივარდება და დამეხრჩობაო - უი, შენ დედასაო!

მოჰყვა ტირილს. ამასობაში დედაც აქ მოვიდა და ქალს ჰკითხა:

-რა გატირებს, შვილო?

-რაღა რა მატირებსო,- უთხრა ქალმა,- რომ გავთხოვდე და შვილი მომეცეს, აქ მოვა, ხეზე ავა, ჩამივარდება წყალში, დამეყუპება და ბებიას ვიღა დაგიძახებს, როგორ არ ვიტიროო.

-უი, შენ დედასა, ეგ რა მოგვსლიაო!- დაიწყო დედამ მოთქმა და მოჰყვა ტირილს.

მოვიდა ქალის მამა:

-რა გატირებთო, რა დაგმართნიათო?

-ასე და ასეა, ქალი რომ გაგვითხოვდეს, შვილი მიეცეს, ამ ხეზე ავიდეს და ჩამოვარდეს, წყალში რომ დაიხრჩოს, პაპას ვიღა დაგიძახებსო; შენ კი არ იტირებ შვილიშვილსა, პაპა ხარო?

-დაიცა, ამ ხეს ტოტს მოვტეხ, რომ ყმაწვილი არ ავიდესო!

მოსტეხა და ურტყა ცოლსა და ქალიშვილს.

Բառացանկ
სიტყვანი

ყმაწვილი ქალი - մանկամարդ աղջիկ
წყლის მოსატანად - ջուր բերելու
გავთხოვდე - ամուսնանամ
შვილი მომეცემა - որդի կունենամ

ხეზე ავაო - ծառ կբարձրանա
ჩამივარდება - ներքև կընկնի
დამეხრჩობო - կխեղդվի
რა გატირებს - ինչու ես լաց լինում
ვიღა დაგიძახებს - ով կկանչի
რა დაგმართნიათ - ինչ է պատահել
არ იტირებ - չես լացի
დაიცა - սպասիր
ტოტს მოვტეხ - ճյուղը կտրեմ
ურტყა - խփեց

ცერცვი და ცეცხლი
Սիսեռահատիկը և կրակը

ერთი მღვდელი თავზე დაესწრო ცოლს, კუროს რომ ეტრ-ფიალებოდა. დააევლო კეტს ხელი და შეუტია. კურო სარკმ-ლიდან გავარდა. მღვდელი გამოუდგა და მორთო ყვირილი:

-დაიჭირეთ, ნუ გაუშვებთ მაგ ქურდს, მაგ ავაზაკსო!

მოგროვდა ხალხი და შეაკავეს გაქცეული.

ბაღში რომ გარბოდა, იმ დროს რამდენიმე ცერცვი მოგლიჯა და მუჭში ეჭირა. ხალხმა ჰკითხა:

-რა ამბავიაო?

-როგორ რა ამბავია! მღვდლის ბაღში ეს ერთი მუჭა ცერცვი მოვგლიჯე და ამისათვის მომდევს მოსაკლავად, აღარ მზოგავს და მიშველეთო!

ხალხს გაუკვირდა, ბიჭი გაუშვა, გადაეღობა წინ მღვდელს და დაუწყო საყვედური:

-მღვდელო, როგორ გეკადრება უბრალო რამეზე მოთმინების დაკარგვა? ერთი მუჭა ცერცვისათვის კაცი ვის მოუკლავს, რომ შენ მოგაკვლევინოთო!

მღვდელი ოჯახის გაკიცხვას მოერიდა, რაც იყო, ვეღარ გაამხილა, წაიშინა თავში ხელი და აღრიალდა:

-შვილებო, ვინც არ იცის-ცერცვია, მაგრამ, ვინც იცის-ცეცხლია! მეტი რაღა მეთქმისო,- თქვა და გამობრუნდა შინისაკენ.

Բառացանկ
სიტყვანი

მღვდელი - քահանա
თავზე დაესწრო - բռնեցրեց
კურო - հոմանի, սիրեկան
ეტრფიალებოდა - սիրահետում էր
დააევლო კეტს ხელი - ձեռքը գցեց մահակին
შეუტია - հարձակվեց
გავარდა - փախավ
გამოუდგა - հետապնդեց
მორთო ყვირილი - սկսեց աղաղակել
ნუ გაუშვებთ - բաց չթողնեք
მოგროვდა ხალხი - ժողովուրդ հավաքվեց
შეაკავეს გაქცეული - բռնեցին փախչողին
რა ამბავია - ի՞նչ է պատահել

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ
ზღაპრები

ჭაბუა ამირეჯიბი
ՃԱԲՈՒԱ ԱՄԻՐԵՋԻԲԻ

თაფლის წვეთი
Մեղրի կաթիլը

ჭიანჭველების ხელმწიფეს დაბადების დღე ჰქონდა. ფუტკრების დედოფალმა მისალოცად ელჩი გაუგზავნა. ხელმწიფე ფუტკარი დიდი პატივით მიიყო. ათასნაირი შემწვარ-მოხრაკულითა და ხილ-ჩურჩხელით გაუმასპინძლდა. საუკეთესო ღვინოები ჯიხვის ყანწებით მიართვა. ვერცხლის ქამარ-ხანჯალი უბოძა. ასი ჭიანჭველა საგზლით დაუტვირთა და, გზაში არაფერი გაუჭირდესო, სამეფოს საზღვრამდე ულვაშებდაწკეპილი მეომრები გააყოლა.

შეზარხოშებულმა ფუტკარმა გზად ჭიანჭველების იონჯის ყანები ნახა; იფიქრა, ცარიელი რატომ ვიაროო, იონჯის ყანებს დააცხრა, თაფლი მოაგროვა და ისევ გზას გაუდგა.

საზღვარზე მივიდნენ. გამომშვიდობებისას ჭიანჭველებმა უთხრეს:

-ეგ თაფლი, ბატონო ელჩო, აქ დაგვიტოვე და ისე მიბრძანდიო!

ფუტკარს გაუკვირდა.

-თქვე, კაი ხალხო, ათასნაირი შემწვარ-მოხრაკულითა და ხილ-ჩურჩხელით გამიმასპინძლდით, საუკეთესო ღვინოები ჯიხვის ყანწებით მომართვით. ვერცხლის ქამარ-ხანჯალი წელზე შემომარტყით, ასი ჭიანჭველა საგზლით დამიტვირთეთ და ეს ერთი წვეთი თაფლი რაღა ბედენაა, რომ გენანებათ და მატოვებინებთო?

ჭიანჭველებმა მიუგეს:

-ის ჩვენი ნებით მოგართვით, ეგ კი დაუკითხავად მიგაქვს. გეთხოვნა, სამას ჭიანჭველას თაფლით დაგისაპალნებდით და ძღვნად გაგატანდით. უნებართვოდ კი, არც მაგ ერთ

წვეთს გაგატანთო!

ფუტკარმა გაიფიქრა, ფუტკარა მაინც არ ვიყო, ეს საჯაყი საქმე როგორ დამემართაო, თაფლი ჭიანჭველებს დაუბრუნა და დარცხვენილი შინისკენ წავიდა.

Բառացանկ
სიტყვანი

ჭიანჭველა - մրջյուն
ხელმწიფე - թագավոր, տիրակալ
დაბადება - ծնունդ
დღე - օր
ფუტკარი - մեղու
მისალოცად - շնորհավորելու
ელჩი - դեսպան
გაუგზავნა - ուղարկեց
შემწვარ-მოხრაკული - խորոված - տապակած
ხილ-ჩურჩხელ - միրգ - չուչխել
გაუმასპინძლდა - հյուրընկալեց
ჯიხვი -քարայծ
ყანწი -եղջյուր, կոտոշ /գինի, օղի խմելու/
მიართვა -հյուրասիրեց

რევაზ ინანიშვილი
Ռևազ Ինանիշվիլի

პატარა პოეტის გზა
(ნაწყვეტი)
Փոքրիկ պոետի ուղին
(հատված)

ეს უკვე ზღაპარია, ძველებური,
ბუხრისპირული ზღაპარი.

ერთ ქალაქში ერთი პოეტი ცხოვრობდა: პატარა ბინა ჰქონდა, სამსახურშიც პატარა კუთხე და მაგიდა ჰქონდა დათმობილი, იშოვიდა პაწაწინა თავისუფალ დროს და პატარ-პატარა ლექსებს და მოთხრობებს წერდა. იღებდა ქაღალდსა და ფანქარს, მიჯდებოდა სადმე მყუდრო ადგილას და წერდა წიკწიკა //წვრილი/ ასოებით: იყო და არა იყო რა, ერთ პატარა ქვეყანაში ერთი პატარა კაცი იყოო, ამ კაცსო ყველაფერი პატარა ჰყოფნიდაო, თვით სიხარულიც კიო, დადიოდა და ამ პატარა სიხარულს დაეძებდაო. ნახავდა, მაგალითად, ბალახის ყურში ჩარჩენილ კამკამა წვეთს, რომელშიც მზის სხივი იყო ჩაძინებული, და პატარას გაიხარებდაო. კიდევ წავიდოდა, ნახავდა, მაგალითად, პატარა ბიჭი პატარა ხბოს ეთამაშებოდა და კიდევ პატარას გაიხარებდაო. სულ ასე წერდა-პატარა, პატარა... ამის გამო თვითონაც პატარა პოეტი ერქვა.

რასაც დაწერდა, პირველად თავის მეუღლეს და ბავშვებს წაუკითხავდა. მეუღლე, რა თქმა უნდა, ერთი ჰყავდა, ბავშვი კიორი-პატარა გოგონა და პატარა ბიჭი. თუ მისი ნაწერი პატარა სიხარულს მოჰგვრიდა მეუღლეს და ბავშვებს, მაშინ წიგნაკადაც დააბეჭდვინებდა, იქნებ სხვებსაც მოვგვარო სიხარულიო. წიგნის

დამბეჭდავები პატარა ფულებს აძლევდნენ. იმ ფულებით პატარა პოეტი პატარა ფეხსაცმ/ე/ლებს, ქუდებს, პერანგებს და ასეთ რამეებს ყიდულობდა. მიუტანდა თავის ბავშვებს და... პატარა გოგონას და პატარა ბიჭს ძალიან უყვარდათ თავიანთი პატარა პოეტი მამა.

Բառացանկ
სიტყვანი

ბინა - բնակարան
ჰქონდა - ուներ
სამსახური - աշխատանք
კუთხე - անկյուն
მაგიდა - սեղան
დათმობილი - հատկացված
იშოვიდა - գտնում էր
პაწაწინა - փոքրիկ
თავისუფალი - ազատ
დრო - ժամանակ
ლექსები - բանաստեղծություններ
მოთხრობები - պատմվածքներ
სამსახურშიც - աշխատավայրում նույնպես
ქაღალდი - թուղթ
ფანქარი - մատիտ
მიჯდებოდა - նստում էր
მყუდრო - անդորր
წიკწიკა - մանրիկ
ასოები - տառեր
მოვგვარო სიხარული - ուրախություն պատճառեմ
დააბეჭდვინებდა - տպագրել էր տալիս

მზე და წვიმა
Արև և անձրև

ერთ გლეხკაცს ორი ქალიშვილი ჰყავდა. ერთი მხვნელ-მთესველს მისცა ცოლად, მეორე-თიხის ჭურჭლის ოსტატს.

გავიდა ხანი და ცოლმა უთხრა გლეხს:

-წადი, ნახე, შენი შვილები როგორ ცხოვრობენ, რა უჭირთ და რა ულხინთო!

გლეხი მართლაც წავიდა. მიადგა მხვნელ-მთესველი სიძის კარს. მოიკითხეს ერთმანეთი. გლეხმა ჰკითხა სიძეს:

-შენს მოსავალს რა პირი უჩანსო?

-აბა, რა გითხრა, თუ ამ ერთ კვირაში წვიმა არ მოვიდა, სულ დავიღუპებით.

გლეხი ახლა მეორე სიძესთან მივიდა. იმასაც ჰკითხა:

-როგორ არის შენი საქმე, ჭურჭელი ბლომად გაგიკეთებია, ხომ მაგრად შეხვდება ამ ზამთარსო?

-აბა, რა გითხრა,- უპასუხა სიძემ,- თუ ამ ერთ კვირაში სულ მზიანი დღეები იქნება, კარგა გამოვაშრობ ჭურჭელს, ჩემს ბედს ძაღლი არ დაჰყეფს, და თუ წვიმა გათყვრა-დავიღუპებითო.

დაბრუნდა გლეხი შინ. ცოლმა ჰკითხა:

-როგორ არიან ჩვენი შვილები?

ამ ერთ კვირაში ან ერთი დაგვეყუპება, ან მეორე,- უპასუხა გლეხმა.

Բառացանկ
სიტყვანი

ჰყავდა - ուներ
მხვნელ-მთესველი - հերկող-ցանող
თიხის ჭურჭლის ოსტატს –կավագործ վարպետ՝ բրուտ
ცხოვრობენ - ապրում են

რა უჭირთ - ինչի կարիք ունեն
რა ულხინთო - ինչով են զվարճանում
მოიკითხეს – հարցուփորձ արեցին
მოსავალს რა პირი უჩანსო - բերքդ ինչպիսին է
წვიმა - անձրև
დავიღუპებით - կկործանվենք
ჭურჭელი - ամանեղեն
მაგრად შეხვდება - լավ կդիմավորեն
მზიანი - արևոտ
გამოვაშრობ - կչորացնեմ
ჩემს ბედს ძაღლი არ დაჰყეფს - իմ բախտը կբերի
დაგვეყუპება - կկործանվի

ასეთ მზეს რა გაუძლებსო?!
Այսպիսի արեգակին ի՞նչը կդիմանա

ერთ სოფელში ერთი ზარმაცი კაცი იყო. დღედაღამ იწვა და ეძინა, ცოლშვილი კი მშიერი და გაწვალებული ჰყავდა.

ერთ დღეს ცოლმა უთხრა:

-კაცო, შენ სულ გძინავს, და არაფერს აკეთებ, აბა, ასე როგორ იქნება. ხომ ხედავ, აგერ როგორი ზამთარი მოვიდა, სიცივით ხომ არ უნდა დაგვხოცო, შეშის მოტანა მაინც ხომ შეგიძლია, ხელი გაანძრიეო!

ზარმაცმა უპასუხა:

-მოიცადე, ქალო, ცოტა კიდევ, აგერ ზაფხული მოვა, ამ ზამთარში წვალებას როგორ დავივიწყებ, ზაფხულში სულ შეშის ზიდვაში ვიქნებიო.

გავიდა ზამთარი, ცოლ-ქმრის სული ძლივსღა შერჩათ. ცოლმა ისევ უთხრა ქმარს: აი, გაანძრიე, ნუღარ იგვიანებო!

ზარმაცი ისევ მხარეძოზე წამოწვა. ცოლმა

-რატომ გძინავს, რატომ არ ამზადებ შეშას ზამთრისათვის, ახლა ხომ თოვლი არ არის, თბილაო?

-შენ სულელი ხომ არა ხარ, ქალო, ვერა ხედავ, როგორი სიცხეა, განა ასეთ მზეს თოვლი გაუძლებსო?!- უპასუხა ცოლს და არხეინად დაიძინა.

Բառացանկ
სიტყვანი

ზარმაცი – ծույլ, անբան
დღედაღამ იწვა- օրուգիշեր պառկում էր
გაწვალებული - տանջված, չարչարված
სულ გძინავს - անընդհատ քնում ես
ხელი გაანძრიე - տեղիցդ շարժվիր
ზამთარი - ձմեռ
არ უნდა დაგვხოცო - չպիտի կործանվենք
შეშის მოტანა - փայտ բերել
კვლავ უსაყვედურა - նորից նախատեց
შეშის ზიდვაში ვიქნებიო - անընդհատ փայտ կկրեմ
ასეთ მზეს თოვლი გაუძლებსო?!- այսպիսի արևին ձյուն կդիմանա՞:

Քերականական տերմինների
հայերեն-վրացերեն բառարան
გრამატიკული ტერმინების
სომხურ - ქართული ლექსიკონი

Ա - ა

Ածական անուն - ზედსართავი სახელი
Ածանց - აფიქსი, სართი
Ածանցավոր բայեր - წარმოებული ზმნები
Ածանցավոր բառեր - წარმოებული სიტყვები
Անանցողական բայեր - გარდაუვალი ზმნები
Անդեմ բայեր - უპირო ზმნები
Անդեմ ձևեր - უპირო ფორმები
Անդեմ նախադասություն - უპირო წინადადება
Անենթակա նախադասություն - უქვემდებარო წინადადება
Անկախ նախադասություն - დამოუკიდებული წინადადება
Անկանոն բայեր - უწესო ზმნები
Անկատար դերբայ - უსრული მიმღეობა
Անկատար կերպ - უსრული ასპექტი
Անձնական դերանուն - პირის ნაცვალსახელი
Անձնավորում - გაპიროვნება
Անշաղկապ նախադասություն - უკავშირო წინადადება
Անորոշ դերանուն - განუსაზღვრელი ნაცვალსახელი
Անորոշ հոդ - განუსაზღვრელი ნაწევარი
Անջատման անուղղակի խնդիր - დაცილების ირიბი დამატება
Անջատման գիծ - განკვეთის ხაზი

Անվանական հոլով - სახელობითი ბრუნვა
Անցյալ ժամանակ - წარსული დრო
Անցողական բայեր - გარდამავალი ზმნები
Անուն - სახელი
Անուղղակի խնդիր - ირიბი დამატება
Անուղղակի խոսք - ირიბი ნათქვამი
Ապաթարց - აპოსტროფი
Ապառնի ժամանակ - მომავალი დრო
Առաջին դեմք - პირველი პირი
Առնմանություն - ასიმილაცია
Առոգանության նշաններ - საინტონაციო ნიშნები
Աստիճանավորում - გრადაცია
Արգելական հրամայական - უკუთქმითი ბრძანებითი
Արմատ - ძირი
Աֆորիզմ - აფორიზმი

Բ - ბ
Բազմակետ - მრავალწერტილი
Բազմապատկական բայեր - მრავალჯერადი ზმნები
Բաղադրյալ ստորոգյալ - შედგენილი შემასმენელი
Բայ - ზმნა
Բայածանց - ზმნის პრეფიქსი
Բայահիմք - ზმნის ფუძე
Բայանուն - სახელზმნა
Բայի անորոշ ձև - ზმნის განუსაზღვრელი ფორმა
Բայի կերպ - ზმნის ჯერობა
Բայի սեռ - ზმნის გვარი
Բանասիրություն - ფილოლოგია
Բառ - სიტყვა
Բառագիտություն - ლექსიკოლოგია

Բառաքննություն - ետիմոլոգիա
Բառակապակցություն - შესიტყვება
Բառակազմական բառարան - სიტყვაწარმოებითი ლექსიკონი
Բառակազմություն - სიტყვაწარმოება
Բառահիմք - ფუძე
Բառապաշար - ლექსიკა, სიტყვათა მარაგი
Բառարմատ - სიტყვის ძირი
Բառարան - ლექსიკონი
Բառացանկ - სიტყვანი
Բառգիրք - ლექსიკონი
Բառ - նախադասություն - სიტყვა - წინადადება
Բարբառ - დიალექტი
Բարբառագիտական բառարան - დიალექტოლოგიური ლექ-სიკონი
Բարբառագիտություն - დიალექტოლოგია
Բարդ - რთული
Բարդություն - კომპოზიტი
Բարդ նախադասություն - რთული წინადადება
Բարդ համադասական նախադասություն - რთული თანწყობილი წინადადება
Բացականչական նախադասություն - ძახილის წინადადება
Բացականչական նշան - ძახილის ნიშანი
Բացահայտյալ - განსაზღვრებითი სიტყვა
Բացահայտիչ – განკერძოება
Բացահայտության նշաններ - განმარტებითი ნიშნები
Բացառական հոլով – დაწყებითი ბრუნვა
Բացատրական բառարան - განმარტებითი ლექსიკონი

Գ - გ

Գիր - წერა

Գոյական անուն - არსებითი სახელი

Գործիական հոլով - მოქმედებითი ბრუნვა

Դ - დ

Դադար - პაუზა

Դասական թվական - რიგობითი რიცხვითი სახელი

Դարձված - ფრაზა

Դարձվածաբանական բառարան - ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი

Դարձվածաբանություն - ფრაზეოლოგია

Դեմք - პირი

Դերանուն – ნაცვალსახელი

Դերբայ - მიმღეობა

Դիմավոր նախադասություն - პირიანი წინადადება

Ե - ე

Եզակի թիվ - მხოლობითი რიცხვი

Եղանակ - კილო

Ենթակա - ქვემდებარე

Ենթամնա - გადატანის ხაზი

Երկրորդ դեմք - მეორე პირი

Երկրորդական նախադասություն - მეორადი წინადადება

Զ - ზ

Զեղչված ենթակայով նախադասություն - ქვემდებარეგამოტოვებული წინადადება

Զեղչված ստորոգյալով նախադասություն - შემასმენელგამოტოვებული წინადადება

Զեղչում - შეკუმშვა

Զիջման պարագա - დათმობითი გარემოება
Զուգադրական քերականություն - ანალოგიური გრამატიკა
Զուգադրական լեզվաբանություն - ანალოგიური ენათმეცნიერება
Զուգադրական բառարան - პარალელური ლექსიკონი

Ը –

Ընդարձակ նախադասություն - გავრცობელი წინადადება
Ընդհանուր լեզվաբանություն - ზოგადი ენათმეცნიერება

Թ-ত

Թարգմանական բառարան - მთარგმნელობითი ლექსიკონი
Թերի նախադասություն - არასრული წინადადება
Թեքում - ფლექსია
Թիվ - რიცხვი
Թվի կարգ - რიცხვის კატეგორია
Թվական անուն - რიცხვითი სახელი

Ժ - ঝ

Ժամանակ - დრო
Ժամանակակից գրական հայերեն - თანამედროვე სომხური ლიტერატურული ენა
Ժամանակի մակբայ - დროის ზმნიზედა
Ժամանակի շաղկապներ - დროის კავშირები
Ժամանակի պարագա - დროის გარემოება
Ժխտական բայ - უარყოფითი ზმნა
Ժխտական բառ - უარყოფითი სიტყვა
Ժխտական դերանուն - უარყოფითი ნაცვალსახელი
Ժխտական խոնարհում - უარყოფითი უღლება

Լ – ლ

Լեզվաբանական ոճաբանություն - საენათმეცნიერო სტილი-სტიკა

Լեզվաբանություն - ენათმეცნიერება, ლინგვისტიკა

Լեզու - ენა

Լրացում - ამხსნელი/დამატება

Լրացման լրացում- ამხსნელის-ამხსნელი

Խ – ხ

Խնդիր - დამატება, ობიექტი

Խնդրառություն - მართვა

Խոնարհում - უღლება

Խոսք - მეტყველება, სიტყვა

Խոսքի մասեր - მეტყველების ნაწილები

Կ – კ

Կախման կետեր - დამოკიდებულების წერტილები

Կանոն - კანონი

Կապ - თანდებული

Կապակցություն - კავშირი

Կետադրական նշաններ - სასვენი ნიშნები

Կետադրություն - პუნქტუაცია

Կերպ -ასპექტი

Կոչական հոլով - წოდებითი ბრუნვა

Կոչական նախադասություն - წოდებითი წინადადება

Կրավորական բայ - ვნებითი ზმნა

Կրավորական սեռ - ვნებითი გვარი

Հ – Ֆ

Հաճախականության բառարան- სიხშირული ლექსიკონი
Համադասական շաղկապ - მაერთებელი კავშირი
Համադասական նախադասություն - თანწყობილი წინადადება
Համաձայնություն - შეთანხმება
Համառոտ նախադասություն - შეკვეცილი წინადადება
Համեմատական աստիճան - შედარებითი ხარისხი
Համեմատական քերականություն - შეპირისპირებული
    გრამატიკა
Հայոց լեզու - სომხური ენა
Հանգաբառարան - უკუქცევითი ლექსიკონი
Հասարակ անուն - საზოგადო სახელი
Հավաքական գոյական - კრებითი სახელი
Հատկացուցիչ - მართული მსაზღვრელი
Հատուկ գոյական - საკუთარი სახელი
Հարաբերական դերանուն - შედარებითი ნაცვალსახელი
Հարաբերական ածական - მიმართებითი ზედსართავი სახელი
Հարակատար դերբայ - ნამყოს მიმყოება
Հարցական դերանուն - კითხვითი ნაცვალსახელი
Հարցական նախադասություն - კითხვითი წინადადება
Հարցական նշան - კითხვის ნიშანი
Հետադրություն - თანდებული
Հիմք - ფუძე
Հնչյունաբանություն - ფონეტიკა
Հոգնակի թիվ - მრავლობითი რიცხვი
Հոլով - ბრუნვა
Հոլովում - ბრუნება
Հոմանիշ - სინონიმი
Հրամայական նախադասություն - ბრძანებითი წინადადება

Զ - ժ

Զայնավոր - ხმოვანი
Զայնարկություն - შორისდებული
Զևաբանություն - მორფოლოგია
Զևի մակբայ - ვითარების ზმნიზედა
Զևի պարագա - ვითარების გარემოება

Մ – ձ

Մակբայ - ზმნიზედა
Մակդիր - ეპითეტი
Մասնական բացահայտիչ - განკერძოებული მსაზღვრელი
Միավորիչ շաղկապ - მაჯგუფებელი კავშირი
Միավորյալ նախադասություն - შერწყმული წინადადება
Միջանկյալ բառ - ჩართული სიტყვა
Միջակետ - ორწერტილი /შუაწერტილი/
Միջանկյալ նախադասություն - ჩართული წინადადება
Միության գծիկ - შემაერთებელი ხაზი

Ն – ნ

Նախաբայ - თავსართი
Նախադասության անդամներ - წინადადების წევრები
Նախադասության գլխավոր անդամներ - წინადადების მთავარი წევრები
Նախադասության երկրորդական անդամներ - წინადადების არამთავარი წევრები
Նախադասություն - წინადადება
Նախադրություն - წინდებული
Ներգործական սեռ - მოქმედებითი გვარი
Ներկա ժամանակ - ახლანდელი დრო

Ներհակական շաղկապներ - მაპირისპირებელი კავშირები
Նպատակի պարագա - მიზნის გარემოება

Շ-Շ
Շաղկապ - კავშირი
Շարահյուսություն - სინტაქსი
Շեշտ - მახვილი

Ռ –
Ոճաբանություն - სტილისტიკა
Որակական ածական - ვითარებითი ზედსართავი სახელი
Որոշիչ - მსაზღვრელი
Որոշիչ ֆոդ - მსაზღვრელი ნაწევარი
Որոշյալ - განსაზღვრული
Որոշյալ դերանուն - განსაზღვრული ნაცვალსახელი

Չ - Ճ
Չակերտներ - ბრჭყალები
Չեզոք սեռ - საშუალო გვარი

Պ - Ֆ
Պակասավոր բայեր - უსრული ზმნები
Պայմանական եղանակ - პირობითი კილო
Պայմանի պարագա - პირობითი გარემოება
Պատճառի պարագա - მიზეზის გარემოება
Պատմողական հոլով - მოთხრობითი ბრუნვა
Պատմողական նախադասություն - თხრობითი წინადადება
Պարագա-გარემოება
Պարագայական հոլով - ვითარებითი ბრუნვა
Պարզ բայեր - მარტივი ზმნები

Պարզ նախադասություն - მარტივი წინადადება
Պարզ ընդարձակ նախադասություն - მარტივი გავრცობილი წინადადება
Պարզ համառոտ նախադասություն - მარტივი გაუვრცელობელი წინადადება
Պարզ ստորոգյալ - მარტივი შემასმენელი

Ս – ს

Սահմանական եղանակ - თხრობითი კილო
Սեռ-გვარი
Սեռական հոլով - ნათესაობითი ბრუნვა
Ստացական դերանուն - კუთვნილებითი ნაცვალსახელი
Ստացական հոդ - კუთვნილებითი ნაწევარი
Ստորադասական նախադասություն - ქვეწყობილი წინადადება
Ստորադասական շաղկապ - მაქვემდებარებელი კავშირი
Ստորակետ - მძიმე

Վ - ვ

Վանկ- მარცვალი
Վերաբերական - მოდალური სიტყვები
Վերացական գոյական - აბსტრაქტული არსებითი /სახელი/
Վերլուծություն - გარჩევა/ანალიზი
Վերջածանց - ბოლოსართი/სუფიქსი
Վերջակետ - წერტილი
Վերջավորություն – დაბოლოება

Տ – ტ

Տաղաչափություն - ლექსთწყობა
Տառ - ასო
Տառադարձություն - ტრანსკრიფცია

Տեղի մակբայ - ადგილის ზმნიზედა
Տեղի պարագա - ადგილის გარემოება
Տերմին - ტერმინი
Տերմինաբանություն - ტერმინოლოგია
Տերմինաբանական բառարան - ტერმინოლოგიური ლექსიკონი
Տողադարձ - გადატანა
Տրամաբանական շեշտ - ლოგიკური მახვილი
Տրական հոլով - მიცემითი ბრუნვა
Տրոհության նշաններ - განკვეთის ნიშნები

Ց – ց
Ցուցական դերանուն - ჩვენებითი ნაცვალსახელი
Ցուցական հոդ - ჩვენებითი ნაწევარი

ՈՒ – ՈՒ
Ուսումնական բառարան - სასწავლო ლექსიკონი
Ուղիղ խնդիր - პირდაპირი დამატება
Ուղղական հոլով - სახელობითი ბრუნვა
Ուղղակի խոսք - პირდაპირი ნათქვამი

Փ – ფ
Փակ վանկ - დახურული მარცვალი
Փակագիծ - ფრჩხილი
Փոխաբերություն - მეტაფორა
Փոխադարձ դերանուն – უკუქცევითი ნაცვალსახელი

Ք – ქ
Քանականական թվական - რაოდენობითი რიცხვითი სახელი
Քերականական դեմք - გრამატიკული პირი
Քերականական թիվ - გრამატიკული რიცხვი
Քերականական իմաստ - გრამატიკული აზრი

Քերականական կանոն - გრამატიკული კანონი
Քերականական ձև - გრამატიკული ფორმა
Քերականական սեռ - გრამატიკული სქესი
Քերականություն - გრამატიკა

Օ – ო

Օժանդակ բայ - დამხმარე ზმნა

Օգտագործված գրականություն
გამოყენებული ლიტერატურა

1. Էդ. Աղայան, Հովհ. Բարսեղյան, Հայոց լեզու (դասագիրք V-VII դասարանների համար), Երևան, 1994:
2. Մ. Ասատրյան, ժամանակակից հայոց լեզու (Հնչյունաբանություն, բառագիտություն, բառակազմություն), Երևան, 1982:
3. Ակակի Շանիձե, Հին վրացերենի քերականություն, Երևան, 1983:
4. Պ. Պողոսյան, Հայոց լեզու, Օժանդակ ձեռնարկ բուհ ընդունվողների համար, Երևան, 1969:
5. Գուրգեն Սևակ, Ժամանակակից հայոց լեզու, Երևան, 1955:
6. Д. Джавахия, Учебник грузинского языка (Для негрузин), Тбилиси, 2008.
7. Ст. Клдиашвили, Р. Картвели, Русского–грузинский разговорник, Тбилиси, 2008.
8. Сопоставительная грамматика русского и грузинского языков, Тбилиси, 1970.
9. კვაჭაძე, ქართული ენის გრამატიკა, თბილისი, 2001.
10. ა. შანიძე, ე. იმნაიშვილი, ლ. კვაჭაძე, ქართული ენის გრამატიკა, ნაწილი I (ფონეტიკა და მორფოლოგია), თბილისი, 1969.

Բովանդակություն
ს ა რ ჩ ე ვ ი

Ներածություն 5
წინასიტყვაობა
Հնչյունաբանություն. վանկ և տողադարձ 15
ფონეტიკა: მარცვალი და სიტყვათა გადატანის წესი
Շեշտ.....18
მახვილი
Հնչյունական հիմնական առանձնահատկությունները.....21
ძირითადი ფონეტიკური წესები
Իմաստազատիչ հնչյուններ 25
აზრის გამომყოფი ასოები
Ուղղագրություն.....27
მართლწერა
Բառագիտություն 30
ლექსიკოლოგია
Արմատ, հիմք, ածանց.....31
ძირი, ფუძე, აფიქსი
Ձևաբանություն.Խոսքի մասեր.....40
მორფოლოგია: მეტყველების ნაწილები
Գոյական անուն 42
არსებითი სახელი
Քերականական սեռի մասին.....42
გრამატიკული სქესის შესახებ
Շնչավոր և անշունչ առարկաներ.....45
სულიერი და უსულო საგნები

Հոլովները, նրանց հարցերը և վերջավորությունները 46
ბრუნვები, მათი კითხვები და ნიშნები
Հոլովում..... 47
ბრუნება
Անվանական հոլով 48
სახელობითი ბრუნვა
Պատմողական հոլով 51
მოთხრობითი ბრუნვა
Տրական հոլով 54
მიცემითი ბრუნვა
Սեռական հոլով 57
ნათესაობითი ბრუნვა
Գործիական հոլով..... 59
მოქმედებითი ბრუნვა
Պարագայական հոլով 61
ვითარებითი ბრუნვა
Կոչական հոլով..... 63
წოდებითი ბრუნვა
Գոյականի հոգնակի թվի կազմությունը..... 68
არსებითი სახელის მრავლობითი რიცხვის წარმოება
Գոյականների հոլովումը. գոյականների խմբերը ըստ հոլովման..... 70
არსებით სახელთა ბრუნება: სახელთა ჯგუფი ბრუნების მიხედვით
Կայուն հիմքով գոյականների հոլովումը…… 71
ფუძეუკუმშველ სახელთა ბრუნება
Անկայուն հիմքով գոյականների հոլովումը 72
ფუძეკუმშვადი სახელების ბრუნება
Ձայնավորավերջ գոյականների հոլովումը 75
ფუძეკვეცადი სახელების ბრუნება
Չվերջատվող հիմքով անուններ 78
ფუძეუკვეცელი სახელები
Սղվող-հատվող գոյականների հոլովումը 79
კუმშვად-კვეცადი სახელების ბრუნება

Հատուկ անունների հոլովումը 80
Սակայն ձև հոլովվող գոյականներ 82
Գոյականի թիվը 82
Հետադրությամբ հոլովներ 84
Մասնիկավոր հոլովներ 87
Հոլովմանն առնչվող ուղղագրություն 88
Ածական անուն 91
Ածական անունների հոլովումը 92
Ածական անունների հոլովումը գոյականների հետ 94
Բաղաձայնավերջ ածականները՝ գոյականներից առաջ 95
Ածականները՝ գոյական անուններից հետո 96
Ածականի գործածությունը գոյականաբար 97
Գոյականների գործածությունը ածականաբար 98
Ածականների համեմատության աստիճանները 99
Ածական անունների կազմությունը 103
Ածականների կազմությունը խոսքի մասերից 103
Ածականների կազմությունը վերջածանցներից 104

Թվական անուն 109
Ռուցեղվոնոտ սանելի
Քանակական թվականների հոլովումը 111
ՌաոդենոՁոնոտ ռուցեղվոնոտ սանելենեՁ ՁՌուենեՁա
Դասական թվականների հոլովումը 112
ՌոՁոՁոնոտ ռուցեղվոնոտ սանելենեՁ ՁՌուենեՁա
Կոտորակային թվականների հոլովումը 113
ՁՌիլոՁոնոտ ռուցեղվոնոտ սանելենեՁ ՁՌուենեՁա
Թվականների կազմությունը 116
Ռուցեղվոնոտ սանելենեՁ ՁՌարմոՁա
Թվականների հոլովումը 118
Ռուցեղվոնոտ սանելոնա ՁՌուենեՁա
Թվականների հոլովումը ինքնուրույն 119
Ռուցեղվոնոտ սանելոնա ՁՌուենեՁա դամոՁուկոՁդենՁլաՁ
Դերանուն 124
ՌաՁՁալսանելի
Դերանունների տեսակները 124
ՌաՁՁալսանելոնա ՁՁՁՁուՁՁենեՁ
Դերանունների հոլովումը 128
ՌաՁՁալսանելոնա ՁՌուենեՁա
Անձնական դերանունների հոլովումն ինքնուրույն 128
ՁՌիրոն ՌաՁՁալսանելոնա ՁՌուենեՁա դամոՁուկոՁդենՁլաՁ
ՁՌուցական դերանունների հոլովումն ինքնուրույն 130
ՁՌվենենՁոնոտ ՌաՁՁալսանելոնա ՁՌուենեՁա դամոՁուկոՁդենՁլաՁ
ՁՌուցական դերանունների հոլովումը գոյականների հետ 131
ՁՌվենենՁոնոտ ՌաՁՁալսանելենեՁ ՁՌուենեՁա արսենՁոնոտոնա
Ստացական դերանունների հոլովումը 132
ՌկոտՁՁնիլենՁոնոտ ՌաՁՁալսանելոնա ՁՌուենեՁա
Հարցական դերանունների հոլովումը 133
ՌկոտեՁՁոնոտ ՌաՁՁալսանելոնա ՁՌուենեՁա
Հարաբերական դերանունների հոլովումը 134
ՁՌիմարտենՁոնոտ ՌաՁՁալսանելոնա ՁՌուենեՁա

Ժխտական դերանունների հոլովումը 135
ՈՒարկոֆոտ ճացվալսահելոտա ՝ՐՈՒՆԵՐ
Անորոշ դերանունների հոլովումը 136
ՐՈՒՆԵՐ ՀՈՒՆԵՐ ՀՈՒՆԵՐ
Բ ա յ..... 137
ՀՈՒՆԵՐ
Դեմք և թիվ..... 142
ՀՈՒՆԵՐ ՀՈՒՆԵՐ
Սերիա..... 145
ՀՈՒՆԵՐ
Բայաշարքեր 145
ՀՈՒՆԵՐ
Ենթախումբ..... 146
ՀՈՒՆԵՐ
Բայերի խոնարհումը 149
ՀՈՒՆԵՐ
Շարքերի կազմությունը..... 155
ՀՈՒՆԵՐ
Բայի ժամանակը 157
ՀՈՒՆԵՐ
Բայերի խոնարհումը 158
ՀՈՒՆԵՐ
Բայի անորոշ ձևերը 160
ՀՈՒՆԵՐ
Բազմադիմություն..... 160
ՀՈՒՆԵՐ
Ենթակայական կառուցվածք 161
ՀՈՒՆԵՐ
Ենթակայի դեմքի և թվի արտահայտությունը..... 161
ՀՈՒՆԵՐ
Խնդրի դեմքի և թվի արտահայտությունը 163
ՀՈՒՆԵՐ

Ենթակայական կառուցվածք ունեցող բայերի
դիմային ցուցիչները 166
Սուբյեկտիվ ներգործության ձևանշանները
Խնդրային կառուցվածք ունեցող բայերի
դիմային ցուցիչները 168
Օբյեկտիվ ներգործության ձևանշանները
Բայական նախածանցներ 169
Ձևանշիչներ
Նախաբայերի նշանակությունը առանձին-առանձին 172
Ձևանշիչների մեկնաբանությունը ցալ-ցալկե
Բայի կերպը 176
Ձևանշանի ասպեկտը
Եղանակ 178
Կիլոն
Բայի սեռը 181
Ձևանշանի գծարը
Միջսեռային փոխանցումներ 186
Գծարից գծարի անցումը (կոնվերսիա)
Ներգործական սեռի փոխանցումը կրավորականի 188
Ներգործական ձևի անցումը ցեղանշանի
Երկբնույթ կրավորական 189
Ոչ ուղիղ ցեղանշան
Կրավորականի կազմությունը 190
Ցեղանշանի ազդեցությունը
Չեզոք սեռի բայեր 191
Ընդհանուր գծարի ձևանշանները
Չեզոք բայերի խմբերը 192
Ընդհանուր ձևանշանների ենթաբաժինները
Դարձույթ 194
Ներգործություն (վերսիա)
Կոնտակտ 200
Կոնտակտ

Թեմա 204
тема
Ինվերսիա 206
инверсия
Ակտ 208
акт
Անորոշ դերբայ 209
неопределенное
Կերպ 211
способ
Ձերոնձ
Բայանուն 212
сказуемое
Սահելզեմեն
Մակբայ 214
наречие
Զեմեզեդա
Հետադրություն 218
дополнение
Տանդեբուլ
Շաղկապ 221
союз
Կաշիրի
Մասնիկներ 225
частицы
Նաբիլակեբի
Ձայնարկություն 230
междометие
Շորինդեբուլ
Հավելված I. Բայեր, որոնց հետ գործածվող ենթակաները
դրվում են պատմողական հոլով 232
Զեմեբի, որոնց հետ գործածվող ենթակաները դրվում են ուղղական կամ տրական հոլով
Հավելված II. Բայեր, որոնց հետ գործածվող ենթակաները
դրվում են ուղղական կամ տրական հոլով 236
Զեմեբի, որոնց հետ գործածվող ենթակաները դրվում են սահելզեմեն կամ միցեմիտի բրունվի ֆորմիտ.
Հավելված III. Բայեր, որոնց խնդրային ø - ցուցիչը
հանդես է գալիս ենթակայական ց - ցուցիչի դերում 238

Հավելված IV. Առավել գործածական բայերի խոնարհումը
երեք հիմնական ժամանակով 241
ყველაზე ხშირად ხმარებული ზმნების უღლება
Տեքստեր ընթերցանության համար..... 250
საკითხავი მასალა
Քերականական տերմինների հայերեն-վրացերեն բառարան 284
გრამატიკული ტერმინების სომხურ - ქართული ლექსიკონი
Օգտագործված գրականություն 296
გამოყენებული ლიტერატურა

ՀՐԱՉՅԱ ԲԱՅՐԱՄՅԱՆ

ՎՐԱՑԵՐԵՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

Հնչյունաբանություն
Բառագիտություն
Ձևաբանություն

Դասագիրք
բուհերի հումանիտար ֆակուլտետների համար

ჰრაჩია ბაირამიანი

ქართული ენის კურსი
ფონეტიკა
ლექსიკოლოგია
მორფოლოგია

სახელმძღვანელო
ჰუმანიტარული
ფაკულტეტებისათვის

Տպագրված է Time to Print օպերատիվ տպագրությունների սրահում:
ք. Երևան, Խանջյան 15/55

Ստորագրված է տպագրության՝ 15.09.2017:
Չափսը՝ 60x84 1/16: Տպ. մամուլը՝ 19.125:
Տպաքանակը՝100:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.ysu.am